

**2001 VE 2008 FİNANSAL KRİZLERİNİN TÜRKİYE
İMALAT SANAYİİNDEKİ 1000 BÜYÜK SANAYİ
KURULUŞUNUN PERFORMANSINA ETKİSİ:
PERFORMANS ÖLÇÜTÜ OLARAK KÂRLILIK,
VERİMLİLİK, İHRACAT, İSTİHDAM**

Yüksek Lisans Tezi

Tarık KILIÇASLAN

Eskişehir, 2016

**2001 VE 2008 FİNANSAL KRİZLERİNİN TÜRKİYE İMALAT
SANAYİİNDEKİ 1000 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN
PERFORMANSINA ETKİSİ: PERFORMANS ÖLÇÜTÜ OLARAK
KÂRLILIK, VERİMLİLİK, İHRACAT, İSTİHDAM**

Tarık KILIÇASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Levent ERDOĞAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kasım, 2016

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tarık KILIÇASLAN'ın "2001 ve 2008 Finansal Krizlerinin Türkiye İmalat Sanayiindeki 1000 Büyük Sanayi Kuruluşunun Performansa Etkisi: Performans Ölçütü Olarak Karlılık, Verimlilik, İhracat, İstihdam" başlıklı tezi 01 Kasım 2016 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İktisat Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Levent ERDOĞAN

Üye : Doç.Dr.Nilgün ÇAĞLARIRMAK USLU

Üye : Yrd.Doç.Dr.Oytun MECİK

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özö

2001 VE 2008 FİNANSAL KRİZLERİNİN TÜRKİYE İMALAT SANAYİİNDEKİ 1000 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN PERFORMANSINA ETKİSİ: PERFORMANS ÖLÇÜTÜ OLARAK KÂRLILIK, VERİMLİLİK, İHRACAT, İSTİHDAM

Tarık KILIÇASLAN

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım, 2016

Danışman: Doç.Dr. Levent ERDOĞAN

Türkiye imalat sanayisinde faaliyet gösteren 1000 büyük sanayi kuruluşunun performans verileri aynı zamanda Türkiye ekonomisinin de genel durumunu önemli ölçüde yansıtmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda 1997-2014 yıllarındaki 1000 büyük sanayi kuruluşuna ait veriler çalışılarak NACE bazında toplam 24 sektör oluşturulmuş ve her bir sektördeki firmaların yıl bazında kârlılık, verimlilik, ihracat ve istihdam verilerinin ortalama reel değerleri oluşturulmuştur. İlgili veriler iki boyutlu grafikler üzerinde gösterilmiş ve 2001 ile 2008 finansal krizlerinin sektör bazında etkileri incelenmiştir. Sonuçta, yerel olarak değerlendirilebilecek 2001 krizi ile küresel olarak değerlendirilebilecek 2008 krizinden her bir sektör farklı şekilde etkilenmiş olup bazı sektörler krizlerde daha iyi performans göstermiştir. Bu çalışmada İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl yayımlanan imalat sanayiindeki 1000 büyük firmaya ait veriler kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kriz, emek verimliliği, kârlılık, ihracat, istihdam, 1000 büyük firma, imalat sanayi, Türkiye.

Abstract

THE IMPACT OF 2001 AND 2008 FINANCIAL CRISIS TO THE TOP
1000 ENTERPRISES PERFORMANCE IN THE TURKISH
MANUFACTURING INDUSTRY: PERFORMANCE CRITERIAS ARE
PROFITABILITY, PRODUCTIVITY, EXPORT, EMPLOYMENT

Tarık KILIÇASLAN

Department of Economics

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, Nov, 2016

Supervisor: Doç.Dr. Levent ERDOĞAN

The performance data of the biggest 1000 firms in the Turkish Manufacturing Industry represents the general condition of the Turkish economy. For that reason, the data of the biggest 1000 firms is studied and we gathered real values of profitability, productivity, export and employment for 24 sectors. These variables are showed in the graphs of two dimensions and we investigate the effects of 2001 and 2008 financial crisis by the help of the graphs. In conclusion we see that every sector is affected differently in the local 2001 crisis and küresel 2008 crisis. In that study we use the data produced by the Istanbul Chamber of Industry.

Keywords: Crisis, profitability, productivity, export, employment, Top 1000 enterprises, manufacturing industry, Turkey

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Tarık KILIÇASLAN

İçindekiler

Sayfa

Jüri ve Enstitü Onayı	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Özgeçmiş	vi
Tablolar ve Şekiller Listesi	ix
Kısaltmalar Listesi	xvi

Birinci Bölüm

1. Giriş.....	1
2. Küresel Ekonomik Krizlerin Tanımı, Türleri, Kapsamı Ve Ekonomik Etkileri	4
2.1 Finansal Kriz: Tanım ve Çeşitleri	4
2.1.1 Reel sektör krizleri	5
2.1.2 Finansal sektör krizleri	6
2.1.2.1. Para krizleri.....	7
2.1.2.2. Bankacılık krizleri.....	9
2.1.2.3. Dış borç krizleri	10
2.1.2.4. Küresel (Salgın) kriz.....	10
3. Ekonomik Kriz İle İlgili Teorik Yaklaşımlar	11
3.1. Finansal Krizleri Açıklayan Geleneksel Yaklaşımlar	11
3.1.1. Aşırı borç birikimi	11
3.1.2. Bankacılıkta yaşanan panik	12
3.1.3. Rasyonel beklentiler teorisi	12
3.1.4. Belirsizlik teorisi	13
3.1.5. Kredi tayinlaması teorisi	13
3.1.6. Asimetrik bilgi ve acente giderleri teorisi.....	13
3.1.7. Dealer piyasalarının teorisi	14
3.1.8. Finansal piyasa yapısı teorisi	14
3.2. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Modeller	14
3.2.1. Birinci nesil kriz modelleri (kanonik kriz modeli)	15
3.2.2. İkinci nesil kriz modelleri.....	17
3.2.3. Üçüncü nesil kriz modelleri	19

4. Türkiye ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Krizler	20
4.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	21
4.2. 2008 Krizinin Türkiye'ye Etkileri	23
5. Ekonomik Krizlerin Seçilmiş Makro Ekonomik Değişkenler Üzerine Etkileri	29
5.1. İstihdam Üzerine Etkisi	30
5.2. Verimlilik Üzerine Etkisi	35
5.3. Kârlılık Üzerine Etkisi	42
5.4. İhracat Üzerine Etkisi	42

İkinci Bölüm

1. Türkiye İmalat Sanayiindeki 1000 Büyük Sanayi Kuruluşunun Türkiye Geneli ve Sektör Bazında İncelemesi	46
1.1 Emek Verimliliği ve Ortalama Emek Verimliliğindeki Sektörel Büyüme Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	50
1.2 İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay ve İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Sektörel Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	74
1.3 Kârlılık İle Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	98
1.4 Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı ve Karın Katma Değerden Aldığı Paydaki Ortalama Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	122
1.5 Ortalama Sektörel Emek Verimliliği ve Ortalama Sektörel İstihdam Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	146
1.6 Ortalama Sektörel Emek Verimliliği İle Ortalama Sektörel Katma Değer Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi	170

Üçüncü Bölüm

1. Teknoloji Yoğunluk Düzeyleri Bazında İnceleme	194
2. Sonuç ve Değerlendirme	197

Tablolar ve Şekiller Listesi

Sayfa

Şekil 2.1. Toplam İstihdam, Toplam Reel Emek Verimliliği, 1997-2014	47
Şekil 2.2. Toplam İhracatın Toplam Çıktı İçindeki Payı, 1997-2014	48
Şekil 2.3. Toplam Reel Katma Değer, Toplam Reel Kâr, 1997-2014	49
Şekil 2.4. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	50
Şekil 2.5. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	51
Şekil 2.6. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	52
Şekil 2.7. Tekstil Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	53
Şekil 2.8. Giyim Eşyaları Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	54
Şekil 2.9. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	55
Şekil 2.10. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	56
Şekil 2.11. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	57
Şekil 2.12. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	58
Şekil 2.13. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	59
Şekil 2.14. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	60
Şekil 2.15. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılaşa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	61
Şekil 2.16. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	62
Şekil 2.17. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	63
Şekil 2.18. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	64
Şekil 2.19. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	65
Şekil 2.20. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	66
Şekil 2.21. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	67

Şekil 2.22. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	68
Şekil 2.23. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014.....	69
Şekil 2.24. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	70
Şekil 2.25. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	71
Şekil 2.26. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014	72
Şekil 2.27. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014.....	73
Şekil 2.28. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	74
Şekil 2.29. İçeceklerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	75
Şekil 2.30. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	76
Şekil 2.31. Tekstil Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	77
Şekil 2.32. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	78
Şekil 2.33. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	79
Şekil 2.34. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	80
Şekil 2.35. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	81
Şekil 2.36. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	82
Şekil 2.37. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	83
Şekil 2.38. Kimyasallar ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	84
Şekil 2.39. Temel Eczacılık Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	85
Şekil 2.40. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	86

Şekil 2.41. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	87
Şekil 2.42. Ana Metal Sanayii Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	88
Şekil 2.43. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	89
Şekil 2.44. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	90
Şekil 2.45. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	91
Şekil 2.46. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	92
Şekil 2.47. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	93
Şekil 2.48. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	94
Şekil 2.49. Mobilya İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	95
Şekil 2.50. Diğer İmalatlar Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	96
Şekil 2.51. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	97
Şekil 2.52. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	98
Şekil 2.53. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	99
Şekil 2.54. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	100
Şekil 2.55. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	101
Şekil 2.56. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	102
Şekil 2.57. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	103
Şekil 2.58. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	104
Şekil 2.59. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	105

Şekil 2.60. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	106
Şekil 2.61. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	107
Şekil 2.62. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	108
Şekil 2.63. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılaşa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	109
Şekil 2.64. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	110
Şekil 2.65. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	111
Şekil 2.66. Ana Metal Sanayii Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	112
Şekil 2.67. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	113
Şekil 2.68. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	114
Şekil 2.69. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	115
Şekil 2.70. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	116
Şekil 2.71. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	117
Şekil 2.72. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	118
Şekil 2.73. Mobilya İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	119
Şekil 2.74. Diğer İmalatlar Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	120
Şekil 2.75. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	121
Şekil 2.76. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	122
Şekil 2.77. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	123

Şekil 2.78. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	124
Şekil 2.79. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	125
Şekil 2.80. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	126
Şekil 2.81. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	127
Şekil 2.82. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	128
Şekil 2.83. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	129
Şekil 2.84. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	130
Şekil 2.85. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	131
Şekil 2.86. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	132
Şekil 2.87. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	133
Şekil 2.88. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	134
Şekil 2.89. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	135
Şekil 2.90. Ana Metal Sanayii Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	136
Şekil 2.91. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	137
Şekil 2.92. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	138
Şekil 2.93. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	139
Şekil 2.94. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	140

Şekil 2.95. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	141
Şekil 2.96. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	142
Şekil 2.97. Mobilya İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014.....	143
Şekil 2.98. Diğer İmalatlar Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	144
Şekil 2.99. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014	145
Şekil 2.100. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	146
Şekil 2.101. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	147
Şekil 2.102. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	148
Şekil 2.103. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	149
Şekil 2.104. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	150
Şekil 2.105. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	151
Şekil 2.106. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	152
Şekil 2.107. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	153
Şekil 2.108. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	154
Şekil 2.109. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	155
Şekil 2.110. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	156
Şekil 2.111. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	157
Şekil 2.112. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	158
Şekil 2.113. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	159
Şekil 2.114. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	160

Şekil 2.115. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	161
Şekil 2.116. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	162
Şekil 2.117. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	163
Şekil 2.118. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	164
Şekil 2.119. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	165
Şekil 2.120. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	166
Şekil 2.121. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	167
Şekil 2.122. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014	168
Şekil 2.123. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014.....	169
Şekil 2.124. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	170
Şekil 2.125. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	171
Şekil 2.126. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	172
Şekil 2.127. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	173
Şekil 2.128. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	174
Şekil 2.129. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	175
Şekil 2.130. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	176
Şekil 2.131. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	177
Şekil 2.132. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	178
Şekil 2.133. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014...	179
Şekil 2.134. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	180

Şekil 2.135. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılaşa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	181
Şekil 2.136. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	182
Şekil 2.137. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	183
Şekil 2.138. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	184
Şekil 2.139. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	185
Şekil 2.140. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	186
Şekil 2.141. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	187
Şekil 2.142. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	188
Şekil 2.143. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	189
Şekil 2.144. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	190
Şekil 2.145. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	191
Şekil 2.146. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014	192
Şekil 2.147. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014.....	193
Tablo.3.1 2001 Ekonomik Krizinde Teknoloji Yoğunluklarına Göre Sektör Performanslarının Değerlendirilmesi	195
Tablo.3.2. 2008 Ekonomik Krizinde Teknoloji Yoğunluklarına Göre Sektör Performanslarının Değerlendirilmesi	196

Kısaltmalar Listesi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASO: Ankara Sanayi Odası

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

FED: The Federal Reserve

GSMH: Gayri Safi Millî Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF: The International Monetary Fund

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İSO: İstanbul Sanayi Odası

NACE: Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

SEC: The Securities and Exchange Commission,

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TFP: Toplam Faktör Üretkenliği

Birinci Bölüm

1. Giriş

Ekonomik krizler sonucu, Türk imalat sanayiinde yer alan firmaların sektörel bazda kârlılık, verimlilik, ihracat ve istihdamına etkisini araştıran çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca, bu çalışmalar imalat sanayisindeki az sayıda sektörle sınırlıdır. Tez çalışmasında yapılan analizlerle, imalat sanayisindeki sektörlerin performanslarının ekonomik krizlere duyarlılıkları ortaya konulacak ve bu alanda yapılan çalışmalara yeni bir bakış açısı kazandırılacaktır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de ekonomik krizlerden daha az etkilenmek için hangi sektörlerle yatırım yapılması gerektiğine dair politika önerisini oluşturmaktır. Türkiye’de imalat sanayisindeki yatırım politikalarına yön vermesi açısından çalışmanın alan yazınına katkı sağlayacağı beklenmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de imalat sanayiinde faaliyet gösteren 1000 büyük firmanın 1997-2014 dönemindeki kârlılık, ihracat, istihdam, verimlilik ve katma değerdeki değişimleri NACE bazında incelenerek 2001 ve 2008 finansal krizlerinden hangi sektörün nasıl etkilendiği betimsel analizler yardımıyla açıklanacaktır. Türkiye ekonomisinin genel değerlendirmesini de yapabileceğimiz 1000 büyük firmaya ait veriler İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl yayımlanmaktadır. Çalışmada NACE’ler ikinci düzeyde ele alınmış ve 1000 büyük firmaya ait verilerin ortalamaları alınarak aşağıda verilen 24 farklı sektör oluşturulmuştur:

- Gıda Ürünlerinin İmalatı (NACE 10),
- İçeceklerin İmalatı (NACE 11),
- Tütün Ürünleri İmalatı (NACE 12),
- Tekstil Ürünlerinin İmalatı (NACE 13),
- Giyim Eşyalarının İmalatı (NACE 14),
- Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı (NACE 15),
- Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) (NACE 16),
- Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı (NACE 17),
- Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması (NACE 18),
- Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı (NACE 19),

- Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı (NACE 20),
- Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı (NACE 21),
- Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı (NACE 22),
- Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (NACE 23),
- Ana Metal Sanayii (NACE 24),
- Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) (NACE 25),
- Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı (NACE 26),
- Elektrikli Teçhizat İmalatı (NACE 27),
- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı (NACE 28),
- Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı (NACE 29),
- Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı (NACE 30),
- Mobilya İmalatı (NACE 31),
- Diğer İmalatlar (NACE 32),
- Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtımı (NACE 35)

Bu sayede her bir sektörün kârlılık, verimlilik, ihracat, istihdam ve katma değer verilerinin yıllara göre değişimi incelenerek, 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinden hangi sektörün nasıl etkilendiği bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda her bir sektör bazında;

- Emek verimliliği ile ortalama emek verimliliğindeki büyüme oranı ($\text{Reel Emek Verimliliği} = \frac{\text{Reel Katma Değer}}{\text{İstihdam}}$, $\text{Reel Emek Verimliliği Büyüme Oranı} = \ln\left(\frac{\text{Reel Emek Verimliliği}}{\text{Reel Emek Verimliliği [n-1]}}\right)$),
- İhracatın üretimden aldığı ortalama pay ile ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ($\text{İhracatın Üretimden Aldığı Pay} = \frac{\text{Reel İhracat}}{\text{Reel Üretim}}$), $\text{İhracatın Üretimden Aldığı Payın Büyüme Oranı} = \ln\left(\frac{\text{İhracatın Üretimden Aldığı Pay}}{\text{İhracatın Üretimden Aldığı Pay [n-1]}}\right)$),
- Kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı ($\text{Kârlılık} = \frac{\text{Reel Kâr}}{\text{Reel Üretim}}$), $\text{Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı} = \ln\left(\frac{\text{Reel Kârlılık}}{\text{Reel Kârlılık[n-1]}}\right)$),

- Kârlılığın ortalama büyüme oranı ile karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı (Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Büyüme Oranı = $\ln (Kârın Katma Değerdeki Payı / Kârın Katma Değerdeki Payı [n-1])$),
- Ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel istihdam (Sektörel Emek Verimliliği = Sektörel Katma Değer / Sektörel İstihdam, Sektörel İstihdam = Toplam İstihdam),
- Ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer (Sektörel Emek Verimliliği, Sektörel Katma Değer = Toplam Reel Katma Değer) verilerinin yıllara göre dağılımı karşılaştırmalı olarak iki boyutlu grafikler üzerinden incelenecek olup 2001 ve 2008 krizlerinden hangi sektörlerin ne şekilde etkilendiği ortaya konulacaktır.

Türkiye’de imalat sanayi üzerinde yapılan çalışmalarda (Boratav, 1988; Özmucur ve Özötün, 1990; Maraşlıoğlu ve Tıktık, 1991; Erdil, 1996; Yeldan, 1996; Yeldan ve Köse, 1996; Taymaz, 1998; Bulutay, 1998; Daşkiran ve Taştı, 1998; Yeldan ve Köse, 1998; Onaran ve Yentürk, 2000; Onaran, 2000; Yeldan ve Voyvoda, 2001; Onaran ve Yentürk, 2001) genellikle özel imalat sanayi kuruluşlarındaki verimlilik, kârlılık, ihracat ve istihdamın belli başlı sektörlerdeki değişimleri incelenmiştir. Hazırlanan çalışma, Türkiye imalat sanayiinde verimlilik, kârlılık, ihracat ve istihdam değişimleri konusunda yapılan çalışmalardan farklı olarak, bahse konu değişkenleri firma performans kriteri olarak kabul etmiş ve bu varsayım ile 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinin imalat sanayiindeki farklı sektörler üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu nedenle ilgili çalışma, ekonomik krizlerin Türkiye imalat sanayii ve dolayısıyla Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini doğrudan görme imkânı sağlayacaktır.

Birinci bölümde finansal krizlerin tanımı ve çeşitleri ile finansal krizler konusunda ileri sürülen teoriler ve finansal krizleri açıklamaya yönelik modeller incelenmiştir. Sonrasında Türkiye’de yaşanan 2001 ekonomik krizi ile 2008 küresel krizi genel anlamda incelenmiş ve ikinci bölümde krizlerin Türkiye’deki istihdam, verimlilik, kârlılık ve ihracat üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ekonomik krizlerin sektör düzeyinde etkilerine dair betimsel analizler yapılmıştır. 1000 büyük sanayi kuruluşuna ait 1997-2014 yıllarına ait veriler İstanbul Sanayi Odasından temin edilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler çalışılarak NACE bazında ortalama emek verimliliği, ortalama emek verimliliğindeki büyüme oranı, ihracatın üretimden aldığı ortalama pay, ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı, kârlılık, kârlılığın ortalama büyüme oranı, kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı, ortalama sektörel emek verimliliği, ortalama sektörel istihdam ve ortalama sektörel katma değer verileri elde edilmiştir. Söz konusu veriler ikinci bölümde ikili grafikler halinde karşılaştırmalı olarak gösterilmiş ve ekonomik krizlerin hangi sektörü ne şekilde etkilediği ilgili grafiklerle ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde anlamlı sonuçlar elde edilebilmesi için sektörler teknoloji yoğunluklarına göre düşük teknoloji, orta düşük teknoloji, orta yüksek teknoloji ve yüksek teknoloji olarak tekrar sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde yer alan sonuç ve değerlendirme kısmında ise verimlilik, kârlılık, ihracat ve istihdam değişkenlerinin ekonomik krizlerdeki etkilenme durumları Türkiye geneli, sektörel düzeyde ve teknoloji yoğunluklarına göre özetlenmiş ve bu kapsamda elde edilen bulgular ekseninde politika önerisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

2. Küresel Ekonomik Krizlerin Tanımı, Türleri, Kapsamı Ve Ekonomik Etkileri

Küresel ekonomik krizleri reel sektör ve finansal sektör krizleri başlıkları altında incelemek mümkündür. Bu bölümde öncelikle reel sektör krizlerinin oluşumu açıklanmaya çalışılacak, sonrasında ise finansal kriz çeşitleri kapsamlı olarak incelenecektir.

2.1 Finansal Kriz: Tanım ve Çeşitleri

Kriz sözcüğü, kelime anlamı itibarıyla Latince ve Yunanca'ya dayanmaktadır. Yunancada kriz anlamına gelen “Krisis” kelimesinden gelmektedir. Kriz, bir durumdan başka bir duruma geçerken ortaya çıkan kararsızlık anını ifade eder.

Kriz kelimesi genel anlamda olumsuz durumları, beklenmedik gelişmeleri, gelecekteki gelişmelerin tam olarak öngörülemediği durumları ifade etmek için kullanılmaktadır (Delici, 2003: 58).

Kriz sözcüğü sosyal bilimler alanında ise, buhran ve bunalım gibi kavramlarla beraber kullanılmaktadır. Öngörülemeyen bir sosyal, ekonomik veya psikolojik gelişme karşısında normal ilişkilerin önemli oranda sarsılması ve karşılaşılan sorunla başa çıkılmasında mevcut çözüm yollarının yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkan durumları ifade için kullanılır. Kriz kendini besleyen kısırdöngü denebilecek olağan dışı bir durumdur. “Bu döngüyü bireyler oluşturabildiği gibi sistemin kendisi de oluşturabilir. Krizin büyüklüğü sistemlerin karmaşıklığıyla doğru orantılıdır (Polat, 1997: 12).”

Bir başka tanıma göre söz konusu kavram, “genel olarak herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya finans piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmektedir (Kibritçioğlu, 2001: 174-182).”

Etkiledikleri sektörler açısından ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal sektör krizleri şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Reel krizler, üretimde ve/veya istihdamda önemli daralmalar şeklinde ortaya çıkarlar.

2.1.1 Reel sektör krizleri

Reel sektör krizleri, ekonominin reel üretim sektörlerinde, üretimde ve/veya istihdamda ciddi daralmalar (durgunluk, işsizlik) şeklinde ortaya çıkan bir kriz türüdür. Reel kriz; enflasyon krizi, durgunluk krizi ve işsizlik krizi olmak üzere üçe ayrılabilir. Enflasyon krizi, mal ve hizmet piyasalarındaki genel fiyat seviyesindeki sürekli artışların belirli bir sınırın üzerinde olmasıdır. Durgunluk krizi ise, fiyatlar genel seviyesindeki artışların, ekonomide mal ve hizmet üretiminde yatırımları teşvik edecek düzeyin altında gerçekleşmesidir. Başka bir deyişle, ekonomide yeterince yatırım yapılmaması dolayısıyla GSMH artık hızının düşük düzeyde

kalmasıdır. İşsizlik krizi ise, emek piyasasındaki işsizlik oranlarının alışılmışın üzerinde olması şeklinde ortaya çıkan krizdir (Engin, 2007: 35-60).

Reel krizler doğrudan ekonominin üretim yapan kısmı ile ilgilidir. Reel sektörün üretim yapması için sermaye ve girişimciye ihtiyacı vardır. Sermayenin bulunmasını sağlayan kesim ise finansal kesimdir. Dolayısıyla bu iki kesim birbirileri ile ilişkilidir. Birinde oluşacak olan bir kriz diğerini de doğrudan etkilemektedir.

2.1.2 Finansal sektör krizleri

Finansal krizler, çeşitli faktörlere bağlı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar ve buna bağlı olarak finansal piyasaların kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirememesi olarak tanımlanabilir (Afşar, 2004: 77). Finansal kriz, ekonomide aniden ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise firmaları ciddi anlamda sarsacak sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelir (Aktan ve Şen, 2001: 49-56).

Krizler, finansal yatırımcıların ülke koşullarının riskli hale geldiği konusundaki beklentilerine bağlı olarak, giriştikleri spekülative ataklar sonucu başlar ve atakların yoğunluğu ölçüsünde şiddet kazanır. Spekülative motiflerle ülkeler arasında hızla yer değiştiren sermaye, ulusal ekonomiler için istikrarsızlık kaynağı olmakta, ülkeden sermaye çıkışı ve ülke parasının değerindeki kuvvetli dalgalanmalar reel ekonomiye yansıyan önemli sorunlar yaratabilmektedir. Sermaye hareketlerinin hızla artışının, ulusal ekonomiler açısından getirdiği sorunlar genel olarak finansal krizler olarak ele alınmaktadır (Demir, 1999).

Finansal krizlerle ilgili iki tür göstergedен söz edilebilmektedir. Bunlar, ülke koşullarının yatırım riskinin arttığını gösteren ve bu nedenle finansal bir krizin doğacağı konusundaki beklentileri besleyen ön göstergeler ile yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler olmaktadır. Finansal krizlerin doğacağına dair ön göstergelerin başında, ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi, M2

para arzının uluslararası rezervlere oranında ve/veya cari açıkların milli gelire oranında aşırı yükselmeler gelmektedir (Akdiş ve Bayrak, 2000: 13-45). Gelişen ülkeler genelde sabit döviz kuru uyguladıklarından ulusal paranın reel olarak belirli bir düzeyin üzerinde değer kazanması kriz beklentilerinde önemli diğer bir faktördür.

Bir ekonomide finansal krizin doğacağına dair beklentileri besleyen bu göstergeler dışında, yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler de söz konusudur. Döviz kurlarındaki büyük dalgalanmalar, gecelik faizlerde yaşanan aşırı yükselmeler ve döviz rezervlerindeki önemli miktarda azalmalar bu göstergelerin başlıcalarıdır.

Finansal krizler ana hatlarıyla; para, bankacılık, dış borç ve küresel krizler olmak üzere dört grupta toplanabilir. Bu krizler genellikle birbirini takip ettikleri için bunlar arasında çok kesin çizgilerle ayırım yapılamadığı da genel bir görüş olarak belirtilmektedir.

2.1.2.1. Para krizleri

Para krizleri, döviz kuru krizi ve ödemeler dengesi krizi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Döviz kuru krizleri; sabit döviz kuru politikalarının uygulandığı ekonomilerde piyasa katılımcılarının yerel para birimli varlıklardan yabancı para birimli varlıklara doğru kaymaya başlaması sonucu, merkez bankasının döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya çıkan krizlerdir. Ayrıca, bir ülke parasının üzerindeki spekülasyon saldırı, bir devalüasyonla veya şiddetli bir değer kaybıyla sonuçlanırsa ya da merkez bankası büyük miktarda rezerv satmak veya faiz oranlarını önemli oranlarda yükseltmek suretiyle parayı korumaya zorlanırsa da bir döviz krizi oluşur. Ödemeler dengesi krizleri ise; esnek kur sistemi uygulayan ülkelerde meydana gelen döviz kuru krizidir. Sermaye hareketlerinde meydana gelen bir tersine dönme ile ödemeler bilançosu açıkları artar ve rezervler tükenir. Bu da döviz kurundaki şiddetli artışa neden olur (Engin, 2007: 35-60).

Para krizleri spekülâtif bir etki sonucunda, herhangi bir ÷lke parasının devalüe edilerek değeri kaybetmesi veya spekülâtif saldırılar sonucunda otoritelerin uluslararası rezervlerini önemli ölçüde harcaması ya da faiz oranlarını hızlı bir biçimde yükselterek paralarını savunmaya zorlaması durumunda oluşmaktadır. Para krizi tanımı, hem sabit döviz kuru sisteminin geçerli olduğu ÷lke paralarına yönelik spekülâtif saldırıları hem de belirli bir bandın dışında daha büyük boyutlarda bir devalüasyona yol açan spekülâtif saldırıları kapsamaktadır (Ural, 2003).

Para krizlerinin belirleyicileri şu beş grup altında toplanabilir:

- Zayıf makroekonomik göstergeler ve hatalı iktisat politikaları,
- Finansal altyapının yetersizliği,
- Ahlaki tehlike ve asimetrik bilgi olgusu,
- Piyasadaki kreditorlerin ve uluslararası finans kuruluşlarının hatalı his ve öngörileri,
- Siyasal suikast veya terörist saldırı bazı beklenmedik olay ve tesadüfler.

Bu beş grupta yer alan etkenlerin bir veya birkaçı, belirli bir süredir değeri yitirmesi gerektiği halde hala hiç veya yeterince değeri yitirmemiş olan bir ulusal paraya karşı spekülâtif saldırı başlamasına neden olmaktadır. Daha sonra da yerli paradan dövizde doğru kaçışla birlikte mevcut döviz kuru üzerinde kendini gösteren bu baskı, ilgili ÷lkenin iktisat politikası karar vericileri tarafından ya merkez bankası rezervlerinde ciddi bir erime göz önüne alınarak, ya büyük bir devalüasyonla, ya yurtiçi faiz hadleri önemli ölçüde yükselterek ya da üç politikanın uygun bir bileşimi tercih edilerek karşılanmaktadır. Spekülâtif saldırı karşısında hükümetin alacağı ilgili politika kararı geciktikçe finansal baskının da giderek büyüyeceği ve böylece döviz krizinin daha da derinleşeceği yani daha yüksek oranlı bir devalüasyon, faiz artışı ve/veya rezerv kayıpları ile karşılaşacaktır (Kibritçioğlu, 2001: 179).

Uygulamada para krizleri, yapılan devalüasyonlarla belirlenmeye çalışılmaktadır. Frankel ve Rose (1996: 351-366)'a göre bir ÷lke parasında eğer bir yılda en az

%25 değer kaybı varsa ve bu değer kaybı bir önceki yıldan %10 daha fazla ise “para krizi” oluşmaktadır.

2.1.2.2. Bankacılık krizleri

Bir ülkedeki bankacılık sistemi ve finansal sistem, ekonomide fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracı görevini görür. Ayrıca bankacılık sistemi ve finansal sistem ekonomideki reel hareketlerin sağlıklı işlemesine, likidite sıkıntısı çekilmemesine yardımcı olur. Başta merkez bankası olmak üzere eğer bankacılık sistemi bu görevini yerine getiremez ve diğer finansal piyasalar da sağlıklı işlemezse; ayrıca asli görevlerin yerine sığ ve büyük boyutlu tali işlerle uğraşmaya başlarsa belirli bir süre sonra bankacılık sistemi ve finansal sistem kriz içerisine girer. Ülkedeki tasarrufların reel ekonomiye kazandırılmasında aracı olan bankacılık sistemi yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelirse, menkul kıymet borsalarında hisse senedi fiyatlarında çok hızlı düşüşler olur. Ayrıca merkez bankaları elindeki para politikası araçlarının yetersizliği ya da etkinsizliği gibi nedenlerle piyasaya müdahale edemezlerse finansal kaynaklı ekonomik krizlere neden olur (Engin, 2007: 35-60).

Bankacılık krizleri, bankacılık sisteminin yapısal sorunlarından doğar. Batık kredilerin artması, sistemi çıkmaza sokar. Bankalara olan güven kaybolur ve tasarruf sahipleri hesaplarını çekmek için hücum ettiğinde kriz kaçınılmaz olur (Uzun, 2003: 2). Bankacılık sektöründeki sorunlar, para krizlerinden önce meydana gelmektedir. Para krizleri, bankacılık krizlerini derinleştirmekte kısır bir döngü yaratmaktadır. Para krizi yaşayan birçok ülke tam olgunlaşmış (full-fledged) yurtiçi bankacılık krizlerini de aynı anda yaşamaktadır (Kaminsky ve Reinhart, 1999: 10).

1980’lerin başından itibaren çok sayıda ülkede sistematik banka krizleri meydana gelmiştir. Sistematik banka krizi, mali piyasalarda bir ya da birkaç bankanın iflası tehlikesine yol açan, bu durumun da tüm sisteme yayılarak ödemeler sistemini olumsuz etkilemesi hatta işleyişini durdurması nedeniyle, piyasanın işleyişinde pürüzler meydana gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu krizlerin en önemli nedenleri; istikrarsız makroekonomik yapı, bankacılık sektöründe etkin denetim

ve gözetimin yapılamaması, yasal düzenlemelerin yetersiz olması, ödemeler sistemi gibi mali altyapı unsurlarının güvenilir olmaması ve risk yönetimi için gerekli kredi kültürünün oluşmamasıdır (Erdönmez, 2001).

Banka krizi oluştuğunda, devlet daha fazla ekonomiye zarar vermemesi için çözümsüz durumdaki bankaların yönetimine müdahale etmek zorundadır. Devletin sistemi iyileştirmek için kamu fonlarını kullanmasının en önemli sebebi krizin gerek finansal sisteme gerekse diğer sektörlerle bulaşmasını engellemektir (Enoch vd., 2001: 59). Bu müdahale ancak ya bankanın başka bir bankanın bünyesine dahil edilmesi ya da batık bankanın tekrar yapılandırılması şeklinde olur.

2.1.2.3. Dış borç krizleri

Bir ülkenin kamu veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumunda, dış borç krizinden söz edilebilir. Dış borç krizi özellikle hükümetlerin dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle, dış borcun yeni ödeme planına bağlanması ve yükümlülüklerin ertelenmesi durumunda ortaya çıkar. Ayrıca, borçlu borcunu ödeyemez veya alacaklı alacağının ödenmeme riskini hesaba katarak yeni krediler vermez ya da açtığı kredileri tahsil etme çabalarına başvurursa borç krizleri meydana gelebilir (Engin, 2007: 35-60).

2.1.2.4. Küresel (Salgın) kriz

Bir ülkede çıkan krizin, yakın ekonomik ilişki içinde olduğu diğer ülkelere de sıçraması demektir. Küreselleşme döneminde ülkelerin birbirleriyle ekonomik ilişkisi arttığından bu krizlerin önemi de artmıştır. Dünya konjonktüründeki değişmelerle birlikte bilgisayar alanındaki hızlı gelişimin küreselleşme yönünde başlattığı yapısal değişim sonrasında artan entegrasyon, bir bölgede yaşanan krizin hızla diğer ülkelere sıçrayarak etkilerin daha da artmasına neden olmaktadır (Uzun, 2003: 2-11).

3. Ekonomik Kriz İle İlgili Teorik Yaklaşımlar

Avrupa, Meksika ve Güneydoğu Asya’da karşılaşılan finansal krizlerin ardından yapılan tartışmalar sonucunda, finansal krizleri açıklamaya yönelik bir takım teoriler ileri sürülmüştür. Bunlar, geleneksel açıklamalar ile birinci, ikinci ve üçüncü nesil kriz modelleri olarak incelenebilmektedir.

3.1. Finansal Krizleri Açıklayan Geleneksel Yaklaşımlar

Krugman (1997) çalışmasında kriz dönemlerine ilişkin olarak gelişmiş ülkelerin izlediği politikaları eleştirmiştir. Ülkelerin ekonomik ilişkilerini, yalnızca uluslararası rekabet ve çatışma şeklinde algılanmaması gerektiğini belirtmiştir. Mac Esich gibi bazı ekonomistler ise, 1929 Büyük Buhranı döneminde ülkeler arasında işbirliği olmadığı için krizin etkilerinin daha da büyüdüğünü belirtmektedir. Bu görüşten hareketle ülkeler arası ilişkilerin önemini vurgulayan “Uluslararası Finansal Kriz Teorileri” geliştirilmiştir.

Çeşitli ülkelerde özellikle 1970’lerin başından itibaren yaşanan finansal krizleri açıklamaya yönelik teoriler, temel olarak sekiz başlık altında toplanmaktadır (Davis, 2003: 2-3).

3.1.1. Aşırı borç birikimi

Gerek firmaların gerekse ülke ekonomilerinin hızlı büyüme dönemlerinde oluşan borç birikimi, finansal krizlerin meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu durum finansal liberalizasyonun yapılmasını gerekli kılmıştır. Ancak finansal liberalizasyonun ardından iyi düzenlenmemiş bir bankacılık sistemi, mikro ekonomik bozukluklar, ekonomik genişleme sonucu olan aşırı borçluluk, piyasalardaki artan eğilim ile bankaların yeterli risk karşılığı ayırmaması ve varlık piyasalarında yatırımcılar arasında oluşan yüksek derecedeki spekülatif faaliyetlerin finansal krizlere yol açtığı belirtilir (Kindleberger, 1998: 1-4).

Hızlı bir ekonomik liberalizasyon sürecinden sonra denetim ve düzenlemeleri zayıf bir bankacılık sisteminin varlığı durumunda, yoğun bir sermaye girişi

bankalar aracılığıyla, aşırı bir borç verme ve/veya tüketim artışına yol açmaktadır. Aşırı borçlanma, borsada ve gayrimenkul fiyatlarında patlamaya neden olmaktadır. Ekonomi resesyona girdiğinde ise iyi değerlendirmeden verilen krediler bankaları kırılgan ve krize duyarlı hale getirmekte ve parasal çöküntüyü tetiklemektedir.

3.1.2. Bankacılıkta yaşanan panik

Monetarist akımın öncülerinden Friedman, Schwartz, Cagan ve Velasco'ya göre bu teoride, yüksek enflasyon ve uluslararası piyasalardaki yatırımcıların kendi kendini besleyen kötümser davranışları gibi olumsuzlukların sıkıştırdığı bankacılık sektörü paniğe kapılmaktadır. Bu durumda, uygulanan sıkı para politikasının ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi azalmakta ve kriz kaçınılmaz olmaktadır.

Bankaların bilânço sorunları büyük ölçüde ekonomik uyumsuzluk sorunlarıyla bağlantılıdır. Bunlar hem para hem de vade uyumsuzluğudur. Bankalar döviz olarak borçlanıp ülke parası üzerinden borç veriyorsa, sırası ile hem para hem de vade uyumsuzlukları ile karşılaşılıyorlar demektir. Bu uyumsuzluk durumunda döviz kurunda bir değer kaybı, banka iflaslarına yol açabilecek olan istikrarsızlığı harekete geçirmekte ve bu da bankacılık paniklerine neden olmaktadır.

Bankacılık panikleri para arzındaki daralmanın en önemli sebebi olduğu için bunu izleyen parasal istikrarsızlığı önlemek amacıyla ülkelerin merkez bankalarının son kredi mercii olması gerektiği savunulmaktadır.

3.1.3. Rasyonel beklentiler teorisi

Flood, Garber, Blanchard, Watson ve Krugman gibi ekonomistler piyasalardaki paniğe sebep olan en önemli faktörün varlık fiyat değişimlerine ilişkin beklentiler olduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin; sendikalar olmasını bekledikleri devalüasyonu göz önüne alarak işçi ücret düzeylerini yüksek talep eder, ülke sanayinin girmiş olduğu bu panik nedeniyle paranın devalüe edilmesi kaçınılmaz olur. Fiyatı belirleyen unsur, temel faktörlerden bağımsız olabilse de, fiyatlardaki

değişim geçmiş dönemlerdeki fiyat hareketlerine bağlıdır. Bu yönde bir beklenti ise, finansal paniğe yol açmaktadır.

3.1.4. Belirsizlik teorisi

Teorinin temel mantığı geleceğe yönelik beklentilerin açıklanamadığı durumlarda karar verme sürecinin netleşmemesi, gelecekteki getirilerin olasılık dağılımları ile modellenemediği durumda karar almanın önemini vurgulamaktadır. Teoriye göre, belirsizlik finansal krizlerin açıklanmasında tek faktör olarak ele alınmamakla beraber, finansal iktidarsızlığın temel özelliği olduğu için zorunlu bir unsur olarak da görülmektedir. Ekonomi piyasasındaki yatırımcıların beklentileri ile fiili politika sonuçları arasındaki etkileşim ana unsur olmakta ve bu etkileşim finansal krizlere yol açmaktadır.

3.1.5. Kredi tayinlaması teorisi

Guttentag, Herring ve Wachter gibi iktisatçılara göre, kredi piyasasında talebin arzı aşması, yani borç almak isteyenlerin cari faiz oranından istedikleri kadar borçlanamamaları sonucu kredi tayinlaması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Finansal krizlerin nedeni, kredi tayinlamasının sıkı kurallara bağlı olduğu bir dönemin ardından kısıtlamaların kaldırılmasıyla, kredi talebindeki ani ve hızlı artışlar olarak değerlendirilmektedirler. Bu durum daha çok ekonomide meydana gelen finansal liberalizasyon ile ortaya çıkmaktadır. Finansal liberalizasyonla birlikte, ekonomideki bireylerin finansal sektöre giriş özgürlüğünün artması ile faiz oranları ve yeni araçlar aracılığıyla fonlar için fiyat verme özgürlüğü doğmaktadır. Bu süreç yeterli denetime tabi tutulmazsa banka bilânçolarında risk birikimine yol açmakta ve bu da finansal krizlere yol açmaktadır.

3.1.6. Asimetrik bilgi ve acente giderleri teorisi

Stiglitz ve Weiss, Mankiw ve Mishkin tarafından geliştirilen bu teori, kredi tayinlaması teorisinde olduğu gibi kredi tayinlamasındaki hızlı ve şiddetli artış üzerinde yoğunlaşmakta ancak kredi tayinlaması teorisinden farklı bir açıklama getirmektedir. Kısaca borç veren ve borç alan tarafın birbirleriyle ilgili tam olarak

bilgi sahibi olamamaları manasına gelen asimetrik bilgi problemi sonucu kredi tayinlamosındaki hızlı artış, kredi verenlerin duyarlı olduğu bir ortamda faiz oranlarında ya da piyasa belirsizliğindeki artışa karşı doğal bir tepki olarak nitelendirilmektedir.

3.1.7. Dealer piyasalarının teorisi

Davis, Goldstein tarafından ortaya atılan ve asimetrik bilgideki artış sonucu finansal piyasa aracılarının piyasa yapıcılığındaki sermaye piyasasının düzenli ve etkin çalışmasını sağlama ve piyasa araçlarını kullanarak likit ve sürekli bir piyasa oluşturma görevidir (İMKB, 2001). İsteksizliklerinin ters etkileri üzerine yoğunlaşan bu teori, daha çok finansal krizlerin bir yönü olan piyasa çöküşünü açıklamaya yöneliktir.

3.1.8. Finansal piyasa yapısı teorisi

Davis tarafından geliştirilen bu teori, deregölasyonun veya kısıtlamaların kaldırılmasının ardından piyasaya giriş engellerinin azaltılması ve yeni ürünler ile piyasaların geliştirilmesi üzerinde durmaktadır. Bir başka deyişle, piyasaya giriş engellerinin azaltılması rekabet artışına, bu ise kredi talebinin artmasına ve kredi kalitesinin azalmasına yol açarak krize neden olabilmektedir. Bu yönüyle teori, rekabetin öneminin vurgulandığı kredi tayinlamosı teorisini açıklamaya yönelik olan Guttentag ve Herringmodelini (kredi tayinlamosı teorisi) destekler niteliktedir.

3.2. Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Modeller

1990'larda yaşanan çok sayıda kriz, krizleri açıklamaya çalışan modellerin de artmasına neden olmuştur. Bu krizler o yıllarda dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan, sabit döviz kurlarına yönelik spekülative saldırıların nedenleri ve sonuçlarına olan ilgiyi yeniden arttırmıştır (Özer, 1999: 50-53). Bu yüzden, spekülative saldırıların mekanizmalarını açıklamaya yönelik olan modelleri, birinci, ikinci ve üçüncü nesil modeller olarak üç başlık altında incelemek mümkündür (Işık ve Togay, 2002: 32). Karşılaşılan finansal krizlerin farklı özellikler taşıyor olmaları böyle bir ayrımı zorunlu kılmıştır (Akdiş, 2000).

Eichengreen'in yapmış olduğu bir sınıflamaya göre, 1. ve 2. nesil modeller olarak adlandırılan iki model dışında, özellikle 1997 yılında gerçekleşen Güney Doğu Asya finansal krizini açıklamaya çalışan 3. tip bir model vardır. Bu modeller aslında birbirinin yerini alan değil birbirlerini tamamlayan modellerdir.

3.2.1. Birinci nesil kriz modelleri (kanonik kriz modeli)

Finansal krizleri açıklamaya yönelik modellerden ilki olan birinci nesil kriz modelleri, 1973–1982 döneminde Meksika'da ve diğer Latin Amerika ülkelerinde meydana gelen para krizlerini, bu krizlerin ortaya çıkışını ve ortaya çıkmadan önce öngörülebilmeleri konusundaki çalışmaları açıklamaya çalışır. Kanonik Kriz Modeli adıyla da anılan birinci nesil kriz modeli, Paul Krugman'ın yaptığı çalışmalar ile başlamış, ABD Merkez Bankasının Uluslararası Finans Bölümünde bulunan Stephan Salant tarafından geliştirilmiştir. Salant, özellikle o yıllarda gündemde olan altın fiyatları ile resmi altın stoklarının esas alınması ile para krizlerinden çok, reel piyasalarda mal fiyatlarının istikrarı için hazırlanan istikrar programlarına odaklanmıştır. Teorinin temel mantığı, Salant ve Henderson tarafından kısaca açıklanmış ve 1978 yılında altın fiyatlarının son zamanlardaki dalgalanması ve öngörülemeyen resmi altın satışlarının etkisini ele almışlardır. Sonraki araştırmacılar da aynı mantıkla, para piyasalarında istikrarı sağlamaya çalışan Merkez Bankasının döviz kurunu dengeleme çabalarına yoğunlaşmışlardır.

Ulusal para biriminin değer kaybetmesi, uluslararası rezervlerde azalma ve baskılanmış kur rejiminin çöküşü ile şekillenen para krizlerinin ilk resmi modeli, Salant ve Henderson (1978) çalışmasına dayanarak Krugman (1979) tarafından ortaya atılmıştır (Radelet ve Sachs, 1998: 4). Flood ve Garber tarafından yeniden ele alınan model daha da geliştirilmiştir. Connolly ve Taylor ise yıpranan pariteyi inceleyerek döviz kuru rejiminin çökmesinden hemen önce ticarete konu olan malların nispi fiyatlarının nasıl değiştiği üzerinde durmuşlardır. Esquivel ve Larrain (1998) çalışmasında, reel döviz kurunun değerlendirilmesi ve cari işlemler hesabının kötüleşmesinin kur çöküşünden önce gerçekleştiğini ortaya koymuşlardır.

Temelde para krizlerini açıklayan, birinci nesil modellere göre krizler, bütçe açıklarının bir ürünüdür. Daha açık bir ifadeyle, bütçe açıklarını finanse etmek amacıyla kontrol edilemeyen senyoraaj ihtiyacının, zamanla uluslararası rezervlerin kritik düzeyin altına inmesine ve sabit kur rejiminin çökmesine yol açmasıdır. Çünkü modelde kamu kesiminin, sermaye piyasasından borçlanma olanağının bulunmadığı varsayılmaktadır. Böylece, yatırımcıların sermaye kaybından kaçınmak veya sermaye kazancı elde etmek amacıyla gösterdikleri çaba, spekülâtif saldırıyı kışkırtır (Krugman, 1998: 6). Spekülâtif saldırıların zamanı ise, rezervlerin düzeyine bağlıdır. Rezervler belirli bir kritik düzeye indiği zaman, spekülâtörler kısa sürede kalan rezervleri de ele geçirirler (Esquivel ve Larrain, 1998). Ülke parasının değer kaybetmesi, uluslararası rezerv kaybı, sabit döviz kurunun çökmesi gibi özellikler, aynı zamanda ödemeler bilânçosu krizine de işaret etmektedir. Radelet ve Sachs (1998)'a göre, krizlerin ekonomi politikalarındaki temel dengesizlikler ve döviz kurunu sabit tutma arasındaki tutarsızlıktan kaynaklandığını iddia etmektedirler. Bu tutarsızlık geçici olarak şayet merkez bankası yeterli rezerve sahipse giderilebilir, fakat bu rezervler yetersiz olmaya başladıkça spekülâtörler atağa geçip merkez bankasını zor duruma sokabilirler. Krizlerin parasallaşmış aşırı miktardaki kamu kesimi borcu ile döviz kuru sistemi arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklandığını iddia eden Krugman modelinde, temel göstergelerde sürekli kötüleşme olan bir ekonomide krizler, hem kaçınılmaz hem de önceden tahmin edilebilir niteliktedir (Esquivel ve Larrain, 1998). Ancak, stratejik bir döviz kuru müdahalesi, para krizinin olasılığını ve derinliğini değiştirebilir (Obstfeld, 1994: 89–213).

Bu modelin iki önemli yanı vardır; birincisi, geçmişte yaşanan birçok para krizi yurtiçi ekonomi politikaları ile kur rejimi arasındaki temel tutarsızlıkları yansıtmaktadır. İkincisi ise, para birimine hücumu simgeleyen ani ve şiddetli spekülâtif saldırı, yatırımcıların rasyonel olmayan kararlarından ya da piyasa manipülâtörlerinin planlarından değil, istikrarlı olmayan bir para birimini elde tutmanın cazibesi kalmadığı için gerçekleşir. Kanonik kriz modelinin sahip olduğu iyi yanlara rağmen model pek çok iktisatçı tarafından yaşanmakta olan krizlerdeki

ekonomik gelişmeleri gerçekçi bir biçimde yansıtmadığı konusunda eleştirilmektedir. Söz konusu iktisatçılar tarafından modelin anılan yetersizliklerinin giderilmesi maksadıyla “İkinci Nesil Kriz Modelleri” şeklinde anılan aşağıdaki kriz modeli geliştirilmiştir.

3.2.2. İkinci nesil kriz modelleri

Birinci nesil kriz modellerinin en önemli eksiği hükümetlerin otomatik olarak tüm bütçe açıklarını para basarak kapattığı ve Merkez Bankasının ekonomideki gelişmelere bakmadan rezerv satarak döviz kurunu baskıladığını varsayımından kaynaklanıyordu. Şüphesiz ki, bütçe açıklarının sürekli olduğu zamanlarda bile, açıkları kapatmanın ötesinde başka çareler de vardır. Gerçekçi olmayan bu varsayımlar, birinci nesil açıklamalarına duyulan güveni sarsmıştır, ayrıca çeşitli ülkelerde özellikle 1990’lı yıllardan itibaren karşılaşılan finansal krizlerin geçmiş teorilerle açıklanamaması, başka açıklama tarzlarına olan ihtiyacı artırmıştır (Akdiş, 2000).

Avrupa ve Meksika’da 1990’larda ortaya çıkan ve çeşitli ülke paralarını hedef alan spekülasyon saldırıları açıklamaya yönelik yeni görüşler geliştirilmiştir. İkinci nesil para krizi modelleri, para krizlerini, makro iktisadi politikaların sürdürülebilirliği ile ilgili olarak aniden ortaya çıkan olumsuz beklentilerden beslenen bir düşüncedir. Başını Obstfeld’in çekmiş olduğu iktisatçılara göre ikinci nesil kriz modellerinin ortak özelliği, ekonominin temel göstergelerinde (uluslararası rezervler, hükümetin finansal durumu, kur taahhüdü vb.) sürekli bir kötüleşme olmaksızın da kriz çıkma olasılığı üzerinde durmaktadırlar. Sabit kuru korumak, şayet insanlar gelecekte o paranın devalüe edileceğine inanıyorlarsa çok daha maliyetli olmaya başlayacaktır. Gelecekte olması beklenen devalüasyon karşısında para birimini korumak, kısa vadede yüksek faiz oranlarını gerekli kılar, fakat bu faiz oranları hükümetin nakit akışını bozarak üretim ve istihdam düzeylerini düşürür. İkinci nesil kriz modelleri, krizleri yaratan esas olgunun, makroekonomik politikaların sürdürülebilirliği ile ilgili beklentilerde meydana gelen ani değişiklikler olduğu yönünde incelemektedir. Kötümser beklentiler, kendi kendini besleyen bir

süreç yaratmaktadır ve bu süreçte spekülâtif saldırıların zamanlaması tahmin edilemez (Işık ve Togay, 2002: 32).

Bu sürecin başlangıcında, ulusal paradan olası kaçıışı sezen spekülâtörler önceden pozisyon alacaklardır. Sonuçta sabit kur rejimini sona erdirecek olan kriz, bu sonucu gerektirecek değişkenler tamamen gerçekleşmeden bile ortaya çıkabilecektir. Bu bağlamda yeni veya ikinci nesil kriz modelleri, sürdürülebilir durumdaki ya da kredibilitesi olan sabit kur rejiminin beklentilerine bağlı olarak çökebileceğini belirtmektedir (Flood ve Marion, 1996).

İkinci nesil kriz modelleri krizlerin “bulaşıcı” nitelikte olduğunu, her ülkenin spekülâtif saldırılarının kurbanı olacağını da belirtmez. Bulaşıcılığın en basit ve en mantıklı anlatımı ülkeler arasında bağlar ve ilişkilerdir: A ülkesindeki para krizi B ülkesindeki ekonomiyi yapısal olarak olumsuz etkilemektedir. Bu saldırılar, uluslararası rezervleri düşük, finansal durumu kötü ve hükümetin sabit kur rejimini devam ettirmeye yönelik belirli zaafı olan ülkeleri etkiler (Özer, 1999: 50-53).

Daniel, Flood ve Marion gibi iktisatçılara göre birinci nesil modeller, yeterli rezervlere sahip olan bir ülkenin, rezerv-tüketen genişletici para politikası sürecinden sonra, döviz kuru çöküşünün yaşanacağını belirtir. Bunun aksine ikinci nesil modeller ise, çoklu (birden fazla) dengeye işaret ederek, makroekonomik politikalar ile sabit kur rejiminin uyumlu olduğu zaman dahi para birimine saldırıların olabileceğini savunurlar. İkinci nesil kriz modellerinin, üç ana bileşeni vardır.

Birincisi, hükümetin sabit kur rejiminden vazgeçmesinin bir nedeni olmalıdır. İkincisi, hükümetin sabit kur rejimini savunmasının (korumak istemesinin) bir nedeni olmalıdır. Üçüncüsü ise, krize yol açan dairesel mantığın meydana gelebilmesi, sabit kur rejiminin koruma maliyetinin, bundan elde edilecek faydaları aştığına olan inancın yaygınlaşmasına bağlıdır (Krugman, 1997). Buradaki temel nokta, hükümetin sabit kuru korumanın faydasıyla maliyetini karşılaştırarak bir karar vermeleridir (Obstfeld, 1996: 1038).

3.2.3. Üçüncü nesil kriz modelleri

1997 yılında gerçekleşen Güneydoğu Asya finansal krizini açıklamada ne birinci nesil ne de ikinci nesil kriz modelleri işe yaramıştır. 1997 yılının başında kriz yaşayan ülke hükümetleri oldukça iyi durumda idiler. Gerçekleşen kriz çoğu gözlemciyi şaşkına uğratmıştır. İlginçtir ki krizden kısa bir süre önce IMF bile oldukça iyimser sayılabilecek büyüme tahminlerinde bulunmuştur. Krizden sonra bile, bu ülkelerin kriz riski taşıdığına veya kriz döneminde olağan dışı riskli olduğuna dair bir gösterge bulunamamıştır. Bu belirsizlik araştırmacıları yeni modeller geliştirmeye itmiştir. Para krizlerinin nedeni ne olursa olsun, hem birinci nesil hem de ikinci nesil kriz modelleri, para ve bankacılık krizlerinin etkileşimine önem vermemiştir (Kaminsky ve Reinhart, 1998).

Son zamanlarda ortaya çıkan krizlere bir anlam vermek ve gelecekte yaşanabilecek krizlerin önceden bilinmesine yardım etmesi düşüncesi ile üçüncü nesil kriz modeline duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu modeller, Asya krizinden hareketle, bankacılık ve finansal sistemin rolünü vurgulayarak, para ve bankacılık krizlerinin birbirini besleyen bir kısırdöngü yarattığı fikrine dayanmaktadır (Işık ve Togay, 2002: 32).

Bu modele göre, problemlerin esas kaynağı bankacılık sektöründe gizlidir. “Ahlaki riskin yönlendirdiği borçlanma, yatırımlara bir tür gizli yardım sağlar.” Ancak bu yardım, gözle görülür zararların oluşması karşısında, hükümetlerin gizli garantilerini geri çekmeleriyle son bulur (Krugman, 1998: 6).

Üçüncü nesil kriz modelleri, finansal piyasalardaki eksiklikleri temel etken olarak görür. Bu modeller, tipik olarak iki bozulmadan birine dayanır; ya devlet garantisinin varlığı şeklindeki “kötü politikalar”, ya da asimetrik bilgi veya sözleşmelerin yerine getirilmesindeki aksaklıklar gibi bilânço etkilerini uyaran eksiklikler şeklindeki “kör piyasalardır” (Schneider ve Tornell, 2000).

Krugman’ın “ahlaki risk yaklaşımı” ve Sachs’ın “finansal atak yaklaşımı”, Asya krizini açıklamaya yönelik olup, üçüncü nesil kriz modellerini temsil etmektedir. Buradaki mantık şöyle işlemektedir; finansal aracılardan sahip olduğu

yükümlülüklerin devlet garantisinde olması, ahlaki risk problemine yol açar. Özellikle bankaların riskli projeleri fonlamaları ile genişleyen kredi hacmi, finansal varlıkların fiyatlarını yükseltir ve finansal sistemin nominal olarak aşırı derecede büyümesine neden olur. "Finansal balonun" patlamasıyla, bu süreç tersine döner ve varlık fiyatları düşerken, bankaların toplam kredileri içinde geri dönmeyen kredilerin payı artar. Sonuç olarak, ödemeler sisteminin kilitlenmesi, bankacılık krizlerine hız verir. Bankacılık krizleri ise para krizlerini beraberinde getirir (Krugman,1998: 6; Işık ve Togay, 2002: 32).

4. Türkiye ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Krizler

Dünyada özellikle 1990'lı yıllar finansal krizlerin sıkça yaşandığı yıllar olmuştur. Bu krizler dikkatli incelendiğinde birbirini takip eden yapıları ve aslında birbirini tetikleyen özellikleri rahatlıkla görülebilecektir. Özellikle Meksika, Kore, Tayland, Endonezya, Rusya, Brezilya ve Türkiye'deki finansal krizlerin hemen hepsinde krizlere neden olan ortak faktörler şöyle sıralanmaktadır:

- Sabit veya bir paraya bağlı kur rejimi,
- Bankacılık sektörünün zayıflığı,
- Cari işlemler açığı,
- Kamu sektörünün kısa vadeli borç yükü,
- Kamunun finansman açığı,
- Yüksek miktarlarda portföy yatırımı ve kriz dönemlerinde ülkeden sermaye kaışı,
- Politik belirsizlikler,
- Benzer ülkelerde meydana çıkan finansal krizlerden etkilenme.

Yukarıda saydığımız bu maddeler, finansal krize girmiş ülkelerde krizin neden kaynaklandığı, krizin ortaya çıkmasında hangi faktörlerin rol oynadığını görmek açısından önemlidir. Özellikle 1990 yılından sonra ortaya çıkan krizlerin oluşumları incelendiğinde bu basitleştirilmiş nedenlerin etkisi daha net görülecektir.

4.1. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Türkiye ekonomisi, son otuz yılı kronik enflasyon şartlarında geçirmiş, ekonomik tabanı sağlam dengeler üzerine oturtamamıştır. 1990'lı yıllarda Türkiye daha önce görülmemiş aralıklarla krizler yaşamıştır. Krizlerin oluşmasında asıl sorun iç etmenlerdedir. Yıllarca oluşan bir iç borç dinamiği, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapı ve diğer yapısal sorunların sağlıklı bir yapıya kavuşmamış olması krizlerin başlıca etkenleridir. Bununla birlikte 1997 yılında yaşanan Asya krizi ve hemen ardından 1998 yılındaki Rusya krizi sonucu Türkiye ekonomisi enflasyonla birlikte gerileme dönemine girmiştir.

1990'lı yıllarda Türk bankacılık sistemi bankacılığın temel işlevi olan kredi vermeyi ikinci plana alarak kamu sektörüne fon sağlamak suretiyle elde ettiği yüksek faiz gelirleriyle risksiz bir çalışma stili benimsemiştir. Bu Türkiye ekonomisi için oldukça zararlı sonuçlar doğurmuştur. Bankalar deyim yerindeyse “tatlı karlarla” hızla büyümüşlerdir. Bankalar bu dönemde daha çok mevduat toplayabilmek için hızla şubeleşmişlerdir. Sürekli olarak devlete yüksek faizle kredi vermişlerdir. Böylece ülke kalkınmasının finansmanındaki işlevlerini kaybetmişlerdir. 2000 yılının başında hızla düşen faiz oranları Türk malî sektörünü sıkıntıya sokmuş ve Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemlerinde mali kriz patlak vermiştir. Ayrıca kamu bankalarının ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri büyük olmuştur. Uygunsuz kredi politikaları, aşırı şişmiş olan personel yapısı kamu bankalarının görev zararlarını sürekli büyötmüştür. Bu zararların karşılanması için sürekli daha yüksek faiz oranıyla borçlanılmıştır. Yüksek maliyetli iç borçlanma, faiz giderlerinin bütçe içerisindeki payını hızla arttırmıştır. Nitekim 1990 yılında toplanan her 100 TL'lik vergi gelirinin 32 lirası faiz ödemek için kullanılırken, 1999 yılında bu rakam 72 TL'ye yükselmiştir (Parasız, 2002: 447).

Borç sarmalı ekonomisi enflasyonu hızlandırmış ve yükseltmiştir. Yoğun bir para ikamesi başlamış halk sürekli olarak TL'den dövize yönelmiştir. Gecelik borçlanma faizleri sürekli artmıştır. 1999 yılında yaşanan Marmara depreminin olumsuz etkileri kötü gidişata ivme kazandırmıştır.

İşte bu sebeplerle, enflasyonu kontrol altına almak ve makro ekonomik dengeleri sıhhatli bir hale getirmek için 1999 yılının ikinci yarısında IMF ile görüşmeler yapılmış ve uygulanmakta olan Yakın İzleme Anlaşması ile mali destekli bir düzenleme anlaşması uygulanması ön görülmüş ve bu çerçeve programın 2000-2002 yıllarında uygulanmasına karar verilmiştir. Bu programla; tüketici enflasyonun 2000 yılı sonunda % 25, 2001 yılı sonunda % 12 ve 2002 yılı sonunda % 7'ye indirilmesi, reel faiz oranlarının düşürülmesi, ekonominin büyüme potansiyelinin artırılması, ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımının sağlanması amaçlanmıştır. Dezenflasyon programı üç temel üzerine kurulmuştur (Ural, 2003: 208; Erçel, 1999).

2000 Kasım krizine girmeden önce Türkiye'nin 20 Ekim itibariyle Merkez Bankasında 23,5 milyar dolar, bankalarda 10,5 milyar dolar ve 1 milyar dolarlık altın rezervi bulunmaktaydı. Yani toplam 35,1 milyar dolar brüt rezerv vardı. Bu rakam Şubat krizinde önce de hemen hemen aynıydı. Türkiye'nin böyle bir rezervle finans krizine girmesi düşünülemezdi (Sadıklar, 2001: 40).

Kasım krizi öncesi bankacılık sektörüne yönelik düzenlemelere hız verilmiştir. Bu gelişmeler bankaların açık pozisyonlarını kapatma yolundaki davranışlarını tetiklemiştir. Bu yüzden bankalar döviz alabilmek için likiditelerini daha fazla arttırmaya yöneldiler.

Doğal olarak bu faizlerin hızla yukarı doğru tırmanmasına neden oldu. Faizlerdeki başlayan yükselmeler, ellerinde bol miktarda hazine kağıdı olan ve bunları repo işlemlerinde kullanan bankaları sıkıntıya soktu. Likidite sıkıntısı çeken ve ellerindeki hazine kâğıtlarını fonlamak zorunda kalan bu bankalar büyük kayıplara uğramaya başladı. Bu arada bazı bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna alınacağı söylentisi bankaların birbirlerine olan kredi kalemlerini iptal etmelerine ve asgari düzeylere düşürmelerine neden oldu. Faizlerdeki hızlı yükselme hazine kâğıtları ikinci el piyasasında işlem hacminin hızla düşmesine neden oldu. Yıl sonu hesap işleriyle yavaş yavaş piyasadan çıkmaya hazırlanan yabancı yatırımcı gelişmelerden rahatsızlık duyarak döviz taleplerini arttırdılar.

Ellerindeki hazine kâğıtlarını satarak ülkeden çıkışı hızlandırdılar. Bu eğilim faizlerin tırmanışını daha da hızlandırdı (Celasun, 2001: 174).

Krizle birlikte uygulanmakta olan ekonomik program ve bankacılık sektörü büyük güven kaybına uğramıştır. Bankacılık sektörünün içindeki sıkıntıların sanılandan daha büyük olduğu anlaşılmıştır. Merkez Bankası bu krizi IMF'nin de desteğini alarak rezervlerinde ciddi bir erime pahasına da olsa atlatabilmiştir. Bu noktada IMF'den sağlanan ek rezerv kolaylığı 7,5 milyar dolardır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta bu kredinin vadesinin kısalığı ve maliyetinin yüksekliğidir. Kasım 2000 krizinde iki-üç gecede yurtdışına çıkan döviz miktarı yaklaşık 6 milyar dolar olmuştu (TCMB, 2001).

4.2. 2008 Krizinin Türkiye'ye Etkileri

2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde finans sektöründe büyük pay sahibi olan yatırım şirketlerinin çok düşük faizli gayrimenkul kredileri sağlamaları sebebiyle konut fiyatlarında beklenmedik artışlar olmuştur. Mortgage sektöründe firma sayısının artması rekabeti şiddetlendirmiş ve kredi müşterilerinden talep edilen kredi teminat oranlarını azaltmıştır. Bu durum neticesinde belli bir dönem sonunda kredilerin geri ödenmesinde yaşanan sorun, likidite problemi ve sektördeki güvensiz atmosfer 2008 yılındaki küresel finans krizine yol açmıştır.

2008 küresel finans krizine; ABD'de hane halkına ait borçların aşırı artması, finans piyasalarının liberalleştirilmesi, yüksek rekabetten dolayı çok düşük faizli mortgage kredilerinde büyük artış olması, mortgage borçlarının büyük oranda menkul kıymetlerle karşılanması, kredi kuruluşlarının menkul kıymetlere yanlış kredi notu vermeleri, dünya genelinde tasarrufların fazla olması ve FED'in genişletici para politikaları izlemesi gibi faktörler neden olmuştur.

2008 küresel finans krizini önceki krizlerden ayıran özellik, finansal çalkantının bir süre sonra finansal krize dönüşmesi ve daha sonra ise reel sektör krizi olarak tanımlanabilecektir.

Dünya genelini etkileyen bu krizin ardından 2008 yılına kadar Büyük Buhran krizinin etki çapına sahip olarak küresel anlamda etkiye sahip bir kriz piyasaları etkisi altına almamıştır. 2007 yılında Mortgage kredilerinin geri dönüşümlerinde yaşanan sorunlarla birlikte Lehman Brothers'ın batmasının çaktığı kıvılcımla birlikte finans sistemini temelden sarsıntıya uğratacak bir kriz hızla ABD piyasasını sarmıştır. Bu sarsıntının ardından hızla artan etkiler küresel çapta genişleyerek tüm dünya ülkelerini etkileyecek bir duruma gelmiştir. 2008 küresel finans krizinin etkileriyle Türkiye'nin yakın komşuları ve ticaret yaptığı ülkeler (Yunanistan, Portekiz vb.) batma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Ekonomik ve siyasal birlikler (IMF, AB vb.) krizin olumsuz etkilerine karşın batma noktasına gelen ülkelere ve şirketlere yardım paketleriyle destek olmak zorunda kalmıştır.

ABD'de düşük gelir seviyesindeki tasarruf sahiplerine kullandırılan riskli konut kredilerinden kaynaklanan kriz, ilk olarak 2007 yılının Şubat ayında kendini göstermiş, Ağustos ayında ise konut kredilerinin geri ödemelerinde yaşanan sıkıntıların artmaya başlaması neticesinde derinleşerek küresel bir krize dönüşmüş ve hem uluslararası finansal sistemi hem de dünyada reel ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkilemiştir. Finansal piyasalarda kriz ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmış ve kısa bir süre içinde Avrupa Birliği'ne üye ülkelere sıçramıştır.

2008 krizi öncesinde dünya ekonomisinde hızlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Ticaret hacmi büyümüş, enflasyon tarihsel olarak en düşük düzeye gerilemiş, faiz oranları düşmüş, likidite imkânları genişlemiştir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelere net sermaye girişi yıllık 150 milyar dolardan 850 milyar dolara ulaşmıştır. "11 Eylül Olayları" ve "Çokuluslu Şirketlerle İlgili Muhasebe Skandalları"na bağlı olarak ABD ekonomisi 2001 sonunda ekonomik durgunluğa girmişti. 2001 sonrasında ABD ekonomisini toparlamak için hızla % 1'e kadar indirilen faizler (2001-2004 dönemi), bu ülkede kredi kullanma talebini artırdı. Artan konut kredisi hacmine bağlı olarak emlak fiyatları yükseldi. Yükselen emlak fiyatları, ipotekli konut kredisi kullanıcılarının yeni teminat gösterme imkânı bulmasına ve yeni ihtiyaçlar için yeni kredi almasına yardımcı oldu.

2002 yılında ABD’de inşaat sektörü ile ekonomiyi canlandırmak ve düşük gelirliilerin konut sahibi olabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla yeni düzenlemeler yapıldı ve bu değişiklikler yüksek faizli kredilerin artmasına yol açtı. Bu süreçte, kısaca “NINJA krediler” olarak tabir edilen; hiçbir geliri, hiçbir işi, hiçbir serveti olmayan insanlara verilen düşük kaliteli krediler hızla büyüdü. Öte yandan, petrol ve benzer emtia fiyatlarındaki artış dolayısıyla emtia ihracatçısı ülkelerde biriken rezerv, yurtdışında özellikle Japonya kaynaklı “carry trade”, cari işlemler fazlası veren Çin ve benzeri ülkeler nedeniyle bollaşan likidite, yeni yatırım alanları aradı. Bu süreçte, küreselleşme, deregulation, finansal inovasyon ve menkul kıymetleştirmeye bağlı olarak finans sektöründe gerçekleşen hızlı büyüme, krizin boyutunun büyümesine neden oldu.

Özellikle, yatırım bankalarının, daha da fazla kredi verebilmek için, mevcut kredi alacaklarını satarak (menkul kıymetleştirme) yeni kaynaklar elde etme çabası ve bunlarla da yeni krediler açılması çöküşü hızlandırdı. Azalan risk duyarlılığı, bankaları her türlü kâr odaklı (ama denetimi-takibi-kaydı zayıf) işlemlere yöneltti.

Bu noktada, FED ve SEC gibi düzenleyici ve denetleyici kurumların bu görevlerini gerektiği gibi yapmayışı, derecelendirme kurumlarının riskleri görüp derecelendirme notunu buna göre verme konusundaki zafiyeti, dış denetim firmalarının finansal manipölasyonu ortaya koyma noktasında sergilediği düşük performans krizin etkilerinin büyümesine yol açtı.

Sonuç olarak, her kesimin bir şekilde dâhil olduğu bu yanlışlar zinciri içerisinde likidite bolluğu ve aşırı risk iştahı finansal varlık ve emtia fiyatlarında aşırı değerlenmeye yani balona neden oldu. Ve gün geldi, beklenen oldu. Önce gayrimenkul sektöründe çözölme yaşandı.

Çözölmenin nedeni basitti. Her varlığın belli bir dönem sonrasında görebileceği bir zirve noktası vardı ve o zirve test edildikten sonra düşme görülmesi kaçınılmazdı. Konut fiyatları tepe noktasını gördükten sonra düşmeye başlamıştı ve NINJA kredilerle başlayan kredilerin geri ödenememe sorunu aşırı

değerlenmenin olduğu her yere sıçramaya başlamıştı. Dolayısıyla kriz önce emlak piyasasında başladı ve aşama aşama yatırım bankalarına kadar sirayet etti (Aktaş, 2008: 35-38).

ABD’de federal makamlar Washington Mutual’a el koyarak, bu büyük kuruluşun bankacılık faaliyetlerinin JP Morgan’a satışını gerçekleştirmişlerdir. Citigroup, Wachovia’yı kurtarmak üzere harekete geçmiştir. Avrupa’da Hollanda, Belçika ve Lüksemburg hükümetleri ortaklaşa kararla Fortis’i kısmen millileştirmişlerdir. Belçika-Fransa ortaklığında bir banka olan Dexia’ya 9.2 milyar dolar tutarında nakit para enjekte edilmiştir. İngiltere’de Bradford + Bingley millileştirilerek bazı aktifleri İspanyol Santander Bankası’na satılmıştır. Almanya’nın ikinci büyük gayrimenkul şirketi Hypo Real Estate devletten ve bankacılık sektöründen 51 milyar dolarlık kredi teminatı almıştır. İzlanda’nın üçüncü büyük bankası olan Glitnir millileştirilmiştir. Küresel krizden çıkışla birlikte, ekonomi yönetimleri ve sistemdeki ekonomik birimler, yoğun biçimde, “kriz sonrası”nı tartışmışlardır. Üzerinde uzlaşılan “kriz sonrası” küresel ekonomi görünümü, “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” döneminin sona erdiğini göstermiştir. ABD ekonomisinden başlayarak, küresel kriz sonrasında, devlet kaynaklarını kullanan birçok ekonomide kamu sektörünün etkili olduğu görülmüştür. Çünkü kriz sırasında birçok özel banka ve kuruluşun mülkiyeti önemli oranlarda kamuya geçmiştir.

İkinci olarak bundan sonra piyasaların ve mali sistemin nasıl gözetilip denetleneceği konusu tartışılmıştır. Bu konuda çeşitli görüşler olmakla birlikte, artık eski gözetim ve denetim sisteminin ayakta kalamayacağı anlaşılmıştır. Gözetim konusunda merkez bankalarının daha etkili rol alması görüşü öne çıkmıştır. Türkiye’de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) benzeri kurumlar giderek daha fazla önem kazanmıştır. Çünkü “küçük yatırımcının korunması gereği” ve “şeffaflığın önemi” gittikçe daha iyi anlaşılmıştır. Bu bağlamda önerilen “twin peak” modelinin “finansal istikrar” ve “yatırımcıyı koruma” ayakları bulunmaktadır. Böylece, örneğin SPK, “yatırımcıyı koruma” kararlarını mali sistemi denetleyen kurumların kısılcasına girmeden bağımsız olarak alabilecektir. Öte yandan, “twin

peak” modeli, mali sistemin gözetim ve denetiminin Merkez Bankası ve BDDK benzeri kurumlarca ortaklaşa yapılmasını öngörmektedir.

1997-1998 yıllarında kamu dengesine, para piyasası dengesine sahip olan ve dış ticaret açığı bulunmayan Güneydoğu Asya ülkelerinde kriz ortaya çıkmıştır. Bunların en önemlisi de Güney Kore’de yaşanan krizdir. Güney Kore krizi, 2001 yılında Türkiye’de yaşanan krizle büyük benzerlikler taşımaktadır.

Özellikle 2000’den önce Türkiye ekonomisine yönelik en büyük eleştiriler, reel sektörde yatırım olmaması ve kamunun bütün tasarrufları yutmasıdır.

Kriz, aşırı borçlanan sektörden doğru ortaya çıkar. Güney Kore çevresindeki ülkelerde ortaya çıkan devalüasyon nedeniyle, yaptığı yatırımları dışa satamayacak hale gelmiş, birdenbire aşırı bir yatırım ve aşırı bir üretim yaşamış, ancak ne ihracat ne de ülke içindeki tüketim o oranda olmuştur (Yentürk, 2008: 4-8).

2001 krizi sonrasında özellikle bankacılık sektörü ve para politikasında yapılan düzenlemeler sayesinde 2008’de birçok ülkenin aksine Türkiye ekonomisi bu kanaldan etkilenmedi. Türkiye 2001 krizinden sonra başarıyla gerçekleştirdiği mali disiplin, bankacılık sektörünün yeniden düzenlenmesi gibi konulardaki reformlardan elde ettiği getiriye uluslararası konjonktürün de bozulmasıyla birlikte başka alanlara taşıyamamıştır. Oysa kısa ve orta vadede Türkiye’nin büyüme performansı, yüksek teknoloji kullanan ve üreten sektörlerin geliştirilmesine, kısa vadeli sermaye girişleri yerine iç tasarrufa dayalı büyümeye geçilmesine ve özel sektör yatırımlarını özendirecek gerek güven tedbirlerinin alınmasına gerekse eğitim ve altyapı gibi alanlarda kamu yatırımlarının artırılmasına bağlıdır. Belki 2008 krizinin ardından ortaya çıkan en düşündürücü sonuç, 2001 krizinden çıkış sürecinde yaşanan yapısal reformlar türü reformların bu kriz döneminde söz konusu olmamasıdır (Sumru ve Adalet, 2010).

1000 büyük Sanayi Kuruluşu listesinde yer alan büyük firmaların, kriz döneminde kâr etmelerinin birkaç nedeni bulunmakta olup en önemli nedeni, bu süreçte iç

piyasanın çalışıyor olmasıdır. Özellikle 2001 yılında yaşanan krizden sonra, bankaların ve finans kuruluşlarının mali yapılarını güçlendirmiş olmasından dolayı, kriz dönemlerinde kredi mekanizması çalışmaya devam ettiği için iç piyasada ticaret de tüketim de durmamıştır. İhracatı azalan firmalar, iç satışlarla kârlılıklarını korumuşlardır.

İkinci olarak, iç piyasada faizlerin düşmesinden dolayı, finansman giderleri ciddi biçimde azalmış ve kârlılıklar üzerinde olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca, kur seviyesinin aşağı düşmesi ihracatı olumsuz etkilerken, yurtdışına borçlanan şirketler için çok büyük avantaj oluşturmuştur. Aldığı krediden sonra düşen kurlar nedeniyle, borç vadesi geldiğinde negatif faiz ödeyerek, sadece bu kalemden bile kâr eden firmalar olmuştur.

Zorlu kriz ortamında Türkiye'nin birinci ve ikinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesinde yer alan firmaların, ihracat oranı yüzde 30 civarında düşerken kâr oranlarını artırmış olmaları, bu kârların yeniden yatırıma, özellikle üretken yatırıma dönüşeceği düşünülmüştür.

Bu süreçte maliyetlerini minimize edebilen firmalarımız kârlarını artırabilmişlerdir. Bununla birlikte, sermaye artırımları, faizlerin küresel bazda azalması, ücretlerin reel olarak düşmesi gibi başlıklar kâr hanesinin artmasında etkili olmuştur.

2009 yılı verilerine göre Birinci ve İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşunun toplamda kârlılık rekorları kırdığı görülmektedir. Özellikle ikinci 500 içinde yer alan orta ve küçük ölçekli firmaların verimlilik artışı, alternatif ihracat pazarları ve maliyet düşürücü tedbirler sayesinde satış kârlılık oranlarını arttırarak, 10 yıl sonra ilk kez birinci 500'de yer alan firmaları geçmiş oldukları görülmektedir.

Dünya tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biri olan ve 2008 yılı ortalarından itibaren gelişmiş ülke ekonomilerinde etkileri hızla hissedilmeye başlanan kriz, esas etkisini 2009 yılı içinde göstermiştir. Bu olumsuz ortamda dünya ticaret hacmi yüzde 10,7 oranında gerilemiştir. Bu dönemde kriz gelişmiş ülkelerin finans

sektörünü ağırlıklı olarak etkilerken, Türkiye’de ise tam aksi yönde reel sektörü derinden etkilemiştir.

Söz konusu dönemde gelişmiş ülkelerin ithalatı yüzde 12, ihracatları ise yüzde 11,7 oranında gerilemiştir. Gelişmekte olan ve yükselen ülkeler grubundaki ülkelerin ithalat ve ihracat gerilemesi ise yüzde 8’ler civarında gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemde Türkiye’nin ihracatı yüzde 22,6, ithalatı ise yüzde 30,6 oranında tarihi bir gerileme yaşamıştır.

Kriz sürecinde ilk 500 sıralaması içinde yer alan büyük ölçekli firmaların, orta ve küçük ölçekli firmalara göre krizden daha çabuk ve derinden etkilenmiştir. İkinci 500’de yer alan sanayi kuruluşları ise krize karşı daha hızlı ve doğru kararlar alarak reaksiyon göstermişlerdir. Krizden çıkmak için yeni pazar arayışında ve yeni pazarların tesis edilmesinde orta ve küçük boy işletmeler büyük firmalara nazaran daha başarılı olmuşlardır. (ASO, 2010)

5. Ekonomik Krizlerin Seçilmiş Makro Ekonomik Değişkenler Üzerine Etkileri

İmalat sanayi büyüme kalıplarına ilişkin tanımlar yatırımlardaki, verimlilikteki ve istihdamdaki büyümelere dayalı olarak yapılabilir. İstanbul imalat sanayi genelinde hem yatırımların hem de verimliliğin artış gösterdiği sektörleri yoğun büyüyen; sadece verimliliğin yükseldiği ve yatırımların katma değere oranının %18’in altında kalan sektörleri kapasite kullanımına dayalı büyüyen; yatırımların artış gösterdiği, verimliliğin sabit olduğu ya da azaldığı sektörleri yaygın büyüme gösteren sektörler olarak adlandırmak mümkündür.

Diğer taraftan hem verimlilik hem de istihdamın yükseldiği sektörler dinamik etkin; verimliliğin arttığı, istihdamın yükselmediği sektörler statik-etkin sektörler; verimliliğin negatif, istihdamın pozitif artış yaşadığı durum durgun kalıp; her ikisinin de azaldığı durum ise daralan kalıp olarak adlandırılmaktadır.

Üretkenliği artan bir sanayide istihdam azalıyorsa, o sanayinin genel katkısı kısıtlı olacak ve zamanla azalacaktır. Üretkenlikle birlikte istihdamı da artan sanayi ise, hem üretimde önemli bir büyüme gerçekleştirmekte, hem de istihdam payı ile birlikte imalat sanayi ortalamasına katkısını arttırmaktadır (Boratav vd., 1996; Yentürk, 1997).

5.1. İstihdam Üzerine Etkisi

İmalat sanayii, bir önceki bölümde belirtildiği gibi, tarım ve hizmet sektörlerinden daha yüksek emek verimliliğine sahiptir. Bu nedenle imalat sanayiinde istihdamın artması, ortalama emek üretkenliğinin de artmasına yol açar.

İşletmeler krizin belirli bir aşamasına kadar o anki iş gücü potansiyellerini korumakla birlikte, kriz ve durgunluk dönemlerinde ayakta kalabilmek için küçülme yoluna gider yani zorunlu olarak işçi çıkarma politikası uygulurlar (Uzay, 2001: 345).

Üretimde ve kapasite kullanım oranlarındaki düşüş ve maliyetlerdeki yükselme işletmelerin üretimlerini azaltmasına, üretime bir süre ara vermesine ya da tamamen ticari hayattan çekilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu olumsuz durumun yarattığı etki istihdam ve ücretlerdeki gerilemede kendini göstermektedir.

Ekonomik krizlerin belki de en önemli sonucu kriz nedeniyle pek çok kişinin işsiz kalmasıdır. Kriz olduğunda işverenler kârlarını korumak için, işçilere verdikleri ücretler için ayrılan payı azaltma yoluna gitmektedirler. Bunun iki yolu vardır; birincisi işçi sayısını azaltmak yani işten çıkarma (üç-dört işçinin yapabileceği işi bir işçiye yaptırma gibi) diğeri ise işçilerin maaşlarını doğrudan düşürmek veya artan enflasyon karşısında sabitleyerek görelî olarak düşürmektir. Bu durum da işsizliğin artmasına neden olmaktadır.

Nitekim 2001 yılında Türkiye'nin uygulamakta olduğu program başarısızlıkla sonuçlanarak ekonomik bir kriz yaşanmıştır. Bu krizin etkisi ile ülke derin bir durgunluğa girmiş ve hükümet, krizin etkilerini ortadan kaldırmak ve yapısal

problemleri çözmek için bir program ortaya koymuştur. Bu programın içeriğinde ise reel ücretlerin dondurulması ve kamu istihdamının azaltılması gibi işsizliğe neden olabilecek şartların bulunması, yukarıda bahsedilen savı doğrular niteliktedir. 2000 yılında yüzde 6,9 olan işsizlik oranı krizin ortaya çıkması ile birlikte, 2001 yılında yüzde 9,1'e ve 2002 yılında yüzde 11,5'a çıkmıştır. Krizle birlikte yükselen işsizlik oranları 2001'de kriz öncesi değerlerine dönmemiştir (Sumru ve Adalet, 2010).

Türkiye'nin 2001 sonrasında yaşadığı süreç "istihdamsız büyüme" olarak anılmaktadır. Uluslararası ülke deneyimleri istihdamsız büyüme kavramının Türkiye'ye özgü olmadığını ve aslında sıcak para akımlarıyla ve dış borçlanma ile "finanse edilen" spekülative büyümenin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır (Yeldan, 2009).

Emeğin niteliğinde artış olmadan çalışma sürelerinin uzaması nedeniyle, Türkiye'de verimlilik artmasına karşılık istihdam yeterince artmamaktadır (Şimşek, 2010).

Dikkat çeken bir diğer husus da, IMF politikalarına paralel olarak reel ücretlerdeki gerilemedir. Enflasyon sadece reel gelirleri aşındırmakla kalmaz, menkul kıymetler borsalarının çökmesi ile birlikte tasarruf sahiplerinin ellerindeki hisselerin değerlerinin de düşmesine neden olur. Bununla birlikte, yüksek fiyat seviyesi, düşük reel ücretler yoluyla işgücü piyasasına sirayet eder ve işsizliğe neden olur.

Sanayileşmiş ülkelere kıyasla yüksek olan nüfus artış hızı nedeniyle nominal olarak sürekli artan işgücü, işsizlik oranını yüksek tutarken, kırdan kente göç ile birlikte, özellikle kadınların tarımsal faaliyetlerden uzaklaştıktan sonra işgücü dışına çıkması, genel istihdam oranının düşmesine yol açıyor. Öyleyse, Türkiye gibi hızlı yapısal dönüşümlerin yaşandığı gelişmekte olan ekonomilerde büyümenin istihdam yaratıp yaratmadığı konusunda bir yargıya varmak için tarım dışı istihdam ve büyümenin seyrini incelemek daha doğru olacaktır. Ancak

1988–2008 döneminin ikinci yarısında birçok OECD ülkesinin aksine Türkiye’de büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıfladığı da bir gerçektir (Öz, 2010).

Bunun arkasındaki nedenlerden ilki Türkiye’de ikinci on yılda dış ticaretin hızla gelişmesinin, ihtisaslaşmayı beraberinde getirerek üretim faktörleri arasında ikame olasılığını arttırması olabilir (Caballero ve Hammour, 1997).

1988–2008 döneminin ikinci yarısında birçok OECD ülkesinin aksine Türkiye’de büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflamasının bir başka açıklaması da bu ülkelerde işsizliğe karşı önlemler alınırken Türkiye’de bu konuda fazla çaba gösterilmemesi ve özellikle 2001 krizinden sonra artan işsizlik oranının büyümeyle birlikte düşeceğinin varsayılması olabilir (Öz, 2010: 4-5).

Türkiye ekonomisinde büyüme ve işsizlik oranları arasındaki ilişkinin yönünü araştıran ekonometrik bir çalışma, 2002–2008 hızlı büyüme sürecinde işsizlik oranının düşmemesinin, nedensellik ilişkisinin yönünün sadece işsizlik oranından büyüme oranına doğru olmasından kaynaklandığı sonucuna varıyor. Bu çalışmaya göre, Türkiye ekonomisinde işsizlik, iktisadi büyümeyi etkileyen faktörler içinde yer almakta fakat iktisadi büyümenin yüksek veya düşük oranda gerçekleşmesi işsizliğin oluşmasında veya işsizliğin önlenbilmesinde herhangi bir etkiye sahip bulunmamaktadır. Çünkü Türkiye ekonomisinde gerçekleşen büyüme sermaye-yoğun bir büyüme olup üretimde teknolojinin etkisinin yüksek seviyede görülmesine bağlı bulunmaktadır (Göktaş, 2005).

Türkiye’de işsizliğe karşı alınabilecek en temel önlem beşeri sermaye düzeyini yükseltmektir. Türkiye’de ulaşılan teknoloji düzeyine uyumlu emek arzının olmaması ve beşeri sermaye yatırımlarını arttırıcı politikaların geliştirilmemesi, işsizlik oranını olumsuz etkilemiştir.

İşsizliği azaltmak için ekonomik büyüme tek başına yeterli değildir. İşsizlik oranını düşürecek boyutta bir istihdam artışı ancak buna yönelik politikalar hayata

geçirilerek gerçekleştirilebilir. Bu politikalar arasında en önemlisi, işgücünün hızla yükselen teknoloji düzeyine uygun olarak eğitmektir. (Öz, 2010: 4-5).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kapasite kullanım oranı çok önemlidir. Yüksek kâr payına rağmen atıl kapasite olması halinde yeni yatırım yapma eğilimi bulunmayabilir (Bhaduri ve Marglin, 1990: 375-393).

Türkiye’de imalat sanayi geneli ve alt sektörlerde Bhaduri ve Marglin (1990)’da belirtilen teorik çerçeveye uygun olarak en fazla görülen büyüme kapasite kullanımına dayalı ücret-çekişli bir büyümedir.

Tam istihdam döneminde ortaya çıkan yüksek ücretler ve yüksek istihdam gibi alanlarda var olan bölüşümü dengelemeye çalışan kurumların zorlandığını, zayıfladığını ve azaldığını görüyoruz. Bunların başında gelen sanayi sektörü teknolojik gelişmelerle son derece bağlantılı olarak daha az istihdam yaratır hale gelmektedir.

Hizmet sektörlerinde, finans, yazılım gibi sektörlerdeki istihdam imkânı sürekli işten ziyade kısa dönemli, yarı zamanlı işlere bağlıdır. Artık bir işe girip ömür boyu çalışmak gibi bir olanak geride kalmış durumdadır. Büyüme istihdam yaratmamaya başlamış ve özellikle gençler için kısa süreli mevsimsel işler ya da ev eksenli işler ön plana çıkmıştır.

Ekonomide üretim alanındaki insanlar, nitelik ve eğitimleri düşük olduğundan iş bulmakta zorlanmaktadır. Buna Türkiye’nin eğitim sisteminin, sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikteki hızlı dönüşüme ayak uyduramaması yol açmıştır. Hâlihazırda mevcut sorunlar artık iktisat politikalarıyla çözülebilenin çok ötesindedir; bu nedenle de mutlaka sosyal politikalarla bir arada düşünülmelidirler. Artık bizim önümüzde tam istihdamın olabileceği bir dünyanın bulunmaması küreselleşmenin ötesinde ortaya çıkan yeni iş türleriyle de ilintilidir.

Fakirlik bir suçmuş gibi algılanmaya başlamıştır; eğitimi almış, üniversitede makine mühendisliği okumuş, sonra gidip kaynak mühendisliği yapmış birisi

birdenbire bütün demir çelik sektörünün çökmesiyle işsiz kalabilmektedir (Yentürk, 2008).

Türkiye’de ücretlerdeki düşüşe rağmen istihdamda yeteri kadar artış olmamasının nedeni verimlilik artışının yeni yatırımlardan çok kapasite kullanım oranındaki artıştan kaynaklanmasıdır. Ücretlerdeki azalış yatırımları artırmamakta ve bu sayede düşürülen maliyet azalışı iç talebi daraltmaktadır. Yatırımların güçlenmesi için düşük ücrete değil nitelikli işgücü ve verimliliğe dayalı bir dış rekabet gücü artışına ihtiyaç bulunmaktadır (Yentürk, 2003: 163-175).

Türkiye’de işsizlik, en önemli ekonomik sorunlar arasındadır. Buna göre gerçek bir büyüme ve verimlilik artışı için hem üretimin hem de istihdamın artması, üretim artış hızının istihdam artış hızından daha yüksek olması ve ayrıca nüfus artış hızından daha fazla istihdam artışının yaşanması en ideal durum olarak yorumlanabilir (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 49-55).

İstihdam yaratmayan bir büyüme sürdürülemez, çünkü gerçek verimlilik zenginlik ve refah yaratmalı, gelir dağılımındaki bozukluğu düzeltmeli ve yoksulluğu azaltmalıdır, oysa Türkiye’de işsizlik azalmamakta, gelir daha da bozulmakta, üretim potansiyeli yerinde saymaktadır. Giderek artan işsizliğin yaratabileceği sosyal problemler büyümeyi engelleyebilir.

Aktif toplumun büyük bir bölümünün işsiz olması zenginlik yaratacak dev bir potansiyelin kullanılmaması anlamına gelmektedir. İstihdamın arz tarafından bakıldığında; insanların çalışmaya ve gerekli niteliklerin kazandırılmasına teşvik edilmesi gerekmektedir. Bunun için eğitim sistemini iyileştirici çabalara hız verilmelidir. İstihdamın talep tarafından bakıldığında büyüme koşulları iyiye ve işgücünün fiyatı düşükse şirketler daha fazla istihdama yöneleceklerdir (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 49-55).

Tarım sektöründe istihdamın işgücüne oranı tarım dışı sektöre kıyasla daha yüksektir. Dolayısıyla, diğer her şey sabitken, işgücü içerisinde tarım dışı sektörün ağırlık kazanması işsizlik oranının da artmasına neden olmaktadır.

Tarım işgücünün tarım istihdamıyla pozitif ve güçlü, aynı zamanda tarım dışı işgücü ile negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki içinde olması, tarım sektöründe işgücüne dâhil olanların doğrudan istihdam edildiği, işinden ayrılanların ise işgücü dışına çıktığı ya da tarım dışı sektöre geçiş yaptığına işaret etmektedir.

2001 krizinde katma değer ve istihdam, başta inşaat sektörü olmak üzere, bazı hizmet sektörü alt kalemleri hariç tüm tarım dışı sektörlerde gerilemiştir. Her iki krizde de istihdamın kriz öncesi seviyelerine dönmesi yakın sürelerde gerçekleşirken, farklı olarak 2008 krizi sonrasında istihdam kriz öncesi seviyesine döndükten sonra da yüksek bir oranda artmaya devam etmiştir.

2001 ve 2008 krizlerinin her ikisinde de tarım dışı sektörde istihdam kayıpları yaşanmış, ancak 2008 krizinde tarım dışı istihdam kayıplarının etkisi daha sınırlı düzeyde kalmıştır (Ceritoğlu vd., 2012: 2-13).

5.2. Verimlilik Üzerine Etkisi

Büyümenin verimlilik temeline ve felsefesine dayanması için yatırımların yönlendirilmesine mutlak surette ihtiyaç vardır. Türkiye’de yanlış yatırımların maliyeti çok büyük olmuştur. Gerçekten de devletin bir teknoloji envanteri çıkarması ve atıl kapasitelerin nasıl aktif duruma getirileceğini araştırması gereklidir. Değer üreten, zenginlik yaratan, katma değeri arttıran yatırımlara gereksinim vardır. Her alanda tam, kapsamlı ve etkin bir fizibilite çalışması yapılmalıdır. Bu yapılmayınca israf ve verimsiz yatırımlar kaçınılmaz olmaktadır.

Yöneticilerin doğru bir yatırım stratejileri ve yol haritaları olmalıdır. Dünyanın nereye gittiğini bilen, sektörlerin geleceğini gözden geçiren, rekabetçi yapı ve faktörleri esas alan bir yol haritası olmalıdır. Böylece kamu, bazı yatırımların

önünü açarken bazılarını da kapatır. Yapılan yatırımın ülke üretimine yeni bir boyut katıp katmadığı, uluslararası arenada rekabeti arttırıcı, farklılık yaratıcı olup olmadığı araştırılmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki sanayileşme ve zenginliğin ana kaynağında bilimsel çalışmalar ile yapılan orijinal buluşlar ve bu yolla sağlanan artı değer vardır (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 51-55).

Orta dönemde sürdürülebilir bir büyüme ancak verimlilik artışlarına dayandırılırsa kalıcı ve sağlıklı olabilecektir. Hem firmalar, hem de sektörel ve ulusal planları yönlendiren makamlar küresel rekabet ve ulusal refah açısından en güvenilir değişken olan verimlilik artışlarını esas almak durumundadır (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 49-55).

Sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve uluslararası rekabet gücünün kazanılması ancak teknolojik gelişme temelinde üretkenlik artışlarının gerçekleştirilmesine bağlıdır. 18. ve 19. yüzyıllarda A. Smith, D. Ricardo ve K. Marks gibi klasik iktisatçılar uzmanlaşma ve teknolojik gelişme konularına özel önem vermişlerdir. Klasik iktisatçılardan sonra Schumpeter, teknolojik yenilikleri ekonomik gelişmenin motoru olarak görmüş, yeni firmaların kuruluşu ve yeni teknolojilerin gelişimini “yaratıcı yıkım” kavramıyla tanımlamıştır (Taymaz vd., 2008).

İmalat sanayii, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve diğer sektörlerle yayılmasında anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenle tarım ve hizmet sektörlerinde emek üretkenliğinin artmasına dolaysız etkide bulunur.

20'nci yüzyılın başlarında tartışılan marjinal verimlilik teorisi hâlâ üzerinde en fazla durulan teorilerdendir. Bu teori, ücret düzeyinin işçinin üretimi yani verimliliğiyle belirlendiğini ileri sürer. İşletmede işe alınan son işçinin ürettiği değer, bu işçinin işverene olan maliyetini karşıladığı sürece işveren işçi alımına devam edecektir. Bu noktadan sonra alınan her işçinin işverene maliyeti o işçinin ürettiği malın değerini geçecektir. Hiçbir işveren işçisine verimliliğinin üzerinde ücret ödemez. Sonuçta, ücretler verimliliği en düşük olan işçiye göre belirlenir.

Yani, ücret üretim sürecine katılan en son işçinin toplam çıktıda yarattığı değişiklik olan marjinal verime eşit olacaktır. Marjinal verimlilik teorisi, belirli bir istihdam düzeyinde ücretlerin çıkabileceği en yüksek düzeyi, yani tavanı belirler. Bu tavan, verimliliği artırmak suretiyle yükselmedikçe ücret düzeyi artmaz.

Marjinal verimlilik teorisine göre ücreti belirleyen temel faktör marjinal verimlilik düzeyidir. Yani bu teoriye göre verimlilikten ücrete doğru bir geçiş söz konusudur. Oysa son yıllarda bazı iktisatçılar bunun tam tersinin de, yani ücretlerden verimliliğe doğru bir geçişin de geçerli olduğuna dair teoriler öne sürmüşlerdir. Etkin ücret teorileri olarak adlandırılan bu teorilere göre, işçilere çeşitli sebeplerle piyasa ücretinin üzerinde bir ücret verilmesi halinde emek verimliliği artacaktır. Etkin ücret ödemeleri görünüşte emek maliyetlerini yükseltse de, bu sayede elde edilen verimlilik artışları kârlılığı artıracığı için bu maliyeti kolaylıkla telafi edecektir.

Emek piyasasında bilinen gerçek şudur: "Ne kadar ücret öderseniz o kadar karşılığını alırsınız". Buna göre, ücret düzeyini düşürmeye çalışan bir işveren kısa vadede bu durumdan kazançlı çıkmış gibi gözüксе de uzun vadede bunun bir kısım gizli maliyetleri ortaya çıkacaktır. Çalışanların bozulan morali verimliliğin düşmesine ve hatta üretimin sabote edilmesine yol açabilecektir. Düşük ücretli işçiler, işyerindeki malzemeleri hor kullanmak, hırsızlığa göz yummak, teknolojik yeniliklere karşı çıkmak veya iyi müşterileri küstürmek gibi firmaya zarar verebilecek bazı davranışlarda bulunabilirler. İşçilerin bu tür kötü niyetli davranışlarını tespit etmek ve cezalandırmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu tür faaliyetleri engellemek isteyen firmalar çalışanların iyi niyetine güvenmek zorundadır. Bunu sağlamanın yolu ise onlara yüksek ücret vermektir. İşçilerine piyasa denge ücretinin üzerinde ücret veren işverenlerin maliyetleri kısa vadede artsa da, bu durum işçilerin daha iyi çalışma konusunda moral ve motivasyonun olumlu olarak etkileyeceğinden uzun dönemde verimlilikte ve buna bağlı olarak kârlılıkta artış meydana gelecektir (Biçerli, 2001: 93-94). Ayrıca ücret arttıkça, işçi için işinden olmanın maliyeti artacağından

kaytarma önlenmiş ve verimlilik artışı da sağlanmış olur (Mankiw, 2000: 143-144).

Etkin ücret teorilerinden işçi devri teorisine göre işveren, işçilerin işinden ayrılması durumunda ortaya çıkabilecek yeni işçilerin eğitim maliyeti gibi bazı maliyetlerden kurtulmuş olacaktır. Bir başka etkin ücret teorisi olan seçim teorisine göre işverenin denge ücret düzeyinin üzerinde ücret ödemesi halinde daha nitelikli işçileri istihdam eder ki bu da işyerinde verimliliği ve kârlılığı artırır.

1980 sonrası hem ihracat hem de iç piyasaya yönelik sektörlerdeki verimlilik artışları yeni yatırımlardan çok kapasite kullanım oranlarındaki artıştan kaynaklanmıştır. Yatırımlardan kaynaklanmayan verimlilik artışının kalıcı olması ve ücretlerdeki artışı da beraberinde getirmesi beklenemez.

Teknoloji yoğunluğu ile emek üretkenliği arasında doğrusal ilişki olduğu tespit edilmektedir. Yüksek teknoloji sanayileri, 1983-2000 yıllarında en yüksek emek üretkenliği değerlerine sahiptir.

1980-2000 döneminde hem göreceli üretkenliği, hem de istihdam payı artan sanayiler diğer kimyasal ürünler, ulaşım araçları, elektrik makineleri, diğer plastik ürünler, diğer imalat sanayii, mesleki cihazlar, metal eşya ve tekstil sanayileri olmuştur.

1980-2000 döneminde göreceli üretkenliği artan, fakat istihdam payı azalan sanayiler, ana kimya, lastik, demir-çelik, kâğıt, makina, çanak-çömlek, demir dışı metal, diğer gıda, ağaç ve deri olmuştur. İstihdam payı azalan bu sanayilerin uzun dönemdeki katkılarının azalacağı söylenebilir.

İstihdam payı artmasına karşın, üretkenlik artışı göreceli olarak düşük sanayiler basım-yayın, mobilya, ayakkabı ve giyim sanayileri olmuştur. Bu sanayiler, olgun teknolojik yapıları nedeniyle teknolojik değişimin hızlı yaşanmadığı, fakat tasarımın önemli olduğu sanayilerdir.

Son olarak, hem göreceli üretkenliği, hem de istihdam payı azalan sanayi grubunda petrol ve kömür türevleri, içki, tütün, cam, çimento, kireç, kil ve gıda sanayileri yer almaktadır. Bu sanayilerin istihdam payının düşmesi, imalat sanayii ortalamasının da düşmesine yol açmaktadır. Alt-sanayi düzeyinde üretkenlik artışını belirleyen en önemli faktörlerden birinin teknolojik gelişme olduğu bilinmektedir.

OECD'nin teknoloji yoğunluğuna göre yaptığı sınıflamaya göre sanayiler, OECD ülkelerindeki Ar-Ge yoğunluklarına göre yüksek-teknoloji, orta-teknoloji ve düşük-teknoloji olarak üç gruba ayrılmaktadır. Bu sınıflamaya göre ilaç, bilgi işlem ve hesap makineleri, elektrik makineleri, haberleşme cihazları, uçak ve mesleki cihazlar sanayileri yüksek-teknoloji grubunu oluştururken, ana kimya, temizlik malzemeleri, boya, vernik, lastik ürünleri, demir-çelik dışı metal, makina, uçak hariç ulaşım araçları gibi sanayiler orta-teknoloji sanayilerine dahildir. Diğer sektörler ise (gıda, tekstil, giyim, orman ürünleri, kağıt ürünleri, petrol rafinerileri, petrol ve kömür türevleri, çimento-kil, demir-çelik, metal eşya, vb.) düşük-teknoloji sanayi grubundadır (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 49-55).

2000 yılında Türkiye'de imalat sanayinde bir işçi ortalama olarak 33.500 dolarlık katma değer yaratmıştır. Çalışan başına katma değer, aynı yıl, yüksek, orta ve düşük teknoloji sanayilerinde sırasıyla, 44.800, 39.700 ve 30.600 dolar olmuştur. Bir başka deyişle, 2000 yılında yüksek teknoloji ve orta teknoloji sanayilerinde çalışanlar, imalat sanayii ortalamasına göre % 33.6 ve % 18.3 daha üretken olurken, düşük teknoloji sanayilerinde çalışanlar ise ortalamadan % 8.8 daha az üretken olabilmışlerdir.

Türkiye'de yüksek ve orta teknoloji sanayilerin daha üretken olduğunu, ayrıca bu sanayilerin üretkenlik artışının da daha yüksek gerçekleştiğini göstermektedir. Bu üretkenlik farklılıklarına karşın, düşük teknoloji sanayilerinin ağırlığını koruması, imalat sanayi genelinde üretkenlik artışlarının yeteri kadar yüksek olamamasına yol açmaktadır.

2000 den 2001 yılına toplu bir değerlendirme yapıldığında sektörlerin çoğunda üretim ve istihdamın büyük ölçüde azaldığını, dolayısıyla verimlilikte de çok ciddi gerileme yaşandığını, verimliliği artmış gözükten sektörlerde ise gerçek bir verimlilik artışı değil, sadece büyük istihdam daralmasına dayanan sanal bir verimlilik artışı olduğu saptanmaktadır. Bu verimlilik artışını özellikle yatırımlara dayanan, yeni ürün ve/veya yeni üretim yöntemi anlamında teknolojik gelişme içeren, dolayısıyla istihdam artışı sağlayan gerçek bir verimlilikle karıştırmamak gerekir.

Emek verimliliği üretimin işçi sayısına bölünmesiyle bulunmaktadır. (Keyder, 2004)'e göre "... Türkiye' de sanayi işgücü verimliliği 1997- 2003 yılları arasında yüzde 27,8 oranında artış göstermiştir. Türk işçisi haftalık çalışma süresi konusunda OECD üyesi birçok ülkeye fark atmıştır. Türkiye'de bir işçi haftada ortalama 51,5 saat çalışırken bu rakam Yunanistan'da 41 saat, Polonya'da 39'8 saat düzeyinde bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de işçilerin aldığı ücretler de düşük kalmaktadır."

2002 yılından beri saat başı reel ücretlerde gerileme olduğu, ancak üretimde çalışanların saat başına verimliliğinde hızlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Normalde verimlilik artışlarının reel ücretlere de kısmen yansması gerekirken bu gerçekleşmemiştir. Reel ücretlerin gerilemesi ve verimliliklerin artması Türk lirası cinsinden bir birimlik üretim içinde işgücü maliyetinin ciddi ölçüde gerilediğini göstermektedir. Bir birim mal üretmek için emeğe verilen ödeme geriliyorsa ve üretim de artıyorsa, işgücü talebinde bir artış olması gerekir. Ancak veriler imalat sanayinde üretimde çalışanların sayısında önemli bir düşüş olduğunu göstermektedir. Dünyada istihdam artışı ve verimlilik artışını beraber gerçekleştirebilen ülkelerin sürdürülebilir yüksek büyüme hızlarına ulaşabildiği bilinmektedir.

Üretkenlik üzerine ampirik çalışmalar, özellikle Solow'un 1957'de yayımlanan çalışmasından sonra büyük bir hızla yaygınlaşmıştır. "Büyüme muhasebesi"

yaklaşımına dayanan bu çalışmalarda, “toplam faktör üretkenliği” (TFP), sermaye ve işgücü gibi girdiler ile açıklanamayan üretim artışı olarak tanımlanmıştır.

Çıktı (katma değer) ve girdi (sermaye ve işgücü) endeksleri kullanımına dayanan bu yaklaşımın kuramı ve uygulamaları Abramovitz, Denison, Diewert, Griliches, Jorgenson ve Kendrick gibi araştırmacılar tarafından 1960’lı ve 1970’li yıllarda geliştirilmiştir. Bu gelişmeler sonucu dünyada ilk kez resmi TFÜ serileri ABD’de 1983 yılında hesaplanmış ve bu tarihten itibaren düzenli olarak yayımlanmıştır.

Toplam faktör üretkenliği hesaplamaları, ülkeler arasındaki büyüme performansı ve nedenini açıklamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, ülkeler arası karşılaştırmaları sağlayacak ortak yöntem ve tanımlara gidilmesi yönünde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda en kapsamlı çalışmalar OECD bünyesinde gerçekleştirilmiştir. OECD, 1990’lı yılların ortalarında, üretkenlik, büyüme ve istihdam arasındaki ilişkilerin incelendiği bir uluslararası proje başlatmış ve gelişmiş ülkeler için detaylı toplam faktör üretkenlikleri hesaplanmıştır.

“Büyüme Muhasebesi”ne dayalı toplam faktör üretkenliği hesaplamalarında genellikle tam rekabetçi piyasalar, ölçeğe göre sabit getiri, girdilerin tam etkin kullanımı ve girdilerin her zaman denge düzeyinde kullanılması gibi varsayımlar altında toplam faktör üretkenliği artış oranları hesaplanmaktadır, fakat bu varsayımların özellikle bazı sektörler için geçerli olmadığı açıktır. 1980’li ve özellikle 1990’lı yıllarda, firma-düzeyinde panel veri tabanlarının yaygınlaşması ile birlikte, firma-düzeyinde veri kullanılarak üretkenlik ve teknolojik değişim tahminlerinin yapılmasına olanak sağlayan yöntemler geliştirilmiştir. Bu yeni yöntemlerinden gelişmesine içsel büyüme kuramları ile yeni-Schumpeterci yaklaşımlar da önemli katkılarda bulunmuştur.

Firma düzeyinde yapılan çalışmalar, sektör içi ve sektörler arası yapısal dönüşümün ve firma dinamiklerinin (yeni firmaların piyasaya girişi, büyümesi ve piyasadan çıkması) üretkenlik üzerine etkisinin incelenmesini de mümkün

kılmıştır. Ayrıca teknik etkinlikteki değişimlerin ve teknolojik gelişmenin etkilerinin de ayrıştırılması bu yöntemler sayesinde gerçekleştirilmiş, böylece kamu politikaları ve firma stratejileri açısından önemli bir bilgi birikimi sağlanmıştır. Son yıllarda OECD bünyesinde de karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak gelişmiş ülkelerde kurumsal faktörlerin teknolojik gelişme ve üretkenlik üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

5.3. Kârlılık Üzerine Etkisi

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki konjonktürde artık reel sektörde yaşanamayan kârlılık, finansal sektörde yaşanmaya başlamıştır. Savaştan günümüze kapitalizmi ayakta tutan, daha önce reel sektörden elde edilen kârlardır. Oysa yatırım ve teknolojik gelişmeye rağmen yeterli kâr elde edilememiş, ama finansal sektörden çok fazla kâr sağlanmıştır (Yentürk, 2008).

Neoklasik teoriye göre gelirin sermaye lehine ve ücret aleyhine dağılımının yatırım eğilimini artıracığı beklenmektedir. Bu yaklaşımda ücretin talep etkisinden çok maliyet etkisi öne çıkarılmaktadır. Gelirden ücrete ayrılan payın azaltılması sonucunda kâr beklentisi artacak ve bunun sonucunda yatırımların artacağı beklenmekte olup ücretin talep artışına etkisi önemsenmemektedir. Ekonomide hızlandıran prensibi olarak anılan bu etkiye göre gelirin emek lehine olan payının artırılması efektif talebi ve dolayısıyla yatırımları artıracaktır (Yentürk, 2003).

5.4 İhracat Üzerine Etkisi

Küresel krizlerde, dünya ticaretinde talep yetersizliği ve finansman sorun teşkil etmektedir. Dünya ticaretinin azalmasında, talep yetersizliğinin yanı sıra ticaretin finansman olanaklarındaki problemlerin de rolü vardır. Kriz dönemlerinde, finansal kuruluşlar, dış ticaretin finansmanı için kredi kullandırma koşullarını sıkılaştırırlar. Bu durum dış ticaret operasyonlarının maliyetini önemli ölçüde artırırken, bazı durumlarda ticaretin gerçekleşmesini engellemektedir.

Maliyet artışına sebep olan bir diğer unsur, karşılıklı güvensizlikten ötürü sigorta araçlarına olan talepteki ve krizden kaynaklı bir biçimde sigorta primlerinde yaşanan yükseliştir. Son yaşanan 2008 küresel krizde, küresel ekonominin önemli bir parçası olan Türkiye ekonomisinde de dış ticaret alanında gerek talep gerekse finansman olanakları açısından ciddi zorluklar yaşanmıştır.

Kur hareketleri de ihracat üzerindeki etkisini orta ve uzun dönemde göstermektedir. Sektörlerin ihracatları, diğer faktörler aynı kalmak kaydıyla döviz kurunun bir fonksiyonudur. Kurların reel olarak artması sektör ürünlerinin yurtdışı pazarlarda döviz cinsinden ucuzlaması ve sektör ihracatının artması sonucunu doğuracaktır.

2001 ve sonrası ihracat hedeflerine ilişkin inceleme yapabilmek için sektörel bazda değerlendirme yapılması gerekir. Sektörleri tarım, imalat, maden ve turizmi içeren uluslararası ticarete konu olanlar ile geri kalan hizmet sektörleri içerisinde ticarete konu olmayanlar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

Türkiye’de ihracatçı sektörlerin ithalata bağımlılığı diğer sektörlerle oranla hızla artmaktadır. Yatırım ve verimlilik artışına dayalı bir rekabet gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. Ucuz işgücüne dayalı ihracatı artırma hedefi uluslararası konjonktüre uygun değildir. Çünkü Çin gibi ucuz işgücüne dayalı ihracat hedefleyen ülkeler bu alanda Türkiye’ye fazla şans bırakmayacaktır.

İhracatın imalat sanayi üretkenliğine etkisi 1982-2000 dönemi için negatiftir; bir başka deyişle ihraç edilen ürünlerde üretkenlik, ortalamadan daha düşüktür. İthalatın etkisine bakıldığında, 1982-1991 yılları arasında pozitif bir etki olduğu, fakat bu etkinin sürekli bir şekilde azaldığı ve 1982’deki % 5 düzeyinden 2000’de -%4 düzeyine düştüğü görülmektedir. İthalatın etkisinin pozitif olması, ithal edilen ürünlerdeki üretkenliğin, ithal edilmeyen ürünlere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, söz konusu ürünlerin üretilmeyip, ithal edilmesi ortalama üretkenliği arttırmaktadır. İthal edilen ürünlerin ortalama üretkenliği, imalat sanayi ortalamasına göre sürekli artmıştır. Bunun sonucu olarak ithalatın

etkisi negatife dönüşmüştür; artık yurt içi üretimi ikame eden ithal ürünler imalat sanayinde üretkenliğin düşmesine yol açmaktadır.

İhracat ve ithalatın üretkenlik etkisine ilişkin bu sonuçlar, Türkiye'nin gerçekten düşük üretkenliğe sahip ürünlerde uzmanlaştığını, bu durumun üretkenlik artışlarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Ara mal, tüketim malı ve yatırım malı ihracatının GSMH içindeki oranına ilişkin 1987-2000 yılları arasındaki veriler incelendiğinde en dikkat çekici olan yatırım malları ihracatının GSMH içindeki payının yaklaşık altı kat artmış olmasıdır.

1994 yılındaki devalüasyondan sonra tüketim malı ihracatındaki artışın en büyük nedeni binek otomobil ihracatıdır. Ara malları ihracatındaki önemli sektörler demir-çelik, kimya, mineral, metal eşya, dokuma sektörleridir. Küresel entegrasyon sonucunda otomotiv sanayi de diğer sektörlerdeki gibi yüksek katma değerli ürünlerin üretimi yerine montaj ağırlıklı bir üretime geçmesi söz konusudur. Bu durumda rekabet gücü uzun vadede yetersiz kalacak ve aynen hazır giyim sektöründeki gibi sadece ucuz işgücü sayesinde rekabet edebilecektir.

Önceki yıllarda ihracatın artması için devalüasyon yapılması gerekmekteydi. Eğer yerli para değer kaybetmiyorsa Türkiye'de ihracat artamıyordu, çünkü ihracatta en temel faktör fiyattı. Ama 2004 yılından sonra yapılan yatırımlara baktığımız zaman döviz kurundan bağımsız olarak verimliliğin, rekabetin ön plana çıktığını, işgücü ücretlerinin düşürüldüğünü görüyoruz. Türkiye'de döviz kurundan bağımsız olan bu yatırımlar sonucu reel sektörde bir ihracat artışı yaşanabilmiştir (Yentürk, 2008).

Dış ticaretin gelişmesi aynı zamanda makine ve yeni üretim yöntemlerinin ithalatını hiç olmadığı kadar kolaylaştırarak ülkedeki teknoloji düzeyini yükseltmektedir. Ancak bunu olumsuz bir gelişme olarak değerlendirmemek gerekir, çünkü teknoloji düzeyi aynı zamanda bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin en

iyi göstergesi ve bundaki bir yükselme verimlilik artışı anlamına gelmektedir (Öz, 2010).

İthal girdiler ne denli azaltılabilirse ürünün verimliliği o denli artar. Artan ihracat artan ithalatı gerektiriyorsa katma değer azalıyor demektir (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 49-55). Bu nedenle teknoloji düzeyinin artırılmasına yönelik tedbirler alınmalı ve böylece ithal girdi ihtiyacı azaltılarak zamanla ihracatın ithal ara ürün bağımlılığı azaltılmalıdır.

2008 krizinin küresel olması dolayısıyla, ihracatta büyük bir çöküş yaşanmıştır. 2001'de ise kriz yerel kaynaklı olduğu ve dünya ekonomisinde bir küçülme görülmediği için ihracat değerlerinde bir düşüş yaşanmamıştır. İhracatın aksine, ithalatta her iki krizde de düşüş yaşamıştır. Ekonomideki daralma sonucunda tüketimle birlikte ithalat da azalmıştır (Adalet ve Altuğ, 2010).

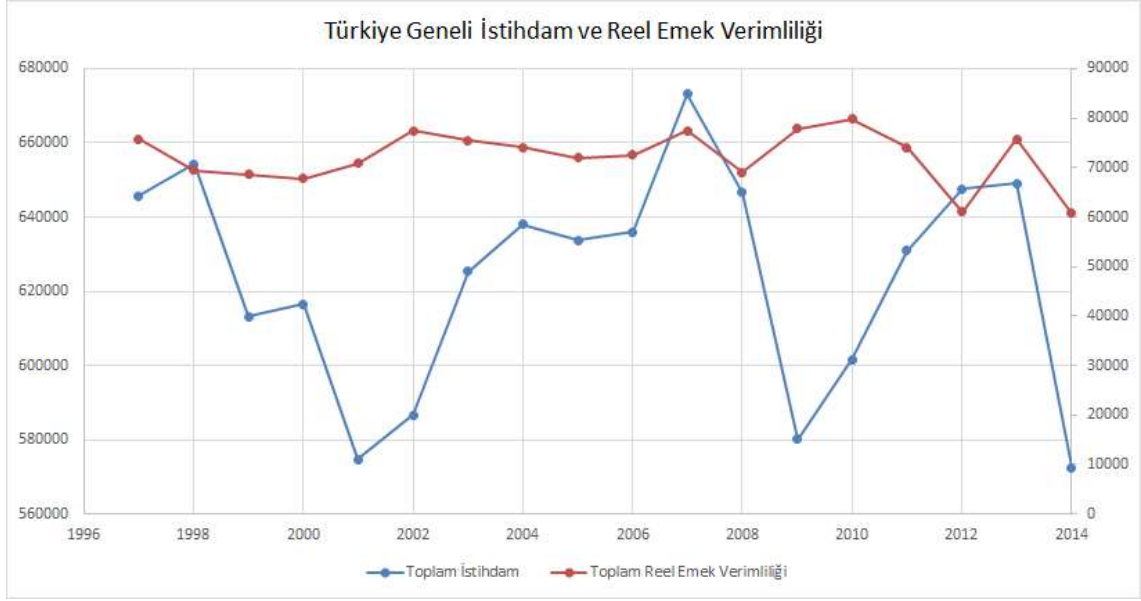
İkinci Bölüm

1. Türkiye İmalat Sanayiindeki 1000 Büyük Sanayi Kuruluşunun Türkiye Geneli ve Sektör Bazında İncelemesi

İmalat sanayiindeki 1000 büyük firmanın yıllık verilerinin Türkiye genelini yansıtacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda öncelikle Türkiye’de istihdam, emek verimliliği, ihracat, katma değer ve kârın 1997-2014 yılları arasındaki değişkenliği incelenecektir. Böylelikle 2001 yerel ekonomik krizi ile 2008 küresel finansal krizin etkilerinin Türkiye genelindeki etkisi görülmüş olacaktır.

Sonrasında ise NACE bazında toplam 24 farklı imalat sektöründe; emek verimliliği ile emek verimliliğinin büyüme oranı, ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ile bu payın ortalama büyüme oranı, kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı, kârlılığın ortalama büyüme oranı ile kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı, ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel istihdam, ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer verilerinin 1997-2014 yılları arasındaki değişimi karşılaştırmalı olarak iki boyutlu grafiklerle incelenecektir.

Yapılan olan incelemede sektörler 10-32 ve 35 numaralı NACE’ler bazında küçükten büyüğe doğru rakamsal sıralamalarına göre, her iki performans kriteri için iki boyutlu ayrı grafiklerde olacak şekilde değerlendirilecektir. Yukarıda belirtilen değişkenler vasıtasıyla Gıda Ürünlerinin İmalatı, İçeceklerin İmalatı, Tütün Ürünleri İmalatı, Tekstil Ürünlerinin İmalatı, Giyim Eşyalarının İmalatı, Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı, Ağaç/Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç), Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı, Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması, Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı, Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı, Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı, Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı, Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı, Ana Metal Sanayii, Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç), Bilgisayarların/Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı, Elektrikli Teçhizat İmalatı, Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı, Motorlu Kara Taşıtı/Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı, Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı, Mobilya İmalatı, Diğer İmalatlar, Elektrik/Gaz/Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtımı NACE’leri için iki boyutlu grafikler oluşturulmuştur. Karşılaştırma yapılabilmesine imkan verecek şekilde her bir sektör için iki farklı değişkenin (performans kriteri) sağ ve sol sütunda yer aldığı iki boyutlu grafikler yardımıyla ekonomik krizlerin firmaların performansına etkisi yıllara göre görülecektir.

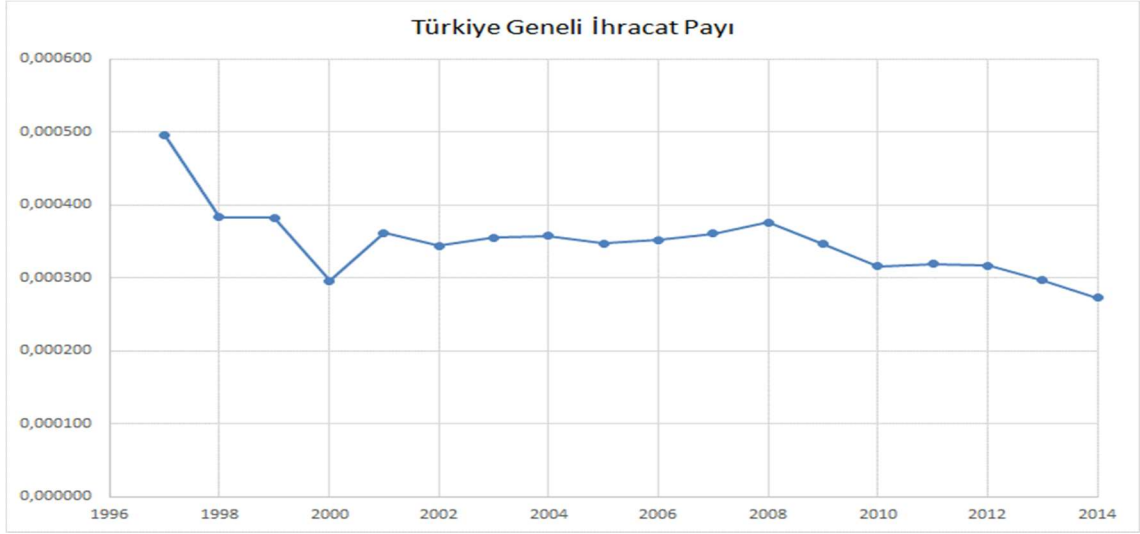


Şekil 2.1. Toplam İstihdam, Toplam Reel Emek Verimliliği, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: Toplam İstihdam (Sol taraf), Toplam Reel Emek Verimliliği (Sağ taraf)

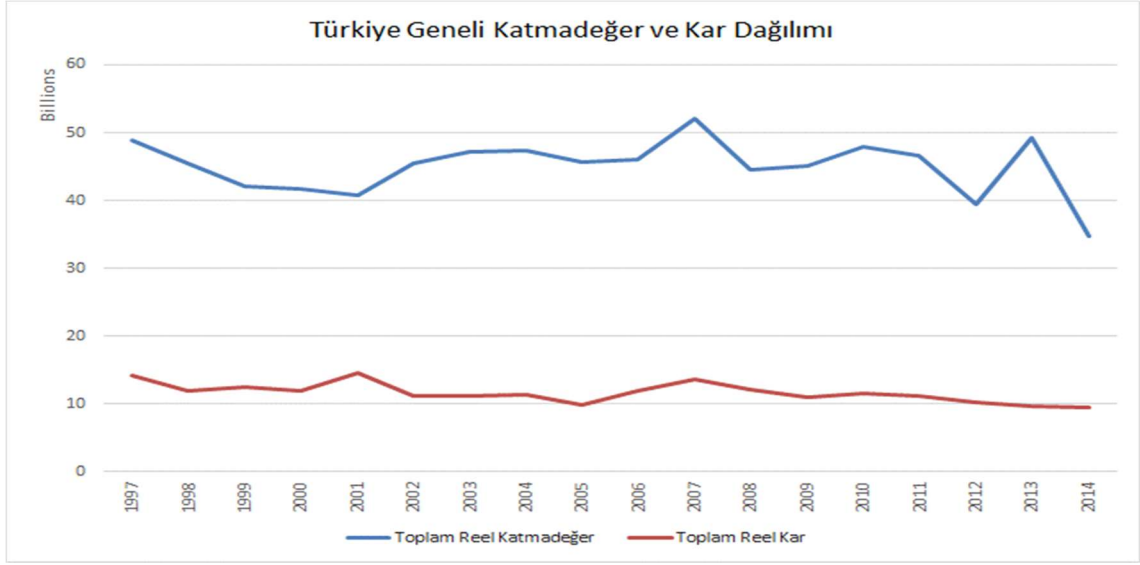
Şekilde, 1000 büyük firmanın yıllık verilerinin toplamıyla elde edilen toplam istihdam ve toplam reel emek verimliliğinin 1997-2014 yılları arasındaki dağılımı gösterilmiştir. Toplam istihdam 1997-2001 arasında azalış göstererek dönem içerisindeki en düşük değere ulaşmış, 2001-2007 arasındaki artış sonrası 2009 yılına kadar tekrar düşmüş, 2009-2013 arasında arttıktan sonra 2014'te tekrar düşüş meydana gelmiştir. Toplam reel emek verimliliği ise yıllara göre sabit bir seyir izlemekle birlikte 2008, 2012 ve 2014 yıllarında ciddi miktarda düşüşler meydana gelmiştir. Bu kapsamda Türkiye genelinde istihdamın 2001 ve 2008 krizlerinden doğrudan etkilendiğini görmek mümkündür. Bu kapsamda Türkiye'de reel emek verimliliği ile istihdam arasında nedensel bir ilişki olmadığını söylemek mümkündür.



Şekil 2.2. Toplam İhracatın Toplam Çıktı İçindeki Payı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Şekilde, 1000 büyük firmanın yıllık verilerinin toplamıyla elde edilen ihracatın çıktı içindeki payının 1997-2014 yılları arasındaki dağılımı gösterilmiştir. İhracatın çıktı içindeki payının dönem içerisinde azalış eğiliminde olduğu görülmekle birlikte 2000 yılında ciddi oranda yaşanan düşüş sonrasında sabit seyretmiş ve 2008 yılı sonrasında düşüş trendi devam ederek 2013 yılında 2000 yılındaki seviyelerin de altına düşülmüştür. Bu kapsamda Türkiye genelinde dönem içerisinde ihracatın payının sürekli olarak azaldığı görülmekte olup ihracat payının 2001 krizinden olumlu, ancak 2008 küresel krizinden ise olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

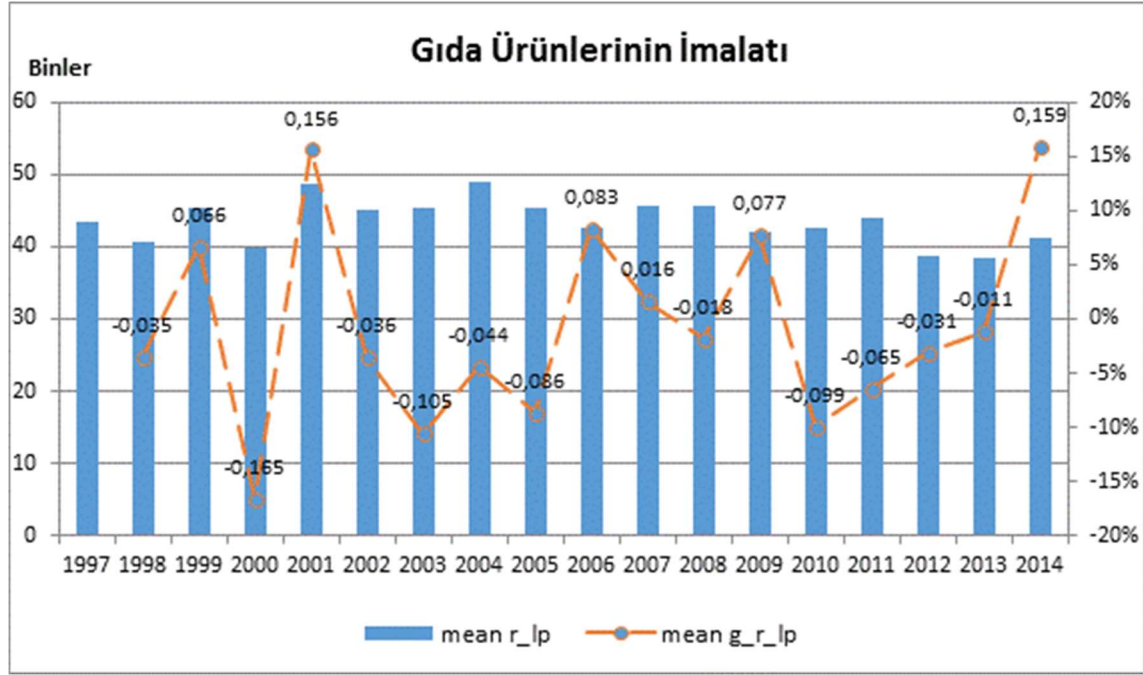


Şekil 2.3. *Toplam Reel Katma Değer, Toplam Reel Kâr, 1997-2014*

Kaynak: *Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.*

Şekilde, 1000 büyük firmanın yıllık verilerinin toplamıyla elde edilen toplam reel katma değer ve toplam reel kârın 1997-2014 yılları arasındaki dağılımı gösterilmiştir. Toplam reel katma değer inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 1997-2001 arasında azalmış, 2001-2007 arasında artmış, 2007-2012 arasında azalarak 2001 yılındaki seviyelerin de altına inmiş, sonrasında 2013 yılındaki büyük artışı 2014 yılındaki büyük düşüş izlemiştir. Toplam reel kâr ise yıllara göre sabit bir seyir izlemekle birlikte 2001 ve 2007 yıllarında en yüksek seviyelere ulaşmış, ancak 2007 yılı sonrasında azalış eğilimi devam etmiştir. Bu kapsamda Türkiye genelinde reel katma değer 2001 krizinden olumsuz, reel kâr ise 2001 krizinden olumlu etkilenmiştir. 2008 küresel krizinde ise katma değer olumlu etkilenirken, kâr olumsuz etkilenmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de reel katma değer ile reel kâr arasında bir ilişkinin olmadığı açıktır.

1.1 Emek Verimliliği ve Ortalama Emek Verimliliğindeki Sektörel Büyüme Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

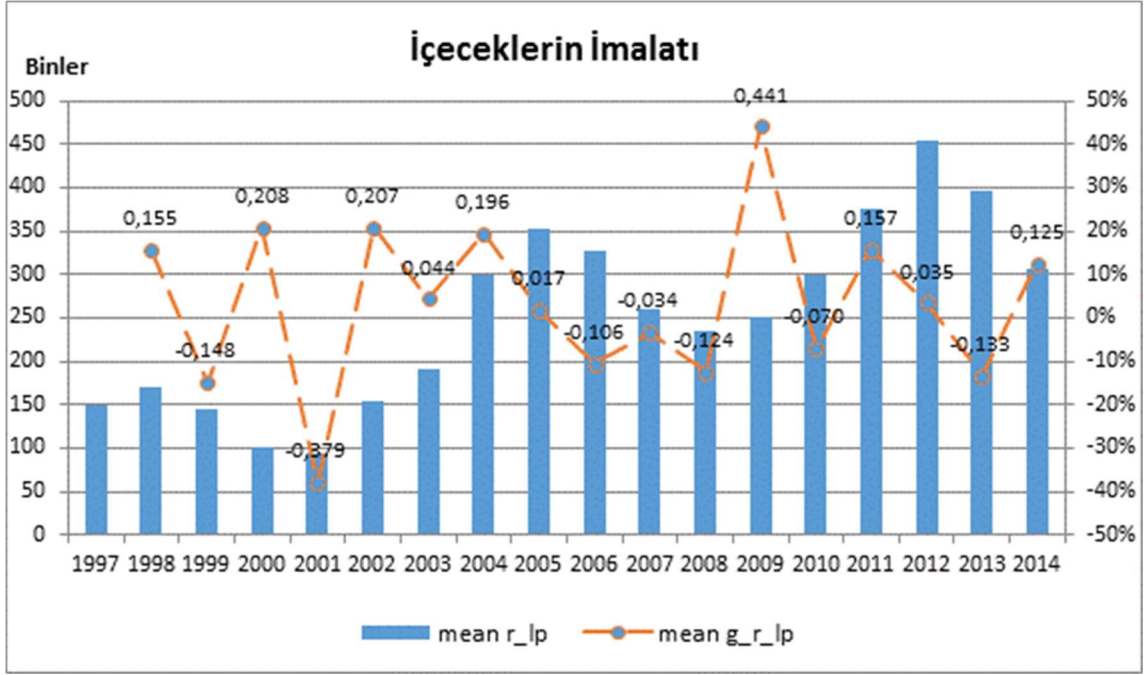


Şekil 2.4. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi gıda ürünlerinin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.4'te, ortalama emek verimliliğinde 1997-2014 yılları arasında çok fazla değişim olmamıştır. Ancak özellikle 2001 ve 2014 yılında ortalama emek verimliliğindeki artış oranı yaklaşık olarak % 15 civarındayken, diğer yıllarda bu oran yaklaşık % 1 civarında gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra 2001 ve 2014 yılları dışında ortalama emek verimliliğinde artış oranının ortalama emek verimliliğinin altında seyrettiği gözlemlenmektedir.

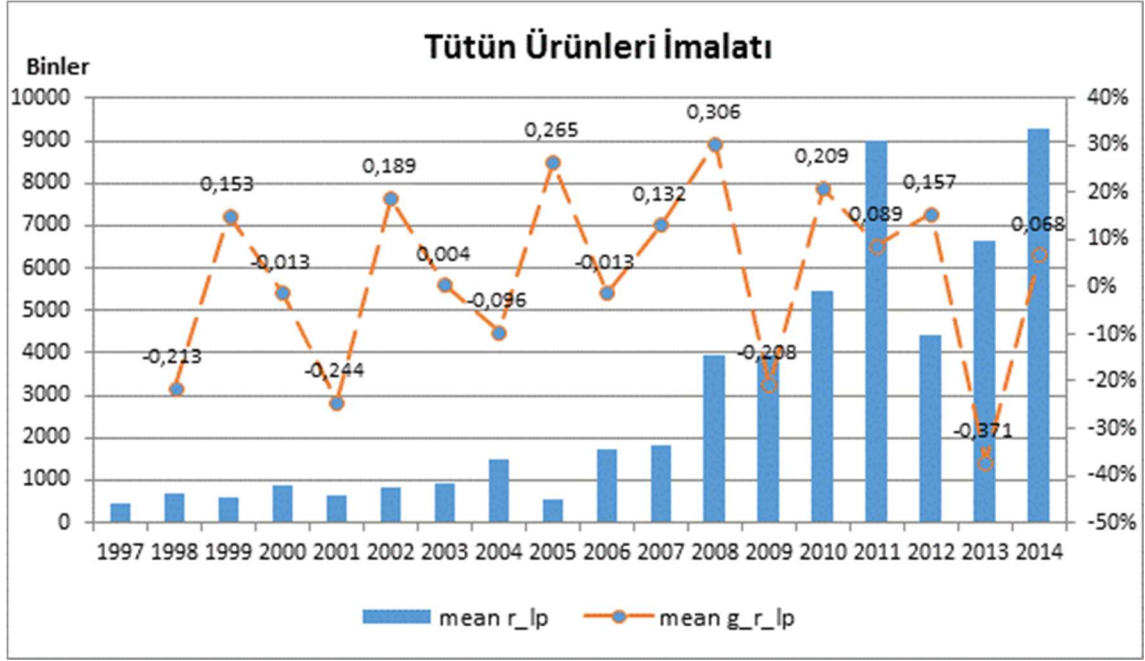


Şekil 2.5. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi içeceklerin İmalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.5'te, 2001 yılında dönemin en düşük seviyesine ulaşan ortalama emek verimliliği 2005 yılına kadar artmış ve 2008 yılından sonra 2012'ye kadar artarak 2012 yılında dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 2001 yılında %38 ile en fazla azalışın gerçekleştiği yıl olmuştur. 2009 yılında ise ortalama emek verimliliğinde %44 oranında artış yaşanmıştır. Bu bağlamda içeceklerin imalatı sektöründeki ortalama emek verimliliğindeki artış oranının 2001 yerel krizinde en düşük seviyeye ulaştığı ve 2008 küresel kriz sonrasında ise en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir.

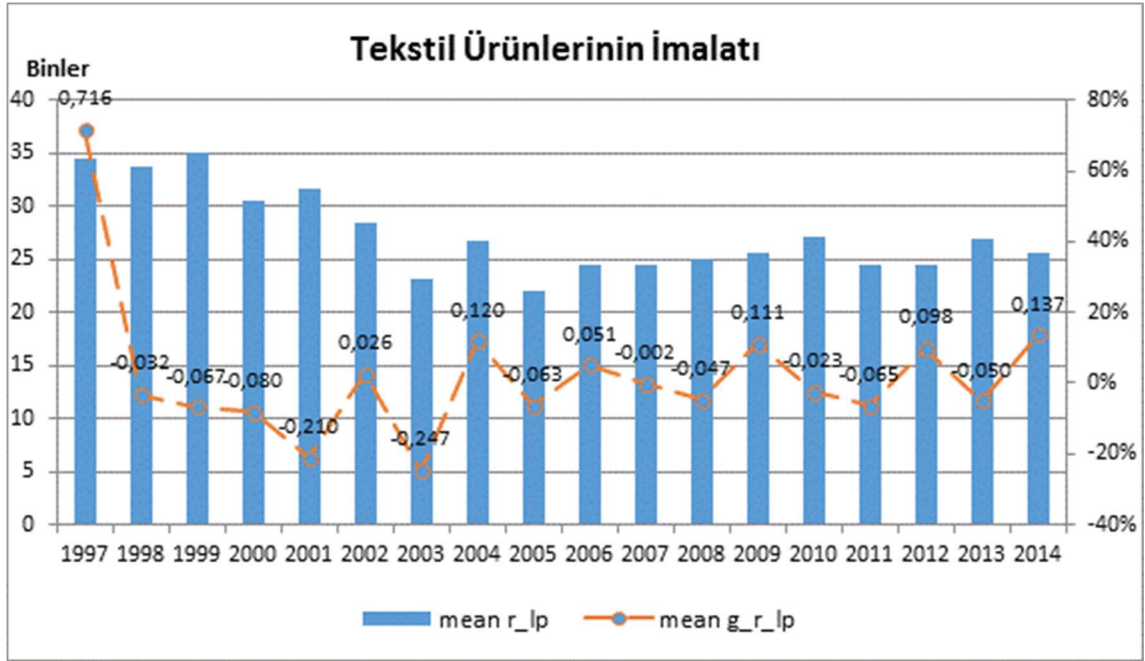


Şekil 2.6. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi tütün ürünleri imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.6'da, ortalama emek verimliliği 2007 yılına kadar hemen hemen aynı düzeylerde olmasına rağmen 2008 yılından itibaren önemli miktarda artmıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise genel itibariyle 2013 yılı hariç olmak üzere + %30 ile - %24 oranları arasında artıp azalan bir seyir izlemiştir. 2013 yılında ise %37 oranında en fazla düşüşün yaşandığı yıl olmuştur. Bu bağlamda tütün ürünleri imalatı sektöründeki ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki artış oranının 2001 ve 2008 krizlerinden etkilenmediği söylenebilir.

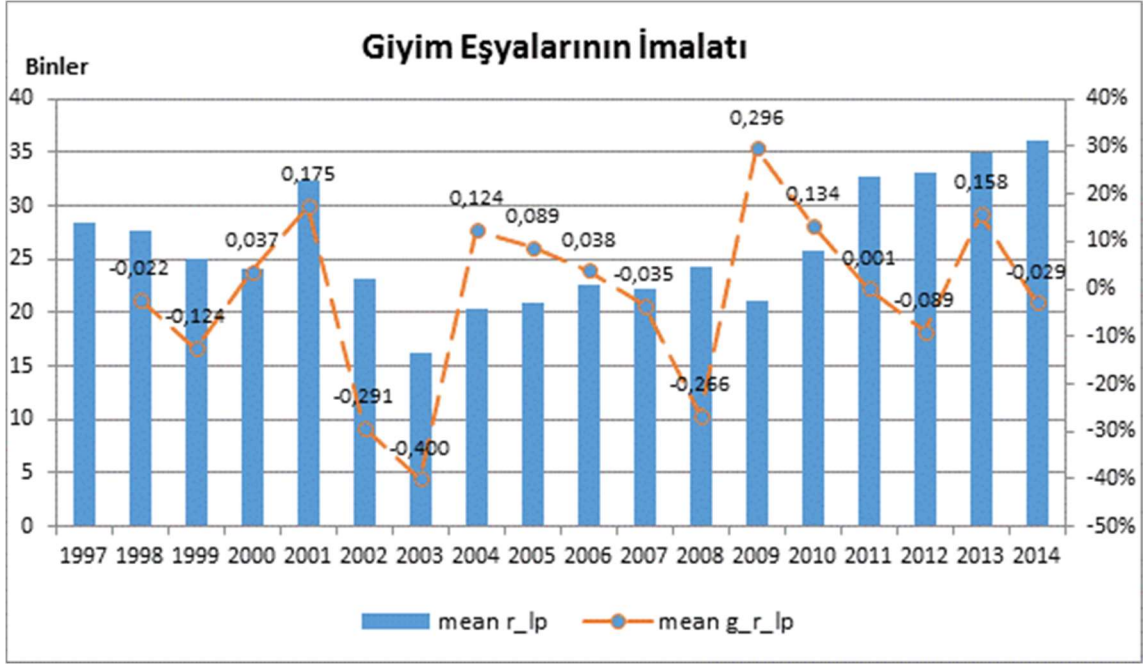


Şekil 2.7. Tekstil Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi Tekstil Ürünleri İmalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.7'de, ortalama emek verimliliğinde 1997-2001 yılları arasında değişim olmayıp daha sonra 2003 yılına kadar bir azalış gözlenmiştir. 2003-2014 yılları arasında ise fazla bir değişim gözlenmemiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 1997 yılındaki % 72 oranındaki artış sonrasında 1998-2014 yılları arasında %1 civarında gerçekleşmiştir. Sonuçta tekstil ürünleri imalatı sektöründeki ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki artış oranının 2001 ve 2008 krizlerinden etkilenmediği söylenebilir.

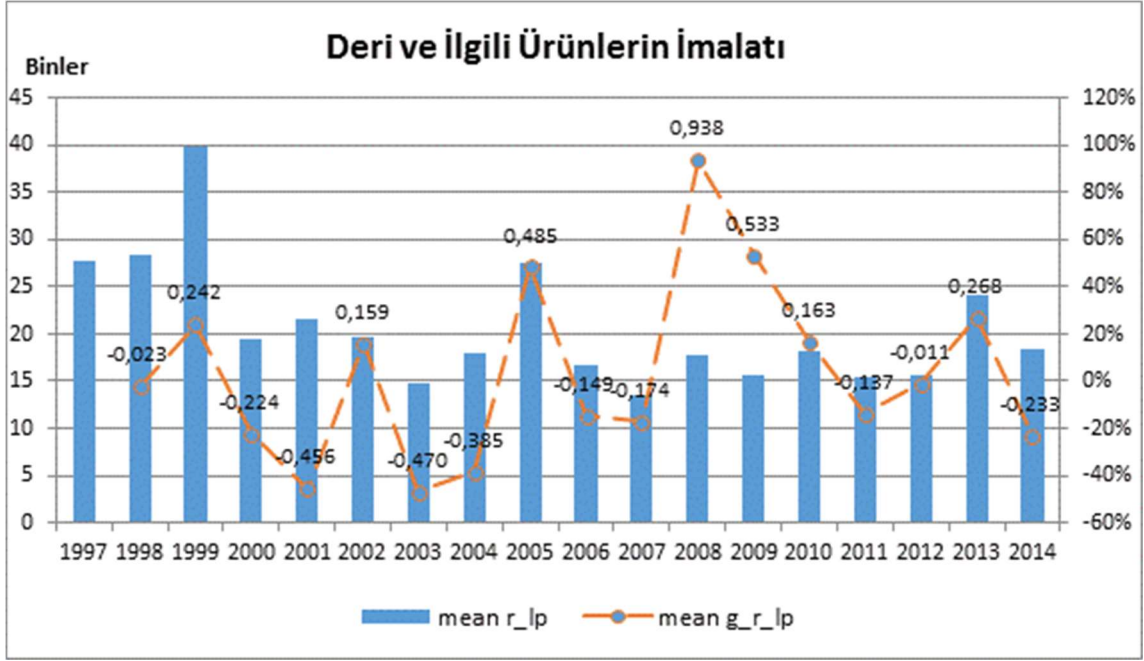


Şekil 2.8. Giyim Eşyaları Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi giyim eşyaları imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.8'de, ortalama emek verimliliği 2001 yılındaki artış sonrası ciddi miktarda düşüş yaşanmış ve aynı seviyeye 2011 yılında ancak ulaşmıştır. 2011-2014 yılları arasında ise artış trendi yavaş da olsa devam etmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 2001 yılından sonra 2003 yılına kadar - %40 oranına kadar düşmüş ve daha sonra 2004 yılında artmasına rağmen 2008 yılında tekrar azalış kaydedilmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı açısından bakıldığında 2001 yılı krizinin etkisi bir sonraki yılda yaşanmasına rağmen 2008 küresel krizinin etkisi aynı yılda görülmüştür.

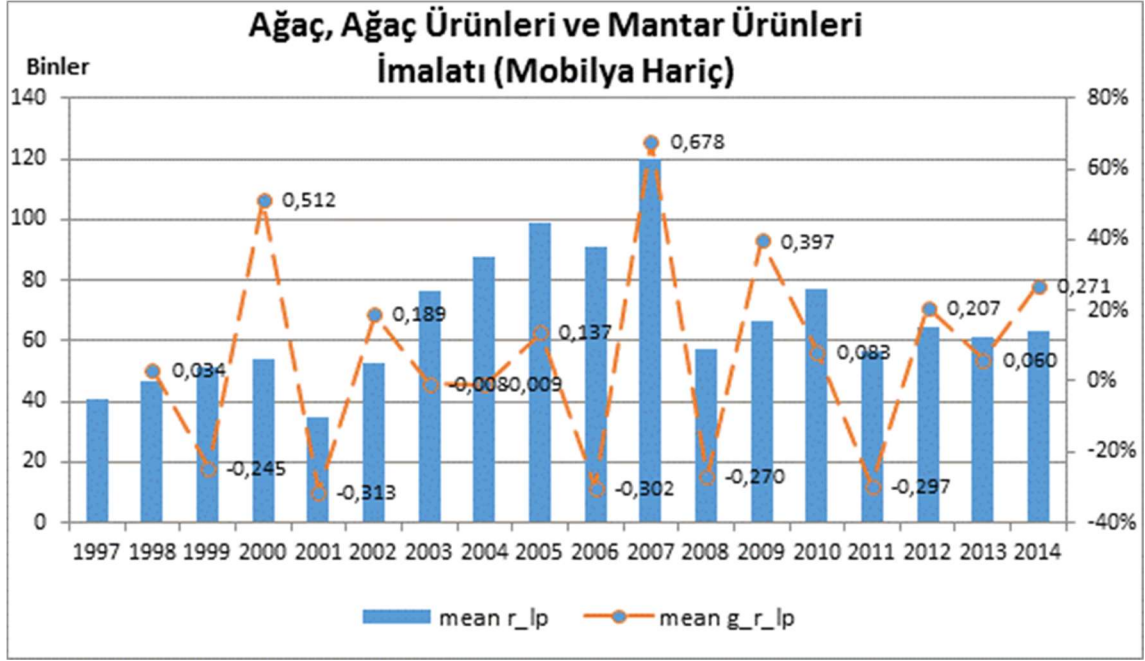


Şekil 2.9. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi deri ve ilgili ürünlerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.9'da, ortalama emek verimliliği 1999 yılında zirve yapmış ve daha sonra yaşanan azalış sonrası 2000-2014 yılları arasında 2005 ve 2013 yılları hariç fazla bir artış yaşanmamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 1998-2006 yılları arasında değişken bir seyir izlemiş ve 2008 yılında %94 oranında bir artış yaşanmıştır. Daha sonra 2011 yılına kadar ortalama emek verimliliği artış oranında sürekli bir düşüş yaşanmıştır. 2011-2014 yılları arasında fazla bir değişim olmamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı açısından bakıldığında 2001 yılı yerel krizinde %46 düzeyinde azalış yaşanmasına rağmen 2008 yılındaki rekor artış sonrası küresel krizin etkisiyle yaşanan düşüş 2011 yılına kadar devam etmiştir.

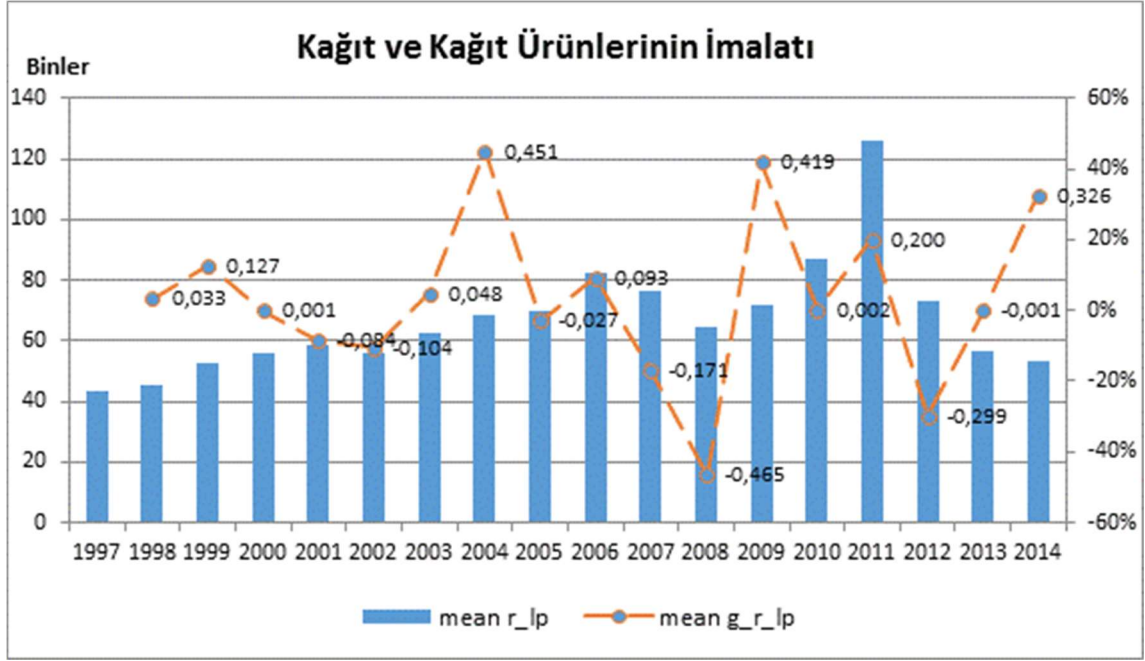


Şekil 2.10. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç) ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.10'da, ortalama emek verimliliği 1997-2007 yılları arasında yükselerek 2007 yılında zirve yapmış ve daha sonra yarıya yakın miktara düşerek 2008-2014 yılları arasında fazla değişmemiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 2000 yılındaki %51 oranındaki artış sonrası 2001 yılında %31 oranında azalmış; ayrıca 2007 yılında %68 oranında artış sonrası 2008 yılında da %27 oranında azalış yaşanmıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı açısından bakıldığında kriz öncesi yıllarda yaşanan artış kriz yılında tam tersine yönde ve ciddi miktarlarda azalış şeklinde kendini göstermektedir.

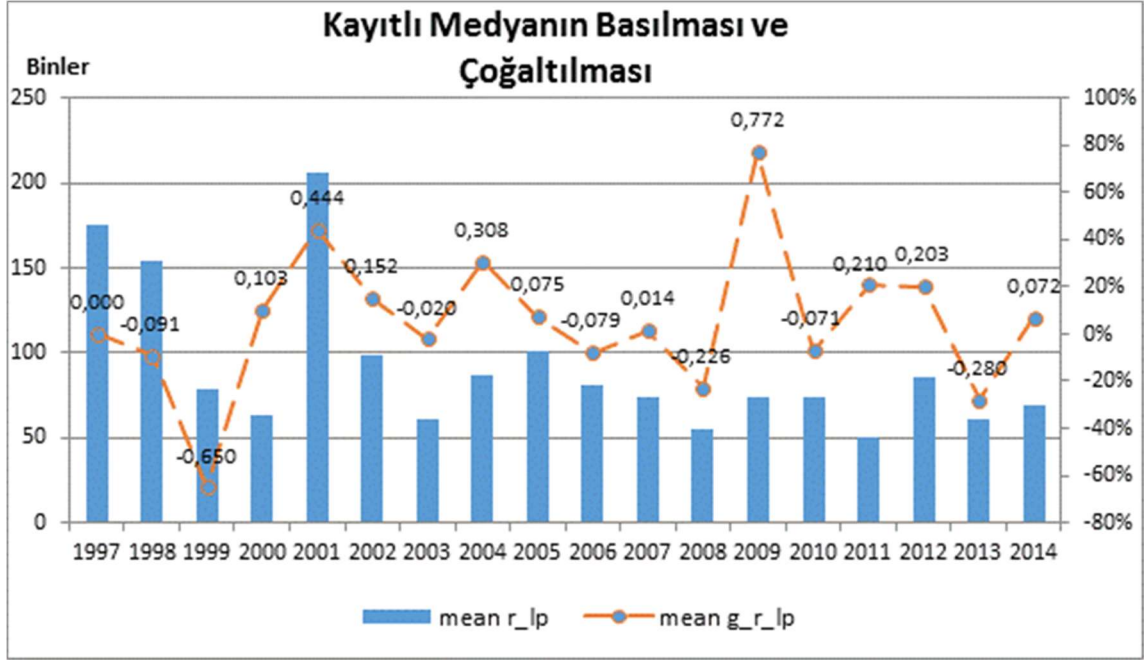


Şekil 2.11. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.11'de, ortalama emek verimliliği 1997-2006 yılları arasında yükselmiş ve daha sonra 2008 yılına kadar yaşanan düşüş sonrası 2011 yılında zirve yapmıştır. 2011-2014 yılları arasında ise düşüş eğilim göstermiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 1998-2003 yıllarında fazla değişmemiş, ancak 2004 yılında %45 artışa müteakip 2008 yılında keskin bir düşüşle %46 oranında azalmıştır. 2009 yılında tekrar %42 oranındaki artışı 2012 yılında %30'luk bir düşüş takip etmiş ve ardından son iki yılda tekrar artışa geçmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı açısından bakıldığında kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı sektörünün 2001 yılındaki yerel krizden etkilenmediği, buna karşılık 2008 yılındaki küresel krizde ise keskin düşüş sonrası hemen sonraki yıl aynı oranda artış meydana gelmiştir.

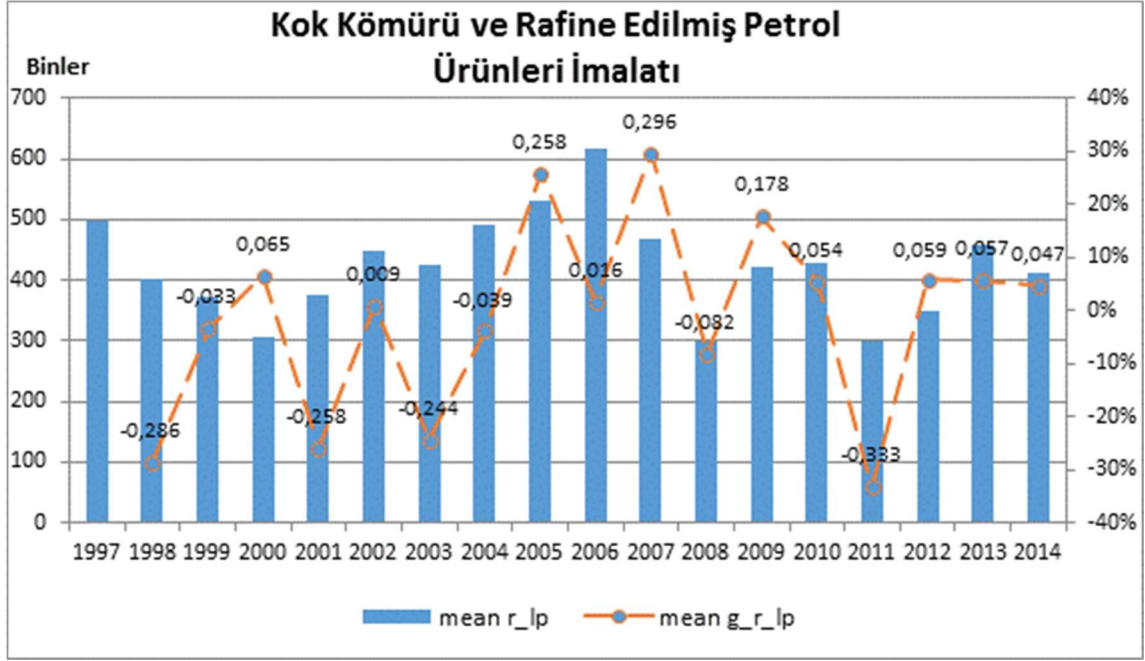


Şekil 2.12. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.12'de, ortalama emek verimliliği 1997'den 2000 yılına kadar düşmüş ve sonrasında 2001 yılında en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 2002 yılında %50 oranındaki düşüş sonrası 2014 yılında fazla değişim olmamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise 1997 yılından 1999 yılına kadar %65 oranına kadar düşüş göstermesine rağmen 2001 kriz yılında %44 ve 2008 küresel krizi sonrası %77 oranında artış göstermiştir. Bu anlamda kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması sektöründe yer alan firmaların krizlerden faydalandığı söylenebilir.

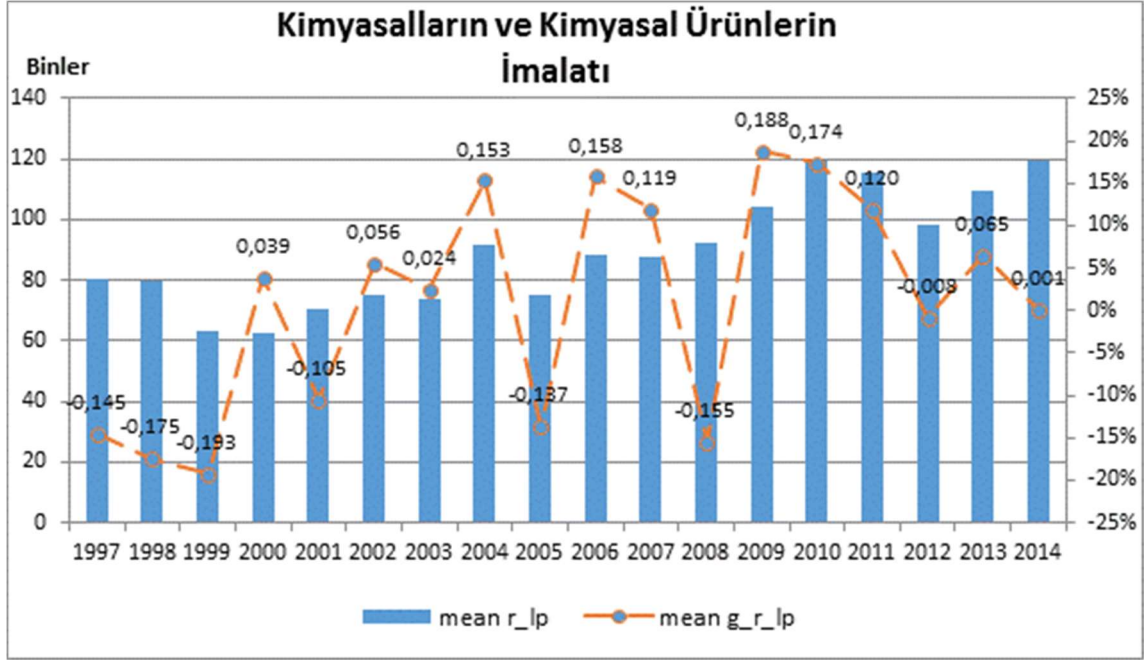


Şekil 2.13. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.13'te, ortalama emek verimliliği 1997'den 2000 yılına kadar düşmüş ve sonrasında 2006 yılına kadar artarak 2006'da en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sonrasında 2008 yılına kadar %50 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. 2009-2014 yıllarında ise 2011 yılındaki düşüş hariç herhangi bir değişim olmamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranı ise kriz yılları olan 2001 ve 2008 yıllarında azalış göstermiş, ancak en fazla düşüş %33 oranı ile 2011 yılında gerçekleşmiş olup kriz yıllarında önceki yıla göre bir düşüş yaşandığını söylemek mümkündür.

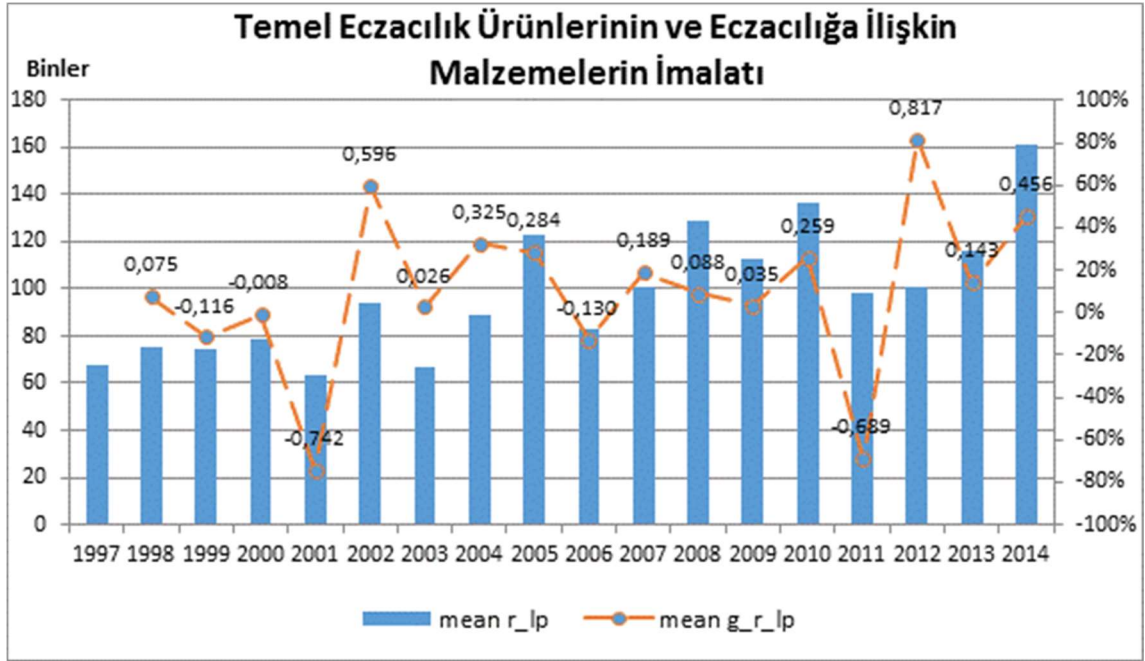


Şekil 2.14. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.14'te, ortalama emek verimliliği 1997-2007 yıllarında 2000 yılında en düşük değere ulaşmasına rağmen genel olarak fazla değişim göstermemiştir. 2007'den 2011'e kadar olan artış eğilimi 2012'de azalmaya başlamış ve sonrasında 2014 yılına kadar tekrar yükselmeye başlamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise yüksek düzeyde bir değişim yaşanmamıştır. Bu sektörde faaliyet gösteren firmaların krizden fazlasıyla etkilendiği söylemek mümkün değildir.

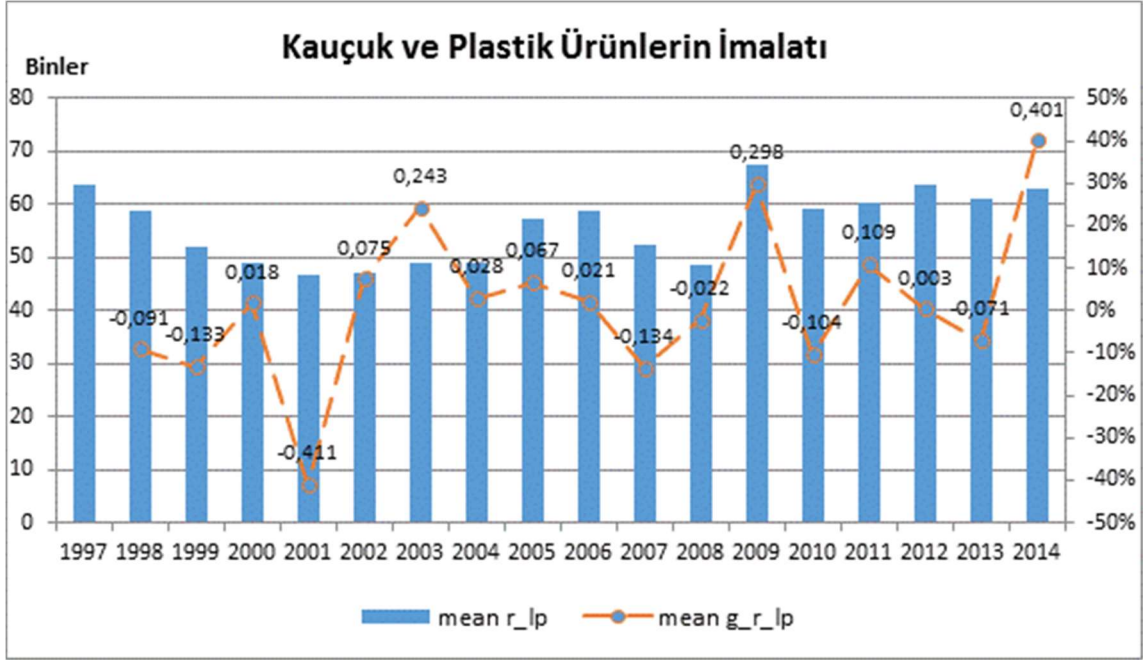


Şekil 2.15. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.15'te, ortalama emek verimliliği 1997-2003 yılları arasında fazla değişiklik göstermemiştir. 2003 yılından 2010 yılına kadar artış trendi devam etmiş, 2011'deki düşüş sonrası 2014 yılına kadar ortalama emek verimliliği yükselmeye devam etmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 2001 kriz yılında %74 oranında bir azalış meydana gelmiş, ancak sonrasında 2012 yılında %60 oranında artış meydana gelmiştir. 2003-2010 yıllarında değişiklik seyri izlemeyen ortalama emek verimliliğindeki artış oranı 2011 yılında %69 oranında azalmıştır. Yine 2001 yılında da olduğu gibi düşüş sonrası 2012 yılında %82 oranında bir artış meydana gelmiştir. Bu anlamda söz konusu sektördeki firmaların 2001 yerel krizinden etkilendiği, ancak 2008 küresel krizinden etkilenmediği söylenebilir.

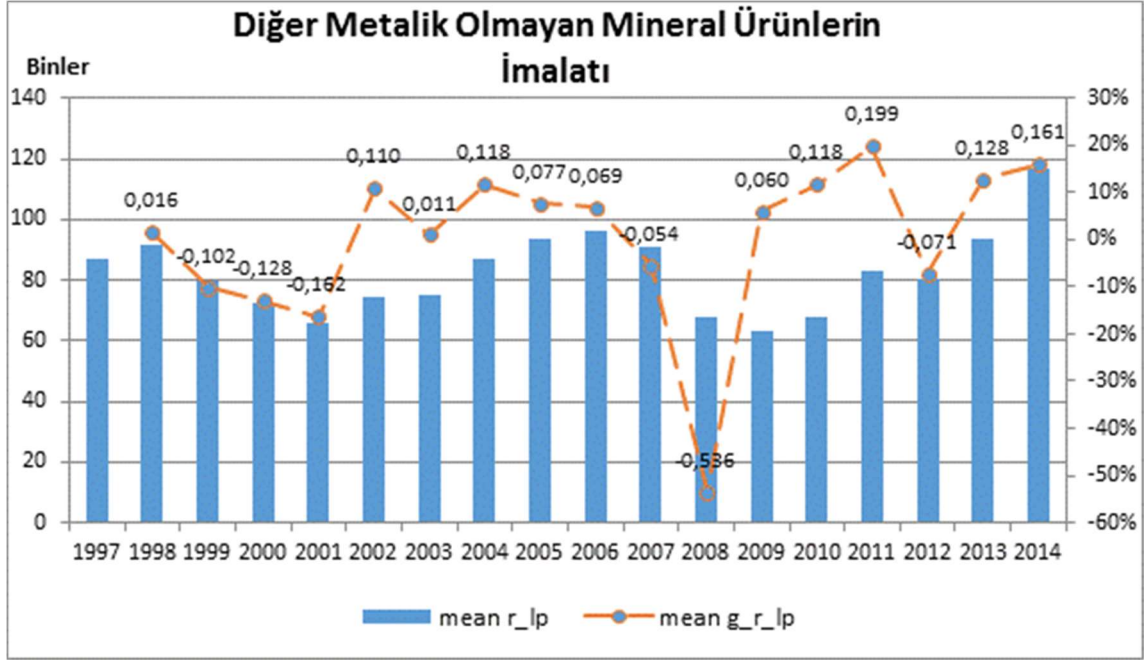


Şekil 2.16. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.16'da, ortalama emek verimliliğinin fazla değişkenlik göstermediği görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 2001 kriz yılında %41 oranında bir azalış meydana gelmiş, ancak sonrasında 2003 yılına kadar %24 oranında bir artış oluşmuştur. 2004-2008 yıllarında fazla değişkenlik göstermeyen ortalama emek verimliliğindeki artış oranı, 2009 yılında %30 oranında artış meydana gelmiştir. Bu anlamda söz konusu sektördeki firmaların 2001 yerel krizinden etkilendiği, ancak 2008 küresel krizinden olumsuz etkilenmediği ve hatta olumlu etkilendiği söylenebilir.

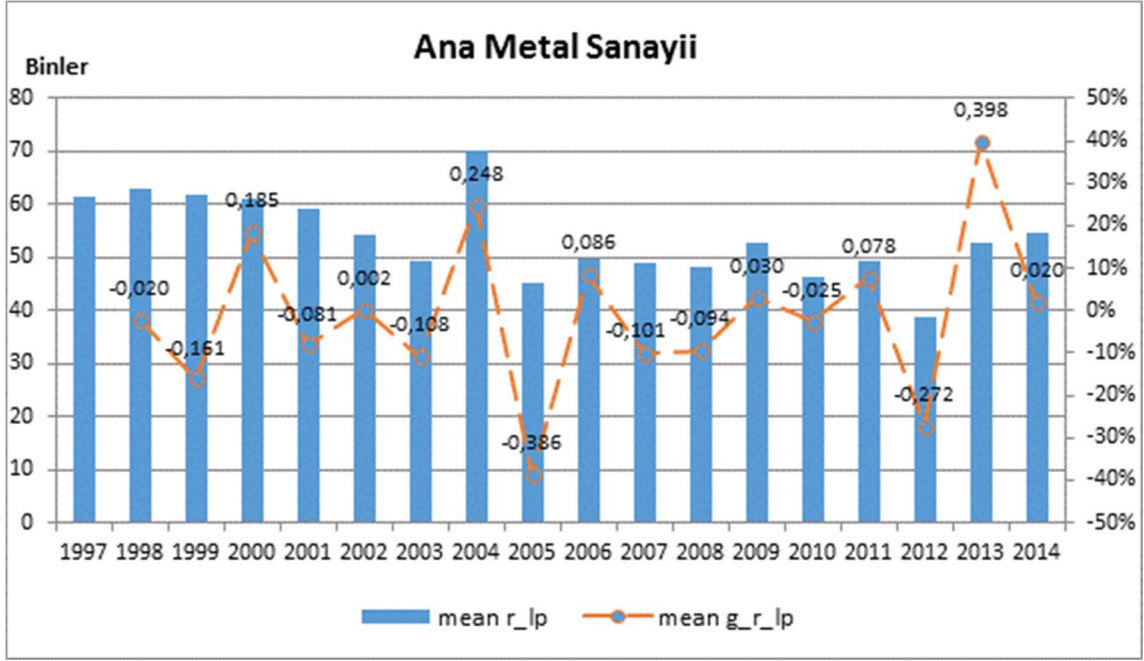


Şekil 2.17. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.17’de, ortalama emek verimliliğinin fazla değişkenlik göstermediği, ancak 2009-2014 yılları arasında artış trendinde olduğu görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 1998-2014 yıllarında fazla bir değişim meydana gelmemiş olup 2008 yılında %54 oranında düşüş olmuştur. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 yerel krizinden fazla etkilenmediği, ancak 2008 küresel krizinden çok olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

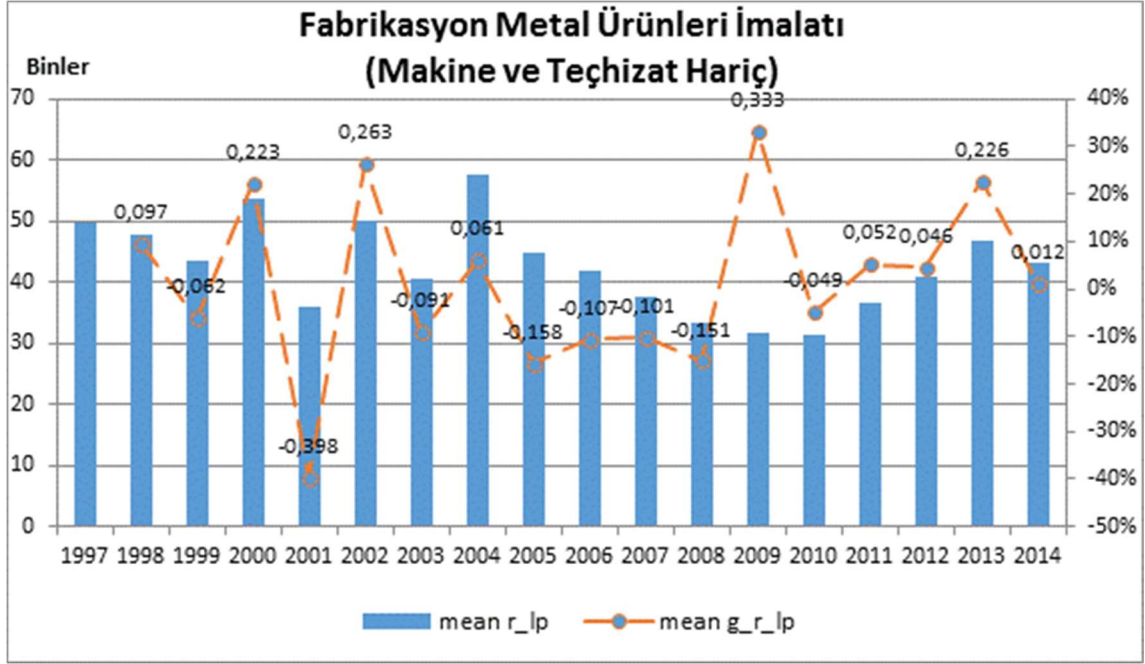


Şekil 2.18. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi ana metal sanayii ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.18'de, ortalama emek verimliliğinin fazla değişkenlik göstermediği, ancak 2004 yılında bir artış kaydedildiği görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 1998-2014 yıllarında fazla bir değişim meydana gelmemiş olup; 2004 yılındaki %25'lik artışa müteakip 2005 yılında %39 oranında düşüş olmuş, 2012 yılındaki %27'lik düşüş sonrası ise 2013 yılında %40 oranında bir artış olmuştur. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 ve 2008 krizlerinden fazla etkilenmediğini söylemek mümkündür.

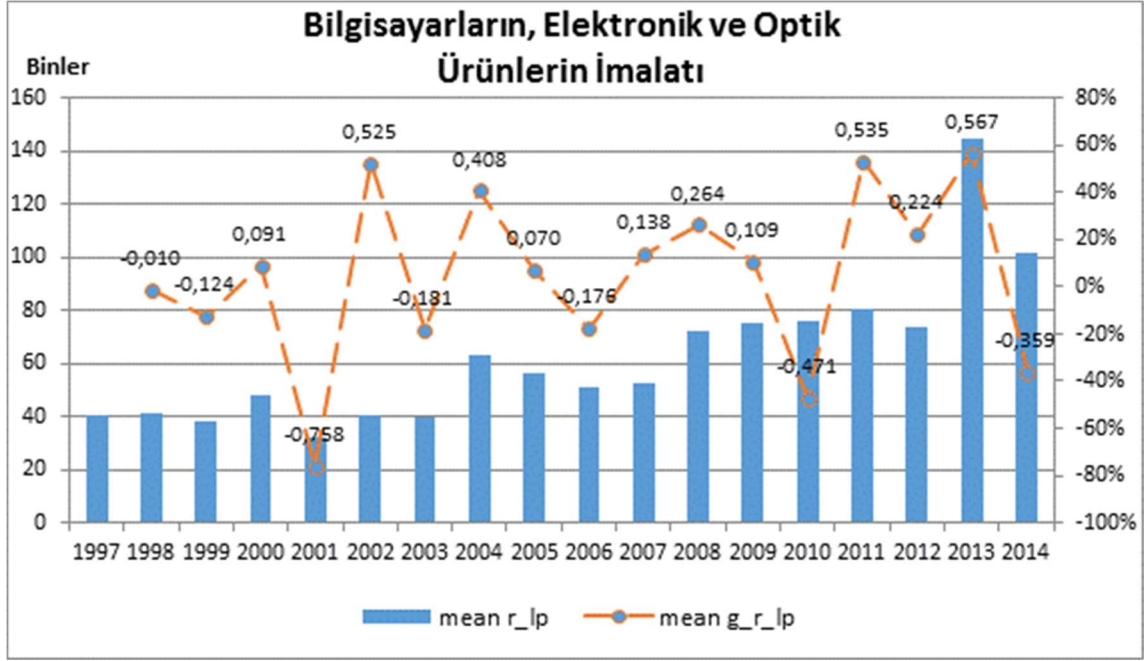


Şekil 2.19. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.19'da, ortalama emek verimliliğinin 1997-2000 yıllarında fazla değişmediği, ancak 2001 yılında keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2004 yılında zirve yaptıktan sonra 2010 yılına kadar düşüş eğiliminde olan ortalama emek verimliliği, 2010'dan itibaren 2013 yılına kadar yükselme eğilimine devam etmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 2001 yerel krizde %40 oranında azalma görülmesine karşılık 2008 küresel krizi sonrası 2009 yılında %33 oranında bir artış yaşanmıştır. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 krizin olumsuz etkilenmelerine karşılık 2008 krizinden olumlu etkilendiklerini söylemek mümkündür.

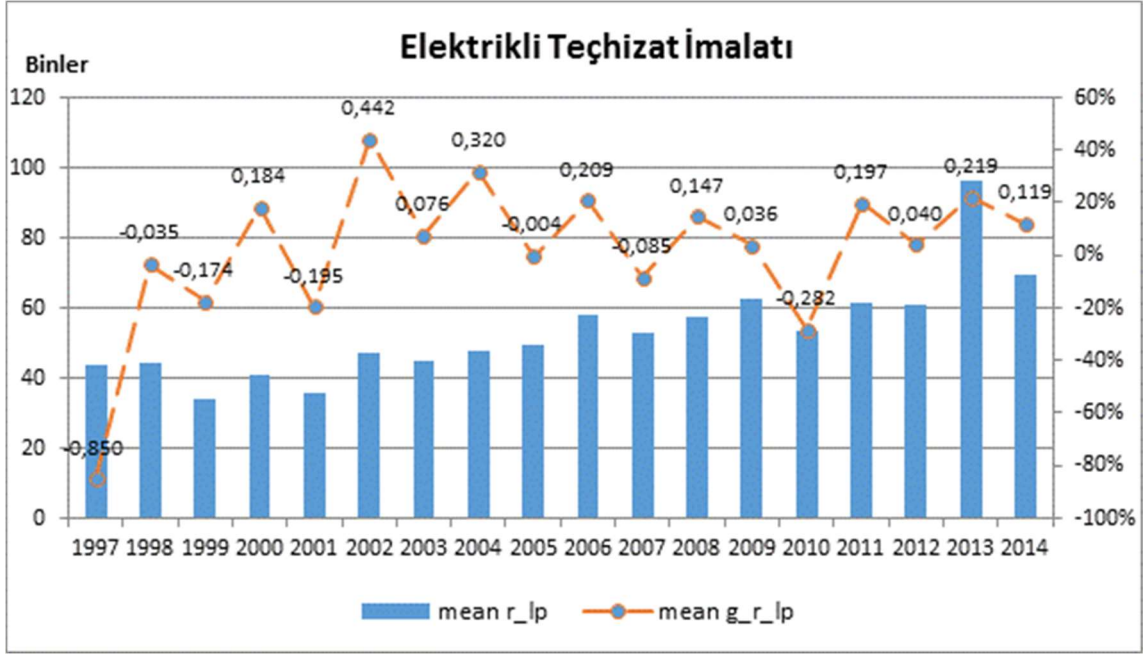


Şekil 2.20. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.20'de, ortalama emek verimliliğinin 1997-2003 yıllarında neredeyse hiç değişmediği, 2004-2007 ile 2008-2012 periyotlarında kademeli olarak bir miktar artış gösterdiği, ancak 2013 yılında en az %50 oranında zirve yapacak düzeyde bir artış yaşandığı görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 2001 yerel krizde %75 ve 2008 küresel krizi sonrası 2010 yılında %47 azalma görülmüştür. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 ve 2008 krizlerinden olumsuz etkilendiklerine söylemek mümkündür.

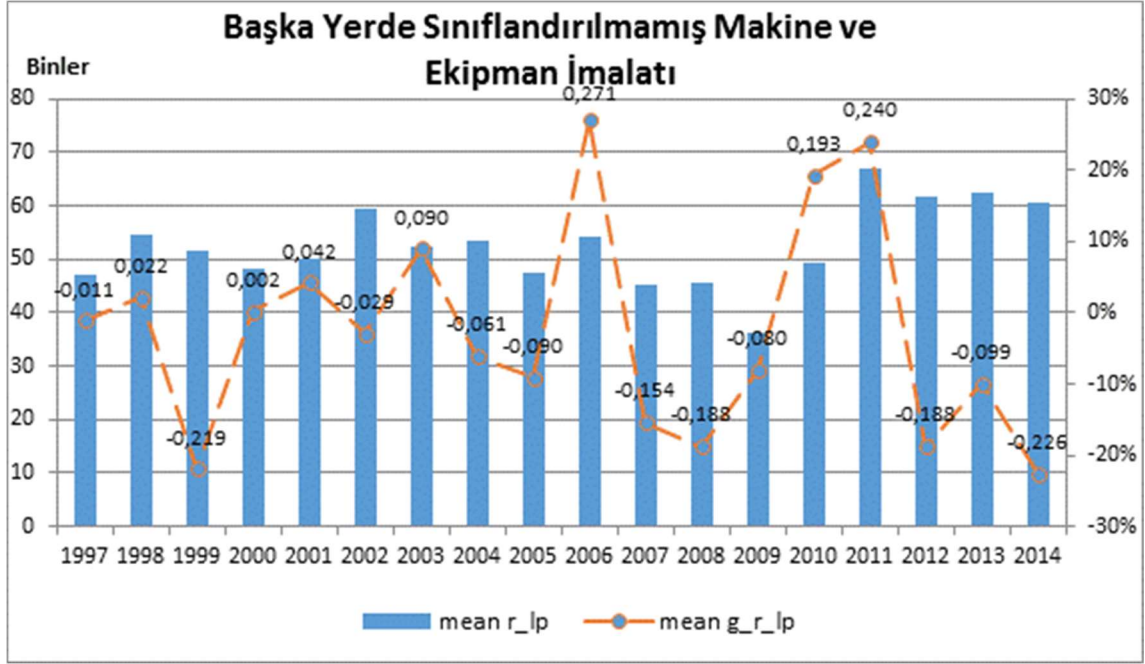


Şekil 2.21. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi elektrikli teçhizat imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.21'de, ortalama emek verimliliğinin 1997-2012 yıllarında fazla değişkenlik göstermediği, ancak 2013 yılında zirve yapacak düzeyde bir artış yaşandığı görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 2001 yerel krizde %20 ve 2008 küresel krizi sonrası 2010 yılında %28 azalma görülmüştür. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 ve 2008 krizlerinden fazla olmamak kaydıyla olumsuz etkilendiklerine söylemek mümkündür.

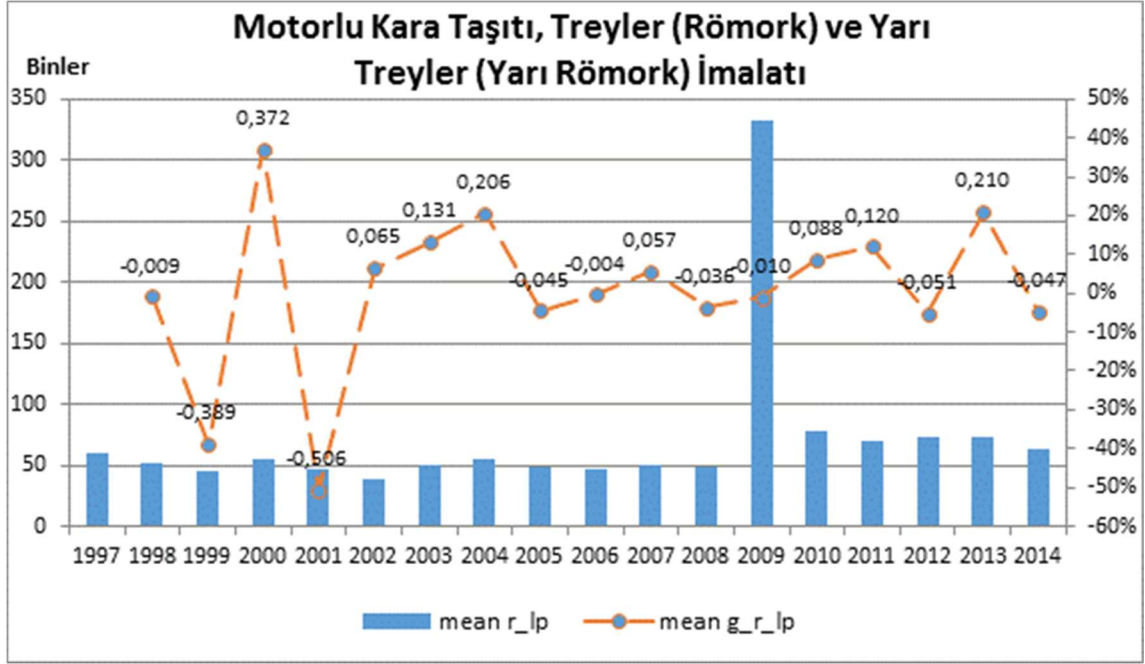


Şekil 2.22. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.22'de, ortalama emek verimliliğinin 1997-2008 yıllarında fazla değişkenlik göstermediği, ancak 2009 yılında yaşanan düşüş sonrası 2011 yılına kadar artış olmuş ve 2011-2014 yıllarında fazla bir değişiklik olmamıştır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 1999 yılında %22 ve 2008 küresel krizinde %19 azalma görülmüştür. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 krizinden etkilenmediği, ancak 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiklerine söylemek mümkündür.

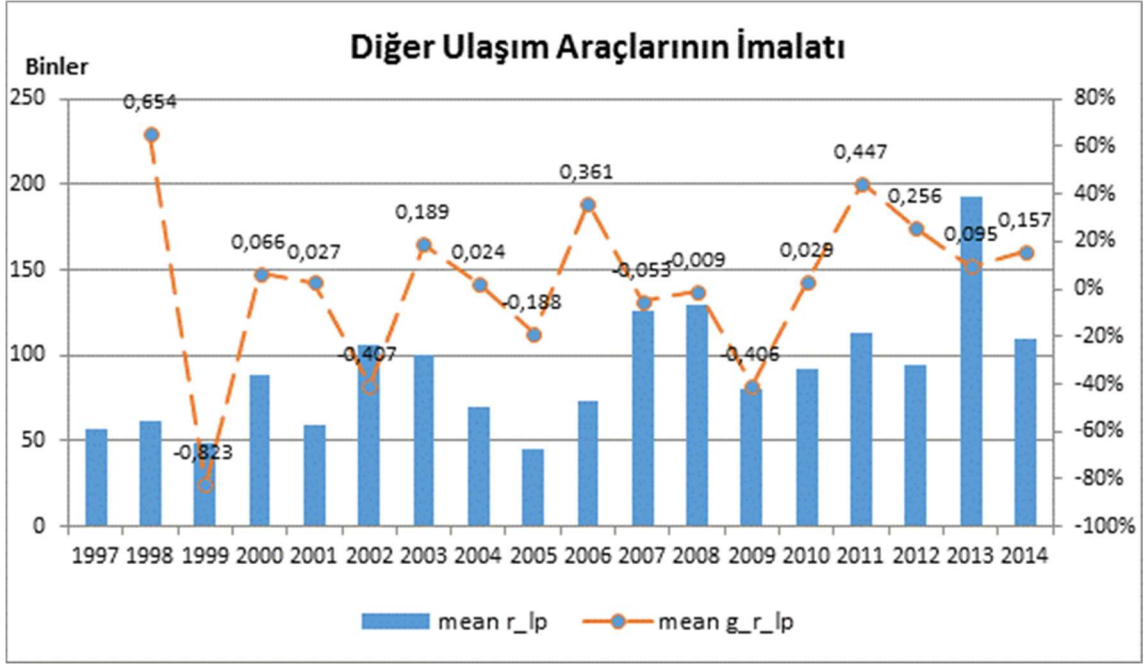


Şekil 2.23. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.23'te, ortalama emek verimliliğinin yıllara göre fazla değişkenlik göstermediği, ancak 2009 yılında en az beş kat artış yaşandığı görülmektedir. Bunun nedeninin 2009 yılında motorlu kara taşıt satışlarında getirilen ÖTV muafiyeti olduğu değerlendirilmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 1999 ve 2001 yıllarında sırasıyla %39 ve %51 azalma görülmüş olup diğer yıllarda fazla bir değişkenlik görülmemektedir. Sonuçta söz konusu sektördeki firmaların 2001 krizinden olumsuz etkilendiği, ancak 2008 küresel krizinden etkilenmediğini söylemek mümkündür.

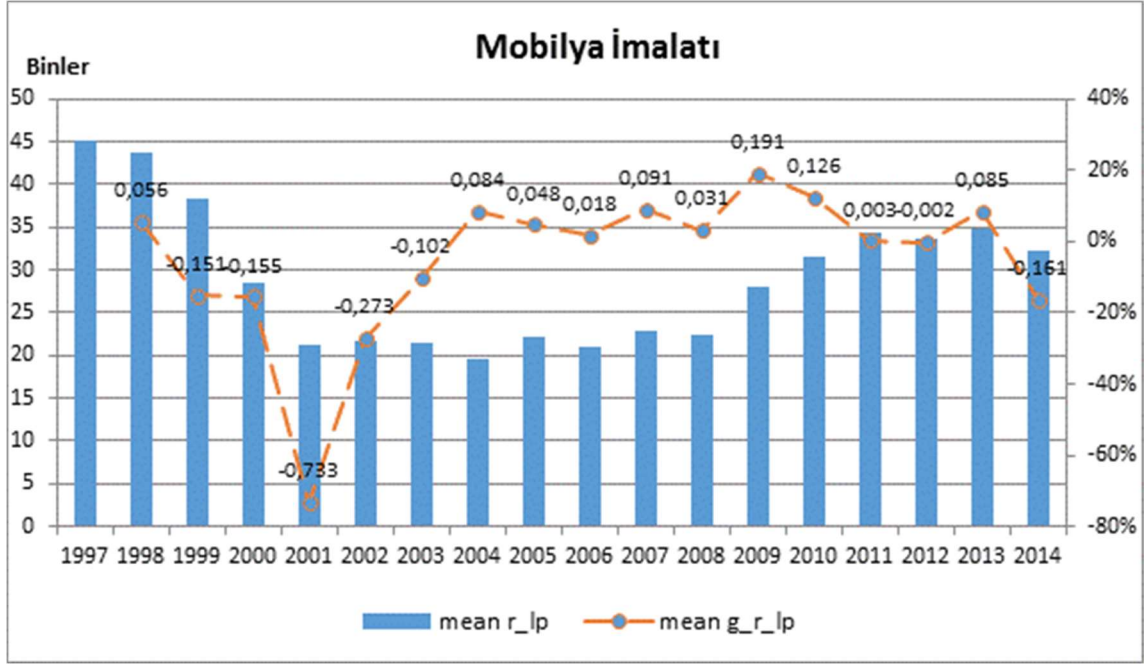


Şekil 2.24. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi diğer ulaşım araçlarının imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.24'te, ortalama emek verimliliğinin 1997-2006 yıllarında fazla değişkenlik göstermediği, 2007-2014 yıllarında ise bir miktar artışla beraber genel itibariyle fazla değişkenlik olmadığı, sadece 2013 yılında yaklaşık %100 oranında bir artış yaşandığı görülmektedir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında ise 1999 ve 2002 yıllarında sırasıyla %82 ve %41 azalma görülmüş olup 2008 küresel krizi sonrası 2009 yılında da %41 azalma meydana gelmiştir. Sonuçta söz konusu sektördeki firmalar 2001 ve 2008 krizlerinden olumsuz etkilenmiş olup bahse konu etki bir sonraki yılda kendini göstermiştir.

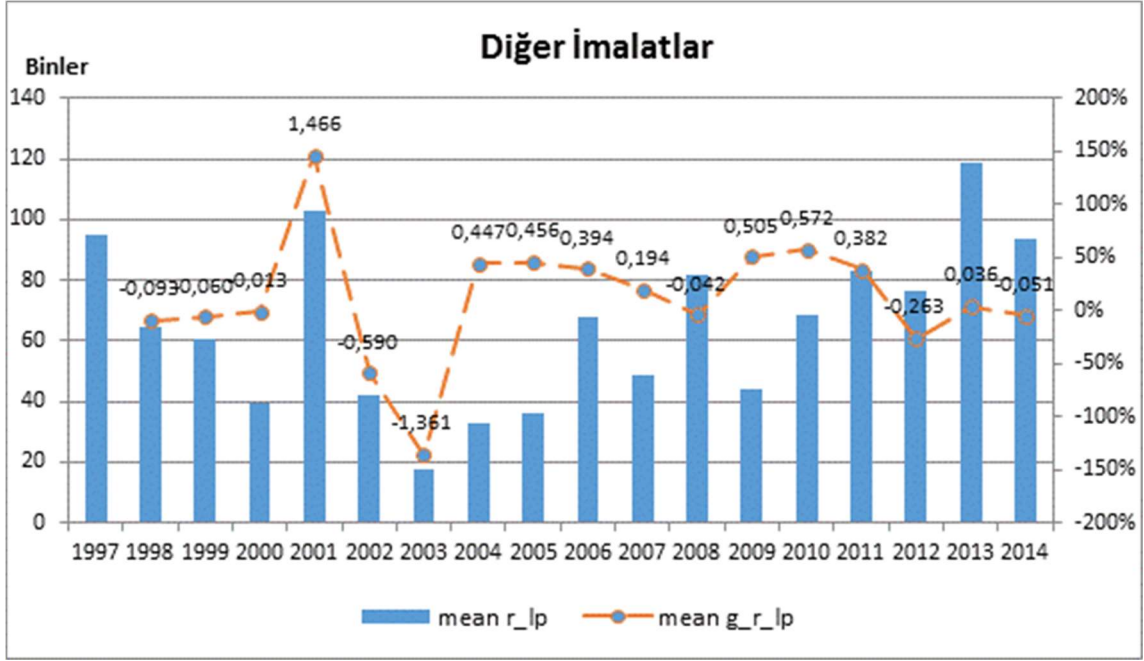


Şekil 2.25. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi mobilya imalatı ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.25'te, ortalama emek verimliliği 1997'den 2001 yılına kadar düzenli olarak azalmış, 2001-2008 arasında fazla değişiklik olmamış, 2008-2011 arasında artış eğiliminde olmuş ve 2011-2014 arasında ise durağan bir süreç izlemiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında genel itibariyle fazla değişiklik olmamış, ancak 2001 yılında %73 azalma meydana gelmiştir. Sonuçta söz konusu sektördeki firmalar 2001 krizinden olumsuz etkilenmiş olup 2008 küresel krizinden etkilenmemişlerdir.

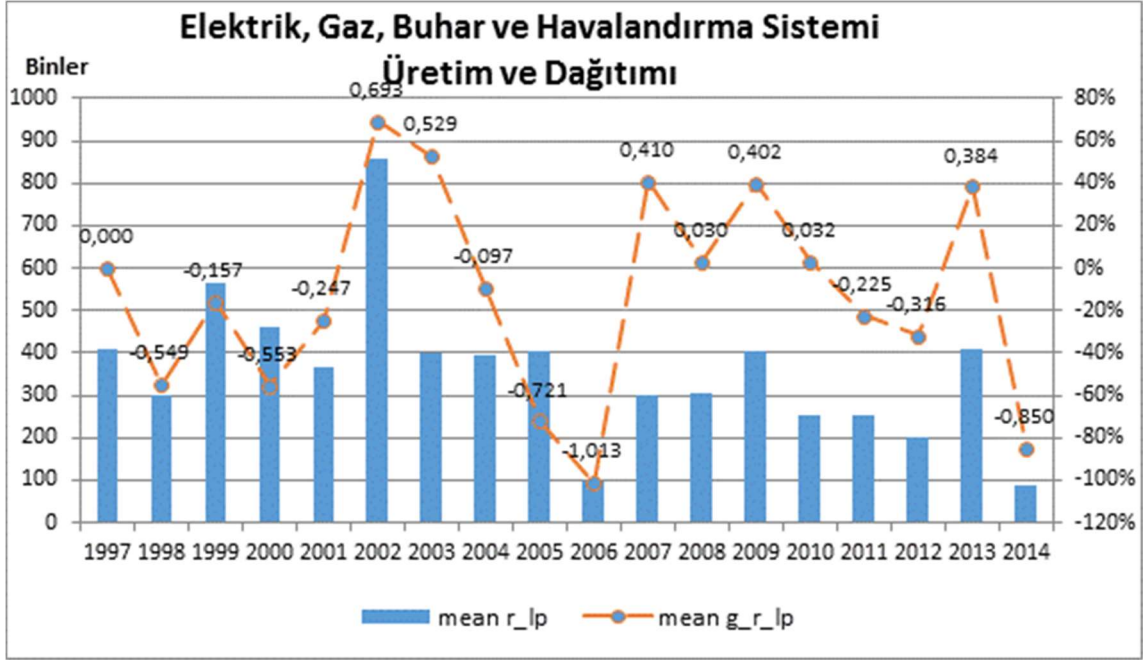


Şekil 2.26. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi diğer imalatlar ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.26'da, ortalama emek verimliliği 1997'den 2003 yılına kadar azalma eğiliminde olmuş, ancak 2001 yılında rekor düzeyde bir artış görülmektedir. 2003 sonrası bazı yıllarda azalış yaşansa da genel itibariyle 2013 yılına kadar artış eğilimi bulunmaktadır. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında genel itibariyle fazla değişiklik olmamış, ancak 2001 yılında %147 artış sonrası 2013 yılında %136 azalış meydana gelmiştir. Sonuçta söz konusu sektördeki firmalar 2001 krizinden kriz yılındaki rekor artış sonrası 2002-2003 yıllarında rekor azalışla olumsuz etkilenmişlerdir. 2008 küresel krizinden ise ciddi anlamda etkilendikleri söylenemez.



Şekil 2.27. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Ortalama Emek Verimliliği, Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme, 1997-2014

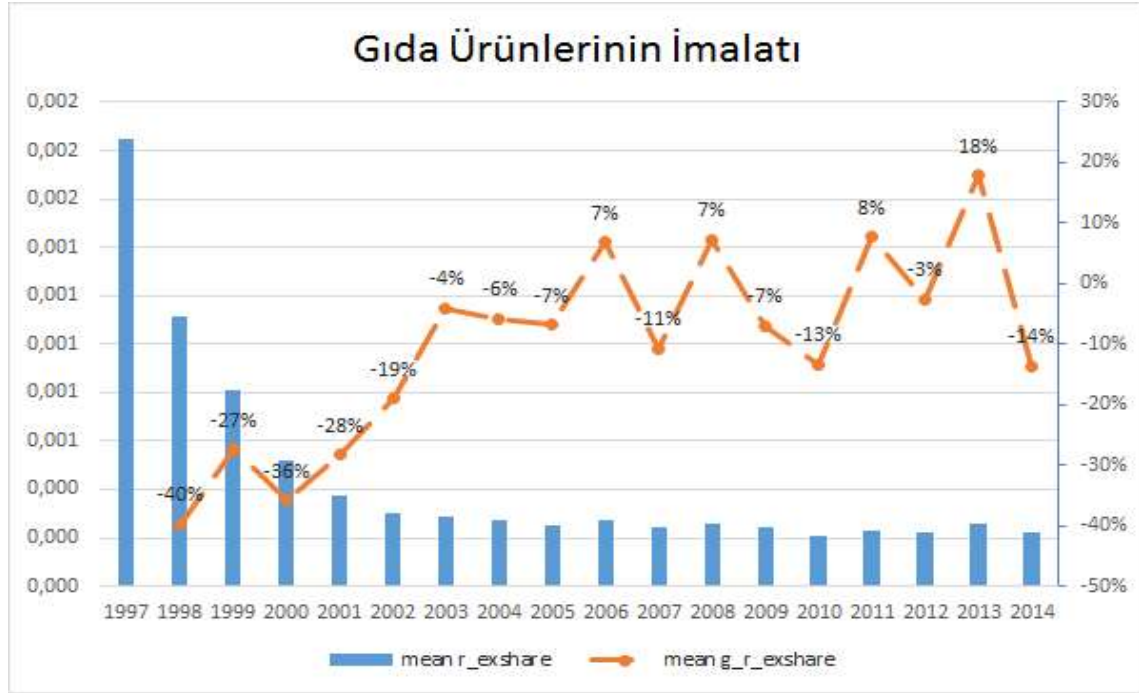
Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_lp: Ortalama Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean g_r_lp: Ortalama Emek Verimliliğindeki Büyüme (Sağ taraf)

İmalat sanayi elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım ortalama emek verimliliği ve ortalama emek verimliliğindeki büyümenin gösterildiği Şekil 2.27'de, ortalama emek verimliliğinde 1997-2005 yıllarında genel itibariyle değişiklik yaşanmamış olup 1999'dan 2001 yılına kadar düşüş trendinden sonra 2002 yılında rekor düzeyde bir artış yaşanmıştır. 2006 yılında oldukça düşük seviyelere gerileyen ortalama emek verimliliği 2007-2013 yıllarında fazla değişmemekle beraber 2014 yılında en düşük seviyesine inmiştir. Ortalama emek verimliliğindeki artış oranında yıllar itibariyle çok fazla değişkenlik yaşanmakla beraber, 2000 yılındaki %55 oranındaki azalıştan sonra 2002'de %69 oranında artışla sonuçlanmış. Daha sonra yaşanan düşüş trendiyle 2006'da %101 oranında daralma meydana gelmiştir. 2007-2013 yıllarında dalgalı bir seyir izlenirken 2014 yılında da benzer şekilde % 85 oranında bir eksiliş kendini göstermiştir. Sonuçta söz konusu sektördeki firmalar 2001 krizinden fazla

etkilenmemiş olup 2008 küresel krizinden kısmen de olsa olumsuz etkilenmişlerdir.

1.2 İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay ve İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Sektörel Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

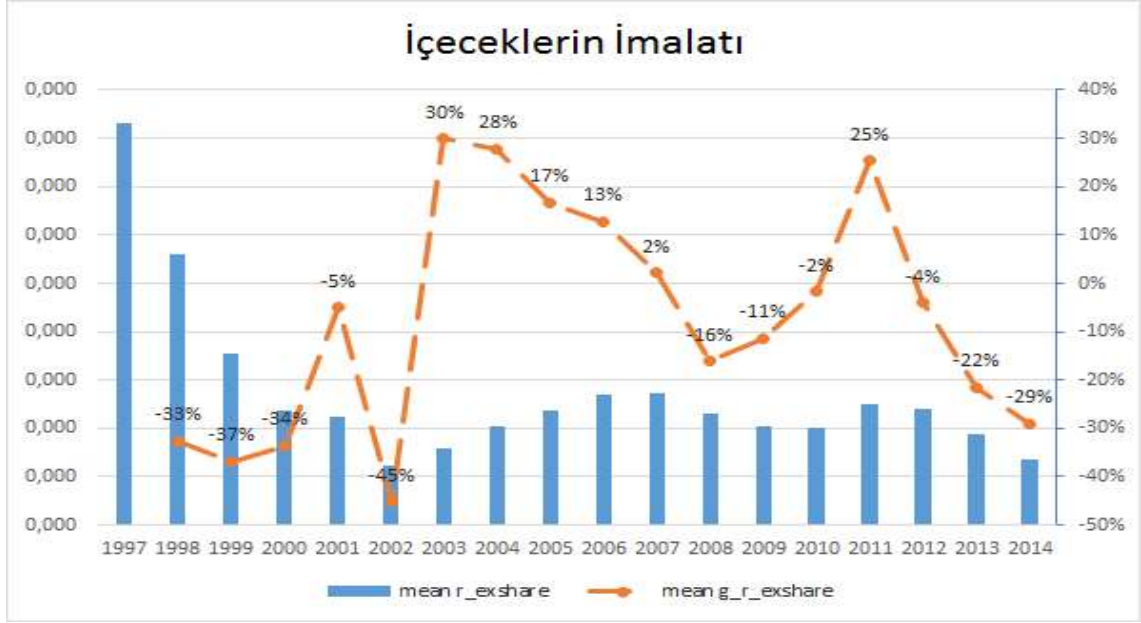


Şekil 2.28. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında gıda sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2001 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998 ve 2000 yıllarında en düşük, 2013 yılında ise en yüksek seviyelere ulaşmıştır.

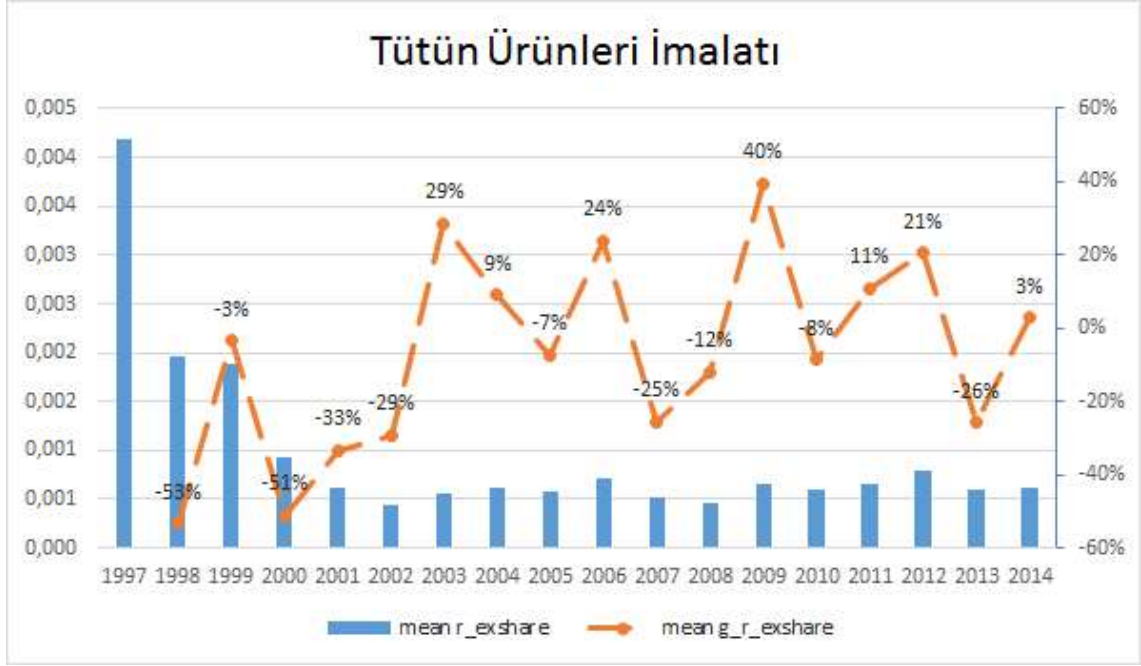


Şekil 2.29. İçeceklerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında içeceklerin imalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemiş, daha sonra 2007 yılına kadar yükselmiş ve sonrasında ise ulaştığı seviyelerde seyretmiştir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1999, 2002 ve 2014 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmış, 2003 yılında ise en yüksek büyüme oranına ulaşmıştır. Bahse konu sektörün ihracat payı açısından 2001 ve 2008 krizlerinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

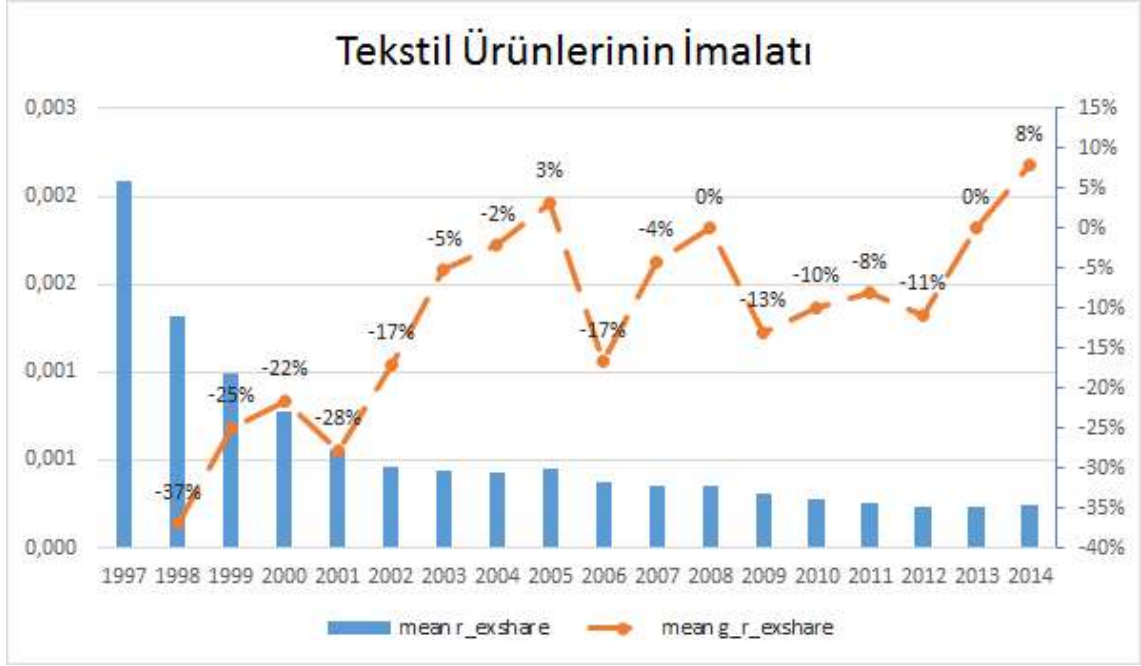


Şekil 2.30. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında tütün ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise dönem boyunca inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 1998 ve 2000 yıllarından en düşük seviyelere inmiştir. Bahse konu sektörün 2001 krizinden olumsuz, 2008 küresel krizinden ise olumlu etkilendiği söylenebilir.

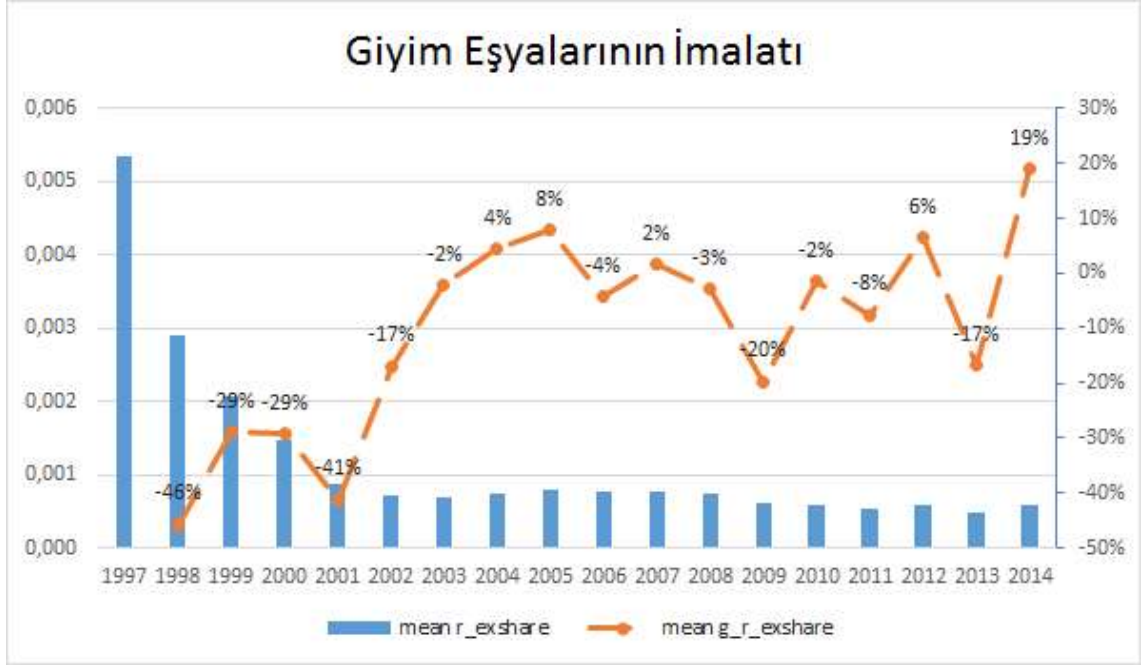


Şekil 2.31. Tekstil Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında tekstil ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2003 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise kısmen azalmakla beraber sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise genel itibariyle negatif değerler izlemekle beraber özellikle 1998 yılında - % 37 ile en düşük seviyeye ulaşmıştır.

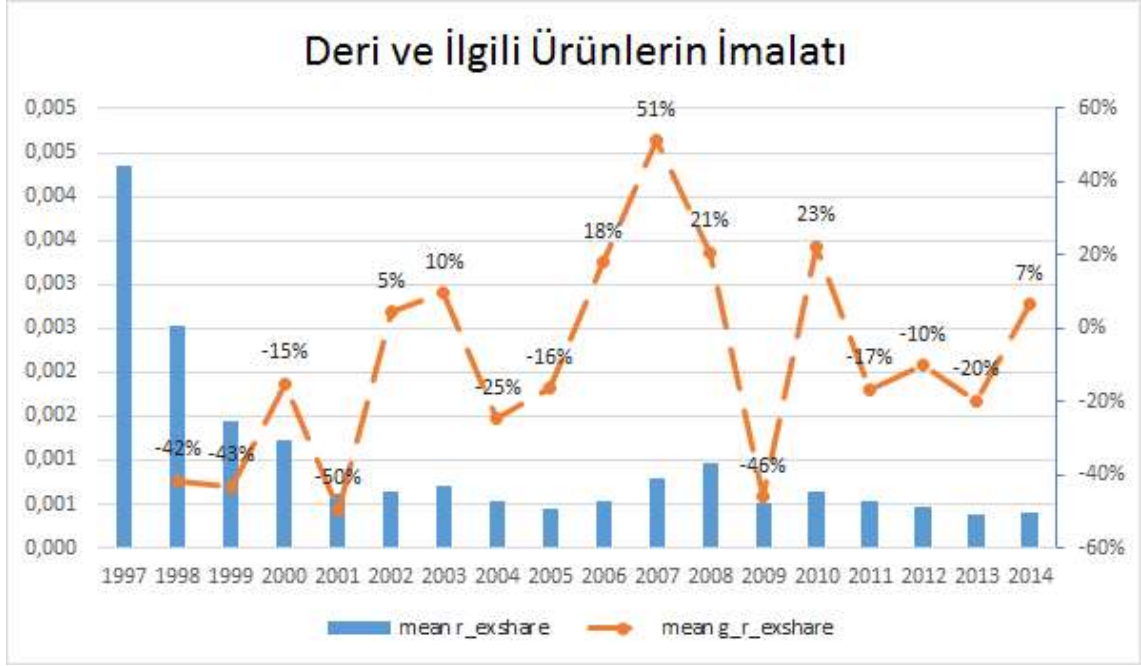


Şekil 2.32. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında giyim eşyaları sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998 ve 2001 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır. Bu anlamda giyim eşyaları ihracatının 2001 ve 2008 krizlerinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

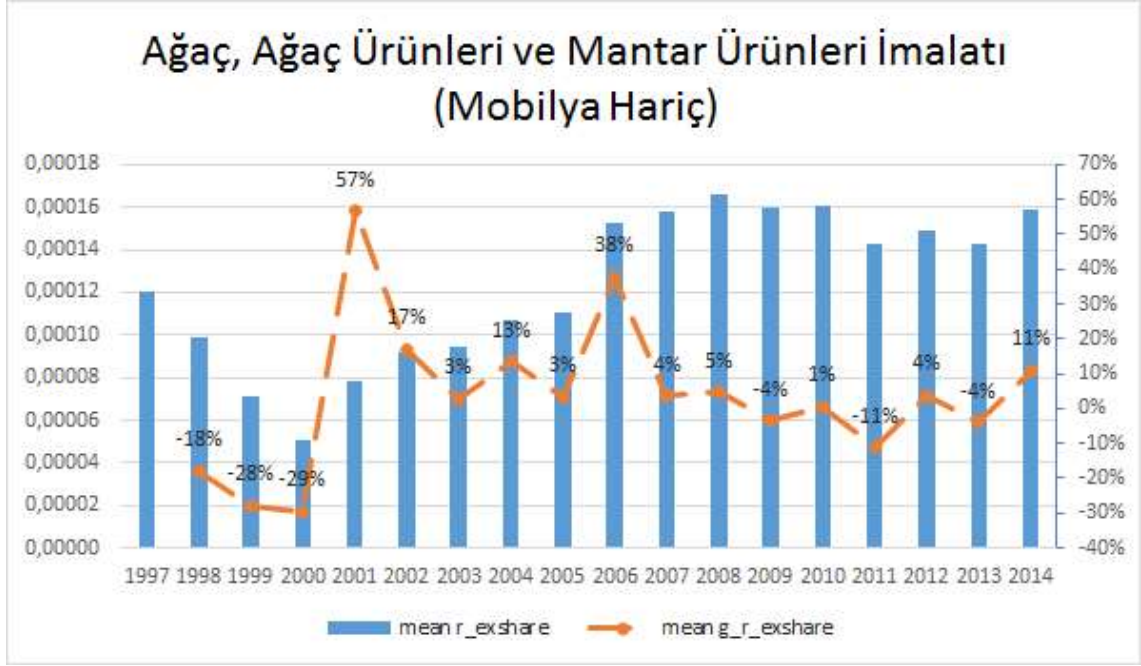


Şekil 2.33. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında deri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2001 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 2001 ve 2009 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır. Bu bağlamda deri sektörü ihracatının 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

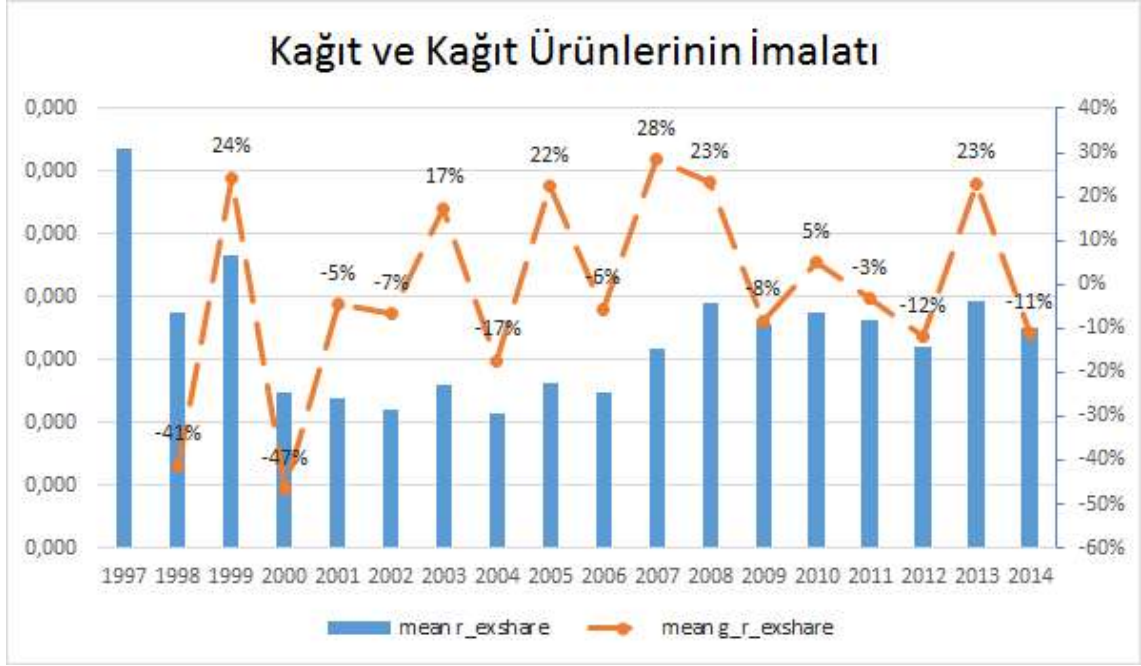


Şekil 2.34. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf),
mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2000 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise artış göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 2000 ve 2011 yıllarında çok düşük, 2001 ve 2006 yıllarında ise en yüksek seviyelere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumlu etkilendiğini söylemek mümkündür.

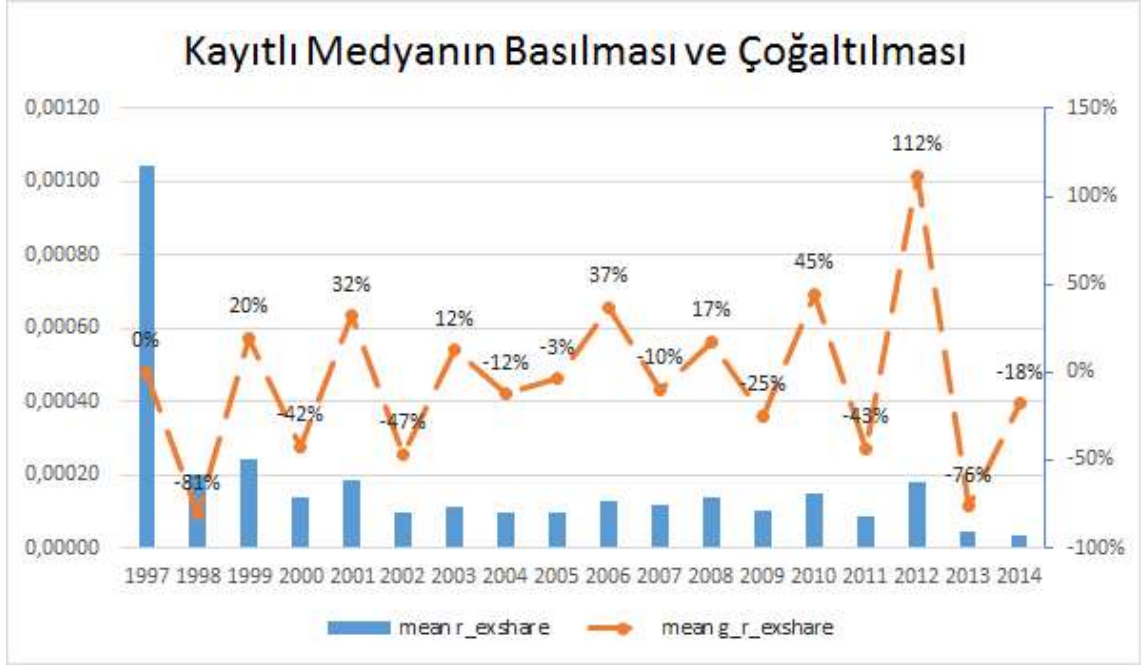


Şekil 2.35. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında kâğıt ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay, 1999 ve 2003 yıllarında yükselmekle beraber 1997 yılından 2004 yılına kadar genel anlamda bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise kısmen yükselerek sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 2000 yılında - % 47 ile en düşük seviyesine ulaşmıştır.

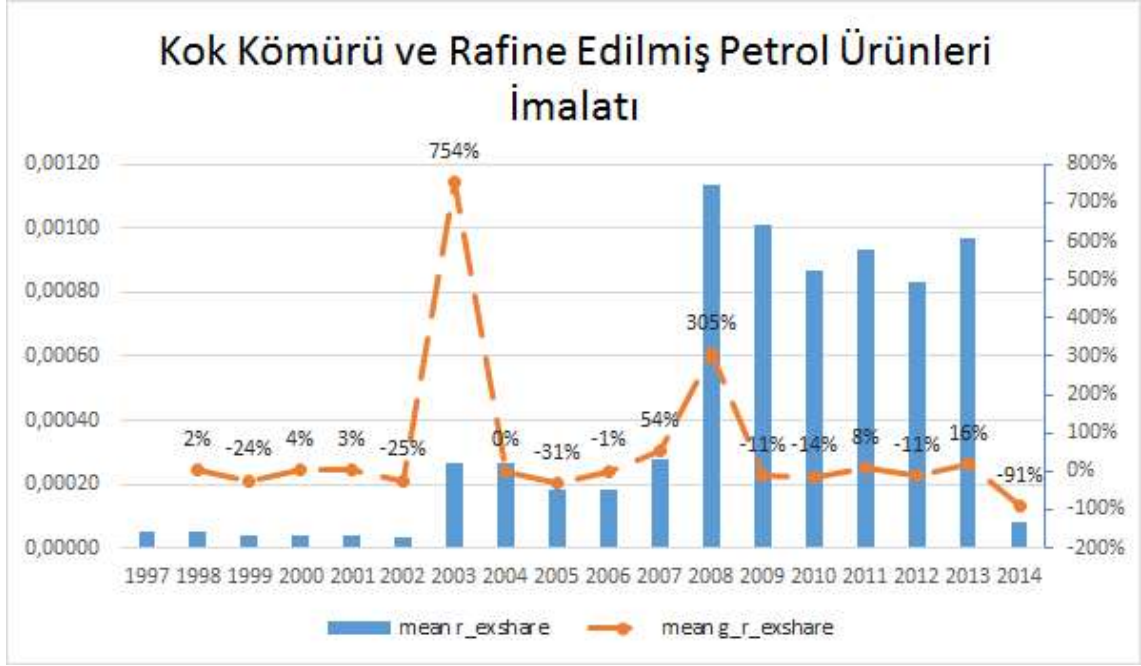


Şekil 2.36. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997'den 1998'e gelindiğinde ciddi bir düşüş sergilemiş, daha sonraki yıllarda ise düşük ve sabit bir seyir izlemiştir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998 ve 2013 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumlu etkilendiğini söylemek mümkündür.

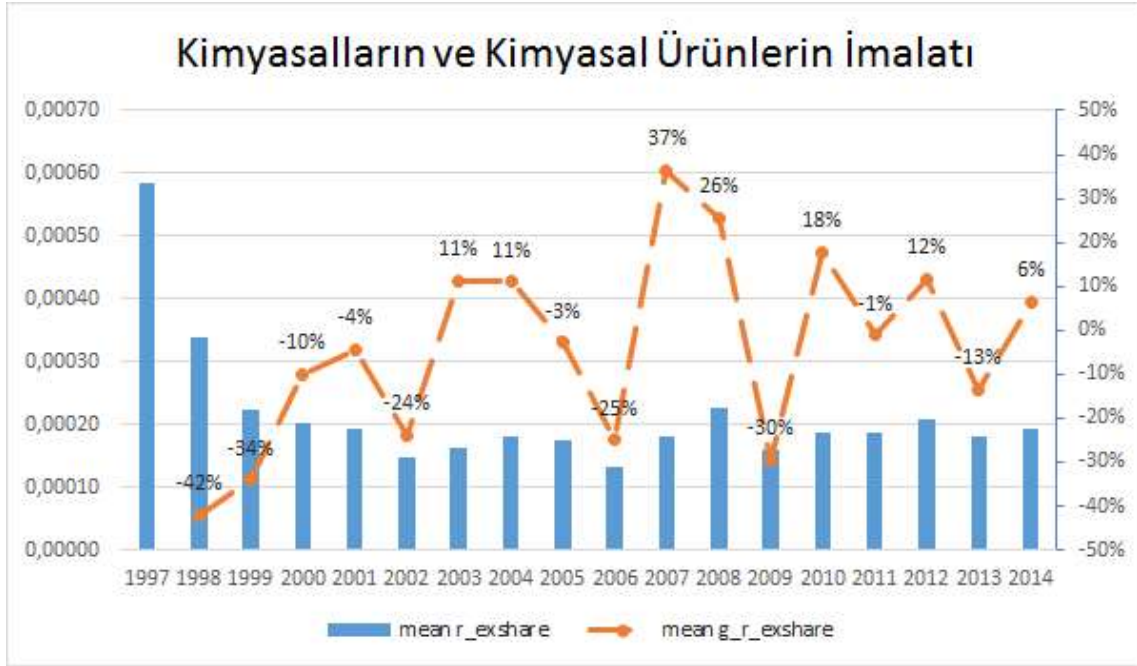


Şekil 2.37. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yıllarında düşük ve sabit bir seyir izlemiş, 2003 yılında bir miktar artarak 2007'ye kadar sabit seyir izlemiş ve daha sonra 2008 yılında aşırı miktarda yükselerek 2013 yılına kadar yüksek oranlarda seyretmiştir. 2014 yılında ise tekrar azalarak 2003 yılından da düşük rakamlara gerilemiştir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise genel itibariyle sabit bir seyir izlemekle beraber özellikle 2003 ve 2008 yıllarında % 754 ve % 305 oranlarında artışlar yaşanmıştır. 2014 yılında ise - % 91 oranında azalış meydana gelmiştir.

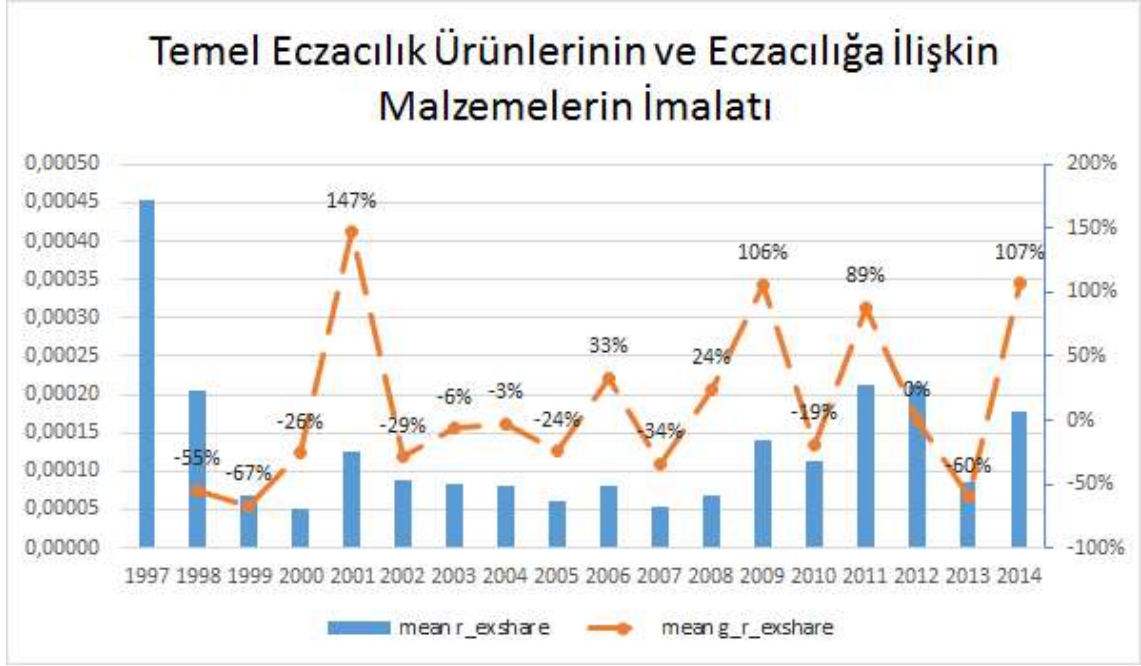


Şekil 2.38. Kimyasallar ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kimyasal Ürünler sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998 ve 2009 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır.

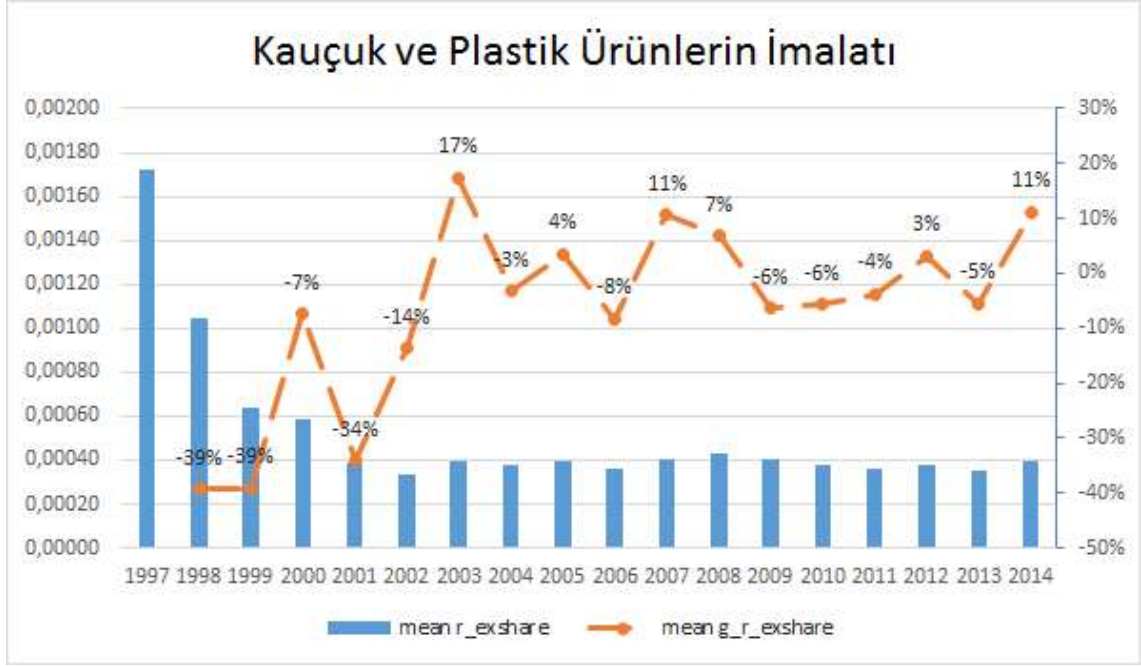


Şekil 2.39. Temel Eczacılık Ürünlerinin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Temel Eczacılık Ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2000 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. Ancak 2001, 2009 ve 2014 yıllarında % 100'den fazla oranda artış görülmüştür. İlgili sektörün 2001 ve 2008 küresel krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

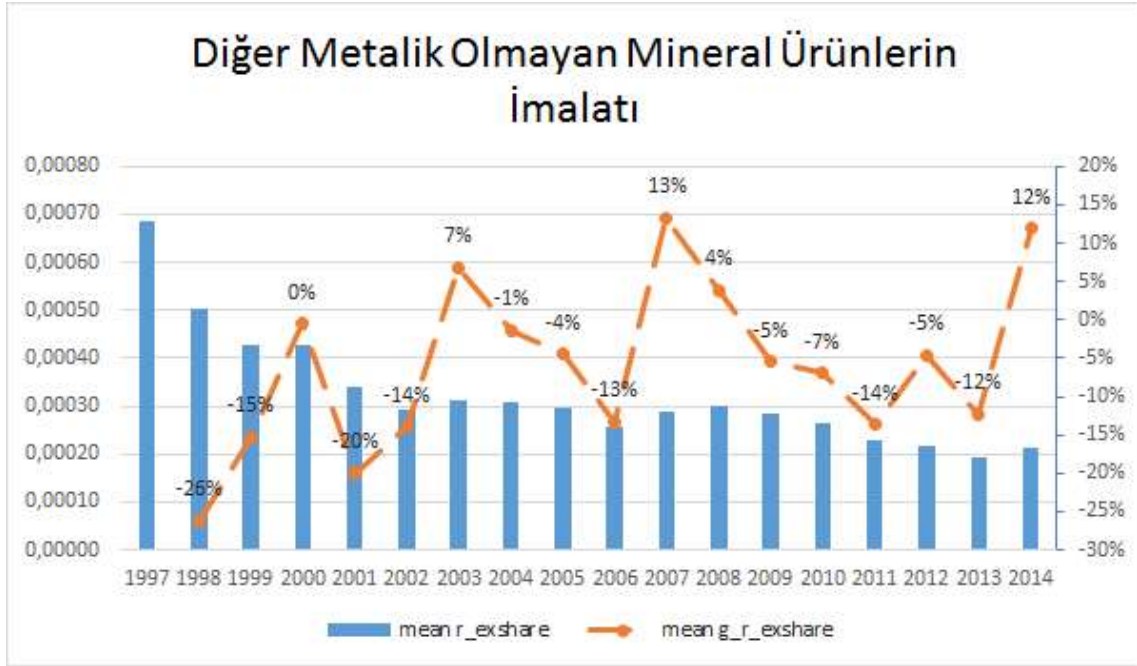


Şekil 2.40. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kauçuk ve Plastik Ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1998, 1999 ve 2001 yıllarında ciddi azalışlar meydana gelmiştir. İlgili sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

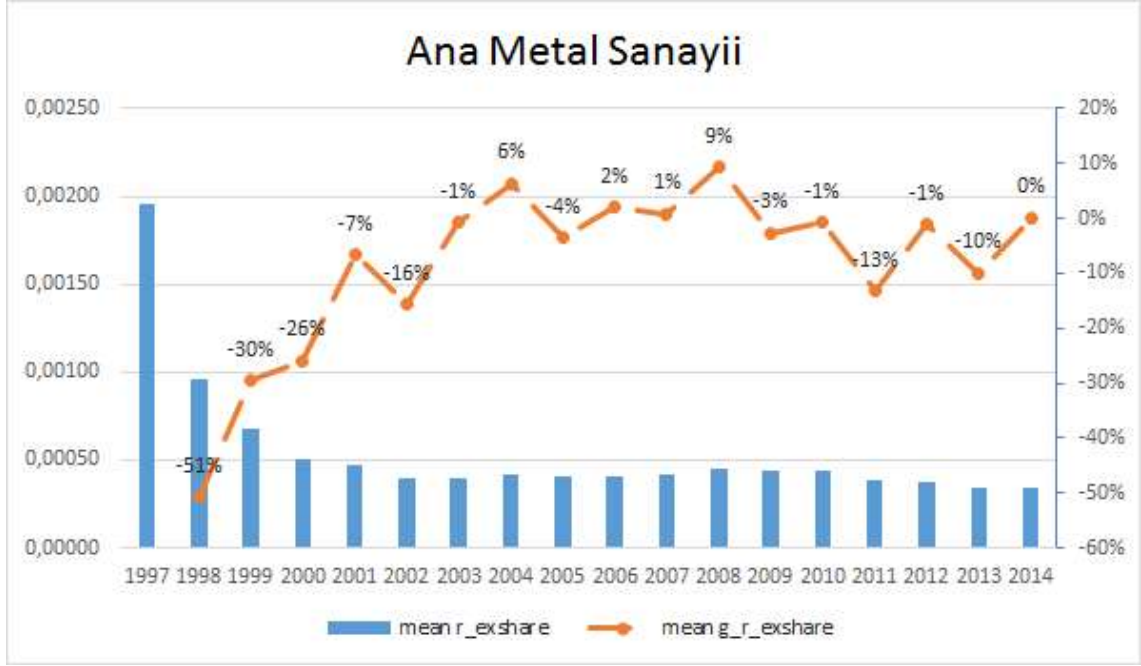


Şekil 2.41. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünler sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998 ve 2001 yıllarında çok düşük seviyelere ve sonrasında 2007 yılında en yüksek değere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

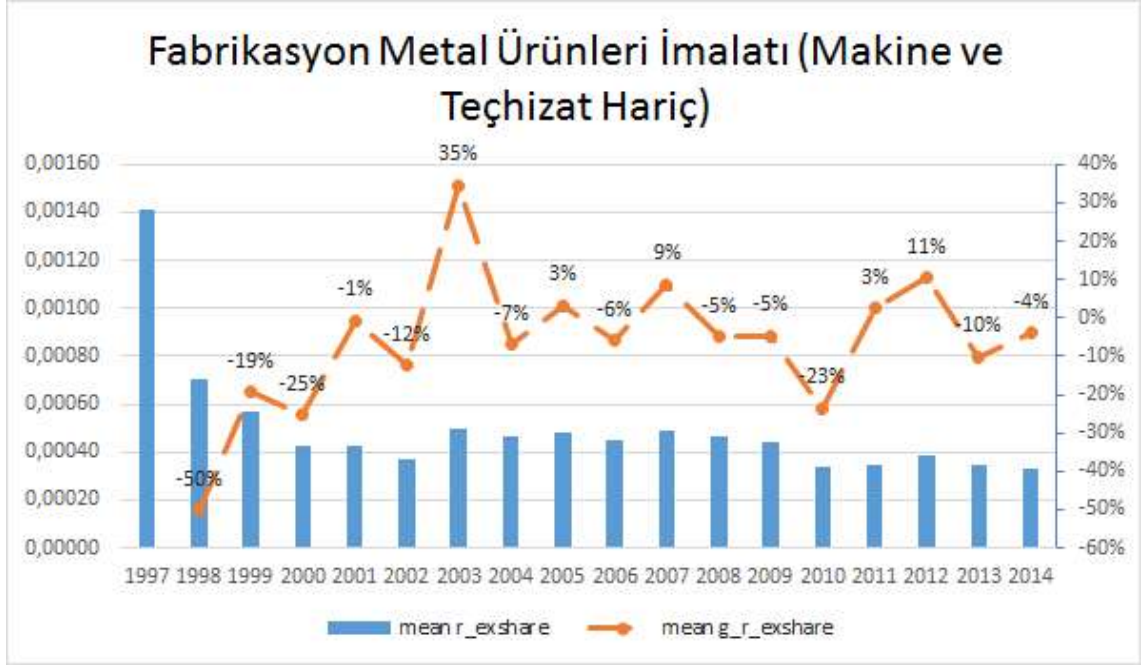


Şekil 2.42. Ana Metal Sanayii Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Ana Metal Sanayii sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998-2000 yıllarında en düşük seviyelerine ulaşmıştır.

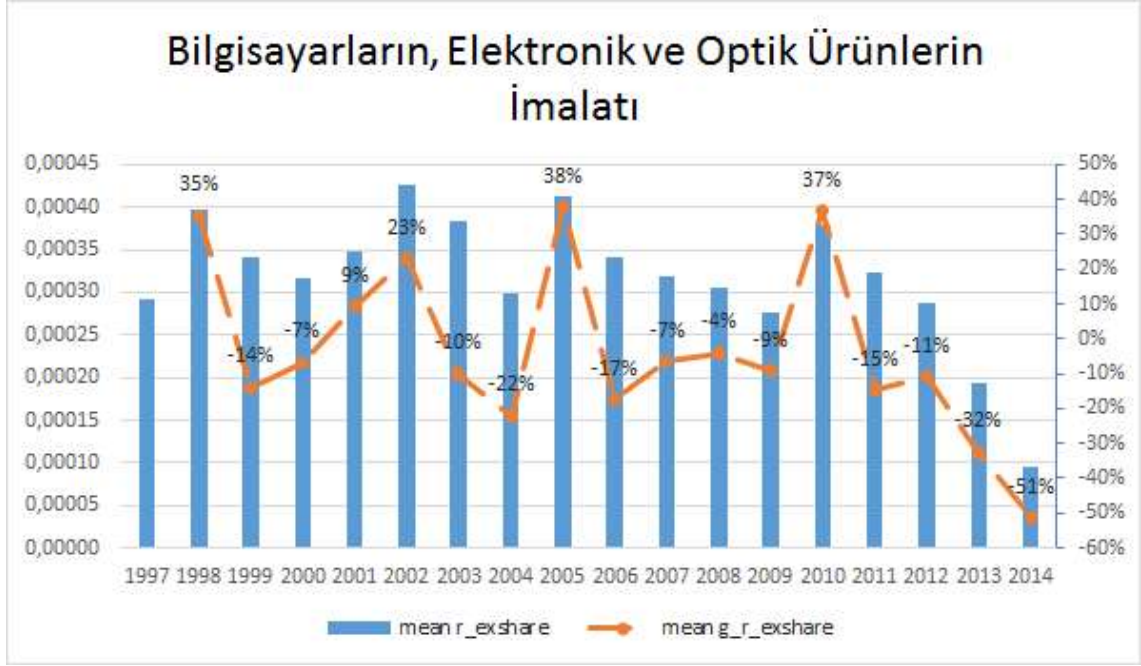


Şekil 2.43. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf),
mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Fabrikasyon Metal Ürünleri sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama payın 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998, 2000 ve 2010 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır.

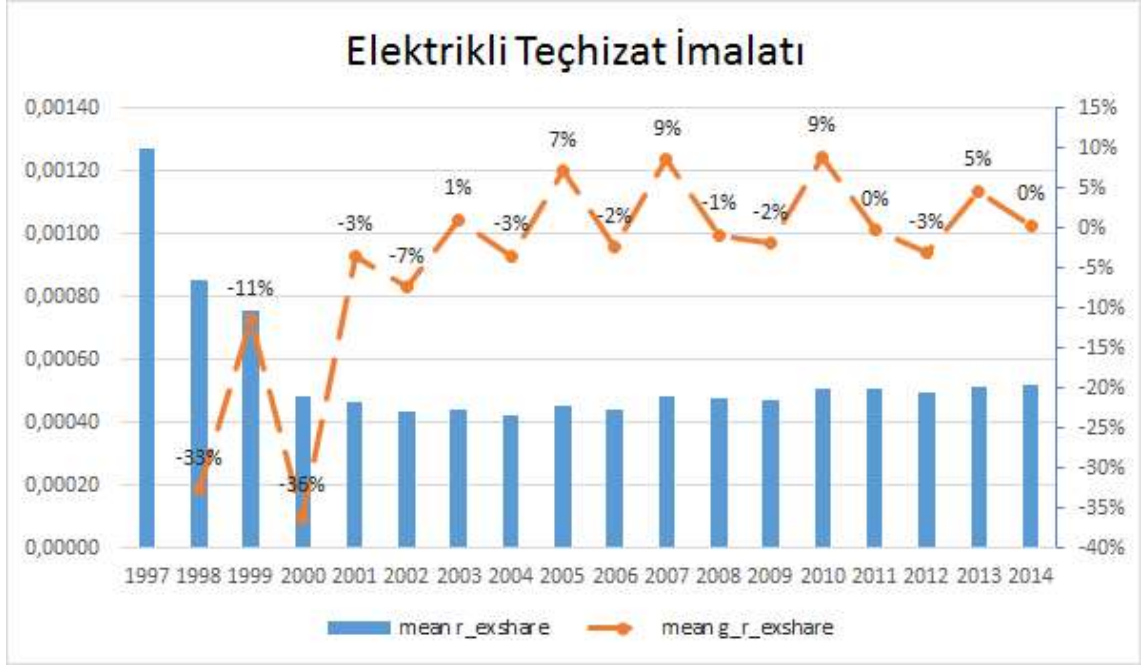


Şekil 2.44. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2012 yılları arasında inişli çıkışlı bir seyir izlemekte ve sonrasında düşüş eğilimine geçmektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1998, 2005 ve 2010 yıllarında en yüksek seviyelere ulaşmış, ancak özellikle 2010 yılından sonra düşüş trendine girmiştir.

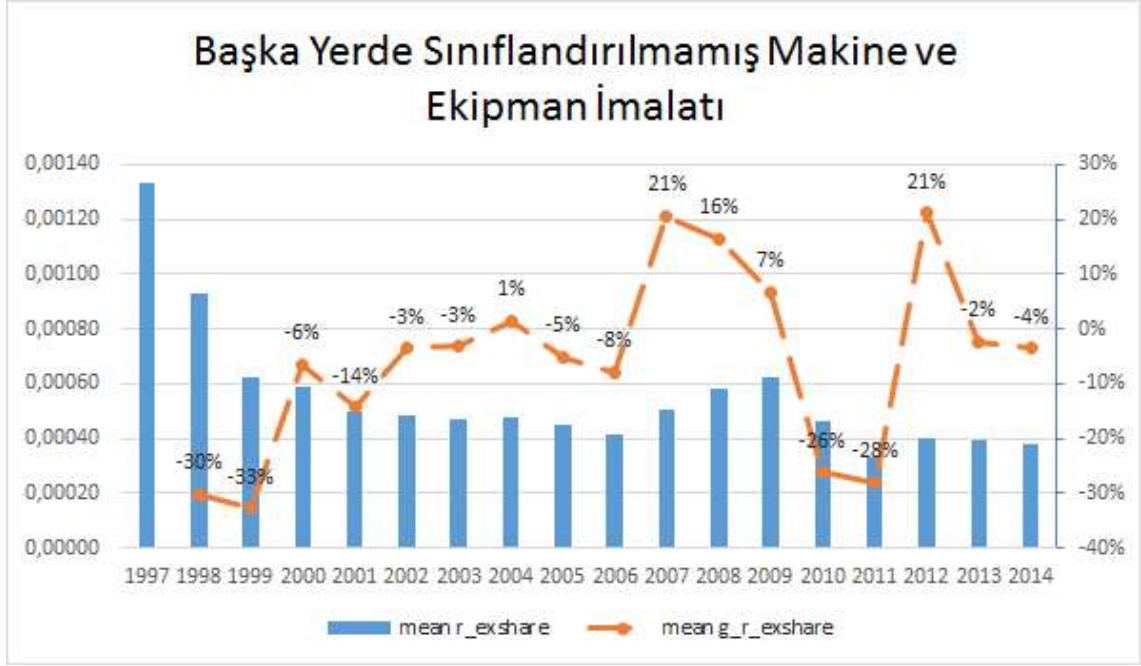


Şekil 2.45. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2002 yıllarında Elektrikli Teçhizat İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise sabit bir seyir izlemekle beraber 1998 ve 2000 yıllarında en düşük seviyelere ulaşmıştır.

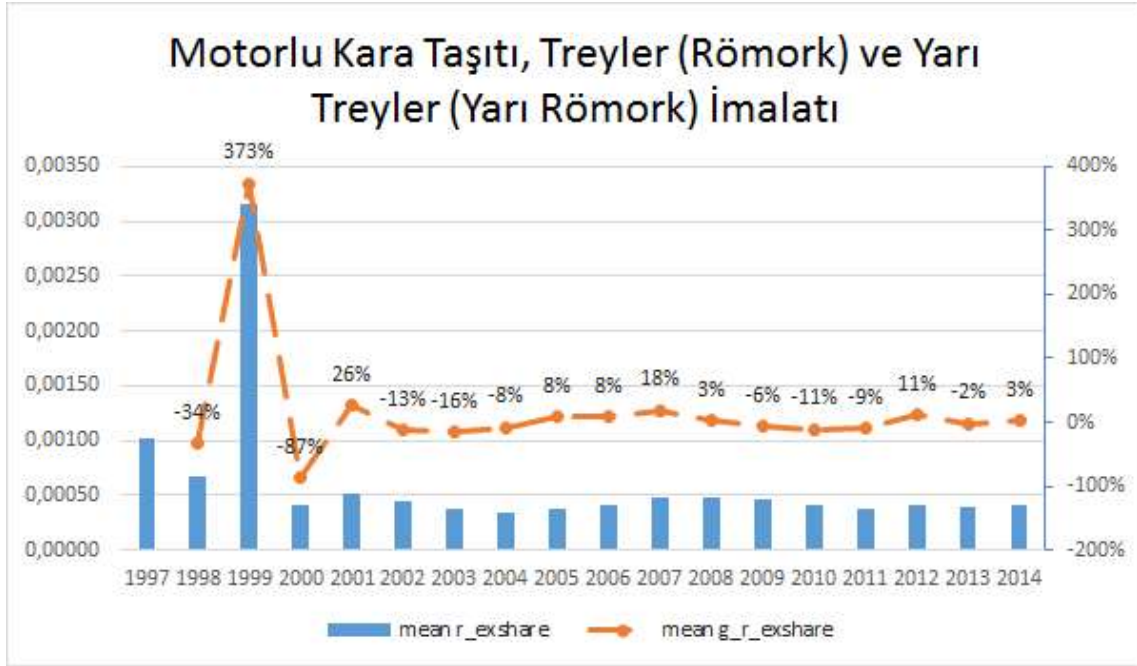


Şekil 2.46. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2001 yılları arasında ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise sabit bir seyir izlemekle beraber özellikle 1998-1999 ve 2010-2011 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumsuz, 2008 küresel krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

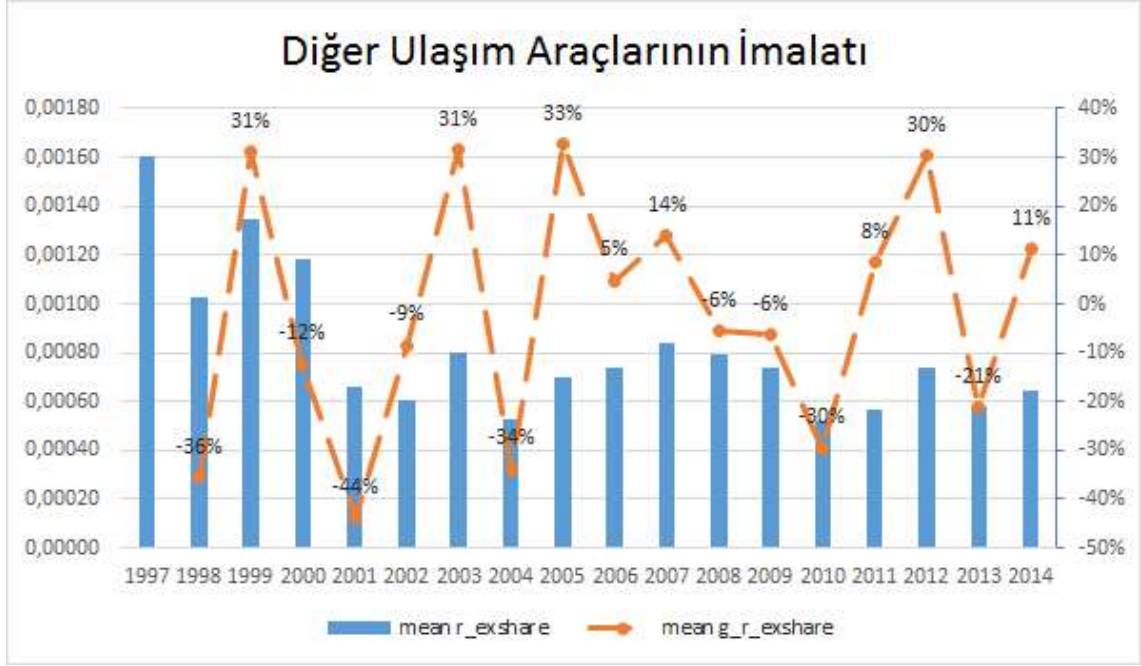


Şekil 2.47. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay sabit bir seyir izlemekle birlikte 1999 yılında aşırı bir artış meydana gelmiştir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise genel itibarıyla sabit bir seyir izlemekle beraber 1999 yılındaki % 373 artışın ardından 2000 yılında - % 87 düşüş meydana gelmiştir. İlgili sektörün 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

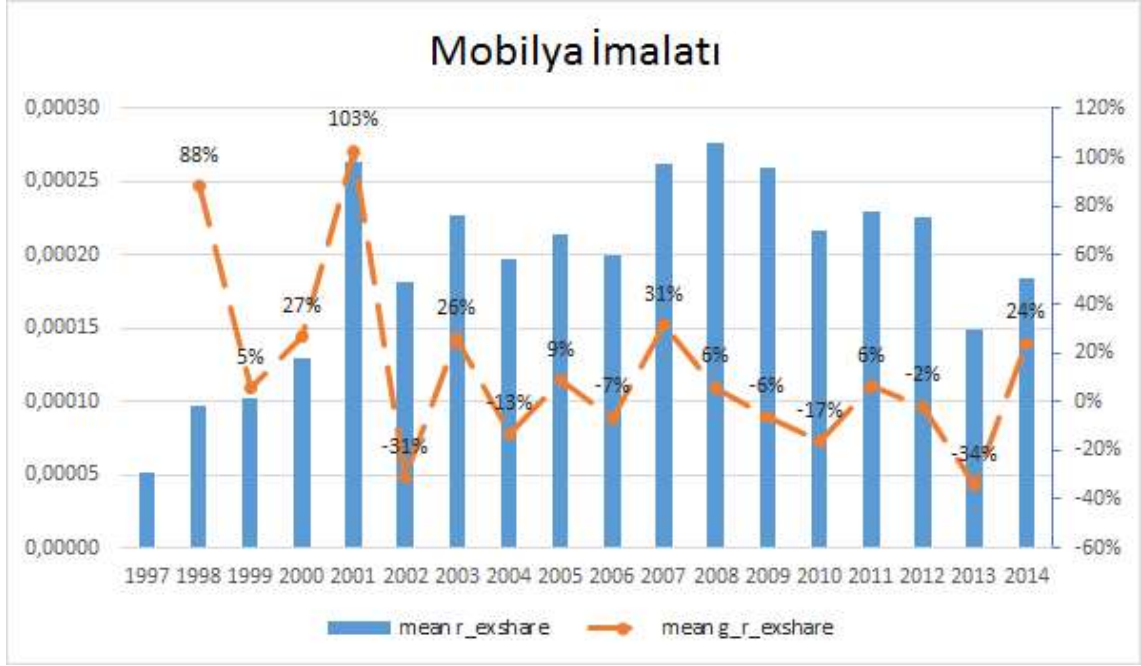


Şekil 2.48. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2002 yılları arasında 1999 yılındaki yükselişe rağmen ciddi bir düşüş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1999, 2003, 2005 ve 2012 yıllarında en yüksek ve 1998, 2001, 2004 ve 2010 yıllarında ise en düşük seviyelere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

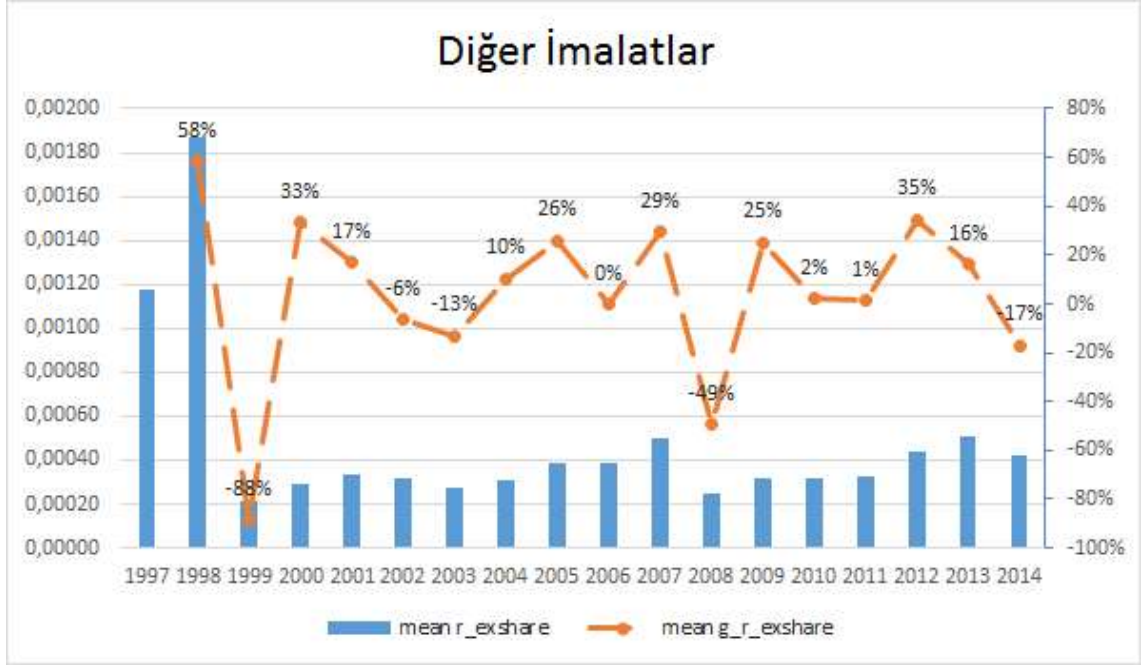


Şekil 2.49. Mobilya İmalatı Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Mobilya İmalatı sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997-2001 yılları arasında ciddi bir yükseliş sergilemekte, daha sonraki yıllarda ise sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001 yılında zirve yapmış, ancak özellikle 2002 ve 2013 yıllarında çok düşük seviyelere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

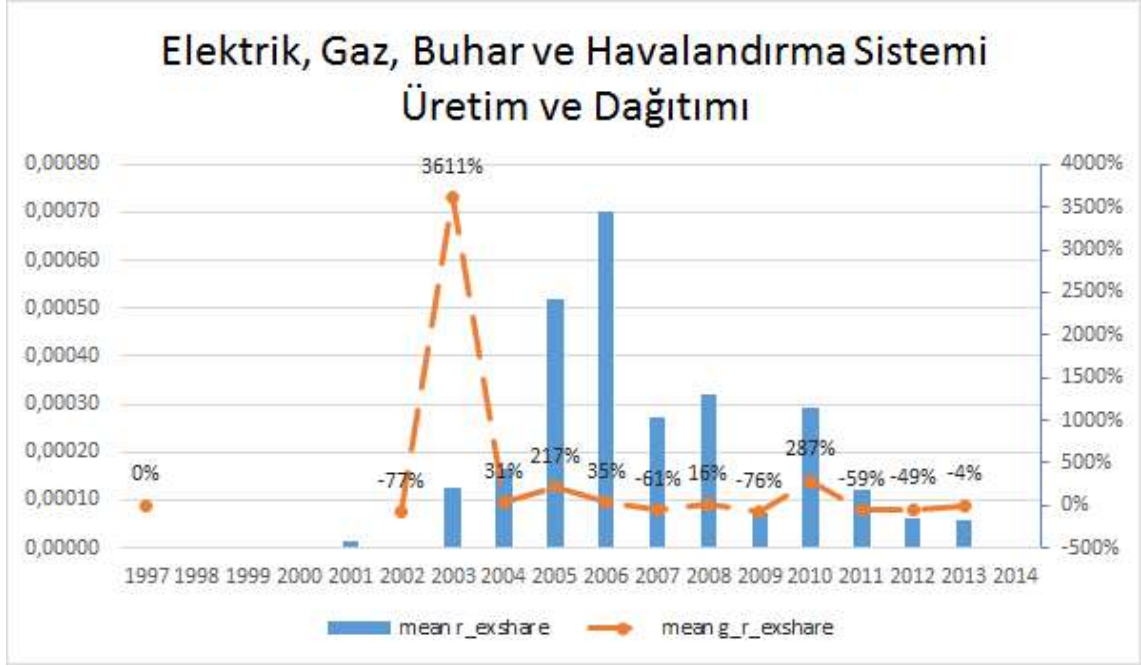


Şekil 2.50. Diğer İmalatlar Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer İmalatlar sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 1997 ve 1998 yıllarındaki yüksek değer sonrasında düşüşle beraber sabit bir seyir izlemektedir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 1999 ve 2008 yıllarında çok düşük seviyelere ve 1998 yılında ise en yüksek seviyeye ulaşmıştır. İlgili sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.



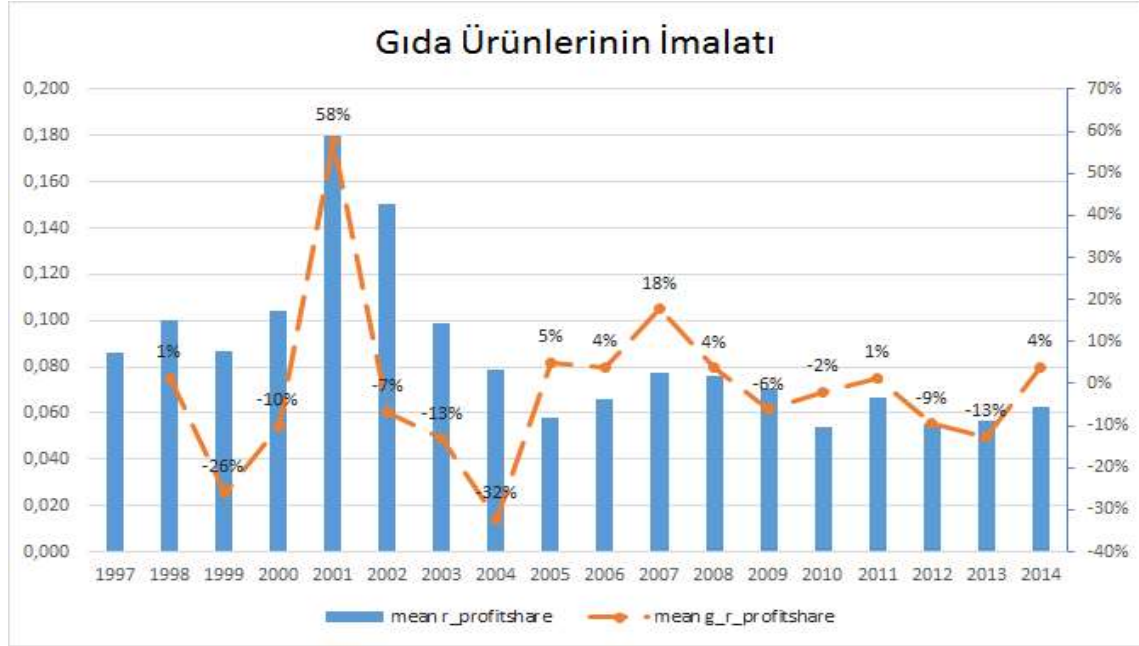
Şekil 2.51. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay, İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Sol taraf), mean g_r_exshare: İhracatın Üretimden Aldığı Payın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 2001-2013 yıllarında Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım sektöründe ihracatın üretimden aldığı ortalama pay ve ihracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İhracatın üretimden aldığı ortalama pay 2001-2006 yılları arasındaki artış sonrası 2013 yılına kadar azalan bir seyir izlemiştir. İhracatın üretimden aldığı payın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003 yılında % 3611 artmış ve sonrasında aşırı artış ve azalışlar devam etmiştir. İlgili sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

1.3 Kârlılık İle Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

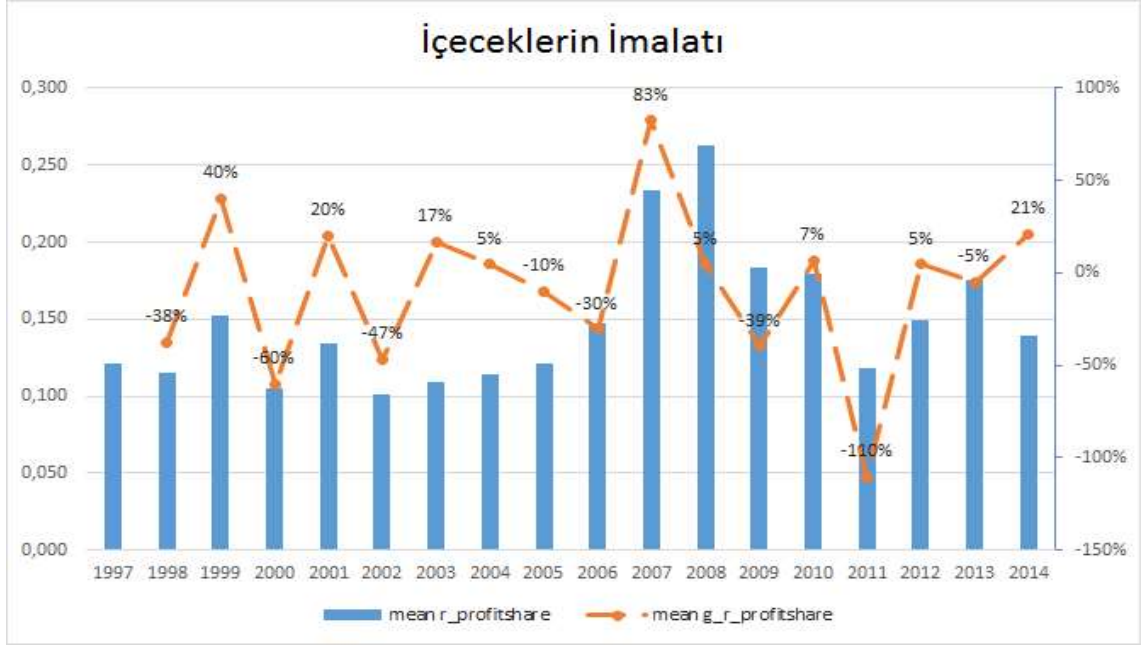


Şekil 2.52. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında gıda sektöründe üretimden karın aldığı ortalama pay (veya kısaca kârlılık) ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-2001 arasında artış göstermiş, 2001-2005 arasında azalmış ve daha sonra sabit seyretmiştir. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1999 ve 2004 yıllarında en düşük, 2001 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

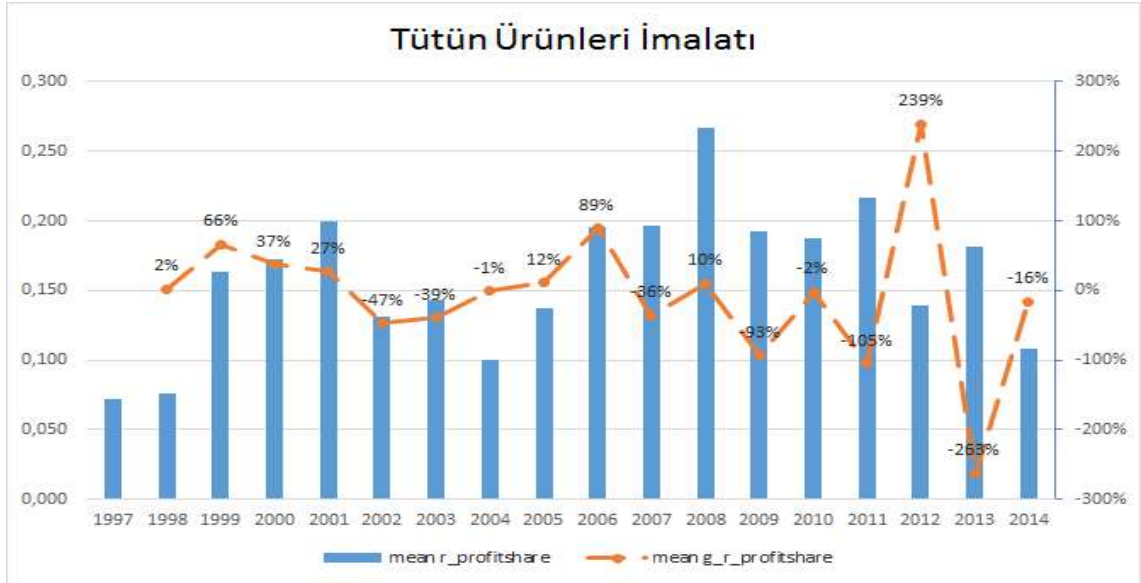


Şekil 2.53. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında İçeceklerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık genellikle sabit bir seyir izlemekle birlikte 2007-2010 döneminde ciddi artışlar yaşanmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2007 yılında en yüksek orana, 2011 yılında ise en düşük orana ulaşmıştır. İlgili sektör 2008 küresel krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

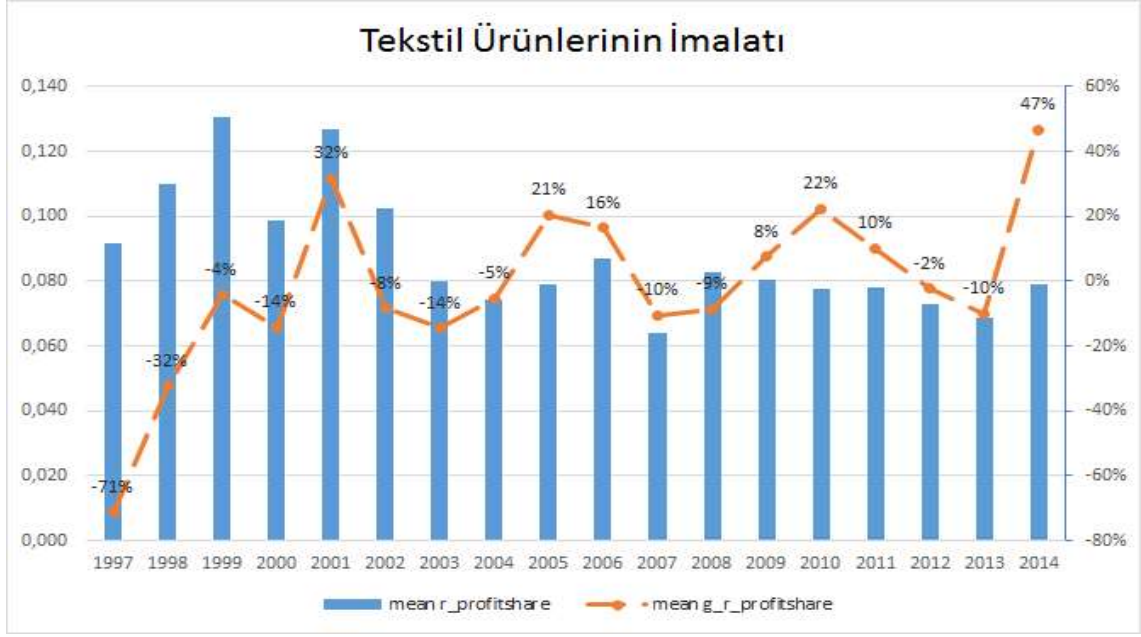


Şekil 2.54. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Tütün Ürünleri İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-1998 yıllarında düşük seyretmiş ve daha sonra inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 2001, 2008 ve 2011 yıllarında en yüksek seviyelere ulaşmış, 2004, 2012 ve 2014 yıllarında ise düşüşler yaşanmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2012 yılında en yüksek, 2013 yılında ise en düşük değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2008 küresel krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

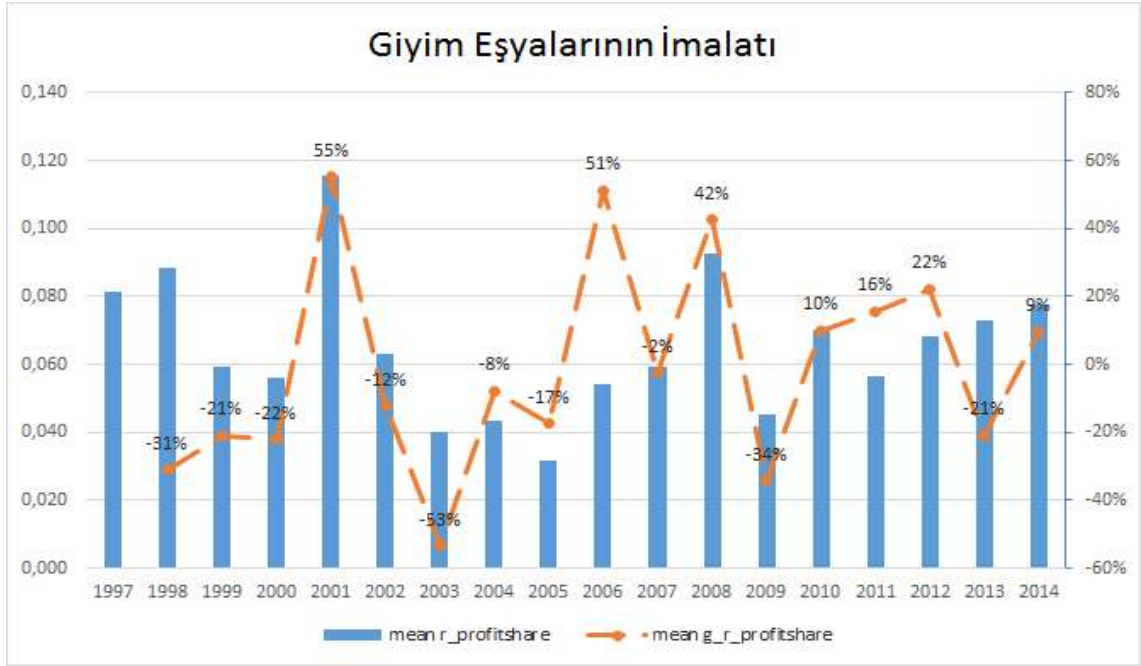


Şekil 2.55. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Tekstil Ürünlerinin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca genel itibarıyla sabit seyretmesine karşılık 1999 ve 2001 yıllarında en yüksek değerlerine ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise 1997-2001 arasında artış göstermiş, sonrasında inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 2014'te en yüksek değere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

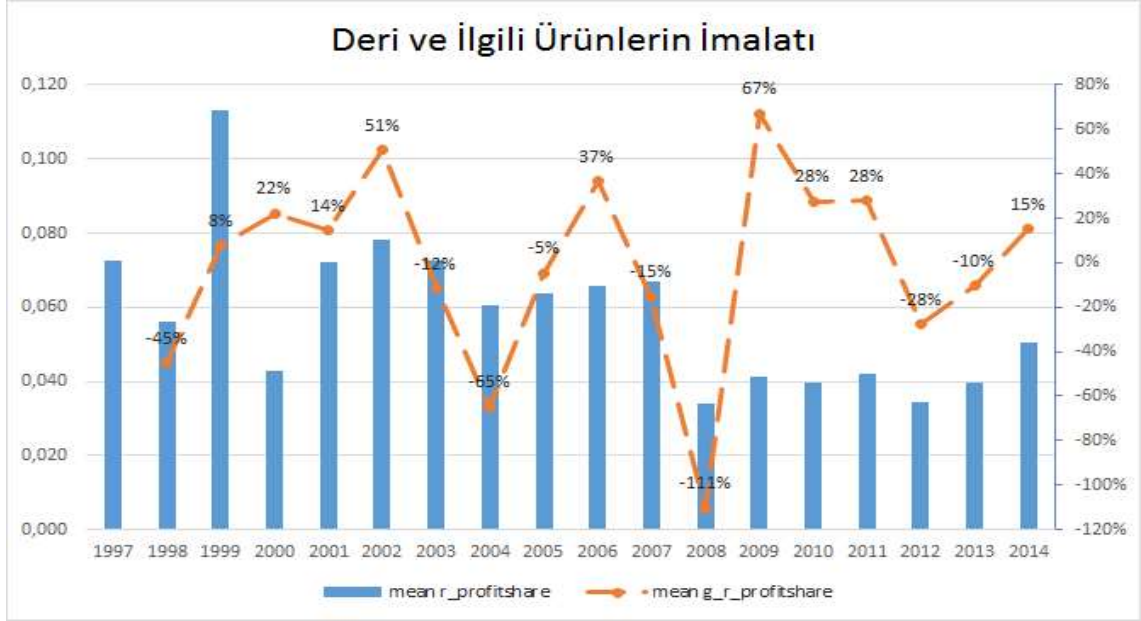


Şekil 2.56. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Giyim Eşyalarının İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001 ve 2008 yıllarında en yüksek; 2003, 2005 ve 2009 yıllarında ise en düşük değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı da inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003 ve 2009 yıllarında en düşük; 2001, 2006 ve 2008 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 ve 2008 küresel krizlerinden olumlu olarak etkilenmiştir.

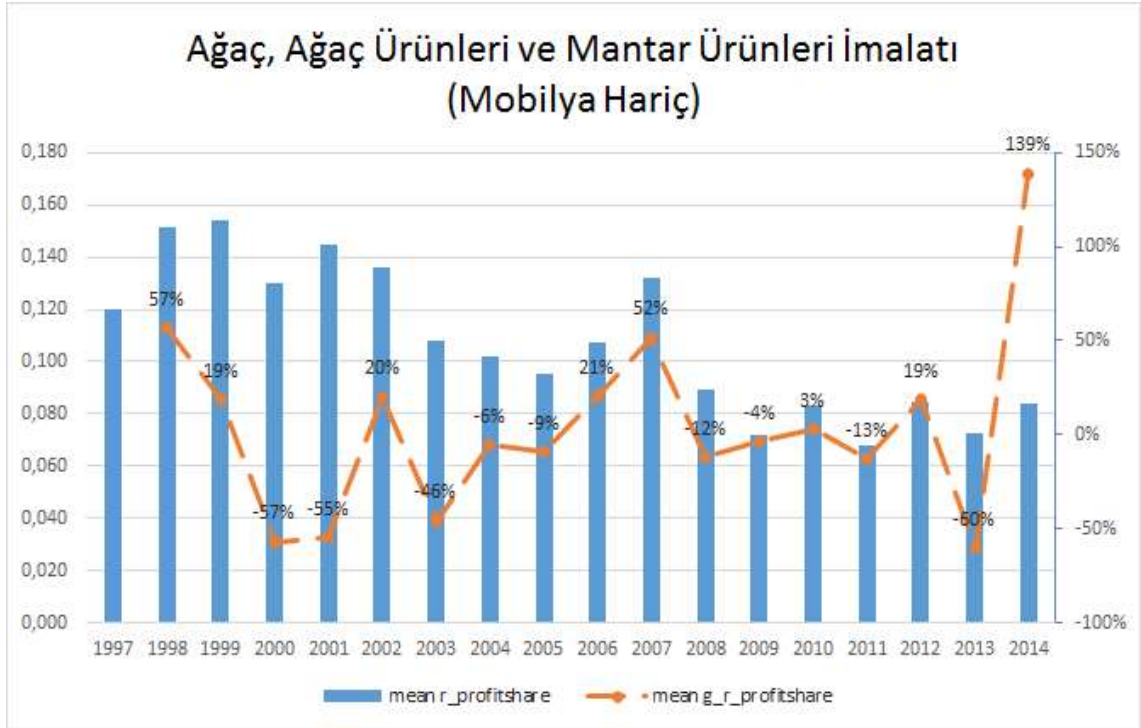


Şekil 2.57. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1999 yılında en yüksek değere ulaşmakla birlikte 1997-2007 döneminde yüksek, 2008-2014 döneminde ise düşük değerlerde sabit seyretmiştir. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2004 ve 2008 yıllarında en düşük; 2002 ve 2009 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2008 küresel krizinden olumsuz olarak etkilenmiştir.

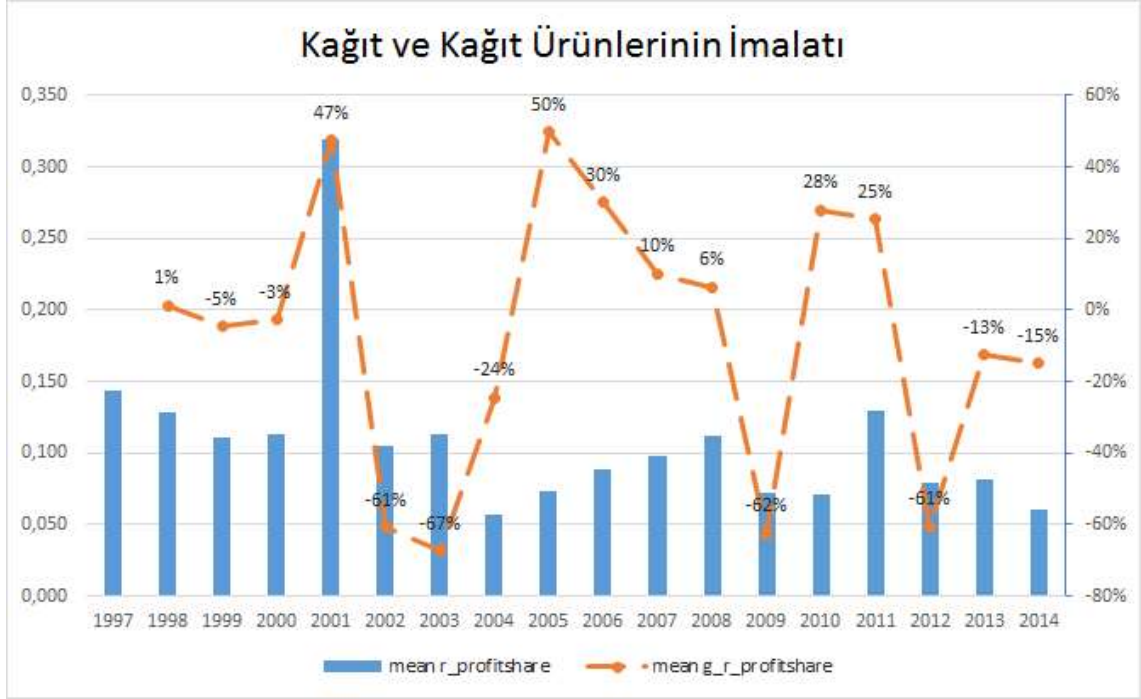


Şekil 2.58. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-2007 döneminde 2005 yılındaki düşüş haricinde yüksek değerlerde seyretmiş ve 2008-2014 döneminde ise daha düşük değerlerde sabit seyretmiştir. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2000, 2001 ve 2013 yıllarında en düşük, 2007 ve 2014 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

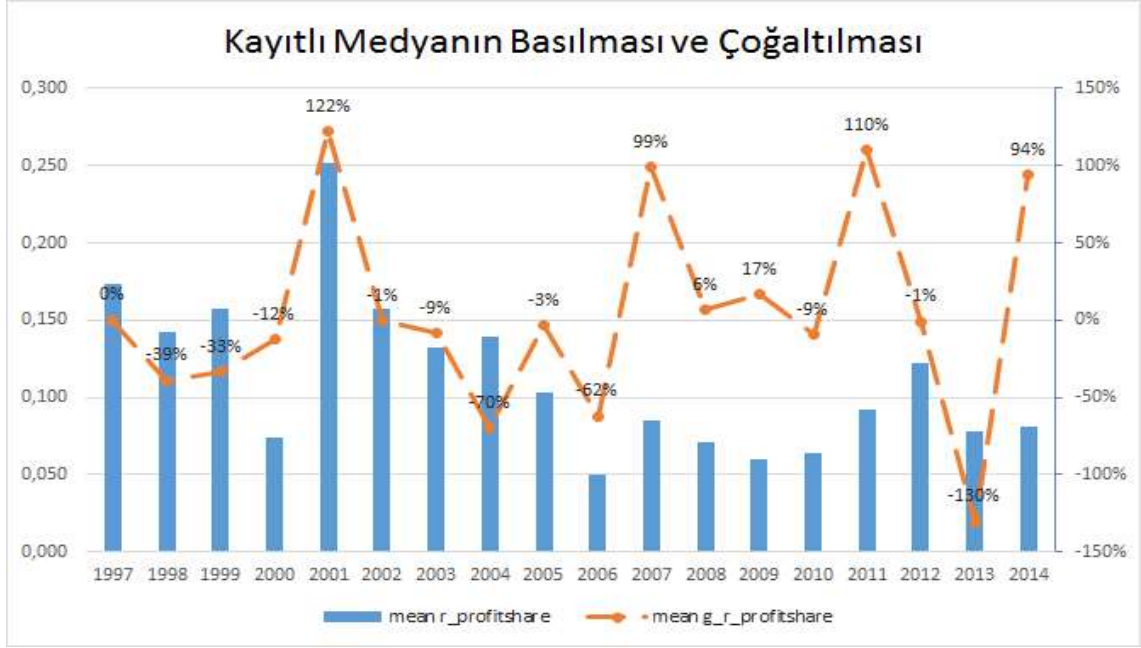


Şekil 2.59. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca düşük değerlerde sabit seyretmekle birlikte 2001 yılında çok büyük bir artış yaşanmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003, 2009 ve 2012 yıllarında en düşük, 2001 ve 2005 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

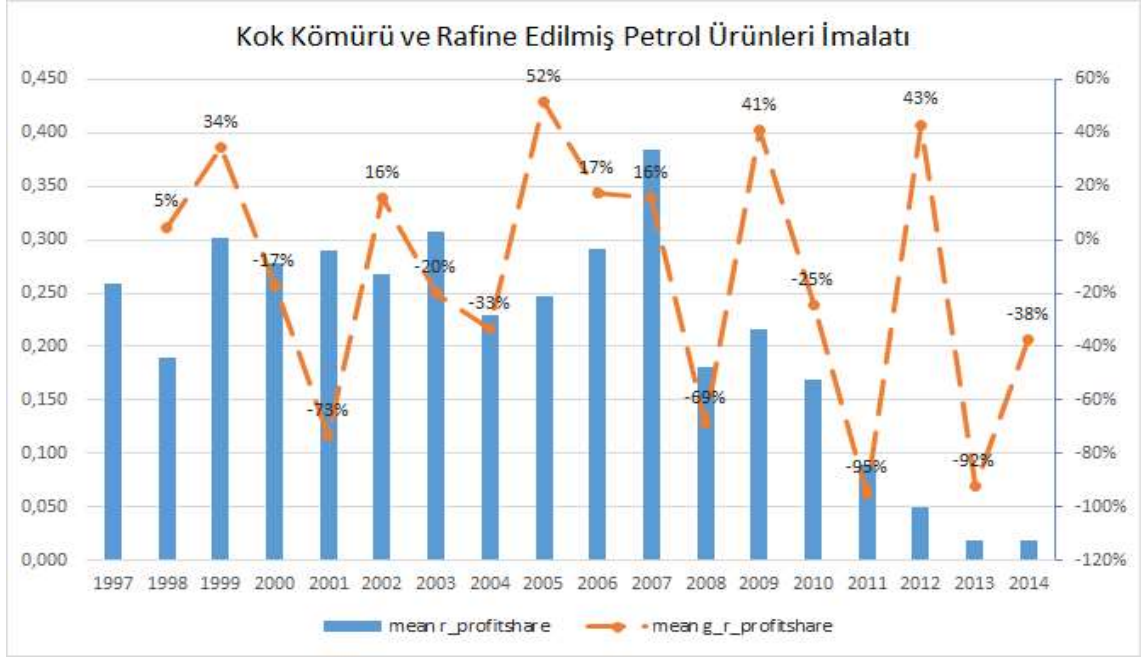


Şekil 2.60. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca genel itibariyle düşüş eğilimi göstermekle birlikte 2001 yılında en yüksek değere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001, 2007 ve 2011 yıllarında en yüksek; 2004, 2006 ve 2013 yıllarında ise en düşük değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

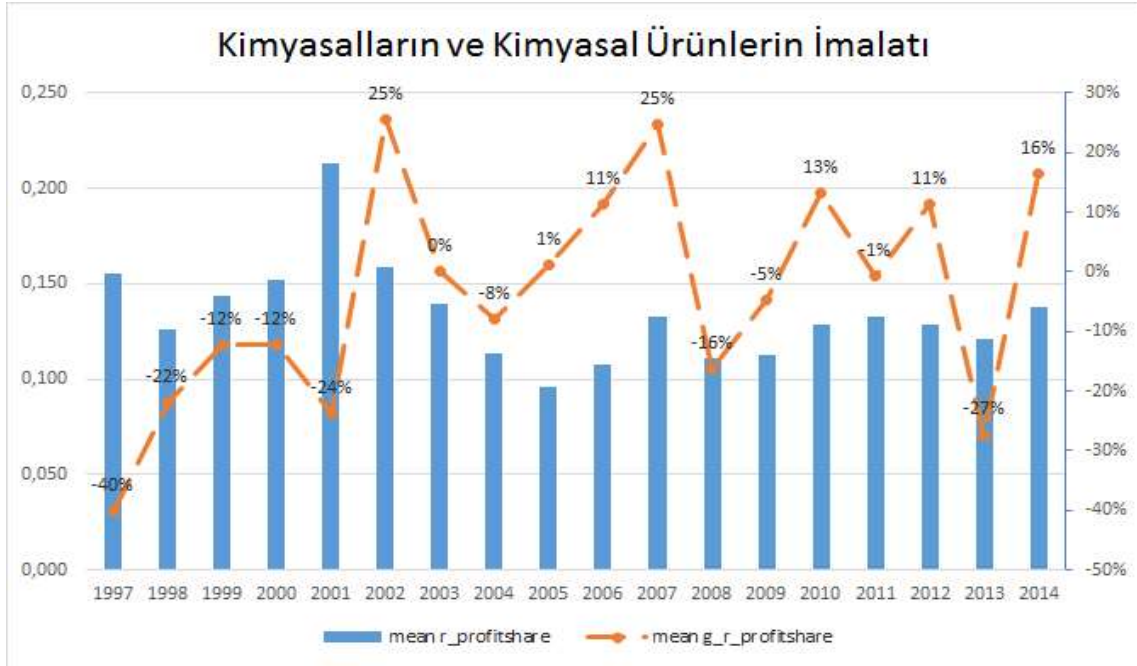


Şekil 2.61. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-2007 döneminde oldukça yüksek değerlerde seyretmesine karşılık 2008 yılı ve sonrasında yaşanan düşüşle birlikte 2013 ve 2014 yıllarında en düşük değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001 ve 2008 yıllarında en düşük, 2005 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 ve özellikle 2008 küresel krizinden olumsuz olarak etkilenmiştir.

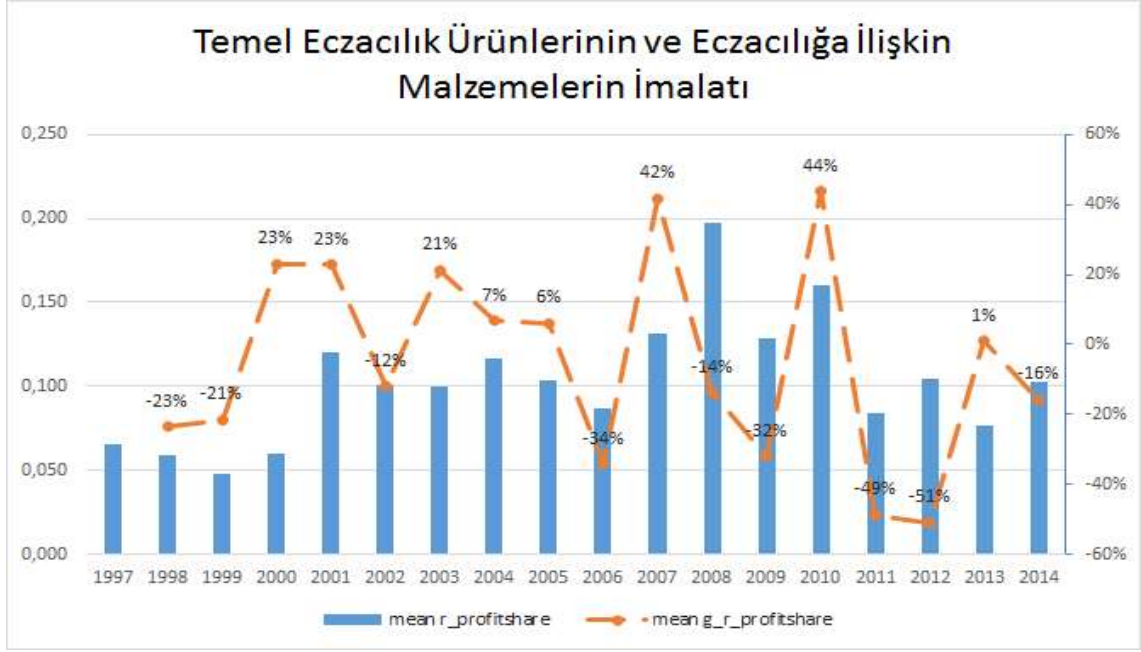


Şekil 2.62. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde genel itibariyle sabit bir seyir izlemekle beraber 2001 yılında en yüksek değere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1997, 2001, 2008 ve 2013 yıllarında en düşük, 2002 ve 2007 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. Kârlılık açısından bakıldığında ilgili sektörün 2001 krizinden olumlu olarak etkilendiği söylenebilir.

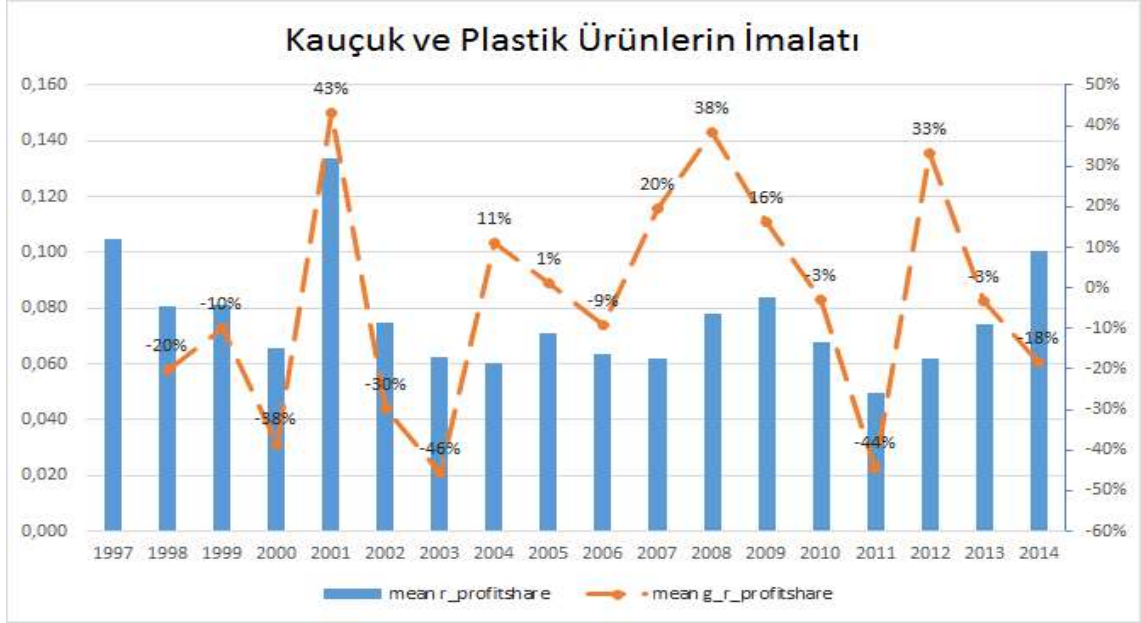


Şekil 2.63. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-2000 döneminde düşük, 2001-2014 döneminde ise nispeten daha yüksek ve genel itibarıyla sabit seyretmesine karşılık 2008 yılında en yüksek değerine ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2011 ve 2012 yıllarında en düşük, 2007 ve 2010 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2008 küresel krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

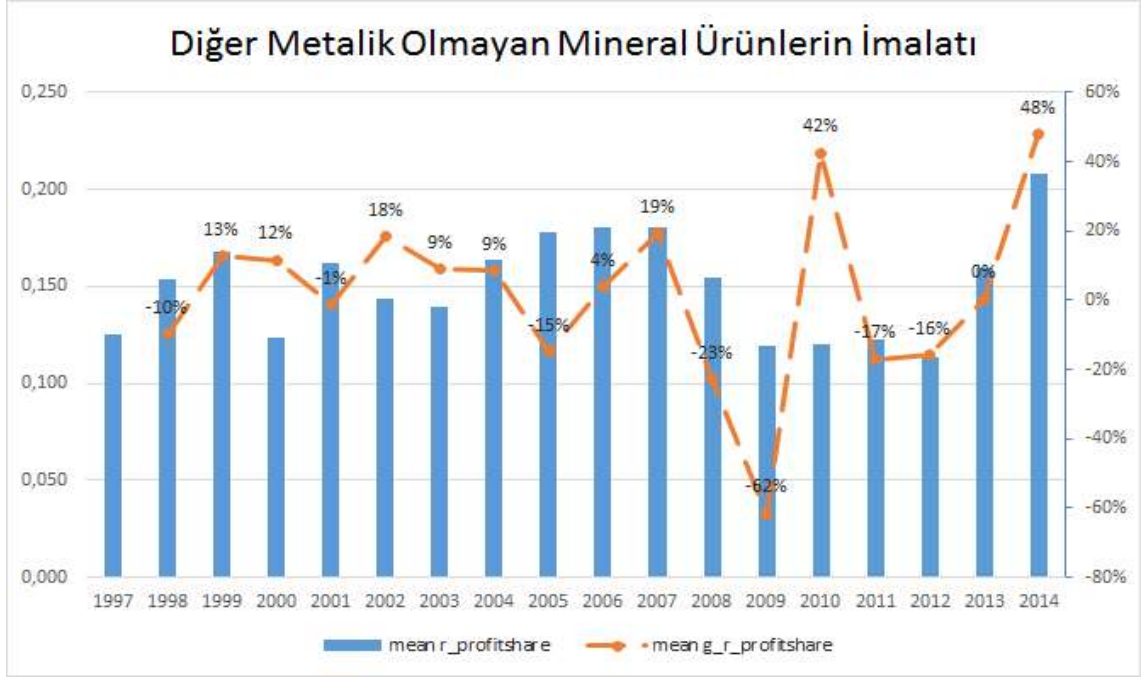


Şekil 2.64. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde sabit seyretmesine karşılık 2001 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2000, 2003 ve 2011 yıllarında en düşük; 2001, 2008 ve 2012 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

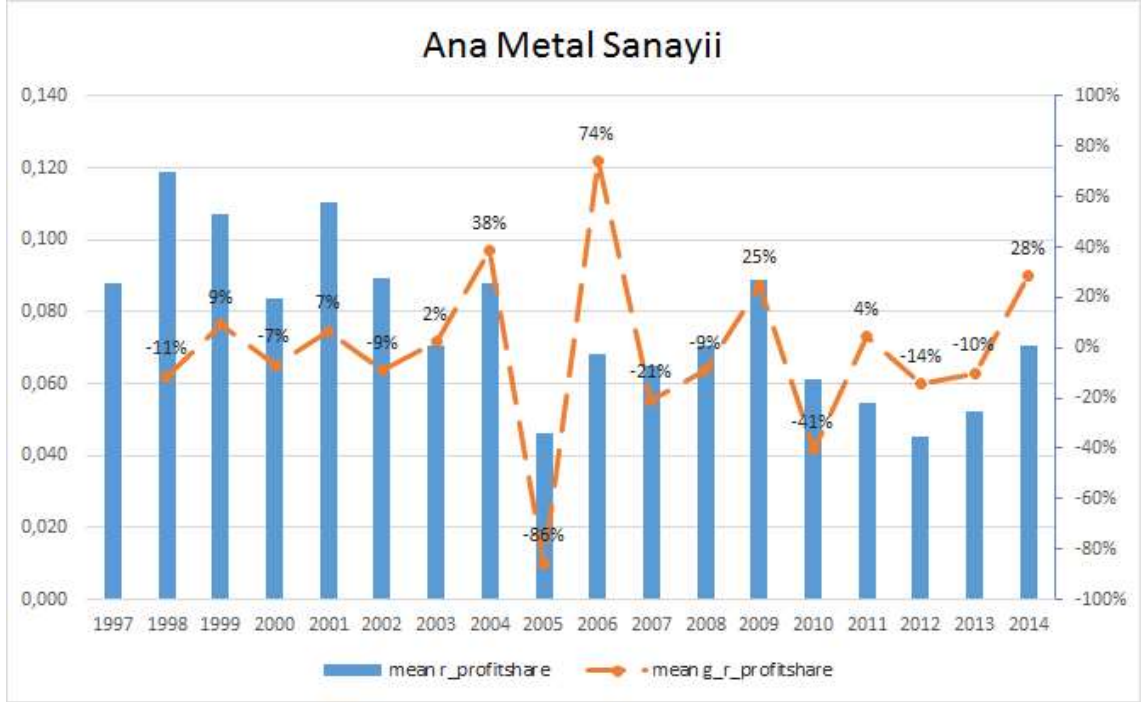


Şekil 2.65. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde aynı düzeylerde seyretmesine karşılık 2000 ve 2009-2012 yıllarında en düşük değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2009 yılında en düşük, 2010 ve 2014 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz olarak etkilendiği söylenebilir.

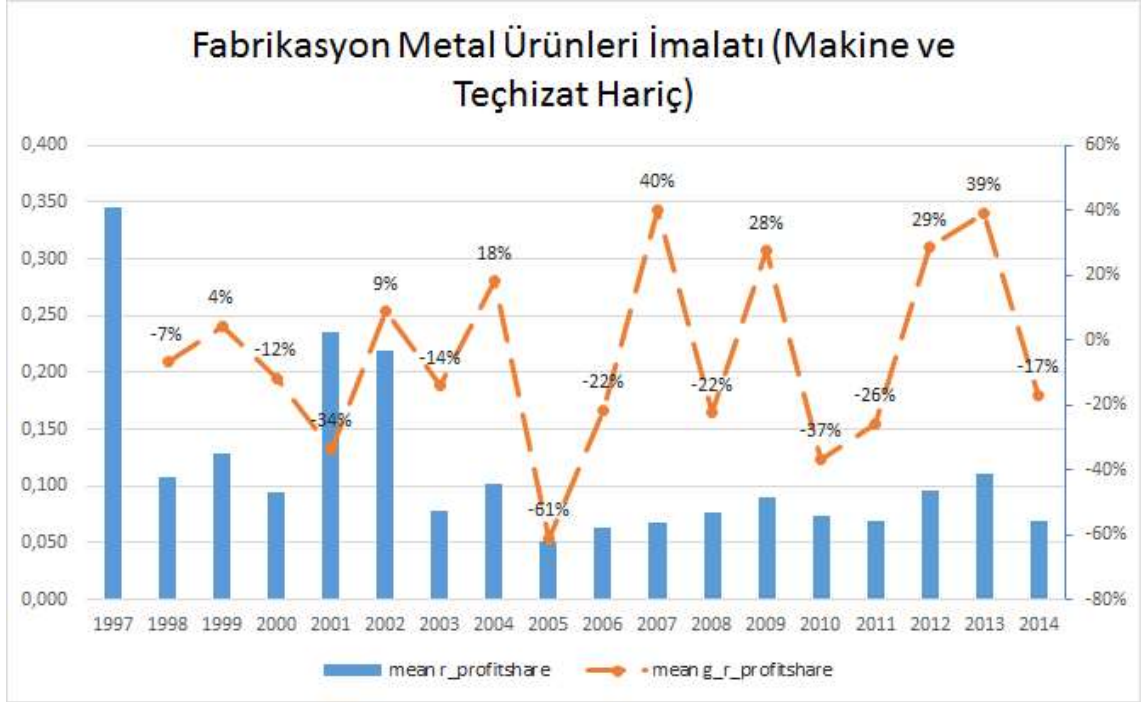


Şekil 2.66. Ana Metal Sanayii Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Ana Metal Sanayii sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca genel itibariyle azalış eğilimi göstermekle birlikte 2005 ve 2012 yıllarında en düşük değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2005 yılında en düşük, 2006 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

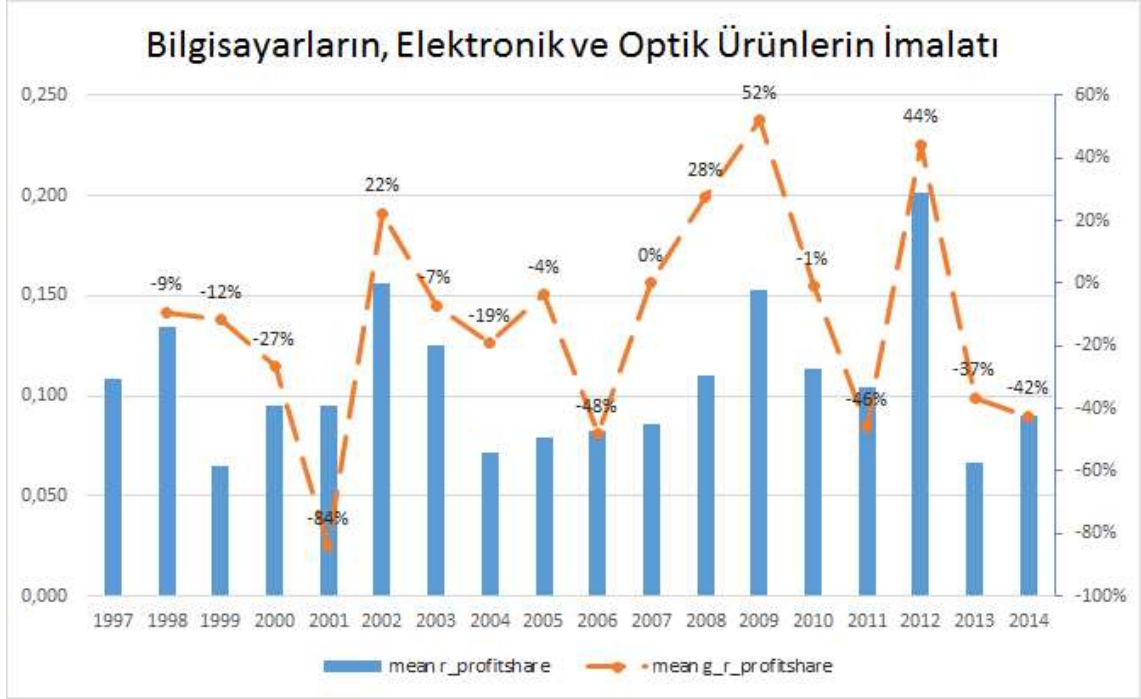


Şekil 2.67. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean_r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean_g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca düşük düzeylerde seyretmesine karşılık 1997, 2001 ve 2002 yıllarında çok yüksek değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2005 yılında en düşük, 2007 ve 2013 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

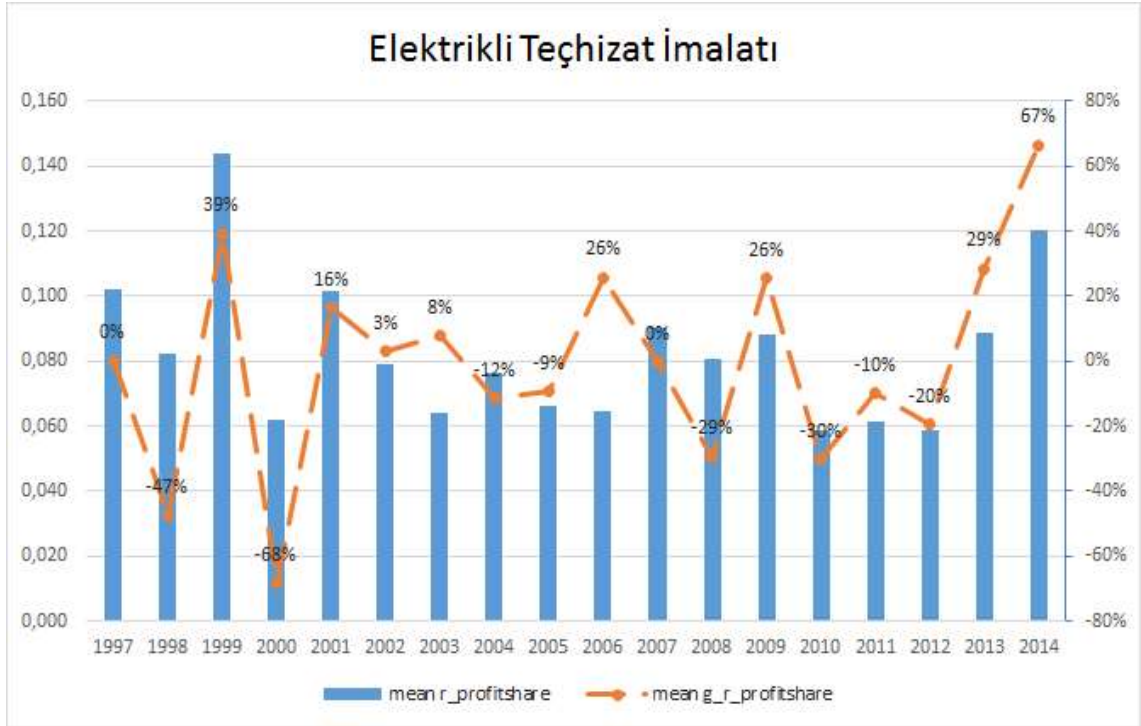


Şekil 2.68. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1999, 2004 ve 2013 yıllarında en düşük; 2002, 2009 ve 2012 yıllarında ise en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı da inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001, 2006 ve 2011 yıllarında en düşük; 2009 ve 2012 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumsuz olarak etkilenmiştir.

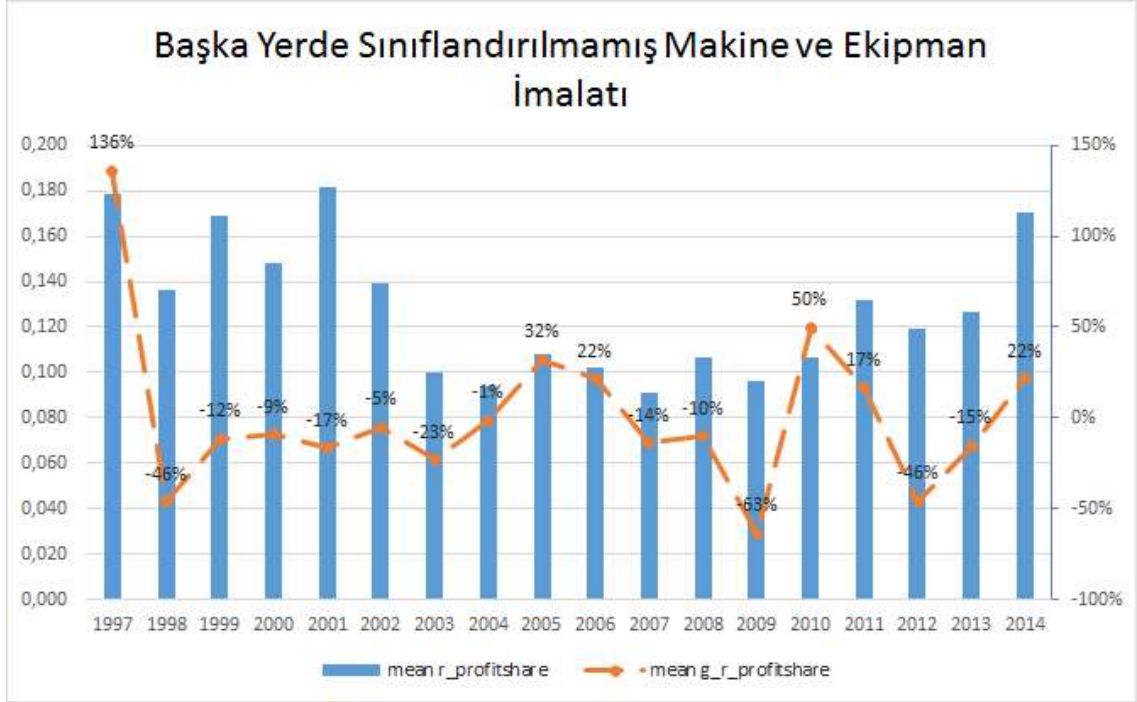


Şekil 2.69. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Elektrikli Teçhizat İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde genel itibariyle sabit bir seyir izlemekle beraber 1999 ve 2014 yıllarında en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1998 ve 2000 yıllarında en düşük, 1999 ve 2014 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

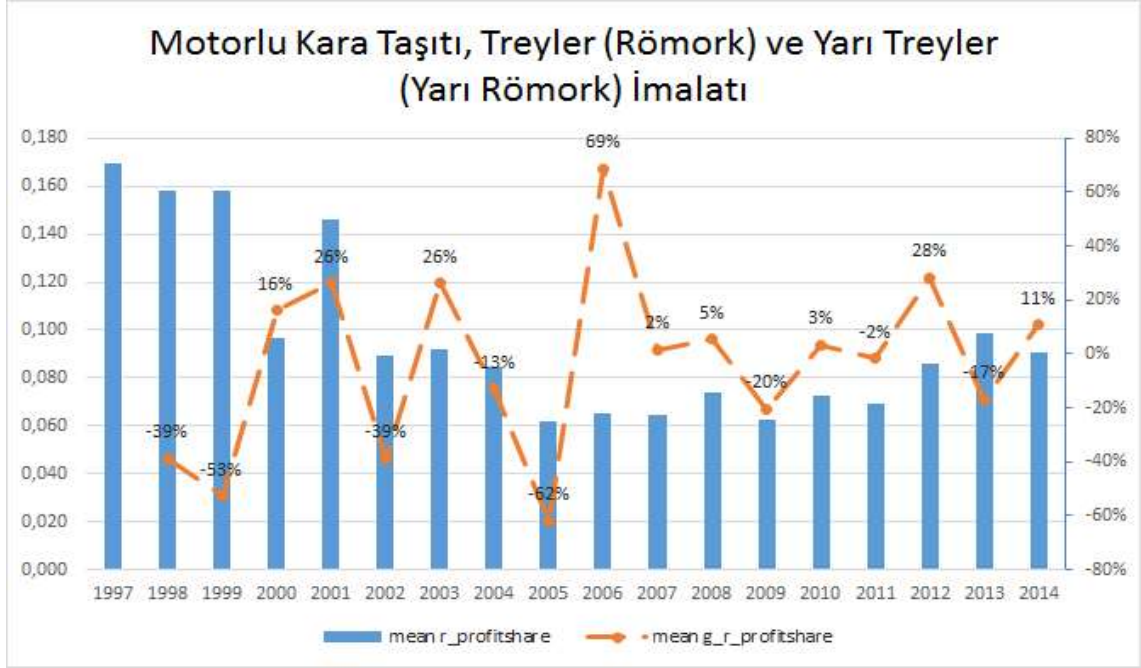


Şekil 2.70. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-2009 arasında yaşanan düşüş sonrası 2014 yılında tekrar aynı düzeylere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise genellikle sabit bir seyir izlemekle beraber 1998, 2009 ve 2012 yıllarında en düşük; 1997, 2005 ve 2010 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

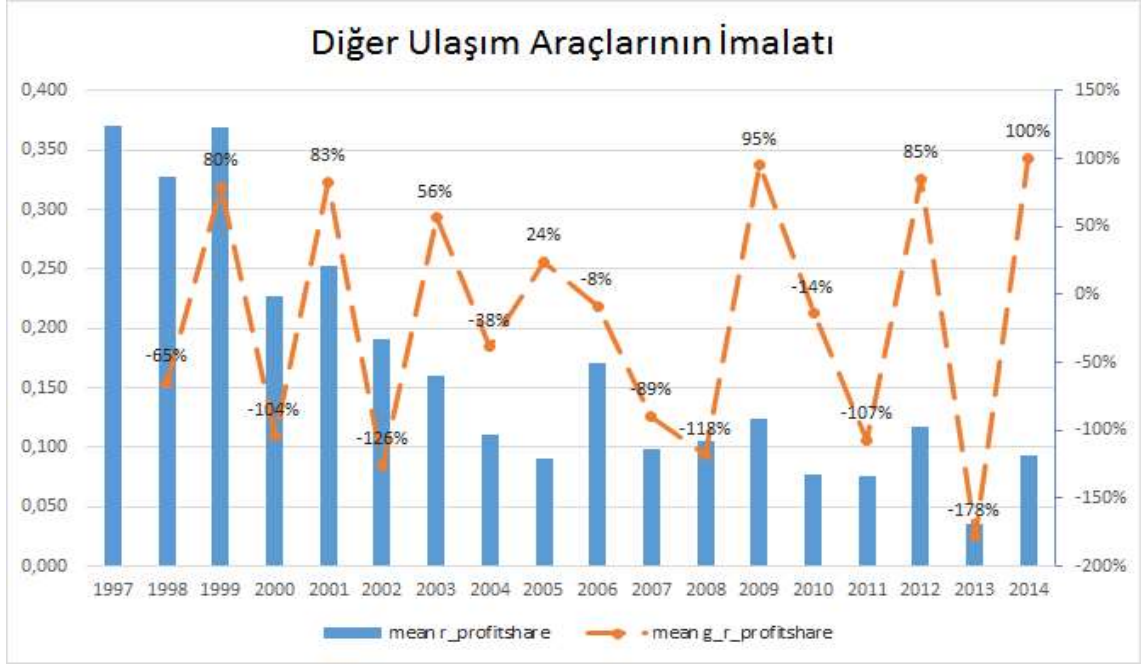


Şekil 2.71. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık 1997-1999 ve 2001 yıllarında yüksek seyretmesine karşılık dönem boyunca genellikle düşük değerlerde sabit seyretmiştir. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1999, 2002 ve 2005 yıllarında en düşük, 2006 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.

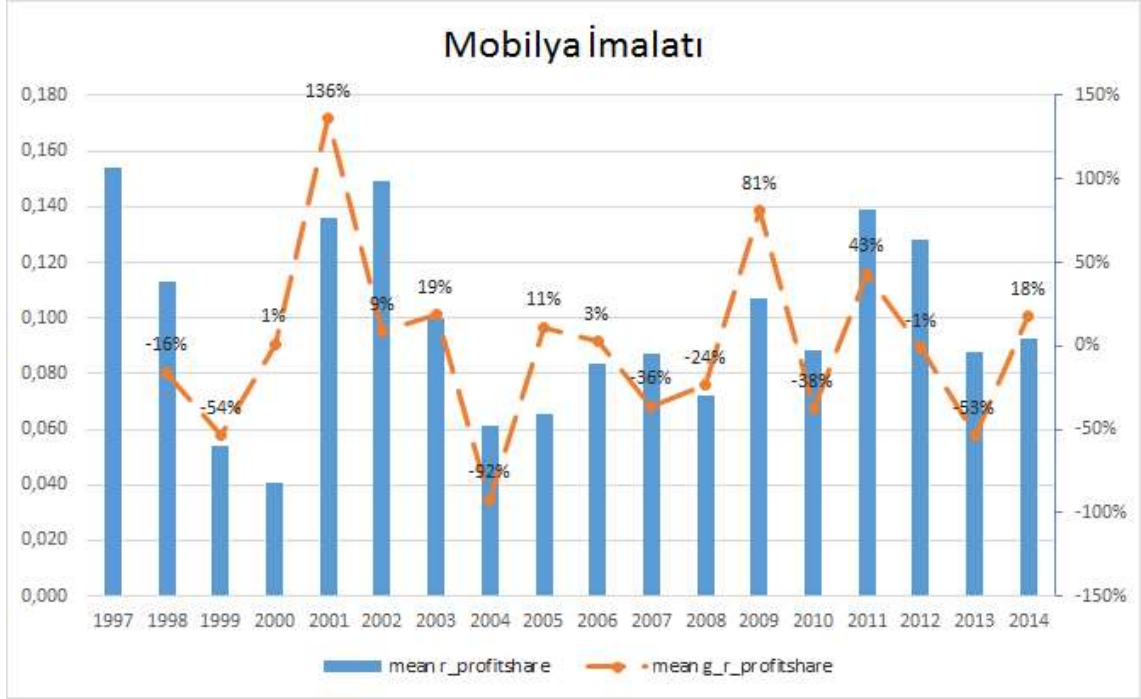


Şekil 2.72. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem boyunca azalış eğilimindedir. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2002, 2008 ve 2013 yıllarında en düşük, 2009 ve 2014 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu, 2008 küresel krizinden olumsuz olarak etkilenmiştir.

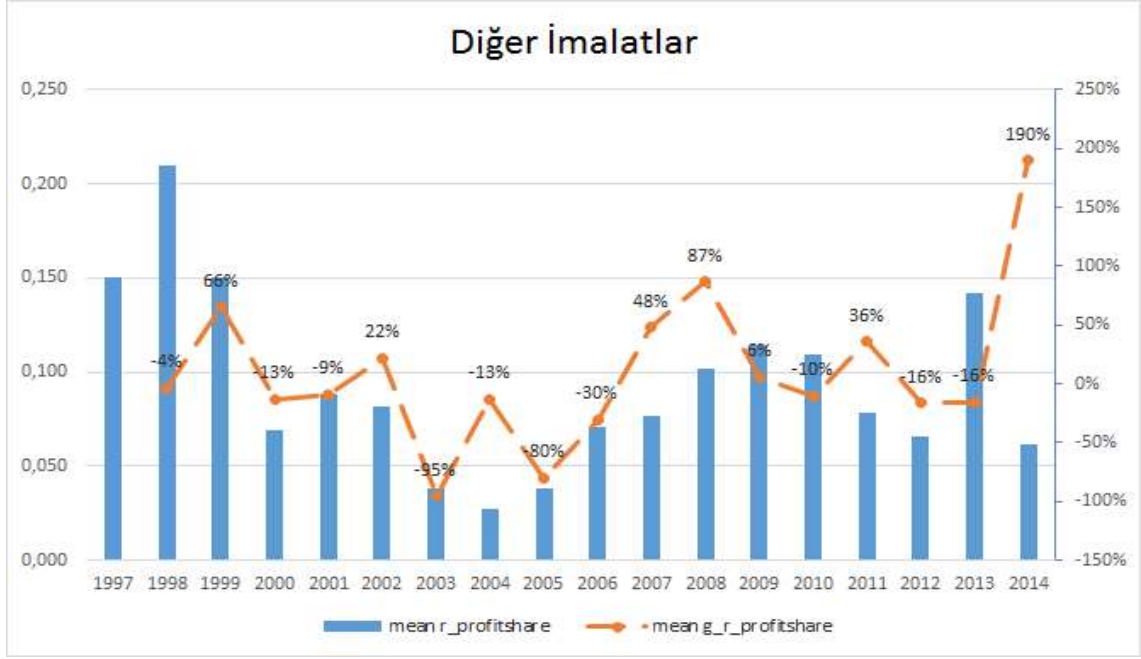


Şekil 2.73. Mobilya İmalatı Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Mobilya İmalatı sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1997, 2002 ve 2011 yıllarında en yüksek, 2000 yılında ise en düşük değere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2004 yılında en düşük, 2001 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

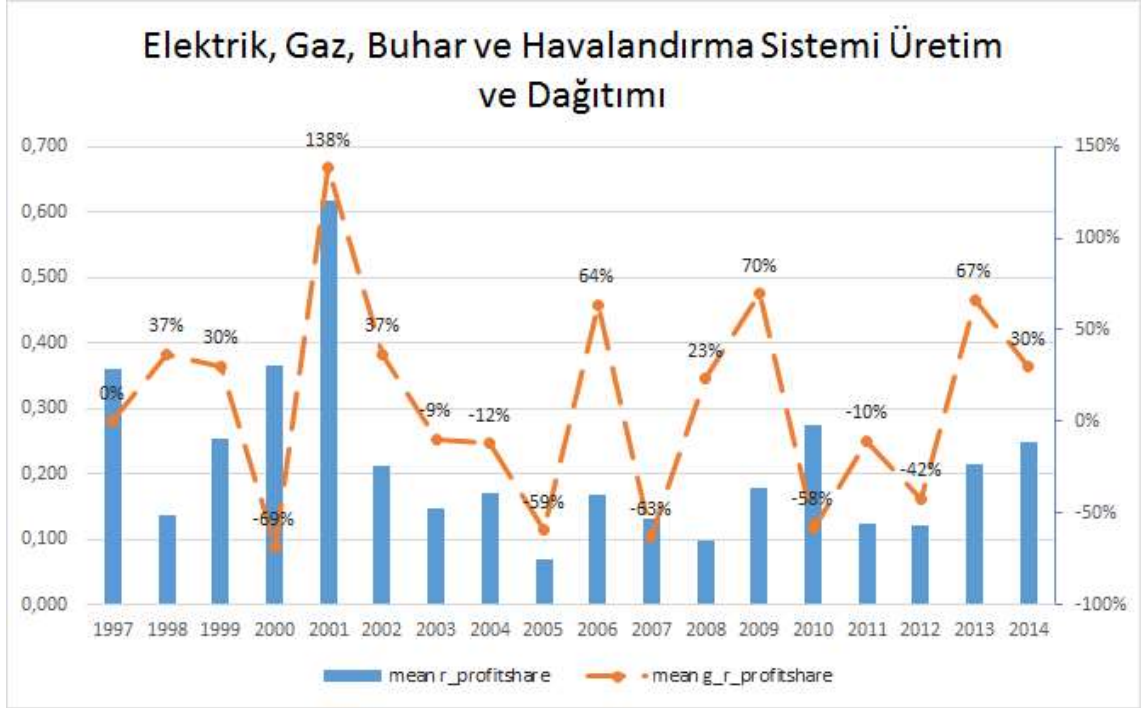


Şekil 2.74. Diğer İmalatlar Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer İmalatlar sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde dalgalı bir seyir izlemekle beraber 1998 yılında en yüksek, 2004 yılında ise en düşük seviyesine ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003 ve 2005 yıllarında en düşük, 2008 ve 2014 yıllarında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır.



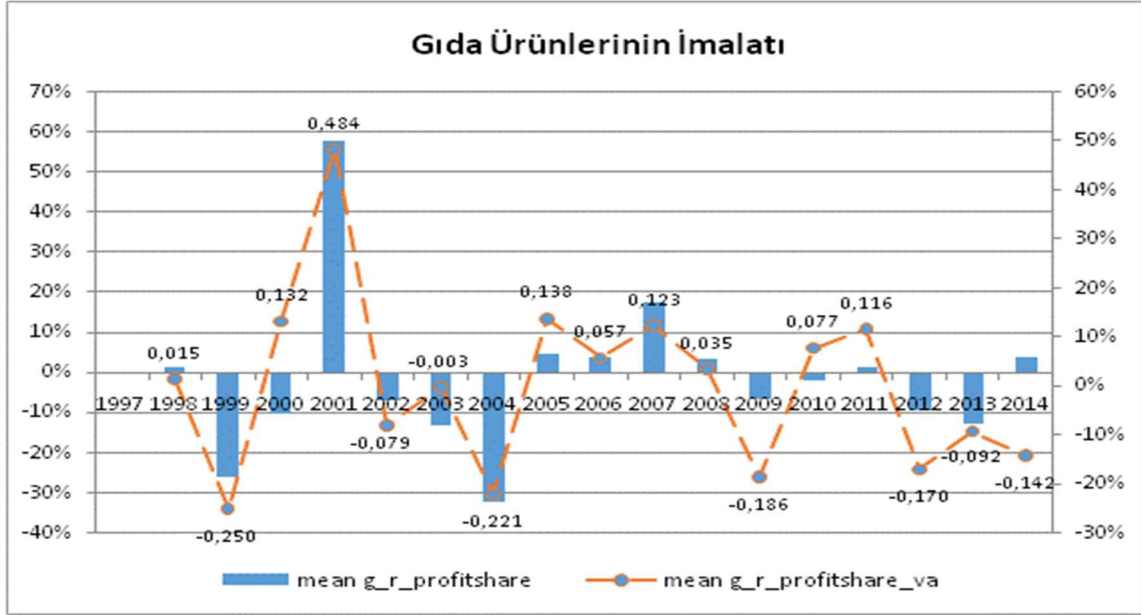
Şekil 2.75. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Kârın Üretimden Aldığı Ortalama Pay (Kârlılık), Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean r_profitshare: Kârlılık (Sol taraf),
mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım sektöründe kârlılık ile kârlılığın ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kârlılık dönem içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2001 yılında en yüksek, 2005 ve 2008 yıllarında en düşük değerlere ulaşmıştır. Kârlılığın ortalama büyüme oranı da inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2000 ve 2007 yıllarında en düşük, 2001 yılında ise en yüksek değerlere ulaşmıştır. İlgili sektör 2001 krizinden olumlu olarak etkilenmiştir.

1.4 Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı ve Karın Katma Değerden Aldığı Paydaki Ortalama Büyüme Oranı Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

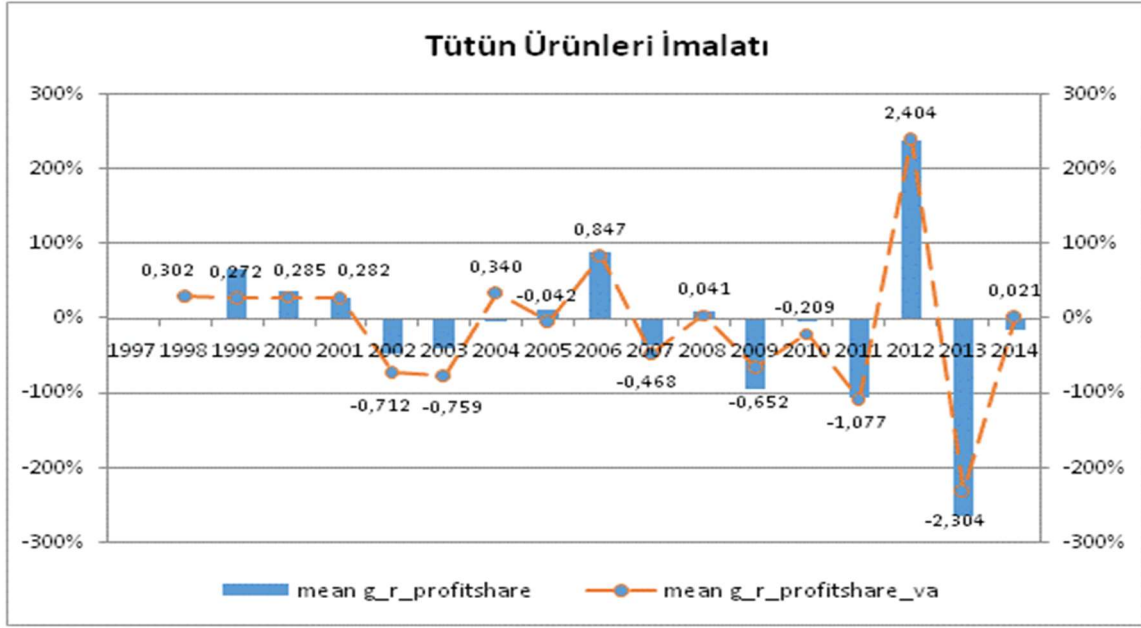


Şekil 2.76. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında gıda sektöründe üretimden karın aldığı paydaki (veya kısaca kârlılık) ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Ancak 2001 ve 2007 yıllarında kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı sırasıyla yaklaşık %48 ve %12 civarında gerçekleşmiştir. Özellikle 1999, 2004, 2009 ve 2011 sonrası dönemde ise kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranının yaklaşık %10-20 civarında azaldığı görülmektedir. İlgili sektör kârlılık açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

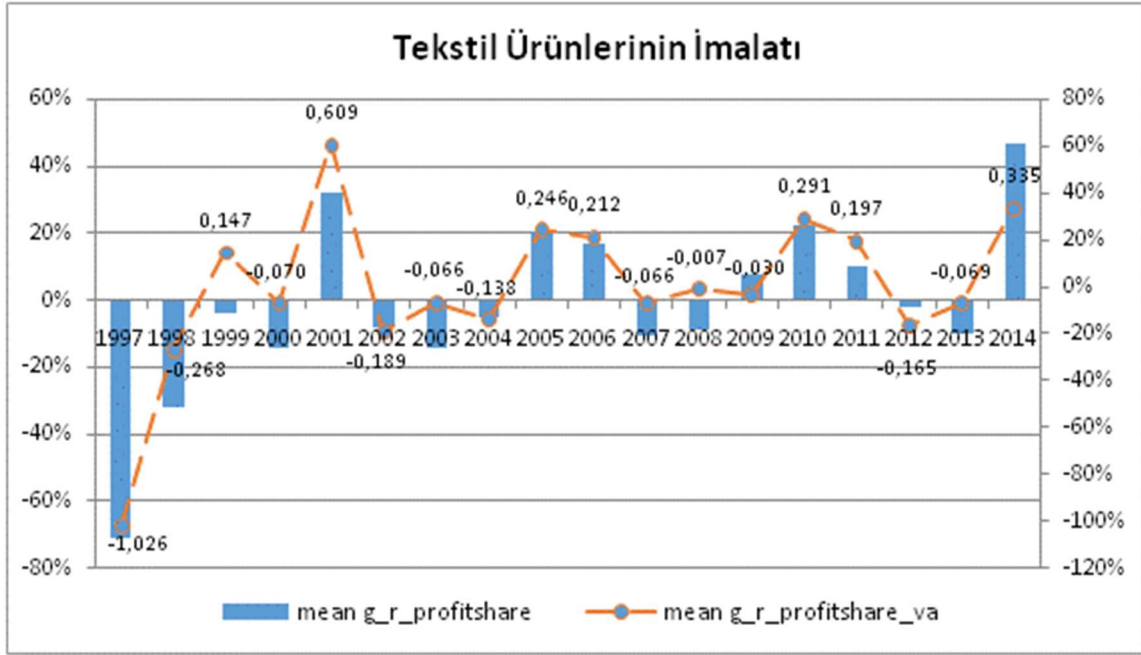


Şekil 2.78. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Tütün Ürünleri İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları 2006 ve 2012 yıllarında en yüksek, 2011 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır.

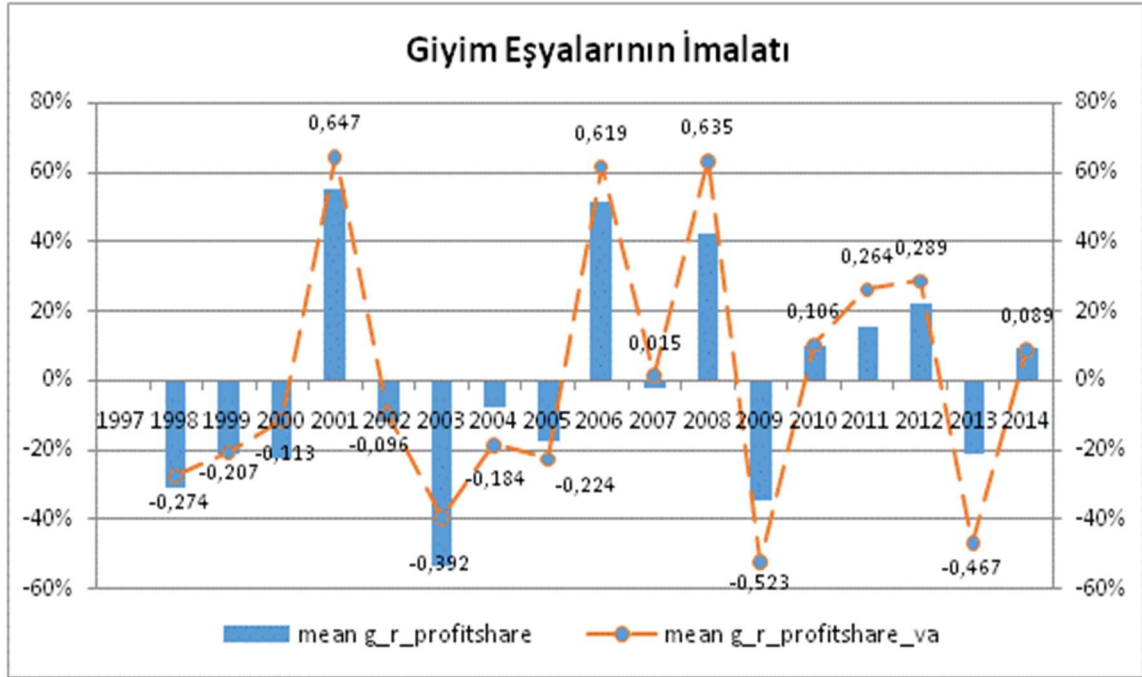


Şekil 2.79. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Tekstil Ürünlerinin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001 ve 2014 yıllarında en yüksek, 1997 ve 1998 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

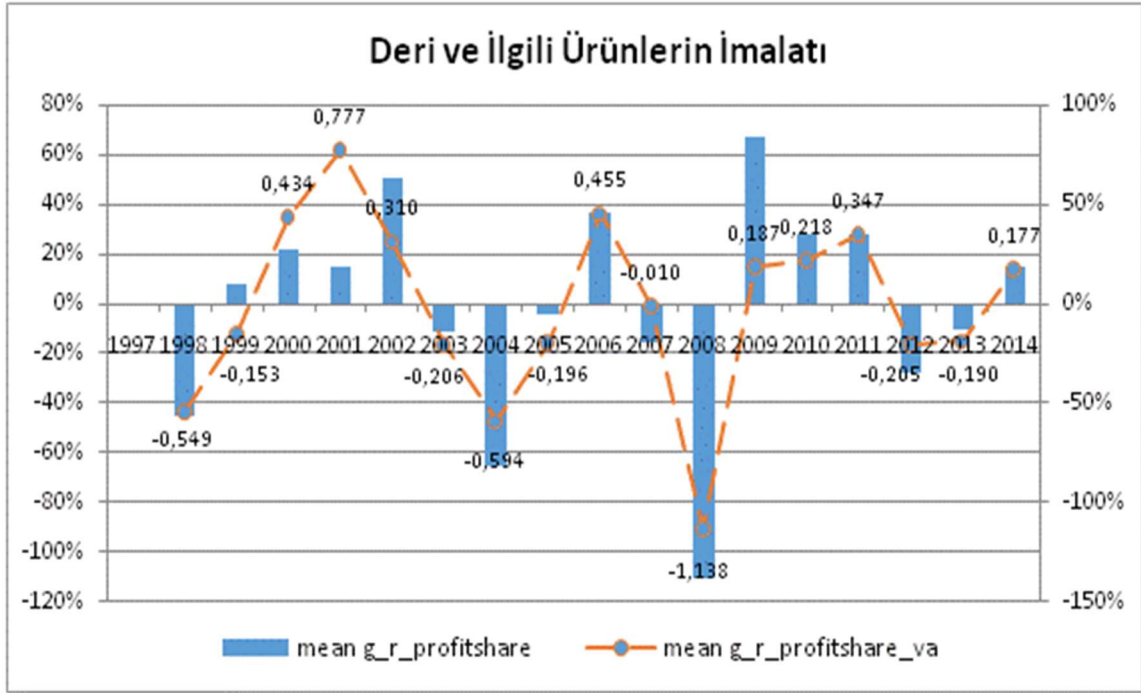


Şekil 2.80. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Giyim Eşyalarının İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001, 2006 ve 2008 yıllarında en yüksek, 2003 ve 2009 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

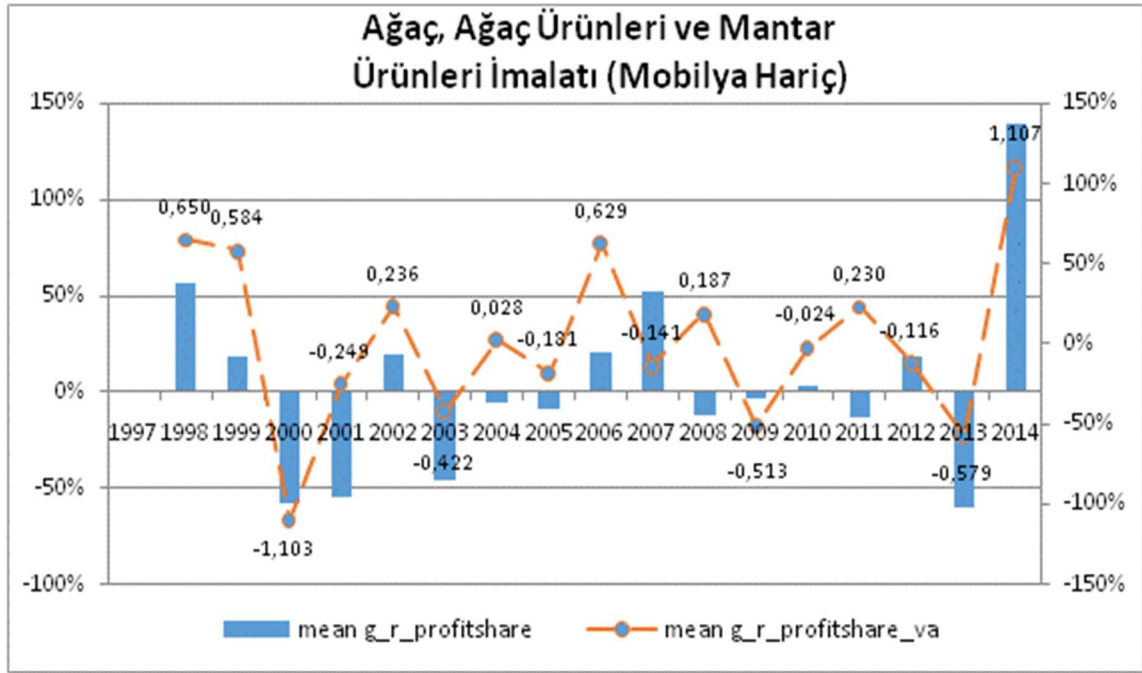


Şekil 2.81. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001, 2002 ve 2009 yıllarında en yüksek, 2004 ve 2008 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu, 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

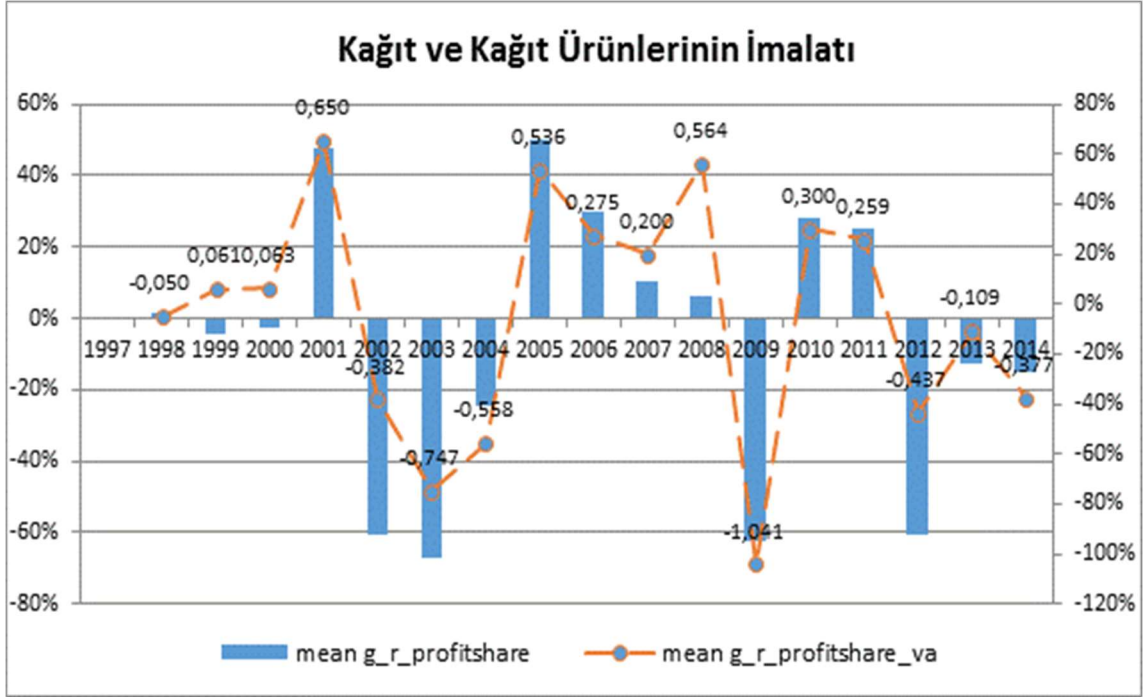


Şekil 2.82. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 1998, 2006, 2007 ve 2014 yıllarında en yüksek, 2000, 2001, 2003 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

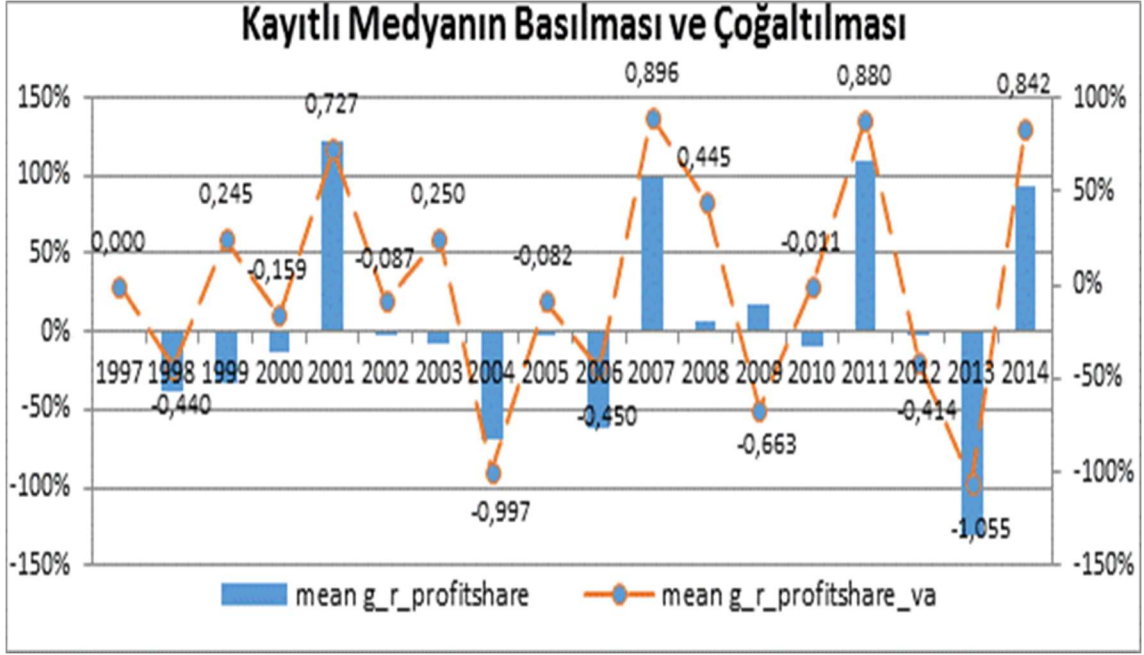


Şekil 2.83. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001, 2005 ve 2008 yıllarında en yüksek, 2003 ve 2009 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizlerinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

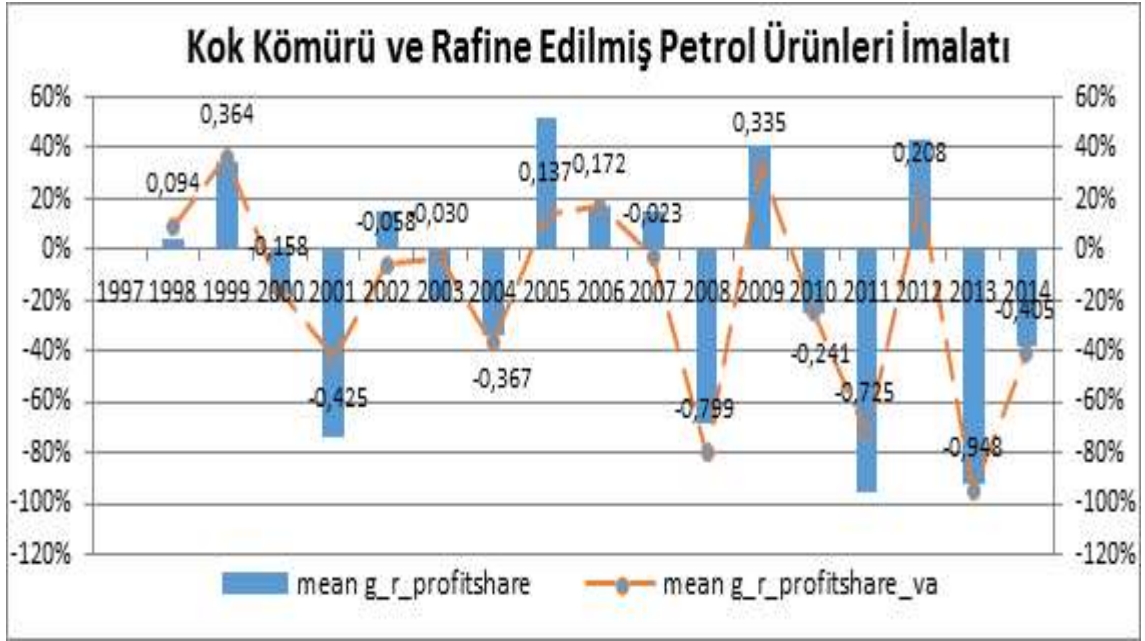


Şekil 2.84. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001, 2007 ve 2011 yıllarında en yüksek, 2004 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

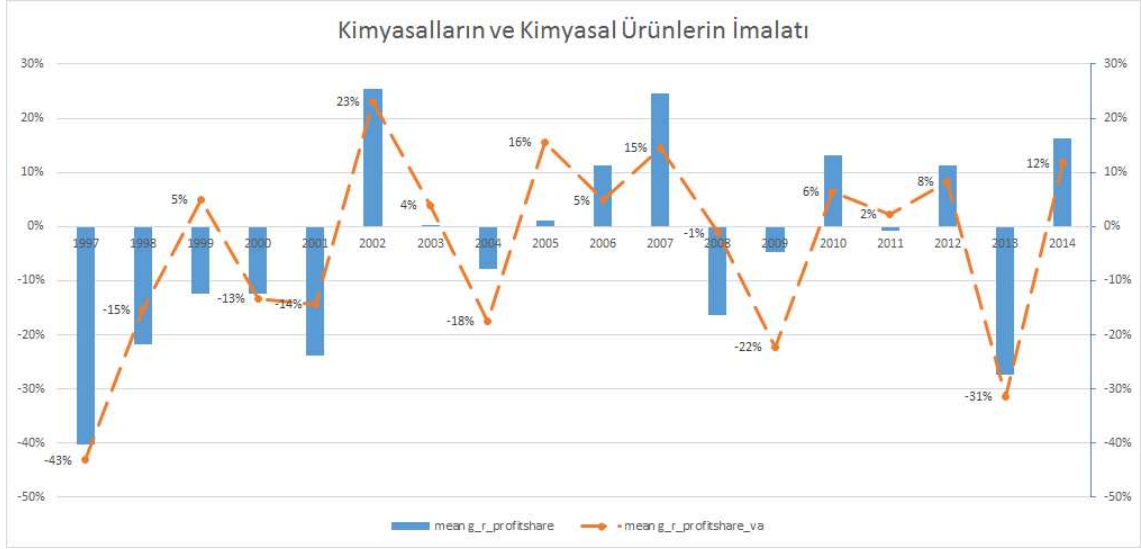


Şekil 2.85. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 1999, 2005, 2009 ve 2012 yıllarında en yüksek; 2001, 2008, 2011 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizlerinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

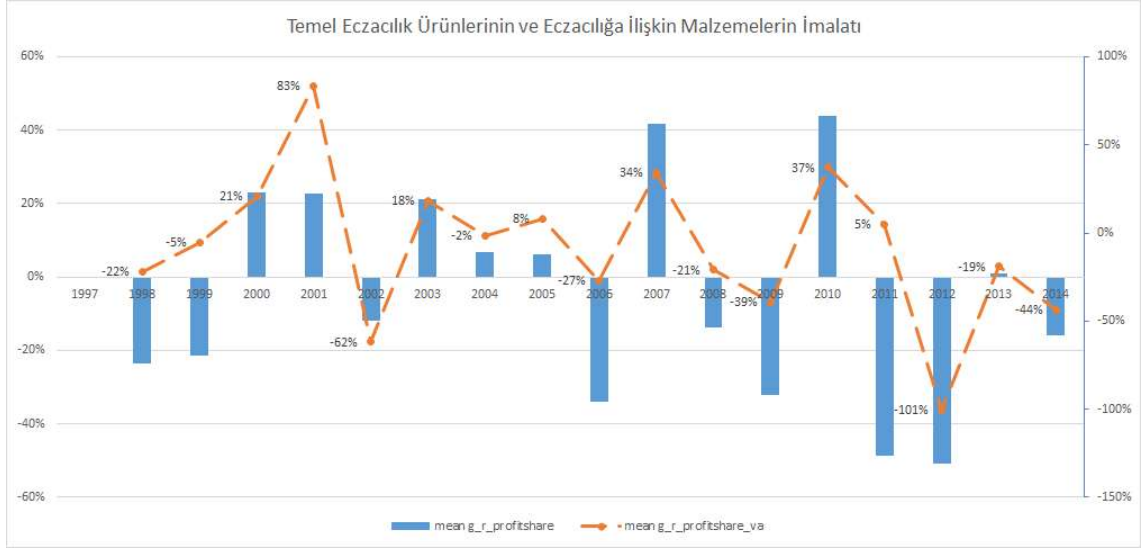


Şekil 2.86. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2002 ve 2007 yıllarında en yüksek; 1997, 2001 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizlerinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

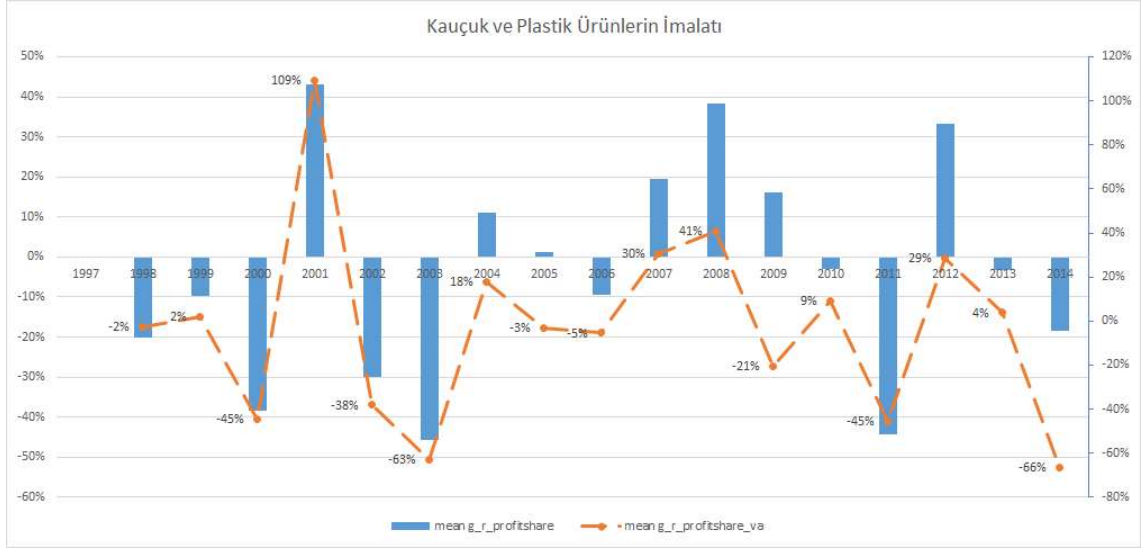


Şekil 2.87. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2000, 2001, 2007 ve 2010 yıllarında en yüksek; 2006, 2009, 2011 ve 2012 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

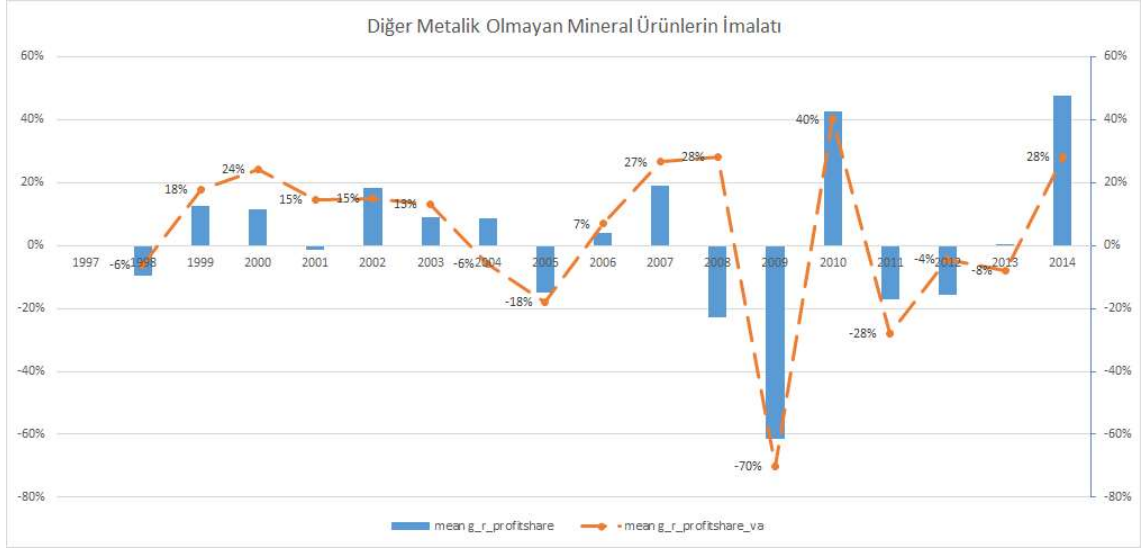


Şekil 2.88. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001 ve 2008 yıllarında en yüksek; 2000, 2003, 2011 ve 2014 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizlerinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

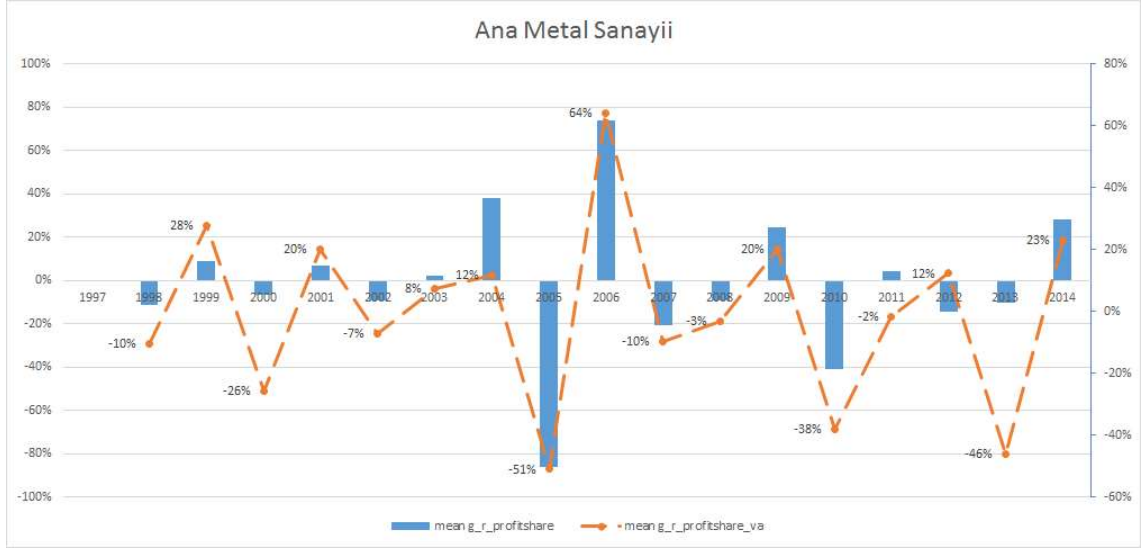


Şekil 2.89. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf),
mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2010 ve 2014 yıllarında en yüksek, 2009 yılında en düşük değerleri almıştır.

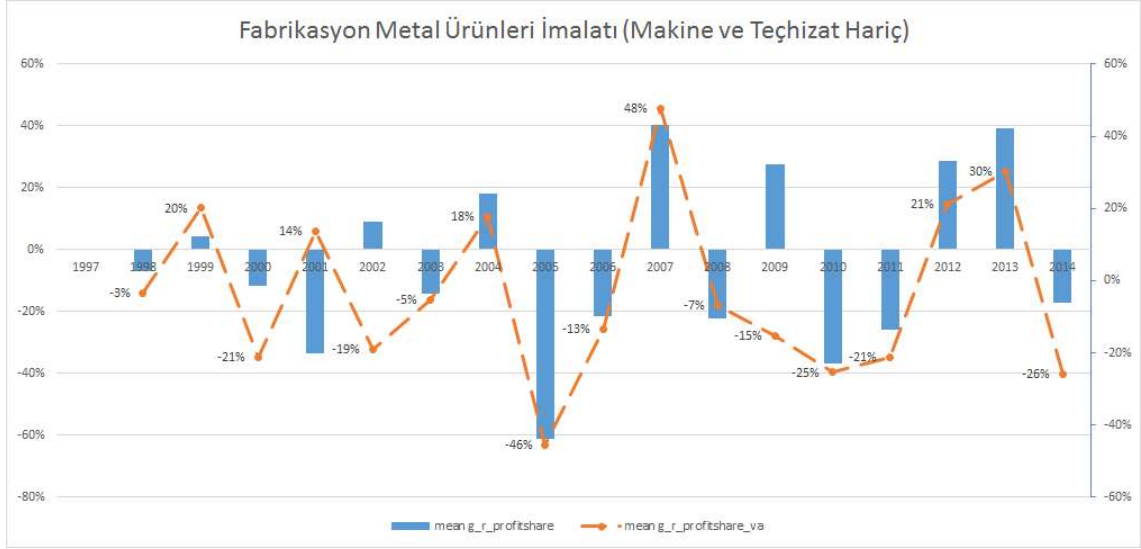


Şekil 2.90. Ana Metal Sanayii Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Ana Metal Sanayii sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve kârın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2004 ve 2006 yıllarında en yüksek, 2005, 2010 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır.

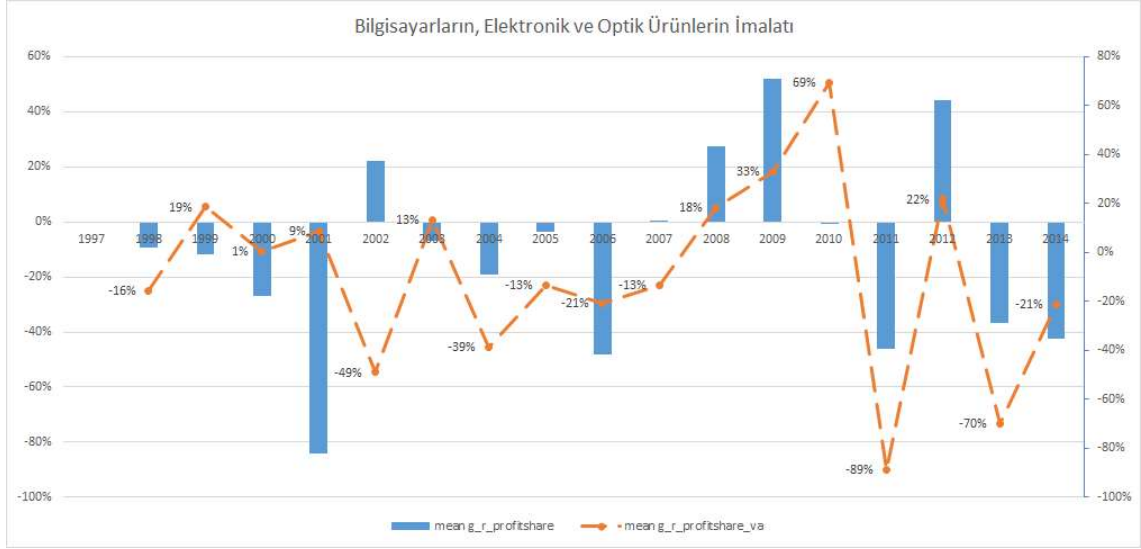


Şekil 2.91. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2007 ve 2013 yıllarında en yüksek; 2001, 2005, 2010 ve 2014 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 ve 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

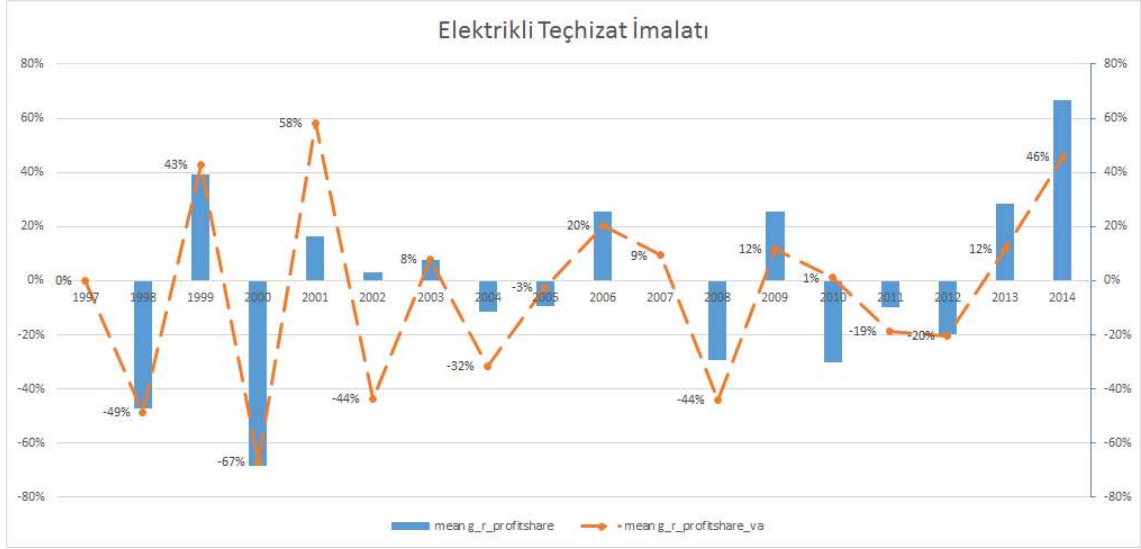


Şekil 2.92. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf),
mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2008-2010 ve 2012 yıllarında en yüksek; 2001, 2011 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumsuz, 2008 küresel krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

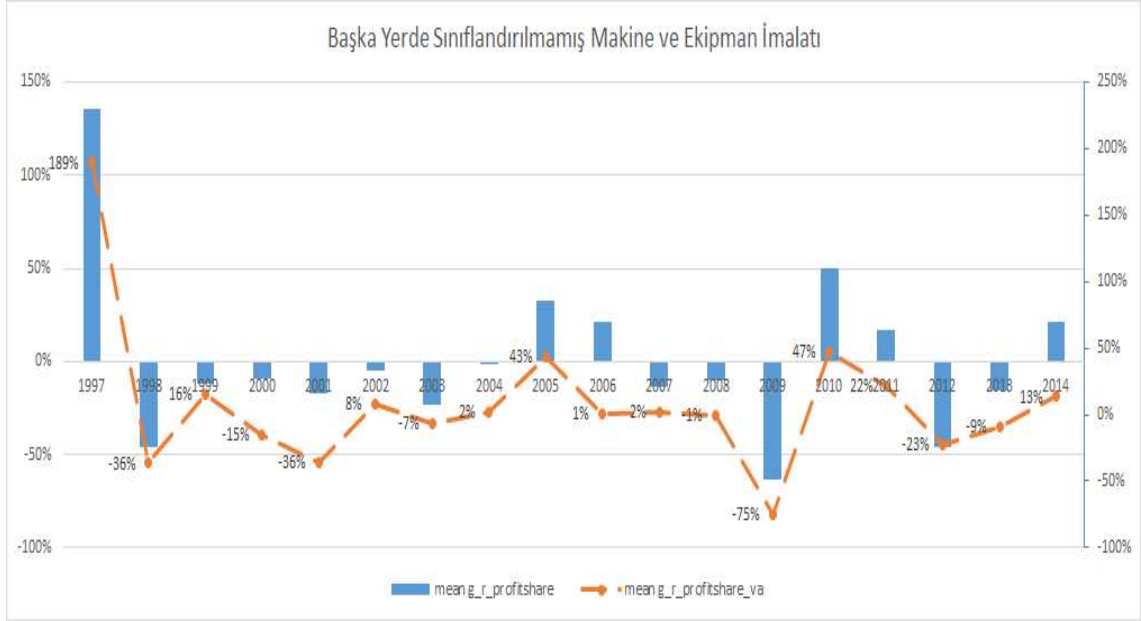


Şekil 2.93. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf),
mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Elektrikli Teçhizat İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 1999, 2001 ve 2014 yıllarında en yüksek; 1998, 2000 ve 2008 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu, 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

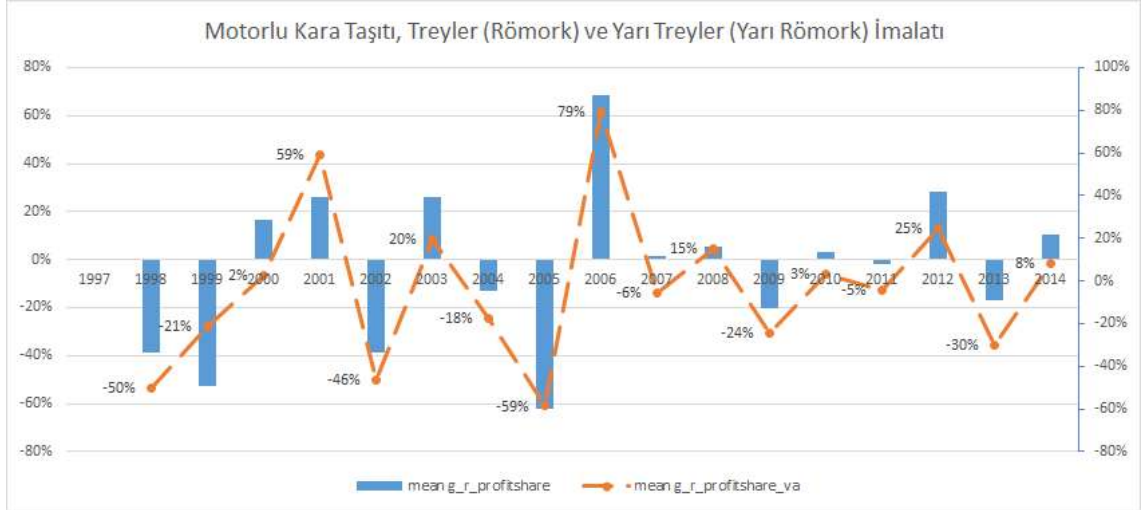


Şekil 2.94. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 1997 ve 2010 yıllarında en yüksek; 1998, 2001 ve 2009 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

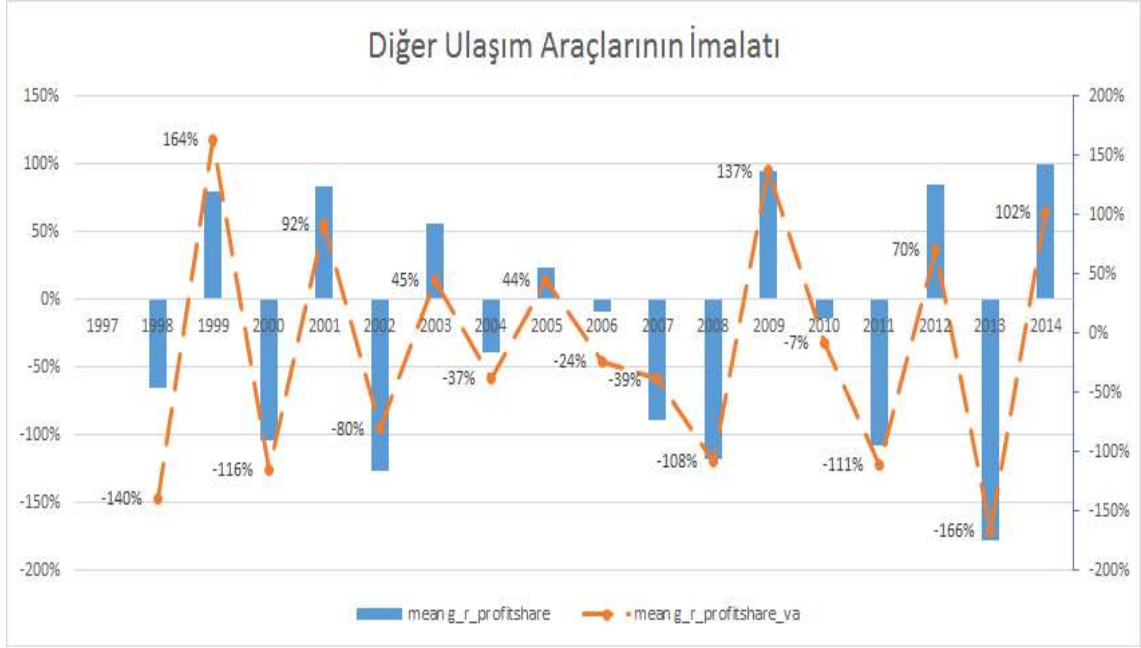


Şekil 2.95. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001 ve 2006 yıllarında en yüksek; 1998, 2002 ve 2005 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

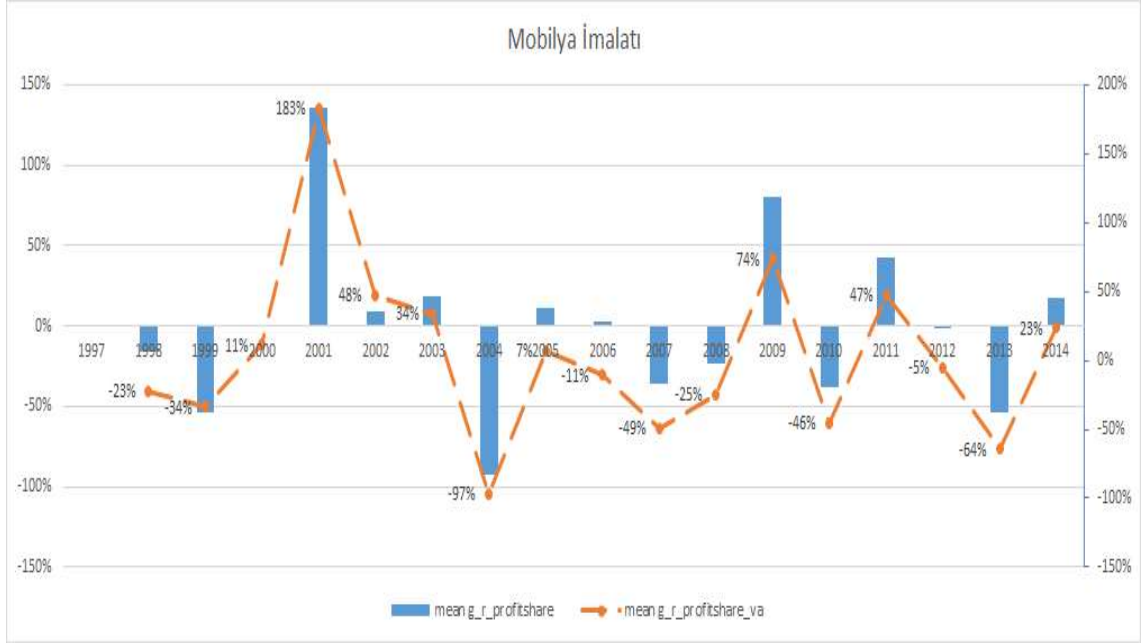


Şekil 2.96. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 1999 ve 2009 yıllarında en yüksek; 1998, 2000, 2008 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu, 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

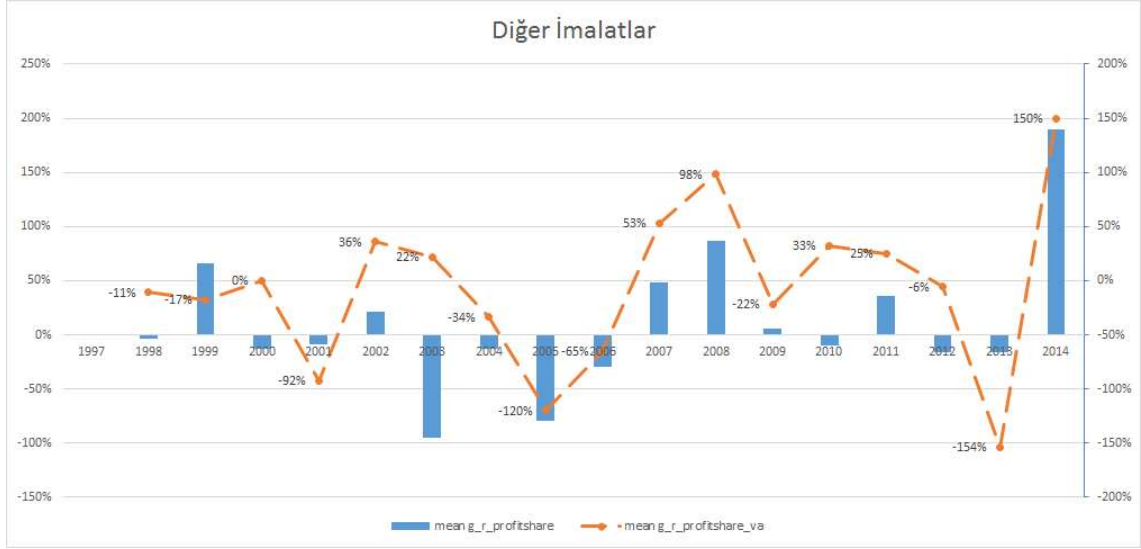


Şekil 2.97. Mobilya İmalatı Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Mobilya İmalatı sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001 ve 2009 yıllarında en yüksek, 2004 yılında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

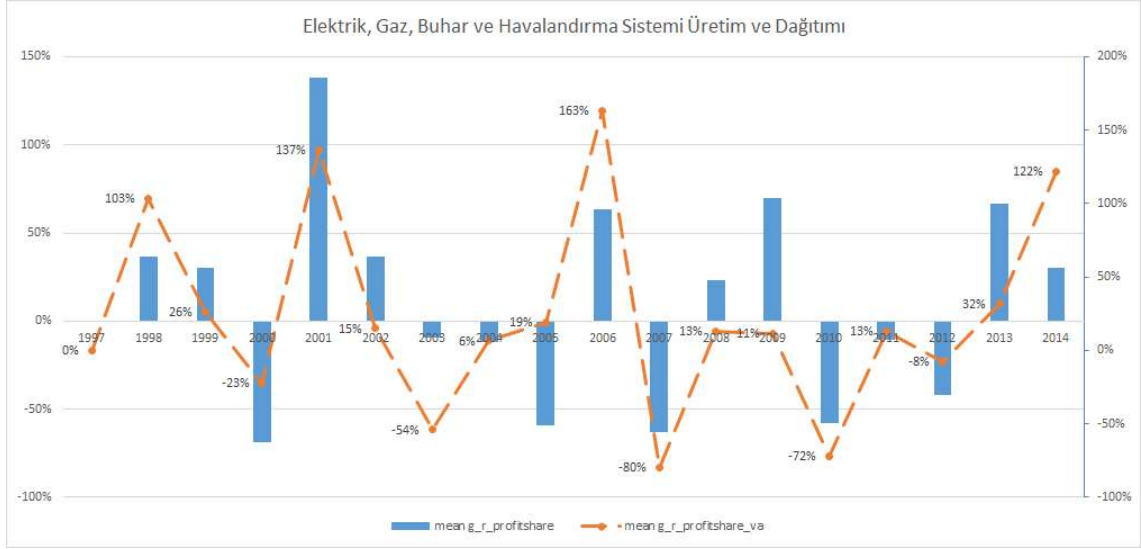


Şekil 2.98. Diğer İmalatlar Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Diğer İmalatlar sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2008 ve 2014 yıllarında en yüksek; 2003, 2005 ve 2013 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2008 küresel krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.



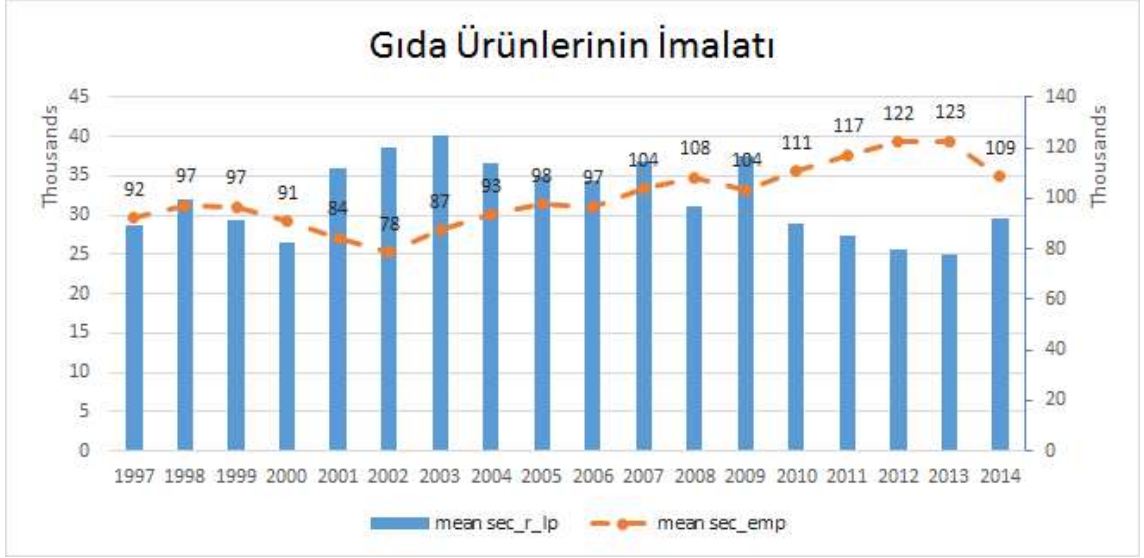
Şekil 2.99. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı, Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean g_r_profitshare: Kârlılığın Ortalama Büyüme Oranı (Sol taraf), mean g_r_profitshare_va: Kârın Katma Değerdeki Payının Ortalama Büyüme Oranı (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yıllarında Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım sektöründe kârlılığın ortalama büyüme oranı ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde kârlılık ve karın katma değerden aldığı paydaki ortalama büyüme oranları inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte söz konusu oranlar 2001 ve 2006 yıllarında en yüksek, 2000 ve 2007 yıllarında en düşük değerleri almıştır. İlgili sektör kârlılık büyüme oranları açısından incelendiğinde 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

1.5 Ortalama Sektörel Emek Verimliliği ve Ortalama Sektörel İstihdam Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

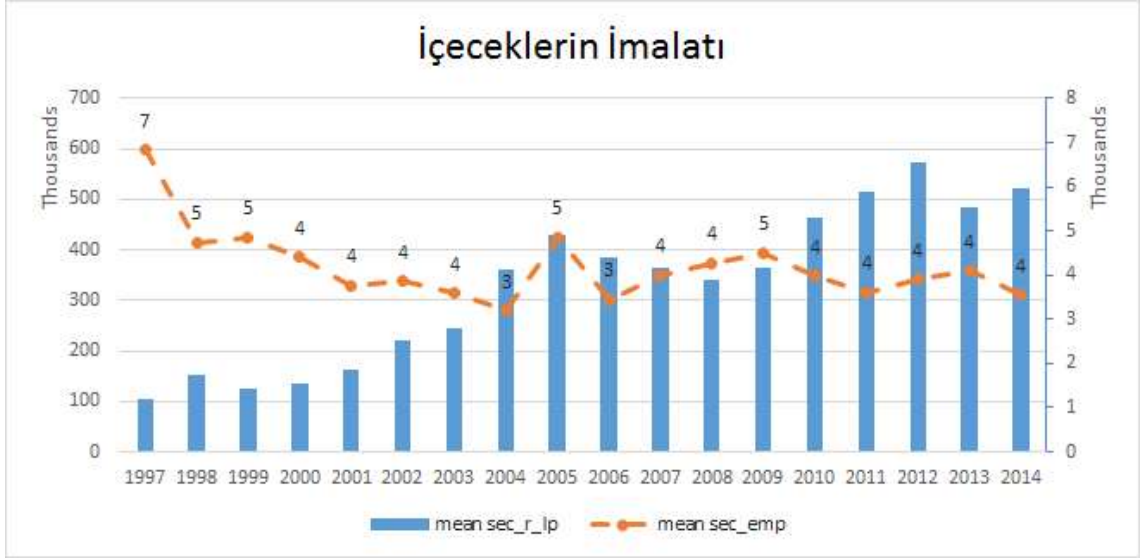


Şekil 2.100. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Gıda Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde çok fazla artış göstermemekle birlikte, özellikle 2001-2009 yıllarında nispeten daha yüksek seyretmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise ortalama sektörel emek verimliliği ile aynı yönde hareket etmesine rağmen 2002 yılındaki en düşük seviyesinden sonra artış eğilimine girmiştir.

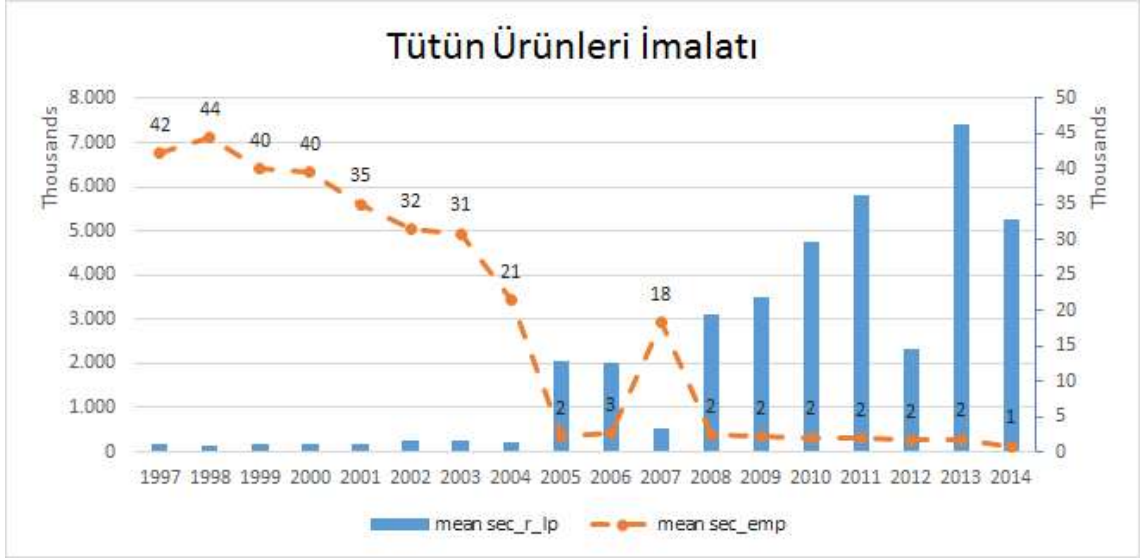


Şekil 2.101. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki İçeceklerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği dönem içerisinde artan bir eğilim göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997'den 1998'e gelindiğinde azalmış ve sonrasında sabit bir seyir izlemiştir.

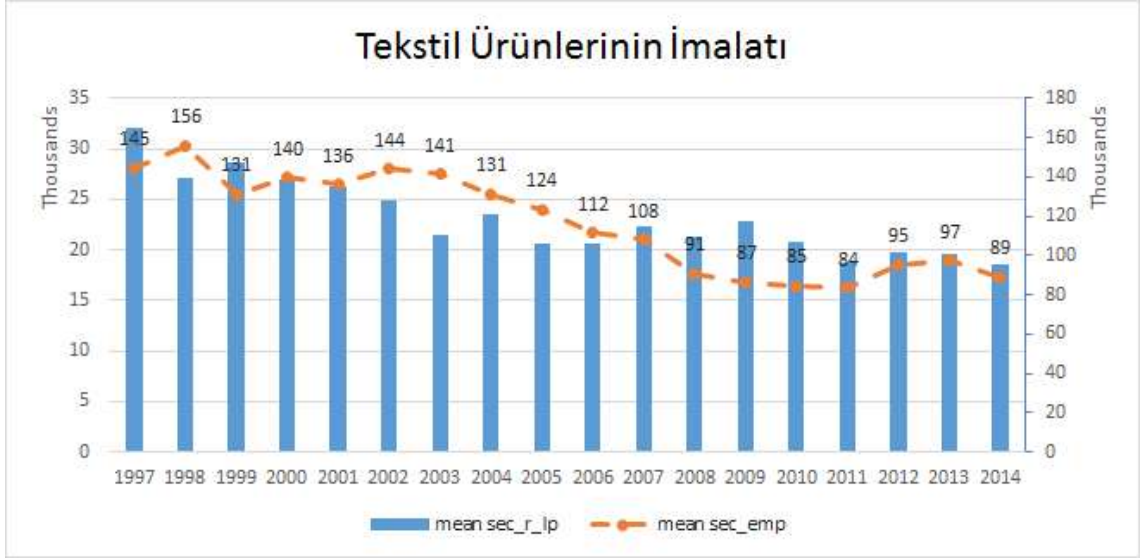


Şekil 2.102. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Tütün Ürünleri İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2004 arasında düşük ve sabit bir seyir izlemesine rağmen 2005 ve sonrasında artış eğilimi göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2005 arasında azalış göstermiş ve sonrasında 2007 yılı hariç sabit bir eğilim göstermiştir.

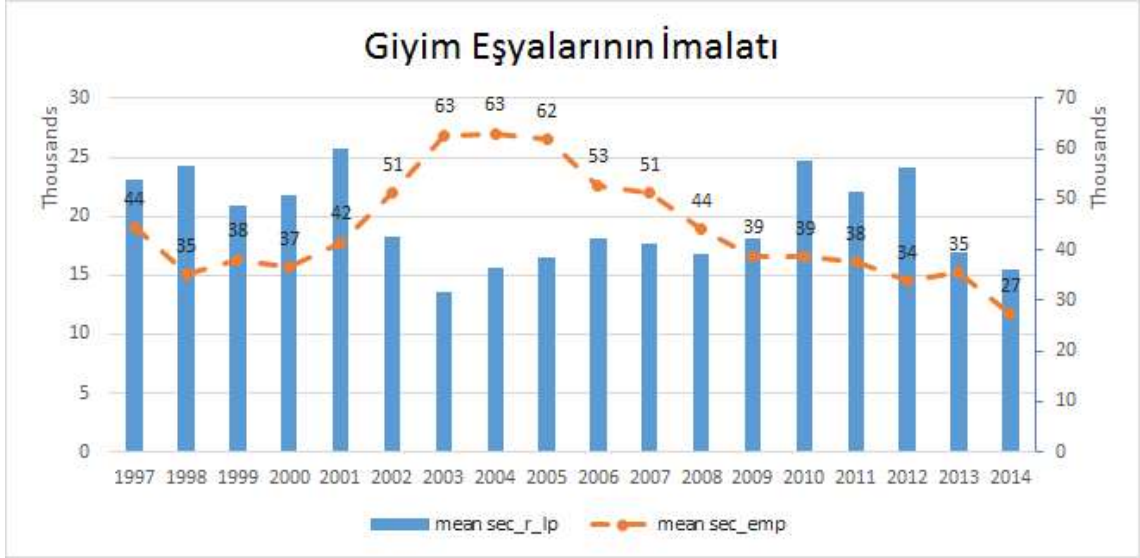


Şekil 2.103. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Tekstil Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel istihdam dönem içerisinde genellikle aynı yönde hareket etmiş ve azalan bir trend izlemiştir.

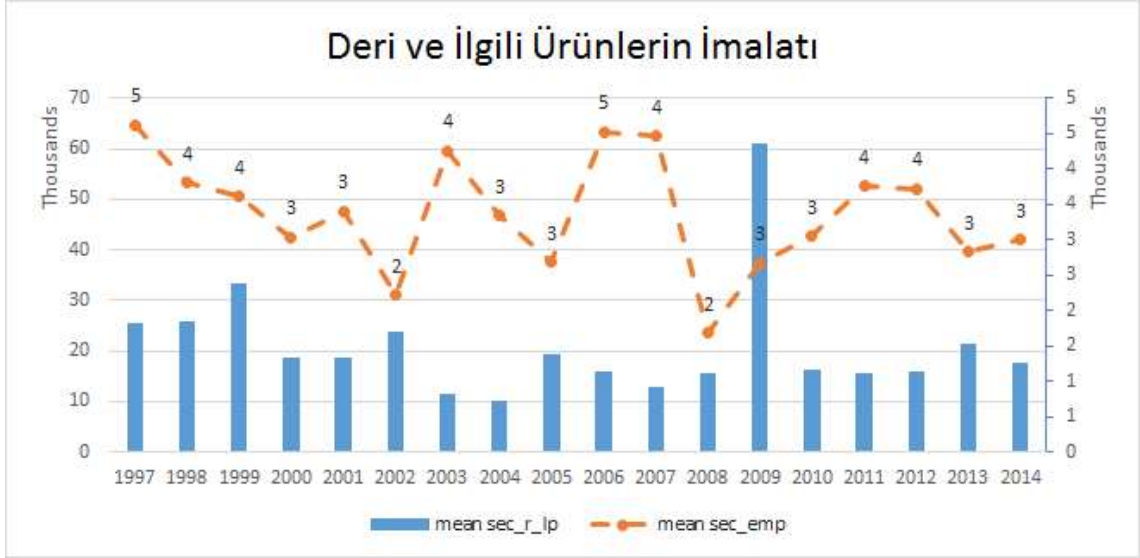


Şekil 2.104. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Giyim Eşyalarının İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2001 ve 2010-2012 yılları arasında aynı seviyede ve sabit bir seyir izlemiş ancak 2002-2009 ve 2013-2014 yılları arasında ise daha düşük seviyelerde seyretmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2001 arası sabit bir seyir izlemiş, sonrasında 2005 yılına kadar yükseliş trendine girmiş ve 2005 yılı sonrasında ise azalış trendi göstermiştir.

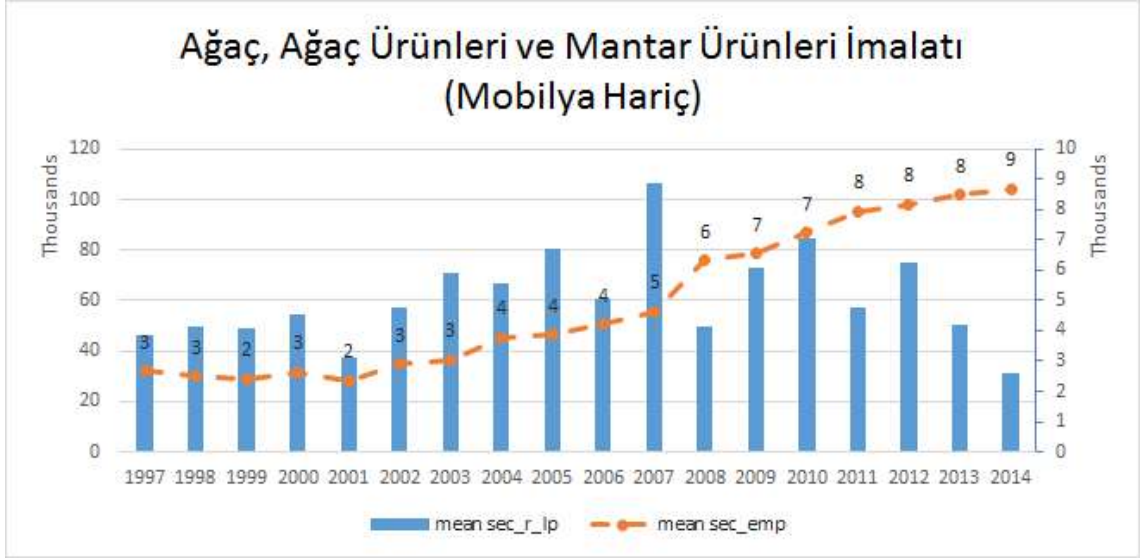


Şekil 2.105. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genellikle sabit bir seyir izlemiş ancak 2009 yılında çok fazla bir artış meydana gelmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise iniş çıkışlı bir seyir izlemiş olup 2002 ve 2008 yıllarında en düşük seviyelere ulaşmıştır. Bu bağlamda ilgili sektörün istihdam açısından 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

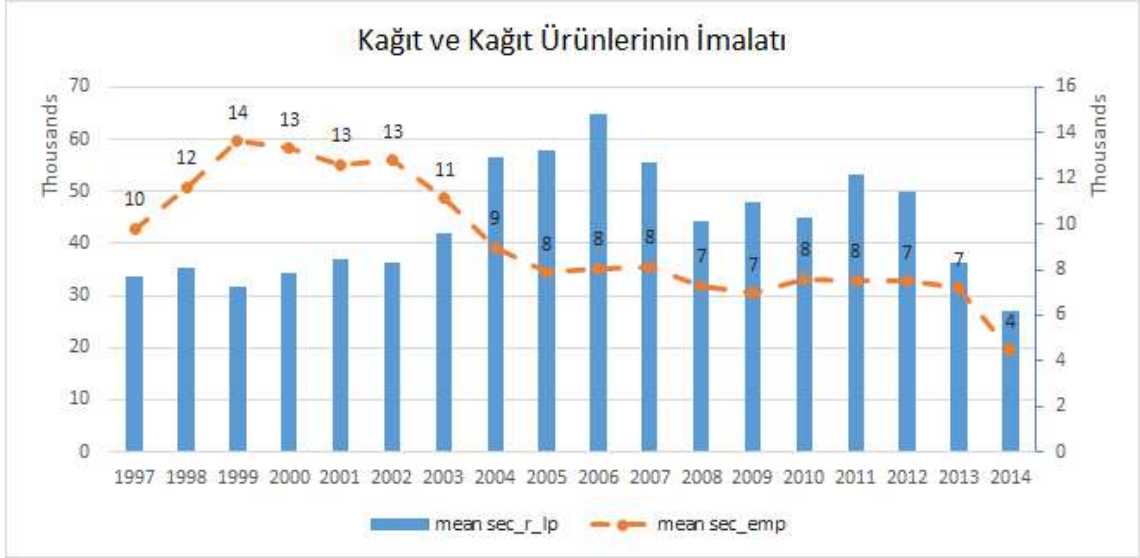


Şekil 2.106. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 2007 yılına kadar artış trendi göstermiş ve sonrasında tekrar azalış trendine girmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise dönem içerisinde 2003 yılına kadar sabit bir seyir izlemiş ve sonrasında artış trendine girmiştir. İlgili sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

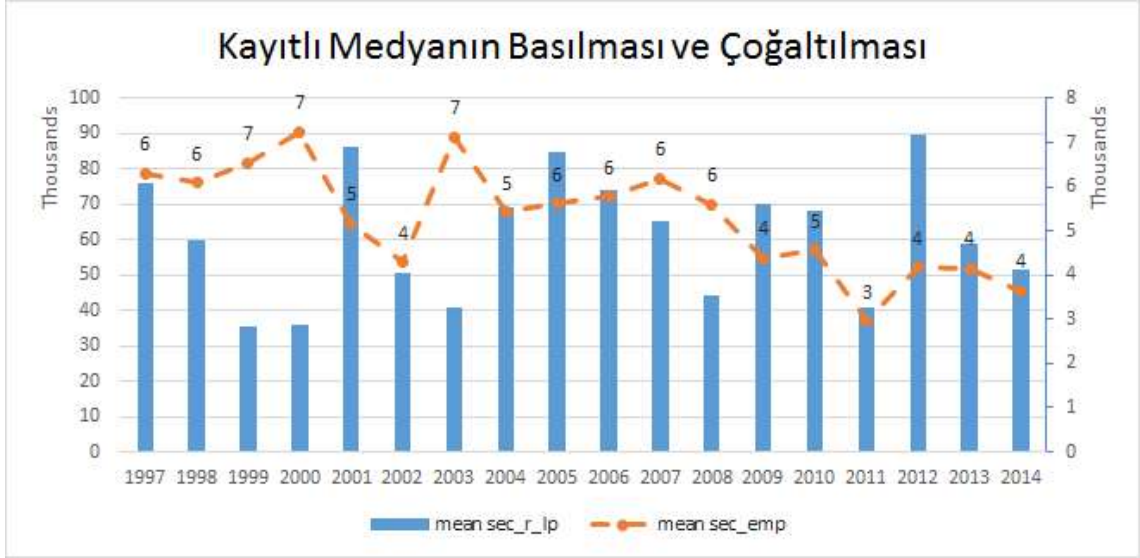


Şekil 2.107. Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2002 arasında sabit bir seyir izlemekle beraber 2003-2006 arasında artış eğilimi göstermiş ve sonrasında 2014'e kadar azalış trendine girmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-1999 arasında artmış, sonrasında sabit bir seyir izlemiş ve 2002'den sonra ise azalış trendi göstermiştir.

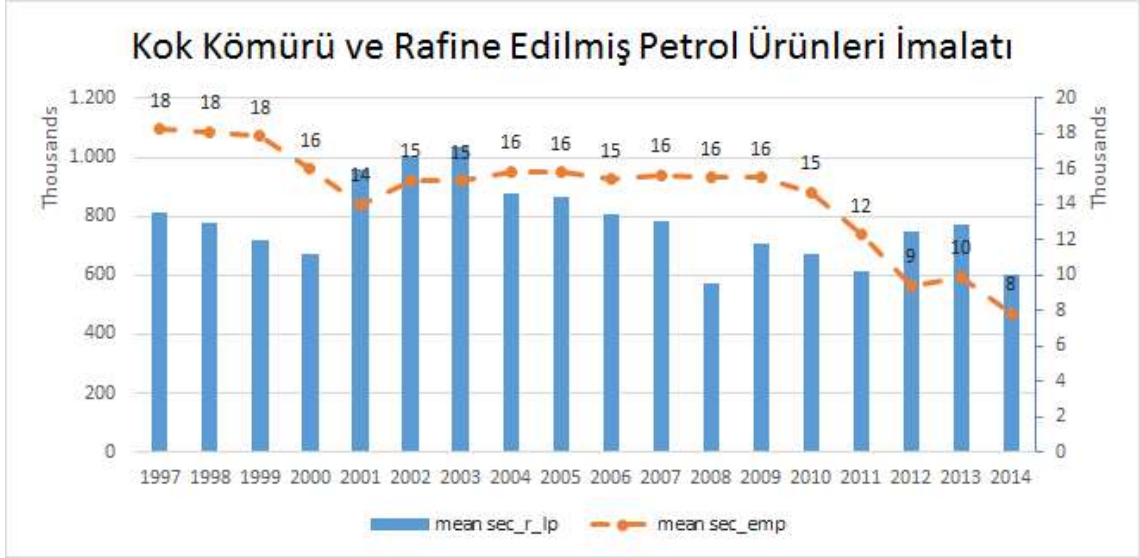


Şekil 2.108. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde inişli çıkışlı bir seyir izlemiş olmakla beraber 1999, 2000, 2003, 2008 ve 2011 yıllarında çok düşük değerlere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise genellikle düşüş trendi göstermiş olup 2002 ve 2011 yıllarında ani düşüşler yaşanmıştır. Ortalama sektörel emek verimliliği açısından ilgili sektörün 2008 yılı küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

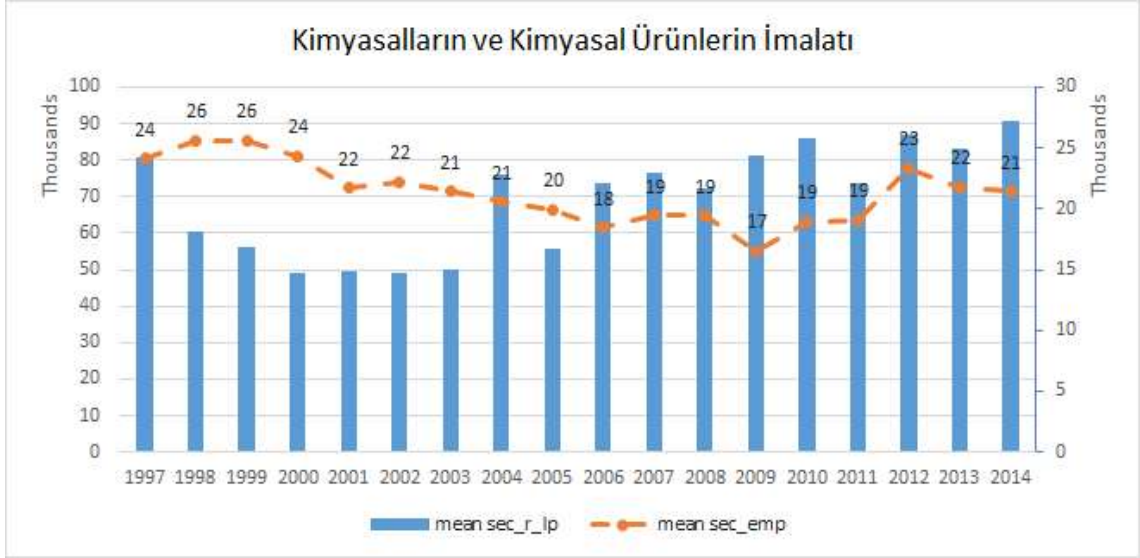


Şekil 2.109. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde 2001-2003 döneminde bir miktar artış ve 2008 yılındaki düşüşe rağmen genellikle sabit bir seyir izlemiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 2014 yılına kadar kademeli bir şekilde azalmıştır. Ortalama sektörel emek verimliliği açısından ilgili sektörün 2008 yılı küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

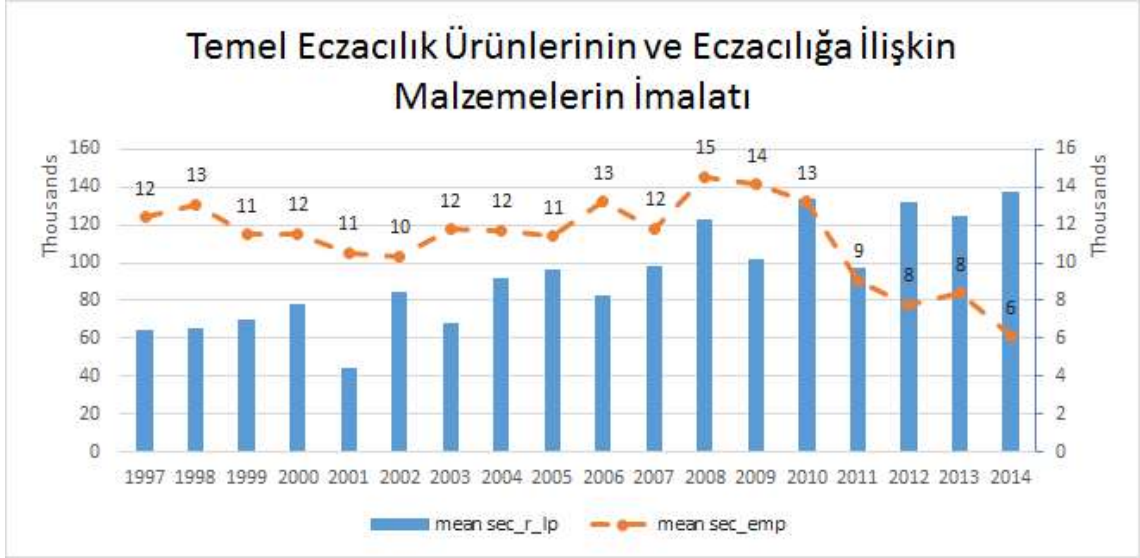


Şekil 2.110. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2003 arasındaki düşüş eğiliminden sonra 2004-2014 arasında artış trendine girmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1998-2009 arasındaki düşüş sonrasında 2012 yılına kadar tekrar yükselmiş ve sonrasında sabit bir seyir izlemiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

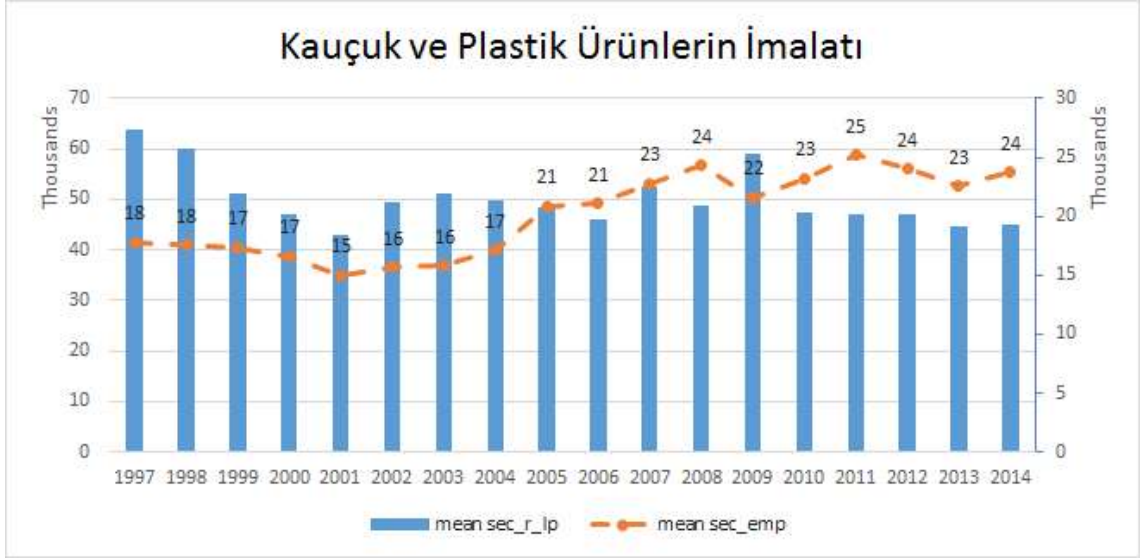


Şekil 2.111. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde 2001 yılı haricinde genelde artış eğilimi göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2010 arasında sabit bir seyir izlemiş ve sonrasında 2014 yılına kadar azalış eğilimi göstermiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

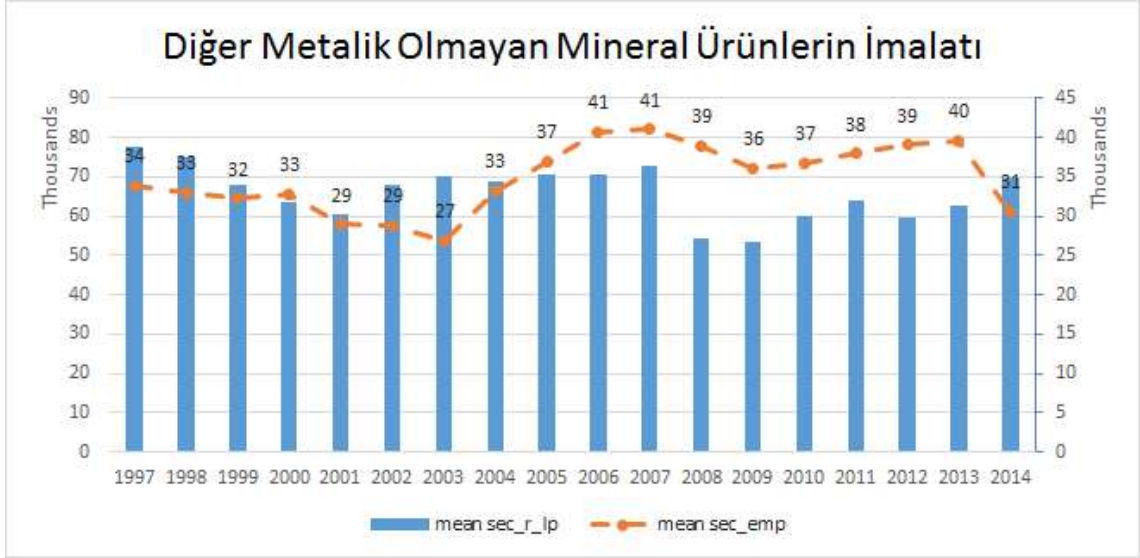


Şekil 2.112. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genel itibarıyla sabit bir seyir izlemekle beraber 1997-2001 arasında azalış göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2004 arasında sabit bir seyir izlemiş ve 2008 yılına kadarki artış sonrası 2014'e kadar tekrar sabit bir seyir izlemiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

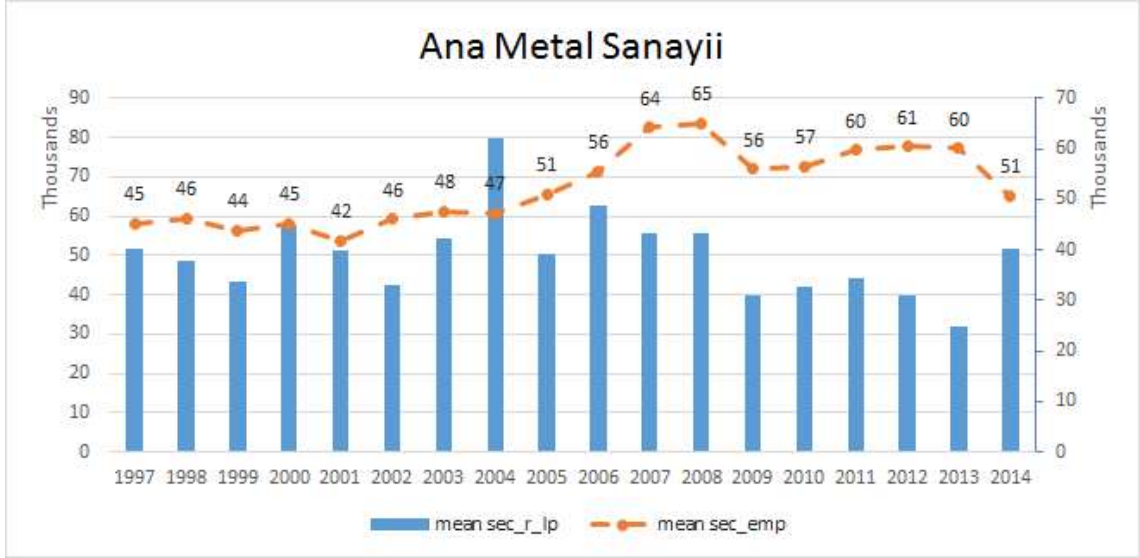


Şekil 2.113. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genellikle sabit bir seyir izlemiş olup 2008 ve 2009 yıllarında düşüş göstermiş ve 2014'e kadar tekrar aynı seviyelere yükselmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2003 arasında düşmüş, 2003-2006 arasında tekrar yükselmiş, sonrasında sabit seyretilmiş ve 2014'te tekrar düşmüştür. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

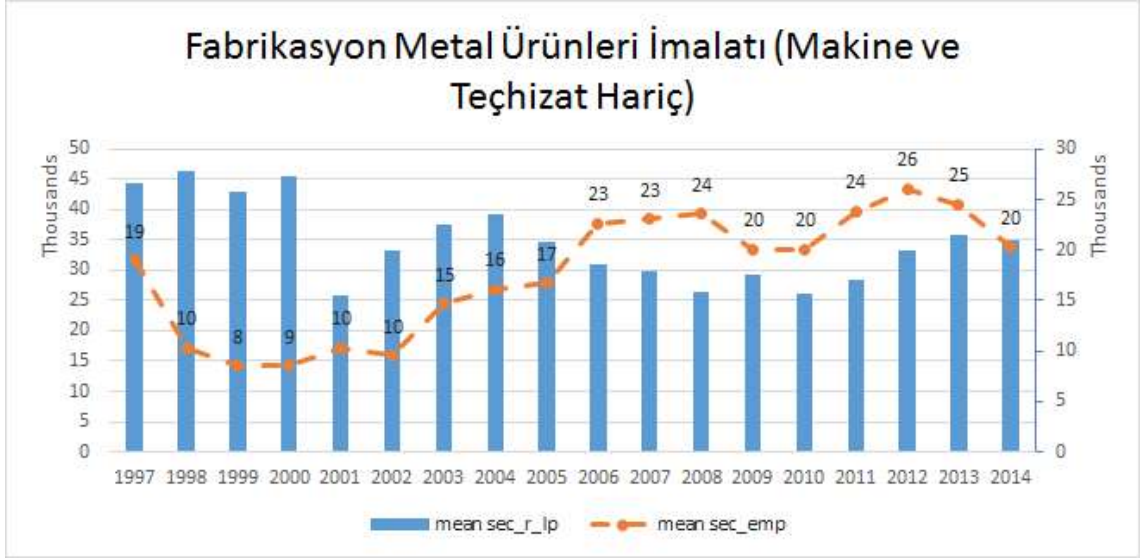


Şekil 2.114. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Ana Metal Sanayii sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 2004'te en yüksek değere, 2013'te ise en düşük değere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2004 arasında sabit bir seyir izlemiş, 2004-2008 arasında artış göstermiş ve sonrasında 2014'e kadar tekrar düşmüştür. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

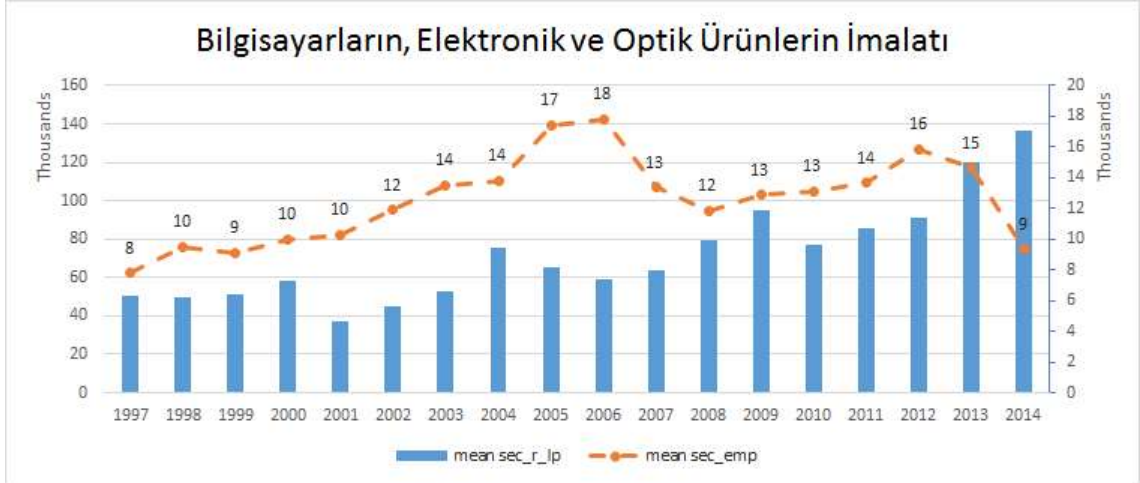


Şekil 2.115. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2000 yılları hariç dalgalı bir seyir izlemekle beraber 2001, 2008 ve 2010 yıllarında en düşük seviyelere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1998-2002, 2009-2010 ve 2014 yıllarında önemli oranda düşüşler yaşanmıştır. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından hem 2001 hem de 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

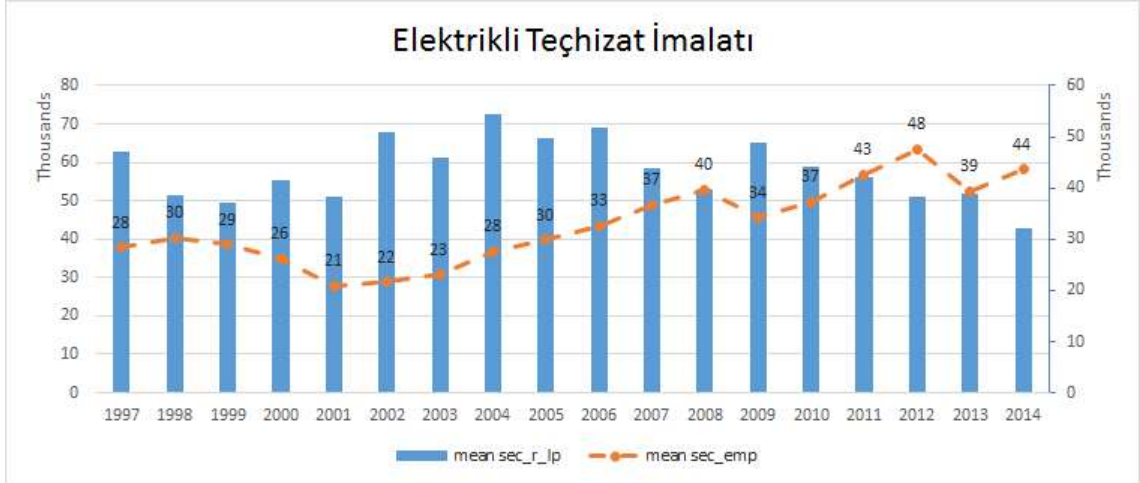


Şekil 2.116. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde 2001, 2006 ve 2010 yıllarındaki düşüş haricinde genellikle artış trendi göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2006 arasında artış eğilimi göstermekle birlikte 2006 yılından itibaren azalış trendine girmiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

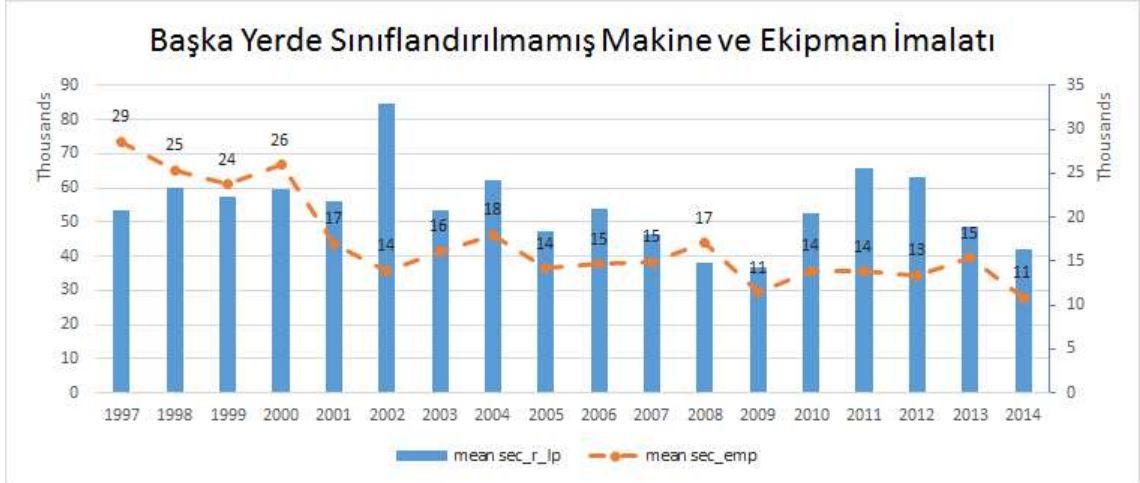


Şekil 2.117. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Elektrikli Teçhizat İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genellikle sabit bir seyir izlemekle birlikte, 2014 yılında en düşük seviyesini görmüştür. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2001 arasında düşmüş ve sonrasında 2014 yılına kadar artış eğilimi göstermiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel istihdam açısından hem 2001 hem de 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

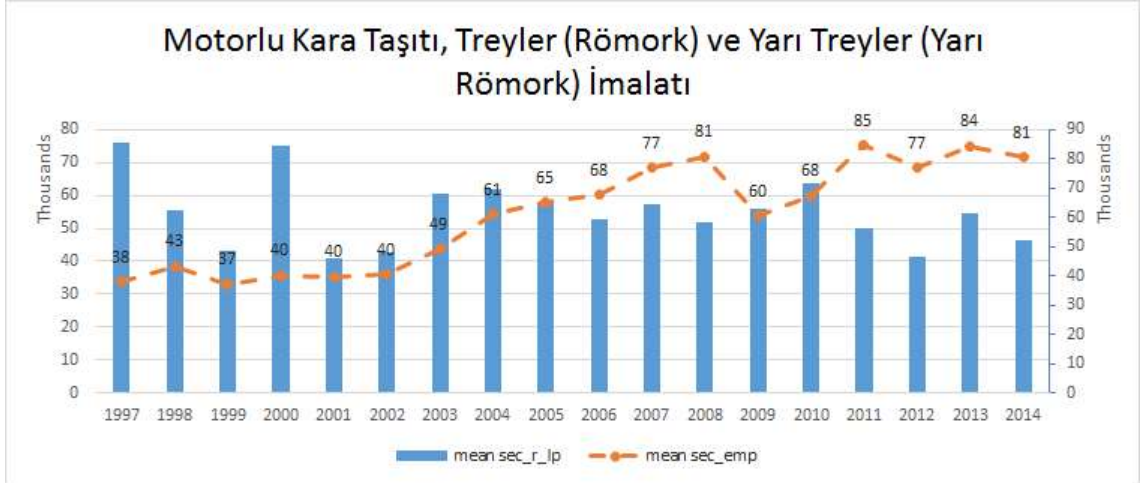


Şekil 2.118. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genellikle sabit bir seyir izlemekle beraber 2008 ve 2009 yıllarında oldukça düşük seviyelere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise dönem içerisinde düşüş trendi göstermiştir. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

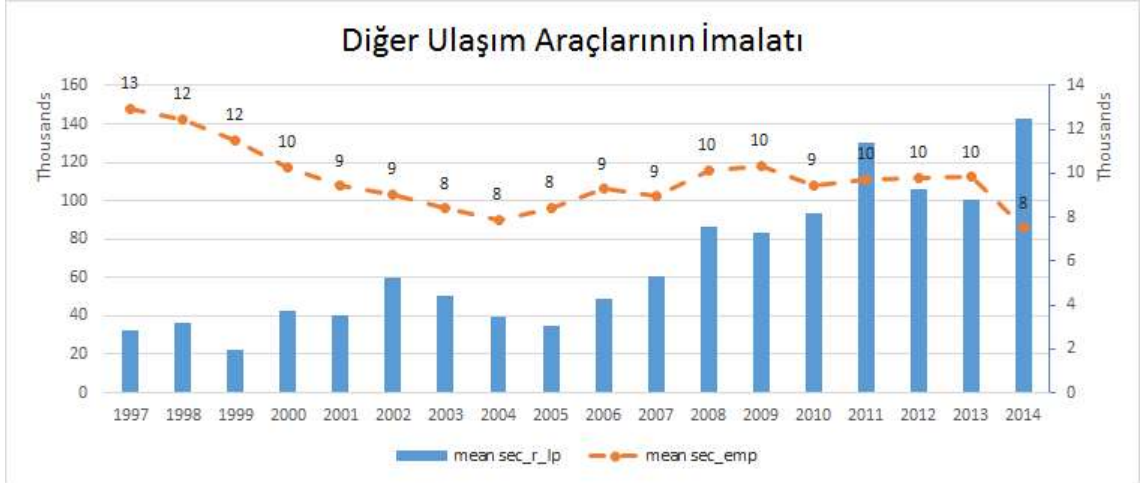


Şekil 2.119. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde genellikle sabit bir seyir izlemekle birlikte 1999, 2001-2002 ve 2012 yıllarında en düşük seviyelerine ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2002 arasında sabit bir seyir izlemiş, 2002-2008 arasında ise artış eğilimi göstermekle beraber 2009 yılında çok büyük bir düşüş yaşanmıştır. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından 2001 krizinden, ortalama sektörel istihdam açısından bakıldığında da 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

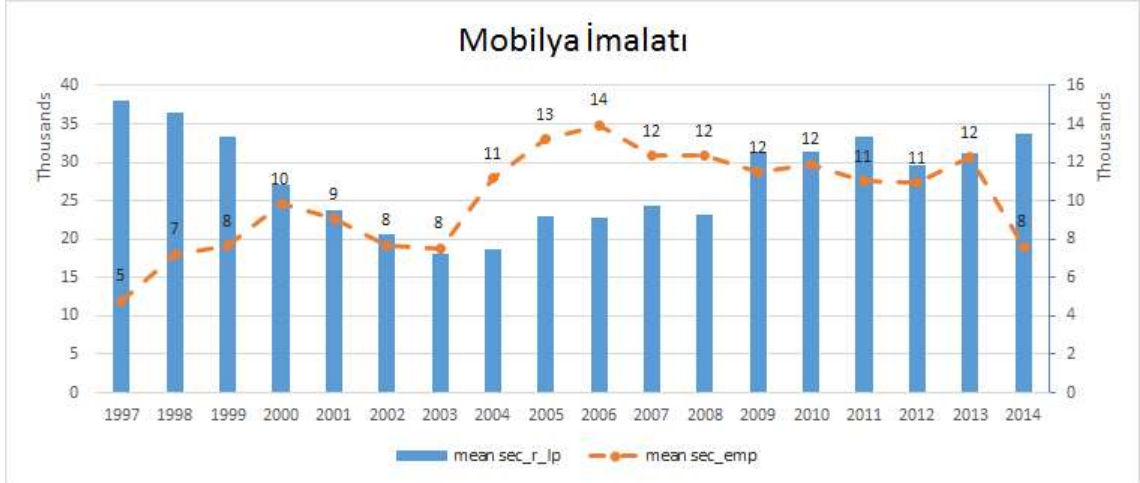


Şekil 2.120. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2005 arasında fazla değişmemekle birlikte 2006 yılından itibaren artış trendi göstermiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2004 arasındaki azalış sonrası sabit bir seyir izlemiştir.

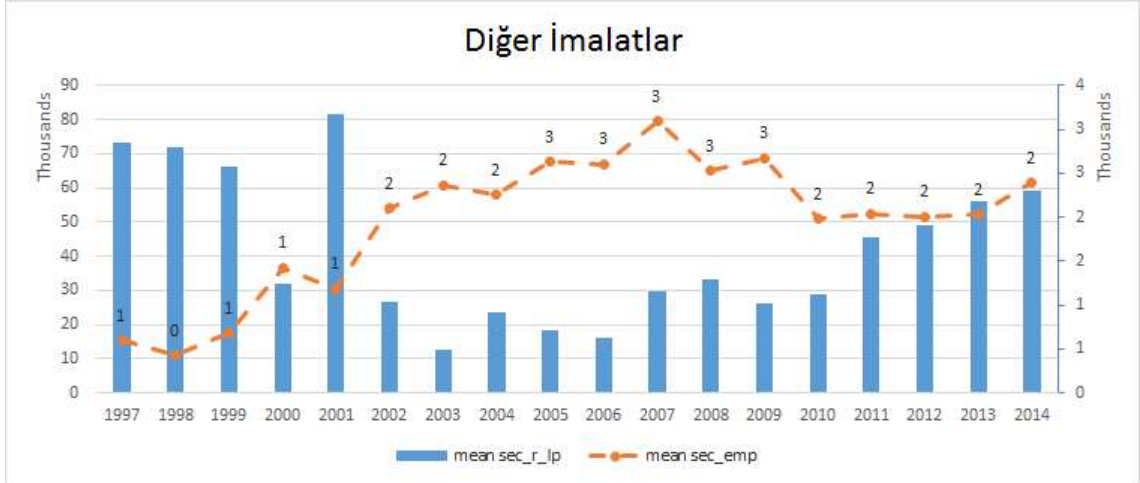


Şekil 2.121. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekilde 1997-2014 yılları arasındaki Mobilya İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisi gösterilmektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2003 arasında düşüş göstermiş ve sonrasında tekrar aynı düzeylere yükselmiştir. Ortalama sektörel istihdam ise 1997-2006 arasında artmış ve sonrasında sabit seyredip 2014'te tekrar düşmüştür.



Şekil 2.122. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Diğer İmalatlar sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 2003 ve 2006 yıllarında en düşük seviyelere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise 2001 yılından itibaren artış göstermiş ve 2010'daki azalması sonrası sabit bir seyir izlemiştir.



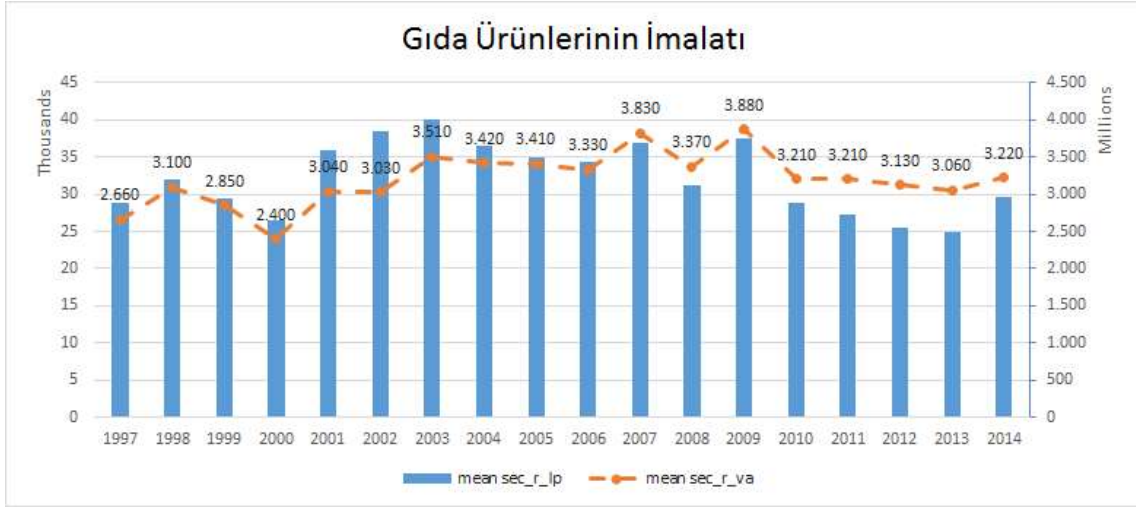
Şekil 2.123. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel İstihdam, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_emp: Ortalama Sektörel İstihdam (Sağ taraf)

Şekil, 1997-2014 yılları arasındaki Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel istihdam ilişkisini göstermektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ele alınan dönemde çok fazla artış göstermemekle birlikte, özellikle 2010 yılında oldukça yüksek değere ulaşmıştır. Ortalama sektörel istihdam ise dönem içerisinde kademeli olarak azalmakla beraber 2001 yılında en yüksek değere ulaşmıştır. Söz konusu sektörün ortalama sektörel emek verimliliği açısından bakıldığında 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği, ancak ortalama sektörel istihdam açısından bakıldığında ise 2001 krizinden olumlu etkilendiği söylenebilir.

1.6 Ortalama Sektörel Emek Verimliliği İle Ortalama Sektörel Katma Değer Verilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

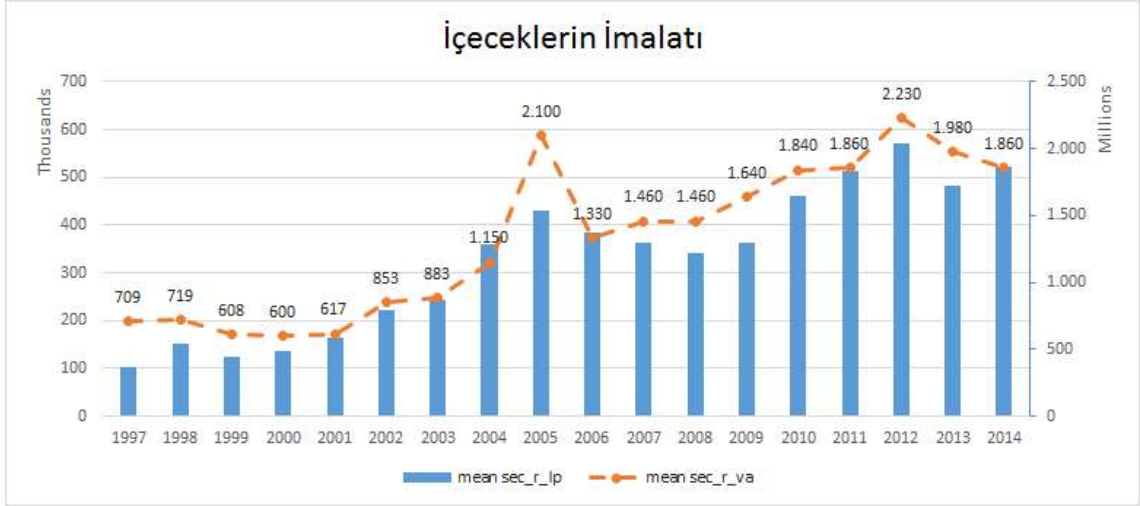


Şekil 2.124. Gıda Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Gıda Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 2000-2003 yıllarında nispeten artış göstermekle beraber, 2009 yılından 2010 yılına gelindiğinde azalmış ve sonrasında sabit bir seyir izlemişlerdir. 2008 yılı küresel krizinden ilgili sektörün kısmen de olsa olumsuz etkilendiğini söylenebilir.

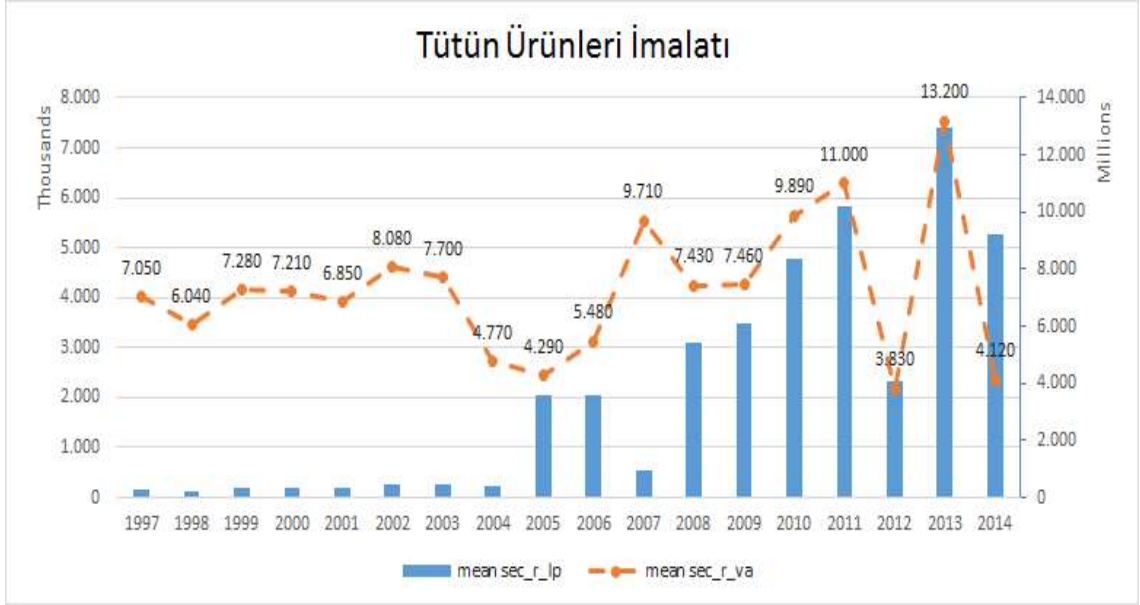


Şekil 2.125. İçeceklerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında İçeceklerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 2001-2005 yıllarında nispeten artış göstermekle beraber, sonrasında 2008 yılına kadar düşmüş ve 2008-2012 yılları arasında yükselerek 2012'de en yüksek değere ulaşmıştır. Söz konusu sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

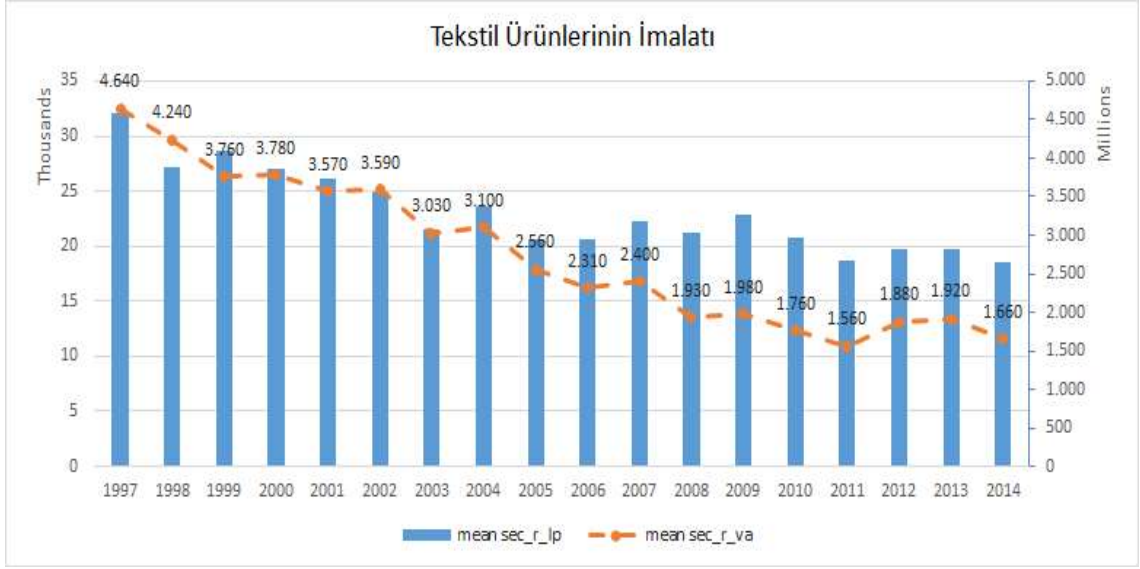


Şekil 2.126. Tütün Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Tütün Ürünleri İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2004 yılları arasında oldukça düşük düzeylerde sabit bir seyir izlemiş ve sonrasında 2005-2013 yıllarında genel itibariyle artış eğilimi göstermiştir. Ortalama sektörel katma değer ise 1997-2003 arasında sabit bir seyir izlemiş ve sonrasında inişli çıkışlı bir eğim göstermiş olup 2012 yılında ortalama emek verimliliğiyle beraber ciddi bir düşüş görülmüştür.

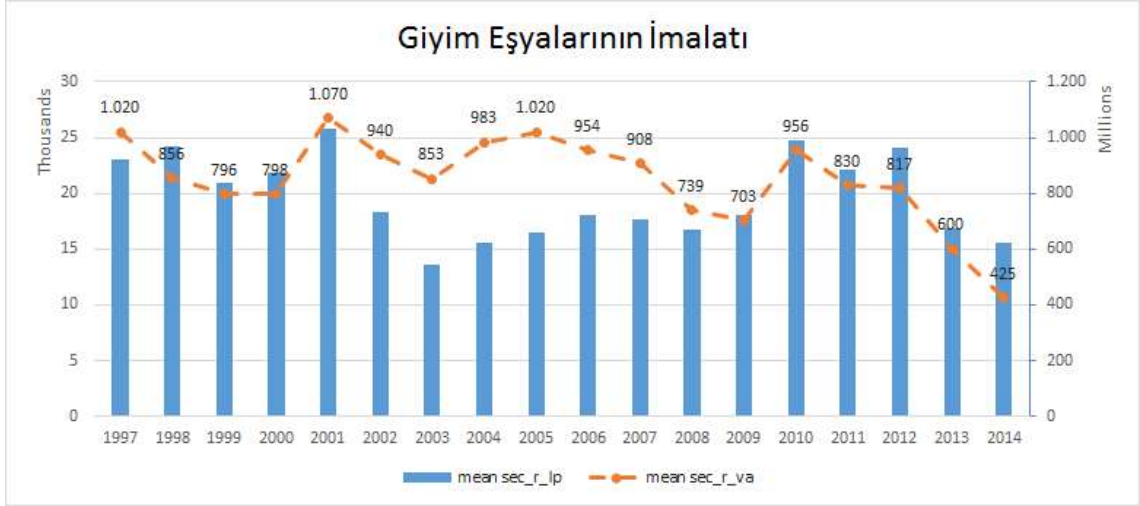


Şekil 2.127. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Tekstil Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2014 yılları arasında sürekli bir düşüş eğilimi göstermektedir.

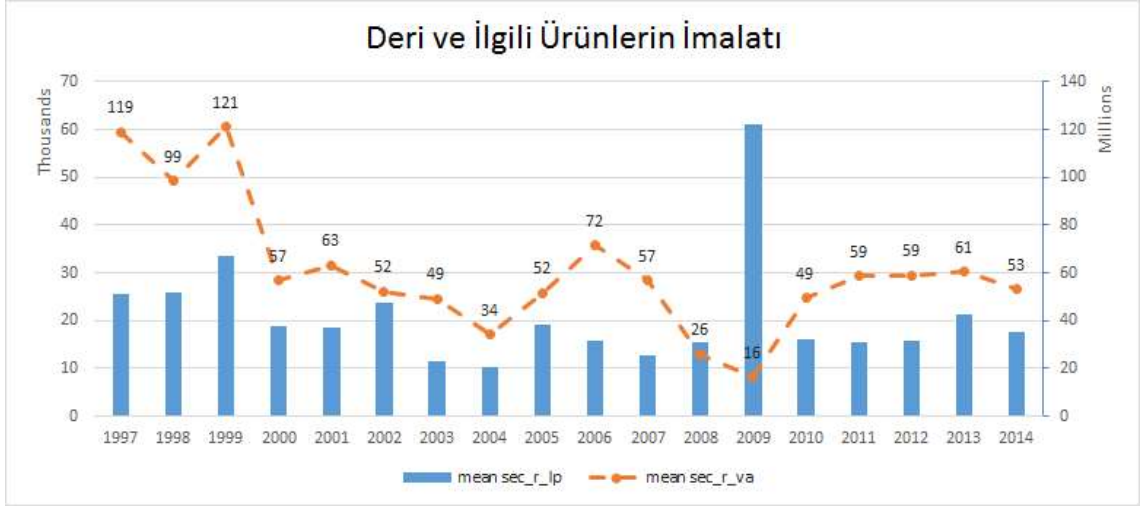


Şekil 2.128. Giyim Eşyalarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Giyim Eşyalarının İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer genel itibariyle benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 2001 yılındaki yükselişin ardından düşüş trendine girmiş ve özellikle 2010-2014 yılları arasında önemli miktarda azalış göstermiştir.

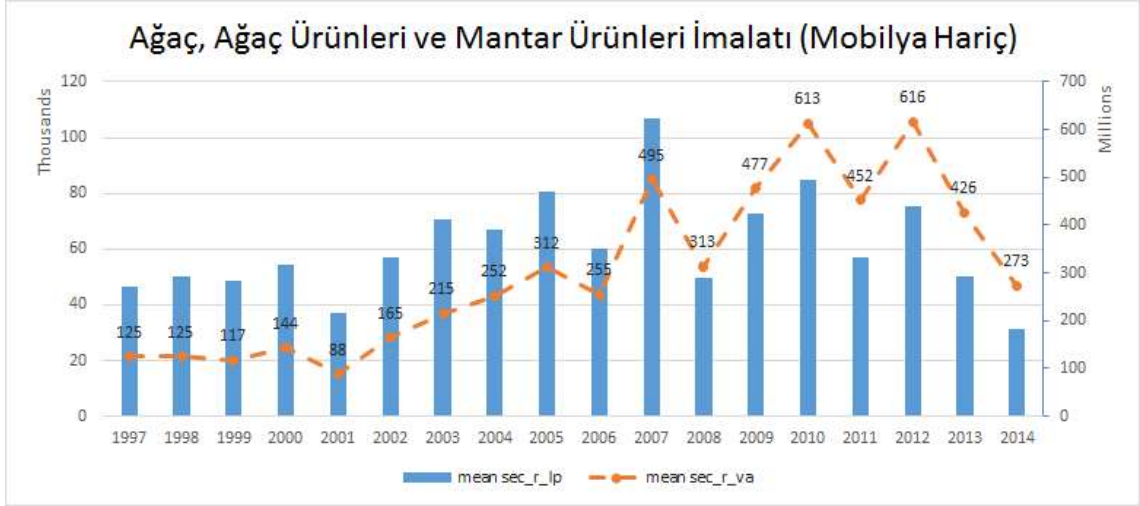


Şekil 2.129. Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği genel itibariyle sabit bir seyir izlemekle beraber 2009 yılında normalin üzerinde bir artış meydana gelmiştir. Ortalama sektörel katma değer ise 1997-2004 yılları arasında düşüş eğilimi göstermiş ve sonrasında yaşanan dalgalanmaya rağmen genellikle sabit bir seyir sürdürmüştür.

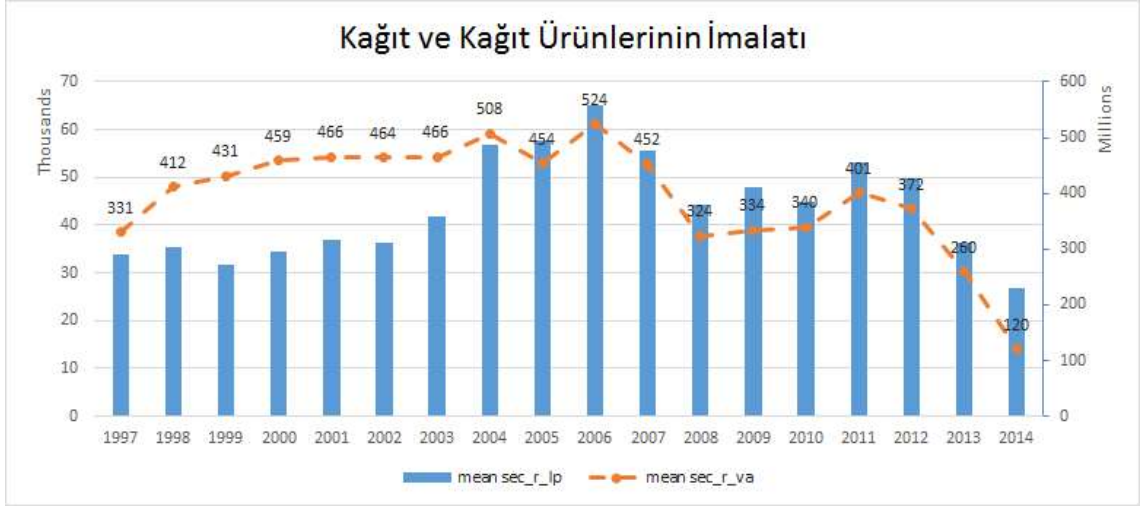


Şekil 2.130. Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2000 yılları arasında sabit bir seyir izlemiş, 2001 krizindeki düşüş sonrasında 2007 yılına kadar artış eğilimine girmiş ve 2008 küresel krizinde tekrar düşüş göstermiştir. Daha sonrasında ise dalgalı seyir devam etmiştir.

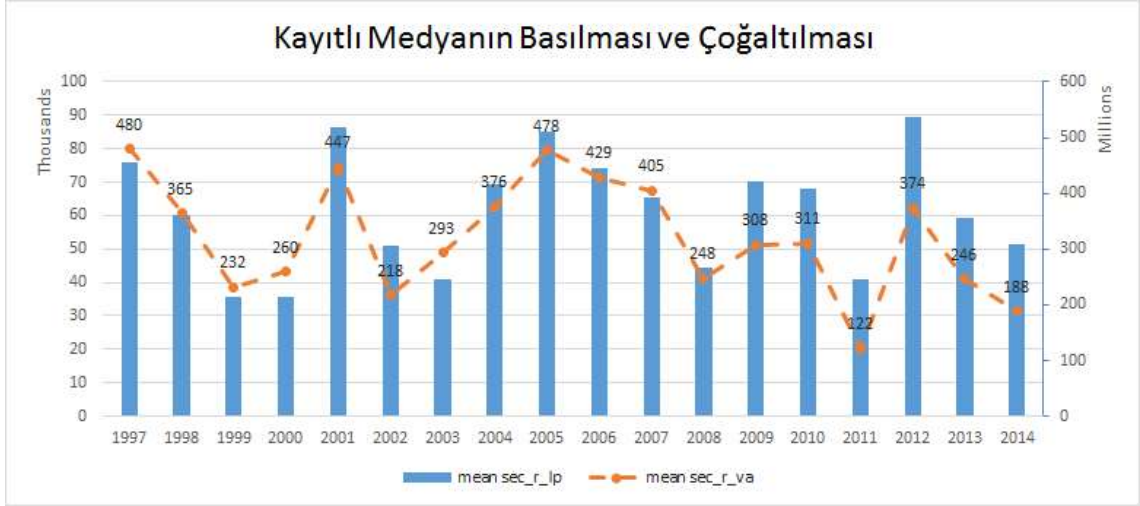


Şekil 2.131. Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2002 yıllarında sabit bir seyir izlemiş, 2002-2006 yılları arasındaki artış trendi sonrasında 2014 yılına kadar ise tekrar düşüş eğilimi göstermiştir.

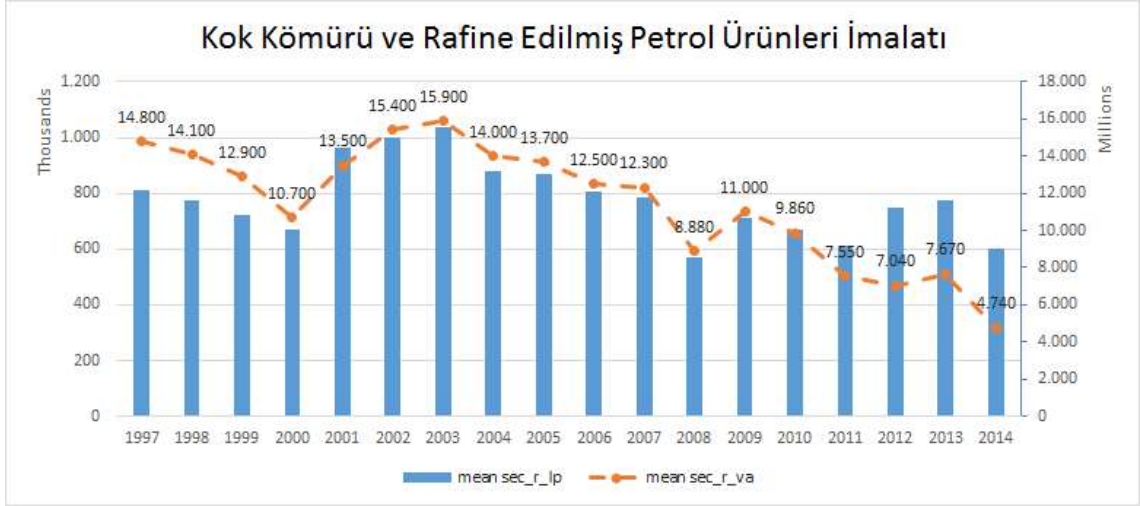


Şekil 2.132. Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer dönem içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 1999, 2002, 2008 ve 2011 yıllarında düşüş göstermiş, buna karşılık 2001, 2005 ve 2012 yıllarında ise artış eğilimi göstermiştir. Bu bağlamda 2001 krizinden olumlu etkilenen söz konusu sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

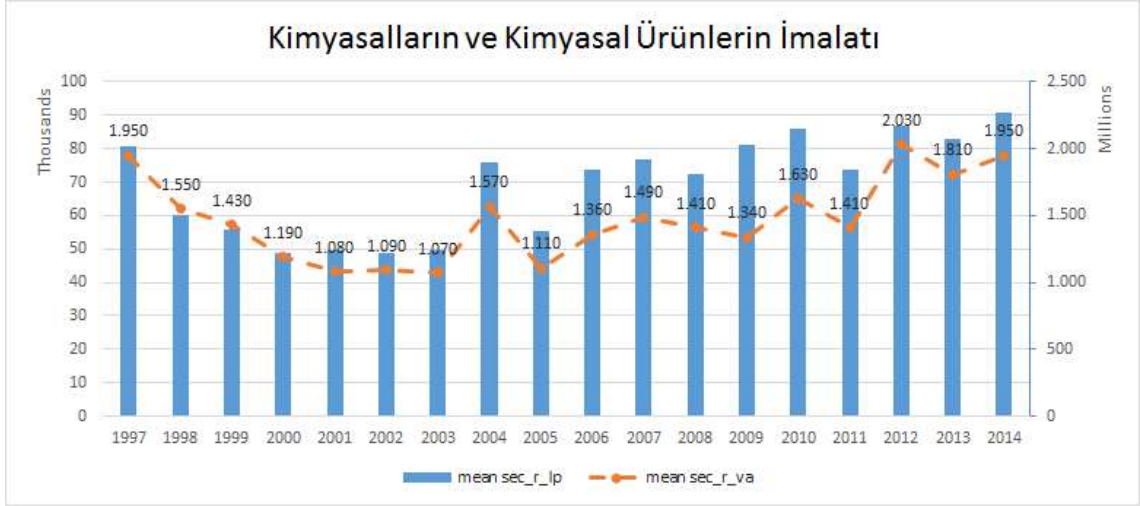


Şekil 2.133. Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemekte olup dönem içerisinde genel itibarıyla azalış eğilimi göstermekle beraber 2000-2003 yılları arasında bir artış eğilimi de görülmüştür. 2008 küresel krizindeki keskin azalış söz konusu sektörün bu krizden olumsuz etkilendiğini göstermektedir.



Şekil 2.134. Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2003 yılları arasında azalış eğilimi ve 2003-2014 yılları arasında ise genel itibariyle artış eğilimi göstermiştir.

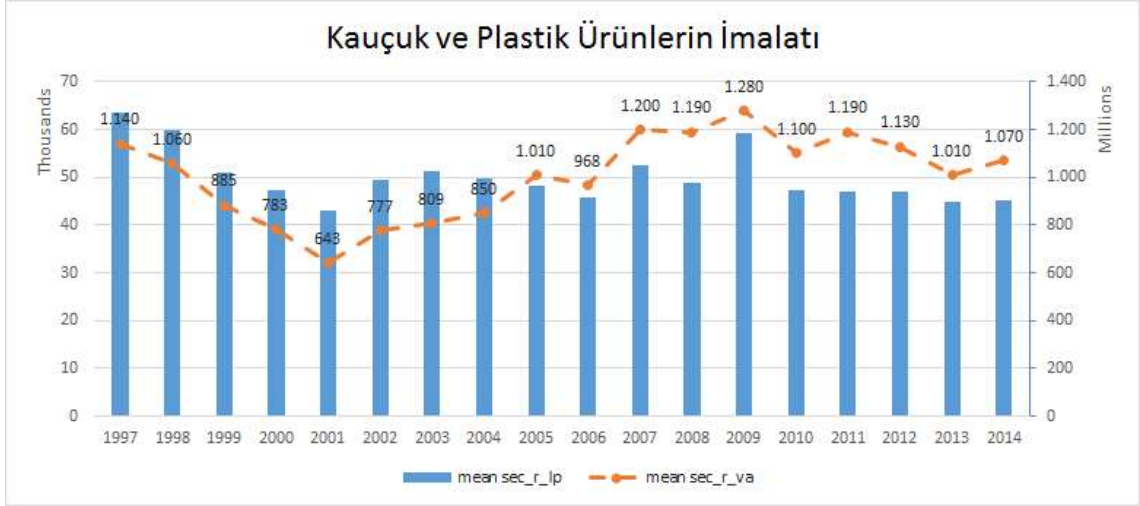


Şekil 2.135. Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 2001 krizindeki azalışa rağmen 1997-2008 arasında genel itibariyle artış eğilimi göstermiştir. Sonrasında ise 2009 ve 2011 yıllarındaki azalış haricinde genelde sabit bir seyir izlemiştir.

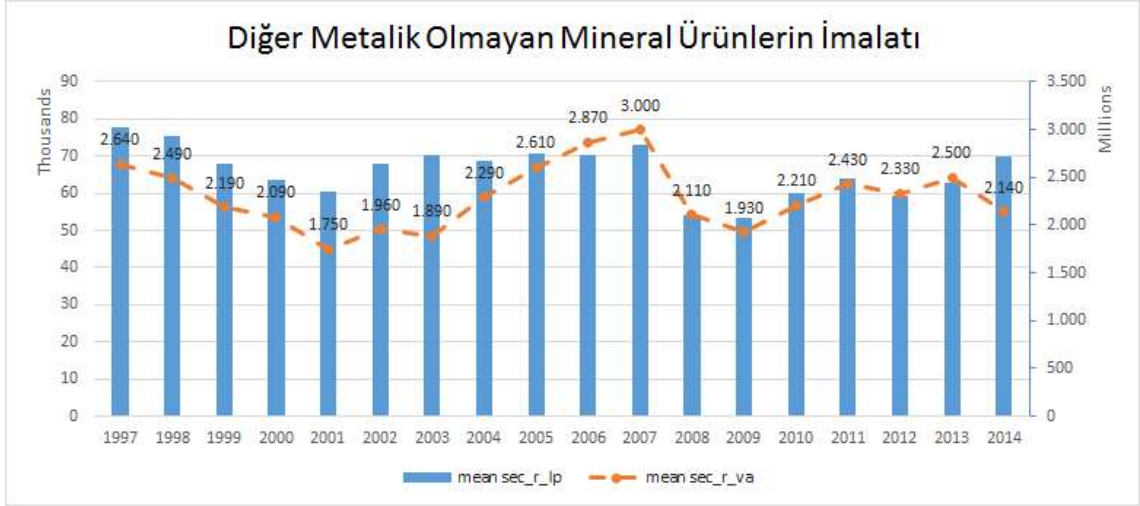


Şekil 2.136. Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2001 arasında azalış eğilimi göstermiş, 2001-2009 arasında artış eğilimi göstermiş ve 2010'da bir miktar azalarak sabit bir seyir izlemiştir. Bu bağlamda bahse konu sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

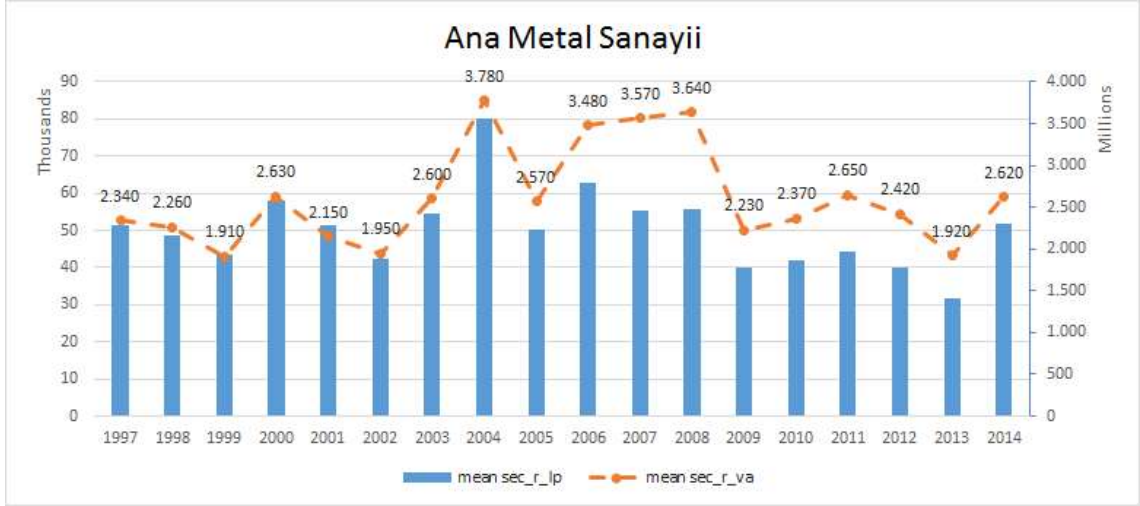


Şekil 2.137. Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2001 arasında azalış eğilimi göstermiş, 2001-2007 arasında artış eğilimi göstermiş ve 2008 yılında azalarak 2014'e kadar sabit bir seyir izlemiştir. Bu kapsamda söz konusu sektörün 2001 ve 2008 krizlerinden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

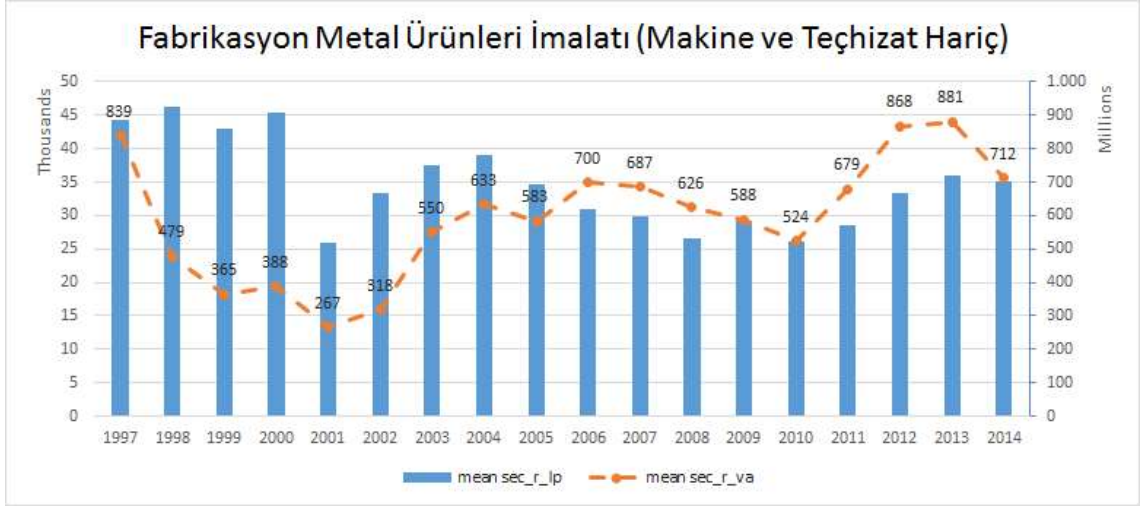


Şekil 2.138. Ana Metal Sanayii Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Ana Metal Sanayii sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 2004'teki artış haricinde 1997-2008 arasında genel itibariyle sabit bir seyir izlemiş, sonrasında azalarak 2009-2013 arasında tekrar sabit seyir izlemiş ve 2014'te artış göstermiştir.

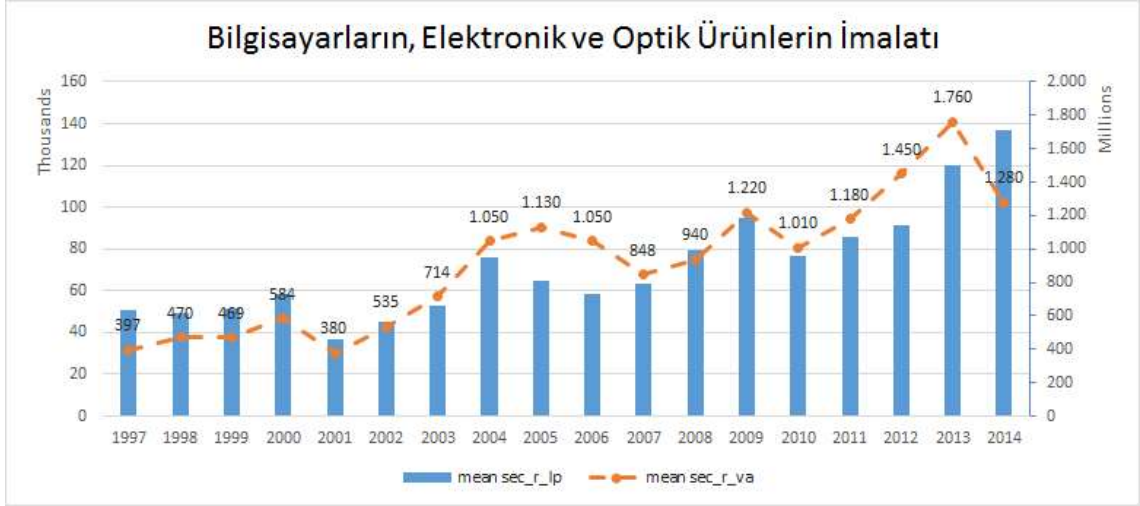


Şekil 2.139. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer genel itibariyle benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2000 arasında sabit bir seyir izlemiş ve 2001'deki azalış sonrasında dalgalı bir seyir izlemiştir. Ortalama sektörel katma değer 1997-2001 arasında düşüş göstermiş sonrasında artış trendine girmiştir. Bu kapsamda sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

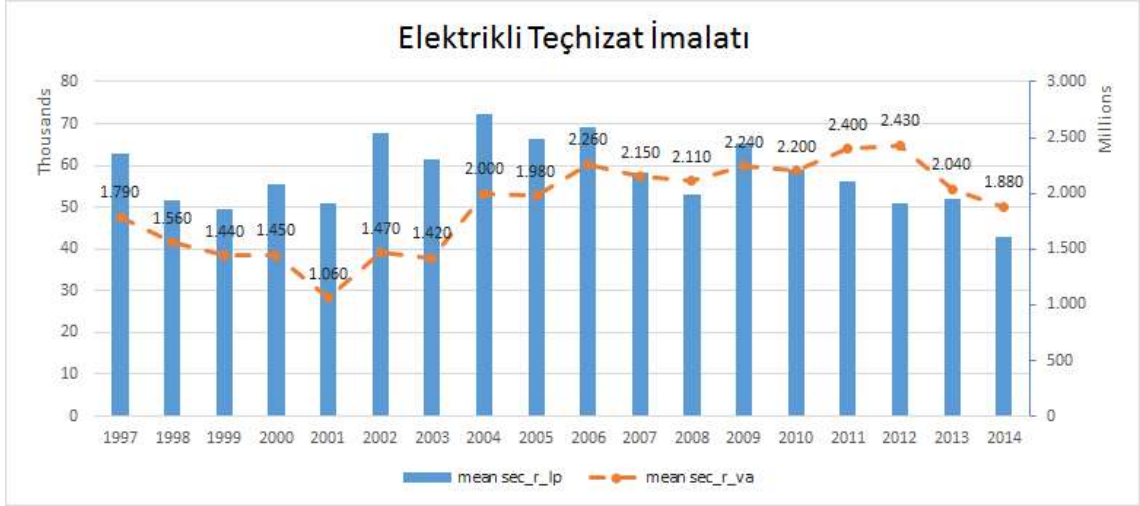


Şekil 2.140. Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2003 yıllarında düşük ve sabit bir seyir izlemiş, sonrasında artış trendinde girmiştir. Söz konusu sektörün 2001 krizinden olumsuz etkilendiği söylenebilir.

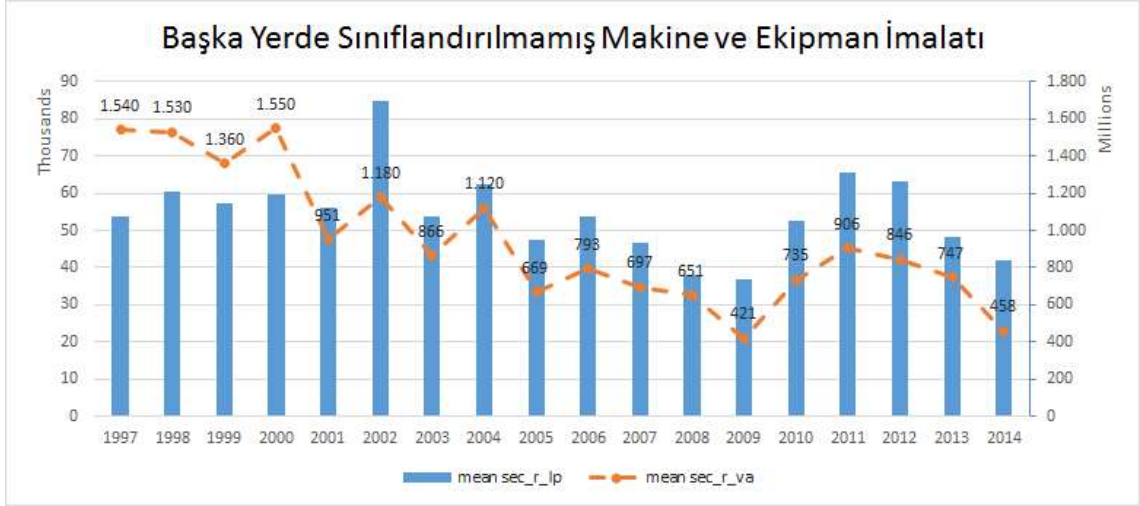


Şekil 2.141. Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Elektrikli Teçhizat İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği dönem içerisindeki artış ve azalışlara rağmen genelde sabit bir seyir izlemiştir. Ortalama sektörel katma değer ise 1997-2001 yıllarında azalış eğilimi göstermiş, 2001-2006 arasında artış eğilimi göstermiş ve sonrasında sabit bir seyir izlemiş olup 2012 yılı sonrası tekrar azalışa geçmiştir.

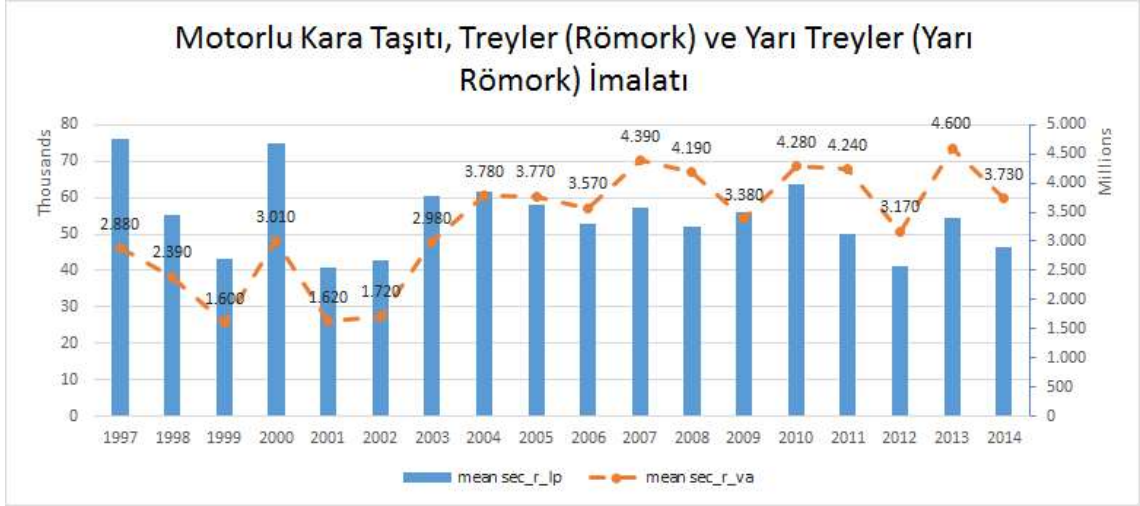


Şekil 2.142. Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer genel itibariyle benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 2002 yılındaki artış ve 2009 ve 2014 yıllarındaki azalış haricinde genelde sabit bir seyir izlemiştir. Ortalama sektörel katma değer 1997-2009 arasında azalış trendi göstermiş ve sonrasında kısmen toparlansa da 2014'te yaklaşık aynı düzeylere gerilemiştir.

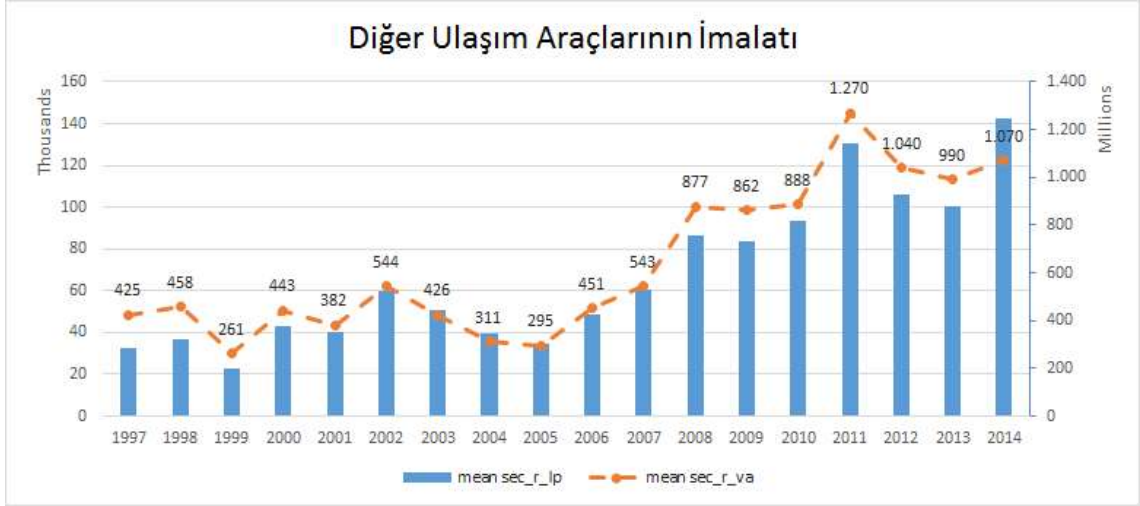


Şekil 2.143. Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997 ve 2000 yılındaki artışlar ve 2001 ve 2012 yıllarındaki aşırı düşüşler haricinde dönem içerisinde sabit bir seyir izlemiştir. Ortalama sektörel katma değer inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber özellikle 2002-2004 arasında artış trendine girmiş ve dönem içerisinde çıktığı seviyeleri korumuştur.

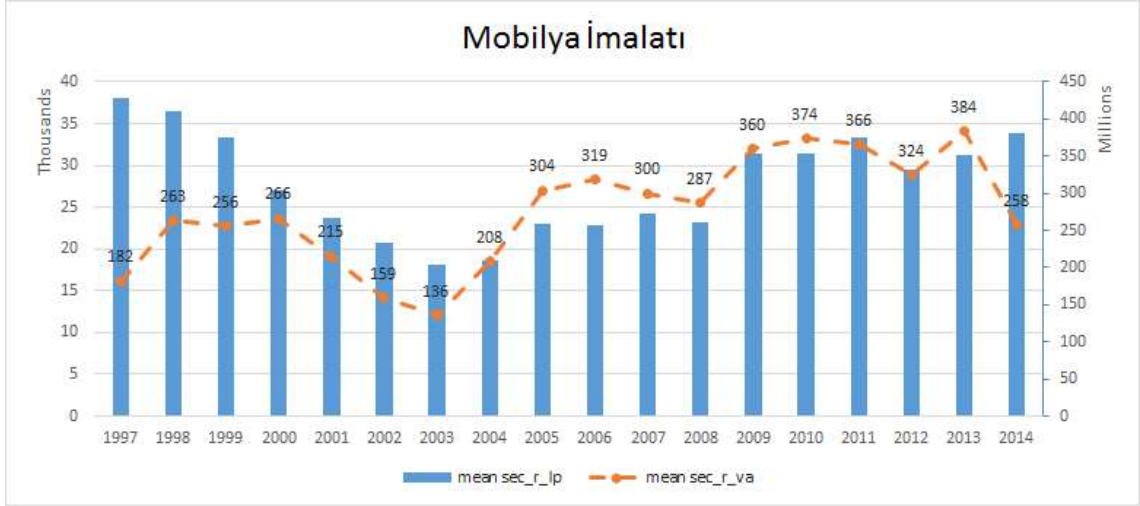


Şekil 2.144. Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer 1997-2005 yıllarında 2002 yılındaki artış haricinde sabit bir seyir izlemiş, 2013 yılındaki azalış haricinde 2005-2014 arasında ise artış eğilim göstermiştir.

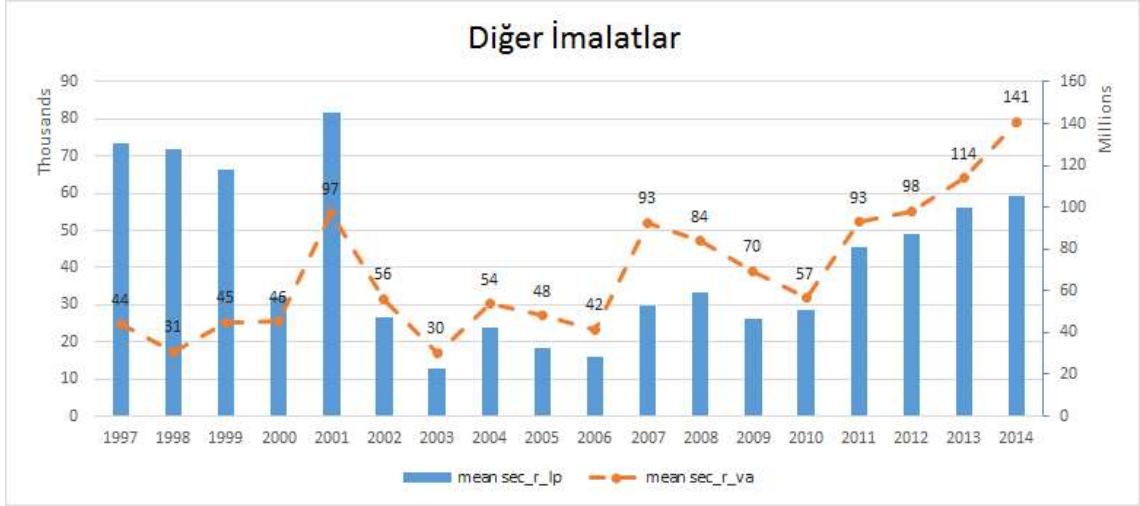


Şekil 2.145. Mobilya İmalatı Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Mobilya İmalatı sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği 1997-2003 yıllarında azalış eğilimi ve 2003-2014 arasında ise artış eğilimi göstermiştir. Ortalama sektörel katma değer dönem içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003 yılında en düşük seviyeye ulaşmış, sonrasında ise 2014 yılındaki düşüş haricinde artış eğilimi göstermiştir.

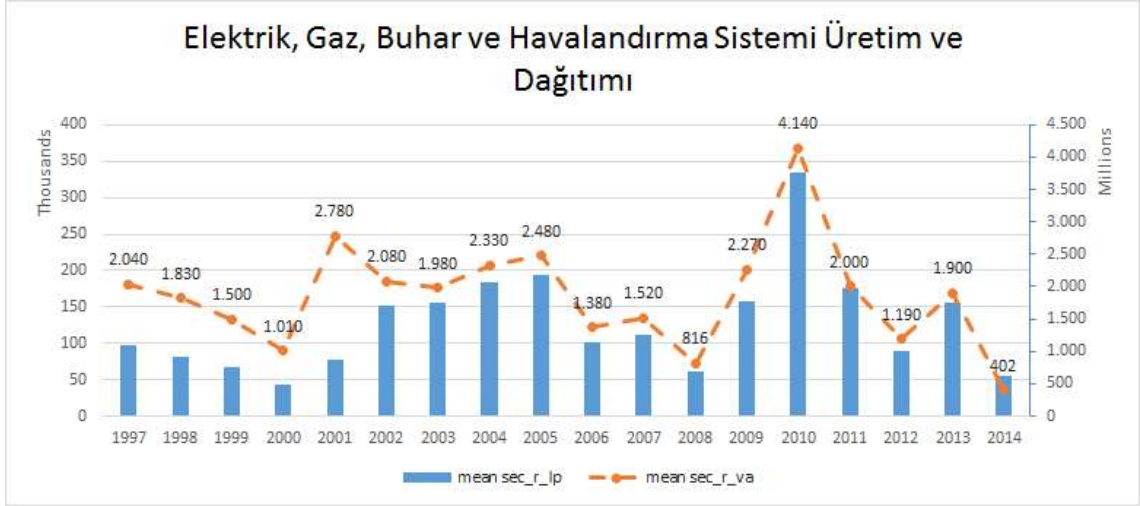


Şekil 2.146. Diğer İmalatlar Sektöründe Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO I.500 (1997-2014) ve İSO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf), mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Diğer İmalatlar sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2003 yılında en düşük seviyeye ulaşmış ve sonrasında artış trendine girmiştir. Söz konusu sektördeki firmaların 2001 krizinden kısa vadede olumlu etkilendiği söylenebilse de 2003 yılına kadar meydana gelen düşüşe bakıldığında olumsuz etkilendiği açıktır.



Şekil 2.147. Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtımında Ortalama Sektörel Emek Verimliliği, Ortalama Sektörel Katma Değer, 1997-2014

Kaynak: Yazarın hesaplamaları ISO I.500 (1997-2014) ve ISO II.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: mean sec_r_lp: Ortalama Sektörel Emek Verimliliği (Sol taraf),
mean sec_r_va: Ortalama Sektörel Katma Değer (Sağ taraf)

Yukarıdaki şekil 1997-2014 yılları arasında Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım sektöründe ortalama sektörel emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Ele alınan dönemde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer benzer bir seyir izlemektedir. Ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer inişli çıkışlı bir seyir izlemekle beraber 2000, 2008 ve 2012 yıllarında en düşük seviyelere ulaşmış, ancak 2010'da en yüksek değeri elde etmiştir. Bu kapsamda söz konusu sektörün 2008 küresel krizinden olumsuz etkilendiğini söylenebilir.

Üçüncü Bölüm

1. Teknoloji Yoğunluk Düzeyleri Bazında İnceleme

İmalat sanayi sektörleri NACE'lerini aşağıdaki teknoloji yoğunluklarına göre sınıflandırmaya tabi tuttuğumuzda daha anlamlı sonuçlara ulaşabilmek mümkün olacaktır.

Yüksek Teknoloji: Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı, Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı.

Orta Yüksek Teknoloji: Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı, Elektrikli Teçhizat İmalatı, Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı, Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı, Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı

Orta Düşük Teknoloji: Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı, Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı, Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı, Ana Metal Sanayii, Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç), Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım

Düşük Teknoloji: Gıda Ürünlerinin İmalatı, İçeceklerin İmalatı, Tütün Ürünleri İmalatı, Tekstil Ürünlerinin İmalatı, Giyim Eşyalarının İmalatı, Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı, Ağaç/Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç), Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı, Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması, Mobilya İmalatı, Diğer İmalatlar

Tablo.3.1 2001 Ekonomik Krizinde Teknoloji Yoğunluklarına Göre Sektör Performanslarının Değerlendirilmesi

Teknoloji Yoğunluk Düzeyleri	Kârlılık		İhracat		Verimlilik		İstihdam	
	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler
Düşük Teknoloji	NACE 10, NACE 13, NACE 14, NACE 15, NACE 17, NACE 18, NACE 31		NACE 16, NACE 31	NACE 13, NACE 14, NACE 15	NACE 18, NACE 32	NACE 16, NACE 31		
Orta Düşük Teknoloji	NACE 22, NACE 24, NACE 25, NACE 35					NACE 19, NACE 22, NACE 23, NACE 25	NACE 35	
Orta Yüksek Teknoloji	NACE 20, NACE 27, NACE 28, NACE 29					NACE 29		NACE 27
Yüksek Teknoloji	NACE 21		NACE 21			NACE 21, NACE 26		

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO 1.500 (1997-2014) ve İSO 11.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: Gıda Ürünlerinin İmalatı (NACE 10), Tekstil Ürünlerinin İmalatı (NACE 13), Giyim Eşyalarının İmalatı (NACE 14), Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı (NACE 15), Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) (NACE 16), Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı (NACE 17), Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması (NACE 18), Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı (NACE 19), Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı (NACE 20), Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı (NACE 21), Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı (NACE 22), Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (NACE 23), Ana Metal Sanayii (NACE 24), Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç) (NACE 25), Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı (NACE 26), Elektrikli Teçhizat İmalatı (NACE 27), Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı (NACE 28), Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı (NACE 29), Mobilya İmalatı (NACE 31), Diğer İmalatlar (NACE 32), Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtımı (NACE 35)

Tablo.3.2. 2008 Ekonomik Krizinde Teknoloji Yoğunluklarına Göre Sektör Performanslarının Değerlendirilmesi

Teknoloji Yoğunluk Düzeyleri	Kârlılık		İhracat		Verimlilik		İstihdam	
	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler	Artış Yaşanan Sektörler	Azalış Yaşanan Sektörler
Düşük Teknoloji	NACE 15	NACE 14, NACE 17	NACE 16	NACE 13, NACE 14, NACE 15		NACE 16		
Orta Düşük Teknoloji	NACE 24	NACE 23				NACE 19, NACE 23		NACE 24
Orta Yüksek Teknoloji					NACE 29	NACE 28		NACE 27, NACE 29
Yüksek Teknoloji	NACE 26		NACE 21					

Kaynak: Yazarın hesaplamaları İSO 1.500 (1997-2014) ve İSO 11.500 (1997-2014)'e dayanmaktadır.

Açıklama: Tekstil Ürünlerinin İmalatı (NACE 13), Giyim Eşyalarının İmalatı (NACE 14), Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı (NACE 15), Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç) (NACE 16), Kâğıt ve Kâğıt Ürünlerinin İmalatı (NACE 17), Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı (NACE 19), Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı (NACE 21), Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (NACE 23), Ana Metal Sanayii (NACE 24), Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı (NACE 26), Elektrikli Teçhizat İmalatı (NACE 27), Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı (NACE 28), Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı (NACE 29)

Bu kapsamda 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinin sektör bazındaki etkilerine dair yapılan değerlendirmeler yukarıda tablolar halinde sunulmuştur. Türkiye’de imalat sanayisinde düşük teknoloji yoğunluğunda faaliyet gösteren firmaların çoğunluğu oluşturduğu dikkate alındığında düşük teknoloji yoğunluğundan yüksek teknoloji yoğunluğuna doğru gidildikçe anlamlılık düzeyi azalmaktadır. Bu kısıtlar altında yapılan değerlendirmelere göre 2001 yerel krizinde;

- Düşük, orta düşük ve orta yüksek teknoloji yoğunluklu sektörler ağırlıklı olmak üzere tüm sektörlerde kârlılığın arttığı, artmadığı durumlarda ise olumsuz bir etkinin bulunmadığı,
- Düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde mobilya, ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı haricinde ihracatta düşüş, yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde ise ihracatta artış yaşandığı,
- Düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde verimlilikle ilgili anlamlı bir sonuç elde edilememesine rağmen orta düşük, orta yüksek ve yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde verimliliğin azaldığı,

- 2001 krizinin istihdama etkisine yönelik anlamlı bir sonucun elde edilemediği görülmüştür.

2008 küresel krizinde ise;

- Düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde kârlılık azalırken yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde kârlılığın artmış olduğu,
- İhracatın düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde azaldığı, yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde ise arttığı,
- Verimliliğin düşük ve orta düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde azaldığı,
- Orta yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde istihdamın azaldığı görülmüştür.

2. Sonuç ve Değerlendirme

1000 büyük firma için 2001 ve 2008 finansal krizlerindeki performanslarıyla ilgili NACE bazındaki detaylı çalışma ikinci bölümde sunulmuştur. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde; Boratav (1988) 1980'li yılların Türkiye'sinde sınıflar arası ve sınıf içi bölüşüm ilişkilerini incelenmiş, Özmucur ve Özötün (1990) Türkiye ekonomisinde imalat sanayi ürünleri arasında ihraç edilen ürünlerin payındaki artışın devam etmesini yapısal değişimin nedenleri arasında saymıştır. Maraşlıoğlu ve Tıktık (1991) 1968-1988 döneminde sermaye stoğuna dair tahminde bulunmuş ve Türkiye'de sabit sermaye stoku hesaplanmasında yeni yöntemlerin kullanılmasının faydalarına değinmiştir. Erdil (1996) Türkiye imalat sanayisinde 1964-1989 arasında endüstriler arasında ücret farklılıklarını incelemiş ve bu ücret farklılıkların sürekliliğini ortaya koymuştur. Yeldan (1996) 1990-1993 dönemine ait yapmış Türkiye ekonomisinde krizin oluşumu ve nedenlerini ortaya koymuştur. Yeldan ve Köse (1996) Türkiye ekonomisinde sektörel işgücü istihdamı ve ücret yapısını incelemiştir. Taymaz (1998) Türkiye imalat sanayisinde 1985-1992 yılları arasında teknolojik değişikliklerin istihdama etkilerini ele almıştır. Bulutay (1998) Türk işgücü piyasasındaki temel gelişmeleri, Daşkiran ve Taştı (1998) yapmış olduğu çalışmada Türkiye'de üretim, istihdam,

verimlilik, işgücü piyasasını, Yeldan ve Köse (1998) çalışmasında makroekonomik politikalar açısından Türk emek piyasasını, Onaran ve Yentürk (2000) Türkiye özel imalat sanayisinde gelirin ücretler ve kârlar arasındaki dağılımını ve hangisinin daha değişmez olduğunu, Onaran (2000) Türkiye imalat sanayisinde emek talebindeki ticari serbestleşmenin etkilerini, Yeldan ve Voyvoda (2001) 1980 sonrası Türkiye imalat sanayisindeki birikim modelleri ve teknolojik değişikliklerin bölüşümsel sonuçlarını, Onaran ve Yentürk (2001) kârlılık ve talebin Türkiye imalat sanayisindeki birikime dolaylı etkisini incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda genellikle sadece özel imalat sanayi kuruluşlarına ait verilerin incelendiği ve krizlerin imalat sanayisi üzerindeki etkisinin ele alınmadığı görülmüştür. Çalışmamız bu alanda yapılan analizlere yeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Ekonomik krizlerin imalat sanayisindeki sektörlerin performanslarına etkileriyle ilgili incelemelerin Türkiye’de yatırım politikalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye geneli ile ilgili yapılan analizlerde toplam istihdamın 2001 ve 2008 finansal krizlerinde azalış gösterdiği, toplam ihracatın çıktı içindeki payının 1997-2014 döneminde azalma eğiliminde olduğu, toplam reel katma değer azalmasına karşılık toplam reel kârın o ölçüde azalmadığı görülmüştür.

Sektörel bazda yapılan incelemeler sonucunda;

- Gıda ürünleri ve içeceklerin imalatı sektörlerinde kârlılık ve karın katma değerden aldığı payın 2001 krizinde ciddi oranda arttığı,
- Tekstil ürünleri imalatı ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı sektörlerinde 2001 ve 2008 krizlerinde ihracat azalış gösterirken kârlılığın artış gösterdiği,
- Giyim eşyaları imalatı sektöründe 2001 ve 2008 krizlerinde ihracatta ciddi oranlarda düşüş yaşanmış olup kârlılık ve ortalama sektörel katma değer 2001 krizinde artarken 2008 krizi sonrasında kârlılığın ciddi miktarda düşüş yaşadığı,
- Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç) sektöründe ortalama emek verimliliği ile ortalama sektörel katma değer 2001 ve 2008 kriz yıllarında ciddi oranlarda düşmesine karşın ihracatta yüksek oranda artışın meydana geldiği,

- Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı sektöründe kârlılığın 2001 krizinde ciddi oranda arttığı ve 2008 küresel krizinden sonra ise kârlılıkta azalışın meydana geldiği,
- Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması sektöründe ortalama emek verimliliği ve kârlılığın 2001 krizinde yüksek oranda arttığı,
- Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı sektöründe kârın katma değer içindeki payı, ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerın 2001 ve 2008 krizlerinde azaldığı,
- Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı sektöründe kârlılığın 2001 krizinde artış gösterdiği,
- Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı sektöründe ortalama emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerın 2001 krizinde azalmasına karşılık ihracatın 2001 krizinde ve 2008 krizi sonrasında, kârlılığın ise 2001 ve 2008 kriz yıllarında arttığı,
- Eczacılık ürünleri sektöründe kârın katma değer içindeki payının 2001 krizinde en yüksek noktaya ulaştığı,
- Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı sektöründe 2001 krizinde ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerın en düşük seviyelere ulaşmasına karşılık kârlılık ve kârın katma değerdeki payının en yüksek seviyesine ulaştığı,
- Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı sektöründe ortalama emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerın 2001 ve 2008 krizlerinde azalış gösterdiği, 2008 krizi ve sonrasında ise kârlılık ve kârın katma değerdeki payının ciddi ölçüde azaldığı,
- Ana metal sanayii sektöründe kârlılık 2001 ve 2008 krizlerinde artmasına karşılık istihdam ve ortalama sektörel katma değerın 2008 krizi sonrasında en büyük düşüşü yaşadığı,
- Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) sektöründe ortalama emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerın 2001 krizinde oldukça azaldığı, buna karşılık kârlılığın 2001 krizinde ciddi miktarda arttığı,

- Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı sektöründe ortalama emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerin 2001 yılında en düşük seviyeye ulaştığı, 2008 kriz yılı sonrasında ise kârın katma değerdeki payının büyük oranda arttığı,
- Elektrikli teçhizat imalatı sektöründe kârlılık ve kârın katma değerdeki payının 2001 krizinde arttığı, ortalama sektörel katma değerin 2001 krizinde azalarak en düşük seviyeye geldiği, istihdamın ise 2001 krizinde ve 2008 krizi sonrasında azaldığı,
- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektöründe ortalama emek verimliliği, ortalama sektörel katma değer ve kârın katma değerdeki payının 2008 krizi sonrasında en düşük seviyesine ulaşmış olmasına karşın 2001 krizinde kârlılığın en yüksek düzeye ulaştığı,
- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektöründe 2009 yılında istihdamdaki ani düşüşle beraber ortalama emek verimliliğinde anlık bir yükseliş yaşandığı, 2001 krizinde ise ortalama sektörel emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değer azalırken kârlılık ve kârın katma değerdeki payının artış gösterdiği,
- Mobilya imalatı sektöründe ortalama emek verimliliğinin 2001 krizine kadar oldukça düştüğü, ihracatın üretimden aldığı pay, kârın katma değerdeki payı ile kârlılığın büyüme oranının ise arttığı,
- Diğer imalatlar sektöründe ortalama emek verimliliği ve ortalama sektörel katma değerin 2001 krizinde arttığı,
- Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım sektöründe 2001 yılında kârlılık ve istihdam en yüksek seviyesine ulaşmış olup ortalama sektörel katma değerde ise artış yaşandığı görülmüştür.

Bu anlamda Türkiye’de yerel ve küresel ekonomik krizlerin her sektörü aynı düzeyde etkilemediği, bazı sektörlerin ekonomik krizlerden avantajlı çıktığı görülmektedir. Ekonomik krizin düzeyi ve etkilediği alanlarla da ilgili olmakla beraber bazı sektörlerin kendine has koşulları nedeniyle krizlerden neredeyse hiç etkilenmediği de görülmüştür.

Ayrıca teknoloji yoğunluk düzeyine göre yapılan incelemelerde kârlılığın özellikle 2001 yerel krizinde tüm teknoloji düzeylerinde artmasına karşılık 2008 küresel krizinde sadece yüksek teknoloji düzeyinde kârlılıkta anlamlı bir artışın olduğu, ihracatın her iki krizde de yüksek teknoloji düzeyinde artmasına karşılık düşük teknoloji düzeyinde azaldığı, verimliliğin her iki krizden de tüm teknoloji düzeylerinde olumsuz etkilendiği, istihdamın ise özellikle 2008 krizinden olumsuz etkilendiği görülmüştür.

Türkiye’de 2001 ekonomik kriziyle birlikte işsizlik oranı oldukça artmış, ancak kriz sonrasındaki yıllarda GSYİH’da yaşanan yüksek büyüme oranlarına rağmen istihdam rakamlarında benzer oranlarda artış yaşanmamıştır. Bu bağlamda Türkiye’de ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümeyle beraber istihdam artışını da sağlayabilmek için imalat sanayiinde kullanılan teknoloji düzeyinin yükselmesiyle beraber nitelikli işgücü yetiştirilmesine yönelik ülkedeki eğitim kalitesinin de artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. İstihdam yaratmayan bir büyümenin sürdürülemeyeceği açıktır. Türkiye’de nitelikli işgücünün yetersiz olması nedeniyle 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinden istihdam bakımından sektörler yüksek oranda olumsuz etkilenmişlerdir.

Dünyada istihdam ve verimlilik artışını beraber gerçekleştirebilen ülkelerde sürdürülebilir yüksek büyüme hızlarına ulaşılabilir. Sürdürülebilir bir büyüme verimlilik temeli ve felsefesine dayanmalıdır. Bu nedenle kamu yatırımlarının doğru alanlara kaydırılması ve atıl kapasitenin aktif hale getirilebilmesi için devletin teknoloji envanteri çıkarması gerekmektedir. Böylece verimlilik düzeyi yüksek olan ve katma değer yaratan alanlara yatırım yapılması sağlanmalıdır. Bu nedenle bilimsel çalışmalara dayanan orijinal buluşların ve uluslararası alanda rekabet edebilen sektörlerin teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Türkiye’de 2001 ve 2008 krizlerinde üretim ve istihdamın azalmasıyla birlikte çoğu sektörde verimlilikte çok büyük gerileme yaşanmasına karşılık istihdamdaki daralma nedeniyle sadece düşük teknoloji yoğunluğundaki bazı sektörlerde sanal bir artış yaşanmıştır.

Ekonomik krizlerde firmalar kârlılıklarını korumak için istihdam düzeylerini azaltmayı ve reel sektörden elde edemedikleri kârı finansal sektörden elde etmeyi tercih etmektedirler. Yapılan analizlerde benzer şekilde, Türkiye’de 2001 yerel krizinde tüm sektörlerde kârlılığın arttığı, 2008 küresel krizinde ise yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde kârlılığın arttığı görülmüştür.

Dünyada kriz dönemlerindeki talep yetersizlikleri, karşılıklı güvensizlikten kaynaklı dış ticaret operasyonlarındaki maliyet artışları ve finansman imkanlarındaki problemler nedeniyle uluslararası ticarete azalma meydana gelmektedir. Türkiye’de ihracatçı sektörlerin ithalat bağımlılığının yüksek olması nedeniyle kur artışları yerli ürünlerin rekabet gücünü kısa vadede yükseltse de yukarıda açıklanan maliyetlerle beraber ithal girdi maliyetlerinin de artması nedeniyle orta vadede döviz kurundan kaynaklanan rekabet gücü korunamamaktadır. Bu nedenle ihracatta verimlilik artışına dayalı bir rekabet gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye’de 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinde düşük teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde ihracat azalmakta olup yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde ihracatta artış yaşanmıştır. Ancak Türkiye geneline bakıldığında toplam ihracatın çıktı içindeki payının sürekli olarak azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak yapılan incelemeler neticesinde bir politika önerisi yapmak gerekirse; yüksek teknoloji yoğunluğundaki sektörlerde hem yerel hem de küresel ekonomik krizde ihracat ve kârlılığın arttığı dikkate alındığında yüksek teknoloji yoğunluğunda faaliyet gösteren firma sayısının artırılmasına yönelik tedbirler alınması ve bu sektörlerle daha fazla yatırım yapılması halinde ekonomik krizlerden daha az etkilenileceği ve hatta krizlerin avantaja dönüştürülebileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ihracata dayalı büyüme politikasının devam ettirilmesi gerekmele birlikte emek yoğun ürünlerden ziyade sermaye yoğun ürünlerin ihraç ürünleri içindeki payının artırılması gerekmektedir. Bunun başarılabilmesi için kamu yatırımları ve özel sektör teşviklerinin emek verimliliği yüksek olan sektörlerde yoğunlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sanayi

retiminde araştırma ve geliştirme alanında halihazırdaki teşviklerin artırılması ve bu alanda niversiteler ile imalat sanayiinin başlattığı teknoloji düzeyi yüksek olan projelerin sayısının artırılması ve finansmanının kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Adalet, M., & Altuğ, S. (2010). *2001 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırması Politika Notu 10-08*. TÜSİAD Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu .
- Afşar, M. (2004). *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akdış, M. (2000). *Küresel Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Akdış, M., & Bayrak, S. (2000). Türkiye'de KOBİ'lerin Genel Görünümü ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı: 5 İli Kapsayan Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(6), 13-45.
- Aktan, C. C., & Şen, H. (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı*, 1(41), 49-56.
- Aktaş, R. (2008). Küresel Kriz ve Türkiye. *İşveren Dergisi*, 47(2), 35-38.
- Bhaduri, A., & Marglin, S. (1990). Unemployment and the real wage: the economic basis for contesting political ideologies. *Cambridge Journal of Economics*, 375-393.
- Biçerli, M. K. (2001). Ücret Rijitliği, İşsizlik ve Etkin Ücret Modelleri. *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3, 93-94.
- Boratav, K. (1988). Bir "Yapısal Uyum" Operasyonu İçinde Sınıflar-Arası ve Sınıf-İçi Bölüşüm İlişkileri: 80'li Yılların Türkiye'si. *Mülkiye Dergisi*, 24(223), 14-27.
- Boratav, K., Türel, O., & Yeldan, E. (1996). Adjustment, Distribution and Accumulation. *UNCTAD*. Cenevre.
- Bulutay, T. (1998). *Türk İşgücü Piyasası ile İlgili Temel Gelişmeler*. Ankara: DİE.
- Caballero, R. J., & Hammour, M. L. (1997). Jobless Growth: Appropriability, Factor Substitution, and Unemployment. *NBER Working Paper*(6221).
- Celasun, M. (2001). Gelişen Ekonomilerin Sorunları. *Yeni Türkiye Dergisi*(41), 174.
- Ceritoğlu, E., Gürcihan, H. B., & Taşkın, T. (2012). *2001 ve 2008 Krizleri Sonrası İşsizlik Oranı Gelişmeleri 1*. TCMB Ekonomi Notları.
- Daşkiran, M., & Taştı, E. (1998). *Türkiye'de Üretim, İstihdam ve Verimlilik, İşgücü Piyasası Analizleri*. Ankara: DİE.
- Davis, E. P. (2003). *Towards A Typology for Systemic Financial Instability*. Austrian National Bank Review No 2.

- Delici, G. (2003). Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(20), 58.
- Demir, G. (1999). *Asya Krizi ve IMF*. İstanbul: Der Yayınları.
- Engin, B. (2007). Gelişmiş ve Yükselen Piyasalarda 1990 Sonrası Görülen Finansal Krizler ve Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*(2), 35-60.
- Enoch, C., Garcia, G., & V., S. (2001). *Recapitalizing Banks with Public Funds*. IMF Staff Papers.
- Erçel, G. (1999). *2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı, Kur ve Para Politikası Uygulaması*. TCMB: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/0b15b4cf-454b-4c7a-a0b9-ac22fab419e9/baskan_ParaPol00.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=0b15b4cf-454b-4c7a-a0b9-ac22fab419e9 adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 09.12.1999)
- Erdil, E. (1996). Inter-Industry Wage Differentials: An Analysis of Wages in Turkish Manufacturing Industry 1980/1985. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 24(3).
- Erdönmez, P. A. (2001). Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım. *Bankacılar Dergisi*(37), 2-4.
- Esquivel, L., & Larrain, B. (1998). Explaining Currency Crises. *Harvard Institute of Development Discussion Papers*.
- Flood, R., & Marion, N. (1996). Perspectives on the Recent Currency Crises Literature. *National Bureau of Economic Research Working Papers*, 1–66.
- Frankel, J. A., & Rose, A. K. (1996). Currency Crashes in Emerging Markets: An Empirical Treatment. *Journal of International Economics*(41), 351-366.
- Göktaş, Y. Ö. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Ekonometri ve İstatistik*(2).
- İMKB. (2001). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu* (16 b.). İstanbul: İMKB Yayınları.
- Işık, S., & Togay, S. (2002). Para Krizi Modellerinin Eleştirisi ve Uluslararası Para Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik Keynesyen Öneriler. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*(191), 32.
- Kaminsky, G. L., & Reinhart, C. M. (1999). The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems. *The American Economic Review*, 10.
- Kaminsky, G., & Reinhart, C. (1998). Financial Crises in Asia and Latin America: Then and Now. *The American Economic Review*.
- Keyder, N. (2004). Türkiye İhracatta Rekabet Gücünü Maliyet Avantajıyla Korudu. *Referans Gazetesi Fokus Sayfası*.

- Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001. *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 1(41), 174-182.
- Kindleberger, C. P. (1998). Economic and Financial Crises and Transformations in Sixteenth-Century Europe. *Princeton University Essays In International Finance*(208), 1-4.
- Krugman, P. (1979). A Model of Balance-of-Payments Crises. *Journal of Money, Credit and Banking*.
- Krugman, P. (1997). *Currency Crises*. <http://www.pkarchive.org/crises/crises.html> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 30.10.2015)
- Krugman, P. R. (1998). Saving Asia. *Time International*, 6.
- Mankiw, N. (2000). *Macroeconomics*. New York.
- Maraşlıoğlu, H., & Tıktık, A. (1991). *Türkiye Ekonomisinde Sektörel Gelişmeler: Üretim, Sermaye Birikimi ve İstihdam*. Ankara: DPT.
- Obstfeld, M. (1994). The Logic Of Currency Crises. *Cahiers Economiques et Monetaires*, 89–213.
- Obstfeld, M. (1996). Models of Currency Crises With Self-Fulfilling Features. *European Economic Review*, 1038.
- Onaran, Ö. (2000). *The Effect of Trade Liberalisation on Labor Demand in Turkish Manufacturing Industry*. İstanbul: İTÜ Discussion Papers in Management Engineering.
- Onaran, Ö., & Yentürk, N. (2000). *The Distribution of Income between Wages and Profits in Turkish Private Manufacturing Industry. Which One is Rigid: Wages or Profits?* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Tartışma Yazıları.
- Onaran, Ö., & Yentürk, N. (2001). Do Low Wages Stimulate Investment? An Analysis of the Relationship Between Distribution and Investment in Turkish Private Manufacturing Industry. *International Review of Applied Economics*, 359-374.
- Öz, S. (2010). *İstihdamsız Büyüme (Mi?)*. TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu: http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1014.pdf adresinden alındı (Erişim Tarihi: 19.09.2015)
- Özer, M. (1999). *Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özmucur, S., & Özötün, E. (1990). Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişiklikler. *Journal of Economics and Administrative Studies*, 4(1), 157-168.
- Parasız, İ. (2002). *Enflasyon, Kriz, Ayarlamalar* (2 b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Polat, D. (1997). İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Kriz Yönetimi Uygulamaları İle İlgili Örnekler. 12.
- Radelet, S., & Sachs, J. (1998). The East Asian Financial Crises: Diagnosis, Remedies, Prospects. *Brooking Papers on Economic Activity*, 4.
- Sadıklar, T. (2001). Türkiye'deki Son 20 yılın Ekonomik Krizleri Konusunda Bir Değerlendirme. *Yeni Türkiye Dergisi*(41), 40.
- Salant, S. W., & Henderson, D. W. (1978). Market Anticipations of Government Policies and the Price of Gold. *Journal of Political Economy*, 86(4).
- Schneider, M., & Tornell, A. (2000). Balance Sheet Effects, Bailout Guarantees and Financial Crises. *Review of Economic Studies*(71).
- Sumru, A., & Adalet, M. (2010, 4). *Politika Notu 10-08*. 09 11, 2015 tarihinde TÜSİAD Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu: http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1008.pdf adresinden alındı
- Şimşek, E. (2010). *Ülkedeki İşsizliğin Temel Nedeni Uygulanan İstihdamsız Büyüme Stratejisidir*. KESK: <http://www.kesk.org.tr/node/246> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 19.09.2015)
- Taymaz, E. (1998). *Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişme ve İstihdam*. Ankara: DİE.
- Taymaz, E., & Suiçmez, H. (2005). *Türkiye'de Verimlilik, Büyüme ve Kriz*. Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Taymaz, E., Voyvoda, E., & Yılmaz, K. (2008). *Türkiye İmalat Sanayiinde Yapısal Dönüşüm, Üretkenlik ve Teknolojik Değişme Dinamikleri*. Ankara: ERC Working Papers in Economics.
- Ural, M. (2003). Liberalizasyon Döneminde Mali Piyasalarda Kırılganlığın Oluşturduğu Krizler. *Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Uzay, N. (2001). 2001 Krizinin Kayseri'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri. I. O. Kongresi (Dü.), *KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları* içinde, (s. 345). Nevşehir.
- Uzun, E. (2003). Küresel Kriz, Türkiye Ekonomisi ve İMKB'ye Etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(7), 2.
- Yeldan, E. (1996). *Türkiye Ekonomisinde Krizin Oluşumu, 1990-1993: Bir Genel Denge Analizi*.
- Yeldan, E. (2009). *İstihdamsız Büyüme, İstihdamsız Toparlanma*. Bilkent Üniversitesi: http://yeldane.bilkent.edu.tr/Yeldan225_19Agu09.pdf adresinden alındı (Erişim Tarihi: 18.09.2015)

- Yeldan, E., & Köse, A. (1998). *Makroekonomik Politikalar Açısından Türk Emek Piyasasının Çözümlemesi*.
- Yeldan, E., & Köse, H. A. (1996). Türkiye Ekonomisinde Sektörel İşgücü İstihdamı ve Ücret Yapısı Üzerine Bir Deneme. *İktisat İşletme ve Finans*, 11(118), 18-25.
- Yeldan, E., & Voyvoda, E. (2001). Patterns of Productivity Growth and the Wage Cycle in Turkish Manufacturing. *International Review of Applied Economics*, 15(4), 375-396.
- Yentürk, N. (1997). *Wages, Employment and Accumulation in Turkish Manufacturing Industry*. Friedrich Ebert Stiftung Research Results.
- Yentürk, N. (2003). *Körlerin Yürüyüşü (Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler)*. İstanbul.
- Yentürk, N. (2008). *Etkinlikler - Çağdaş Türkiye Tarihi Seminerleri 2008-2009*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi:
http://www.obarsiv.com/pdf/NurhanYenturk_NB.pdf adresinden alındı (Erişim Tarihi: 11.09.2015)

İnternet Kaynakları

- <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/7forumeylulekim2010.pdf> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 12.09.2015)
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/5424c659-e67a-458a-8820-0bb048cab0cb/ppr-kasim2001.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=5424c659-e67a-458a-8820-0bb048cab0cb> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 06.09.2015)